

84(4)

K-44

Kipling

Maugli

YOSHLAR
KUTUBXONASI

Jozeŕ Redyard
Kipling

Maugli

YANGI ASR AVLODI
TOSHKENT

UO'K: 811.111-32

KBK: 84(4Ing)

K – 44

Kipling, Jozef Redyard

Maugli. Jozef Redyard Kipling / Ruschadan Muhsin Zokirov tarjimasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. – 272 b.

ISBN 978-9943-27-698-7

Bolalik dunyomiz bilan bog'liq shirin xotiralarni yodga olganda, beixtiyor qalbimiz sevinchga, yuragimiz haroratga to'ladi. Uning har bir dami, har bir lahzasi shu qadar yodimizga muhrlanganki, o'sha quvonchli fursatlarni farzandimiz yuz-ko'zida ko'rgimiz keladi.

Bizning sevimli ertak qahramonimiz bugun bolamiz quvonchiga sabab. Maugli haqida hikoya qiluvchi mazkur kitobni ham aynan yosh kitobxonlarimiz qalbiga sevinch ulashish, suyumli multqahramonlari bilan satrlar orqali hamsuhbat bo'lsinlar, degan niyat bilan nashrga tayyorladik.

Unutmang, Maugli – o'zgarmagan, uning boshdan kechirganlari, o'rmondagi hayoti, sarguzashtlari ham o'sha-o'sha. Ammo u qalban sizga qanchalik yaqin? Uning yuragida nimalar pinhon? Bu savollarga aynan kitobdan javob topasiz.

UO'K: 811.111-32

KBK: 84(4Ing)

Ruschadan

MUHSIN ZOKIROV

tarjimasi

ISBN 978-9943-27-698-7

© Jozef Redyard Kipling, «Maugli». «Yangi asr avlodi». 2016-yil.

MAUGLINING BIRODARLARI

Kechki soat yetti. Sion tog'larida bo'ladigan juda issiq oqshomlardan biri. Kunduzgi uyqudan uyg'ongan Ota Bo'ri qashinib olgach, uvishib qolgan panjalarini yozib kerishdi. Uyqusini o'chirish uchun uzoq esnadi. Ona Bo'ri bo'lsa keng kulrang tumshug'ini goh tipirlashib, goh chiyillashib uymalashayotgan to'rtta bolasi ustiga qo'ygancha mudrardi. Ko'kda charaqlab turgan oy Bo'rig'orning og'zini yoritib yuborgan.

– Uf, – dedi pishillab Ota Bo'ri. – Yana ov qiladigan vaqt yetibdi.

Shu xayol bilan Ota Bo'ri tog'dan pastga endigina chopib tushmoqchi bo'lib turgan ham ediki, ostonaga hurpaygan dumli pastakkina bir nimaning soyasi tushdi-yu, shikastalik bilan nolib ketdi:

– Ey Bo'rilar sardori! Oving baroridan kelsin. Aziz bolalaringning tan-jonlari sog', oppoq tishlari o'tkir va baquvvat bo'lsin. Dunyoda bizdek ojiz-u notavon, och-yalang'och bechoralar ham borligi dovyurak bo'ri bolalarining yodidan aslo chiqmasin.

Bu Xushomadgo'y Taboqi degan chiyabo'ri edi. Qishloqdagi axlat uyumlarini titkilab, bir

parcha qatirma teri va hatto latta-puttalardan ham jirkanmay, tamaddi qilib kun kechiruvchi Taboqi, duch kelgan kovakka tumshug'ini suqar, yolg'on-yashiq gaplar bilan g'iybat tarqatib, to's-to'polon, janjal qo'zg'ardi. Shu boisdan Taboqini Hindiston bo'rilari yoqtirishmasdi. Shunday bo'lsa-da, ular Taboqidan hayiqishardi. Negaki, changalzor o'rmonda yashovchi o'zga hayvonlarga qaraganda Taboqi bot-bot quturar, shu paytlarda esa u o'zini qo'yarga joy topmay, boshi oqqan tarafga yugurar, duch kelgan hayvonga tashlanib, qopib olmoqchi bo'lardi. Hatto yo'lbars ham ushoqqina Taboqining quturganini sezib qolsa, o'zini panaga olib qochardi. Axir, vahshiy hayvonlar uchun quturish dardidan ham dahshatliroq ofat bormi? Odamlar tilida bu dard quturish deyilsa, hayvonlar uni «divani» deydilar va kasallik yuqishidan qo'rqib, qirdan-qirga qochadilar.

– Hay, mayli, ichkari kirib, o'z ko'zing bilan ko'ra qol, – dedi ensasi qotib Ota Bo'ri. – Biroq, yegulik narsa yo'q.

– Bo'riga-ku topilmas, – dedi ming'illab Taboqi, – ammo bizdek nochor-notavonlarga quruq suyak bo'lsa ham bo'laveradi. Biz chiyabo'rilarga ovqat tanlab, injiqlik qilishni kim qo'yibdi deysan.

Taboqi shunday deb vaysagancha g'orning ichkarisiga kirib, timirskilanib, chala tozalangan bug'u suyagini topib oldi. Sevinganidan tirjayib yerga o'tirdi-yu, suyakni qirsillatib g'ajiy ketdi.

– Men faqirni siylabsan, martabang bundan ham ulug' bo'lsin, – dedi lablarini yalab Taboqi. – Bolalaringiz xo'pam ko'rkam bo'lishibdiki. Bay-

bay-bay, hali yosh-u biroq xuddi pahlavonning o'zginasi-ya! Katta-katta ko'zlaridan o't chaqnab turibdi-ya, ofarin-ofarin! Ey xomkalla, esim bo'lsa, podshozodalarning polvonligi bolaligidayoq ma'lum bo'ladi,degan naqlni unutmamdim.

Bolalarni ota-ona ko'z oldida maqtash falokat keltirishini Taboqi boshqalardan ko'ra yaxshiroq bilsa-da, jo'rttaga o'zini go'llikka solib, Ona va Ota Bo'riga zimdan nazar tashladi. Ularning xijolat chekkanlarini ko'rib, ich-ichidan quvondi.

Ota-onani tashvishlantirib qo'ygan Taboqi biroz jimlikdan keyin zaharxanda ohangda dedi:

– Hali yangi gapdan xabaringiz yo'qdir. Katta Yo'lbars – Sherxon ov qilish joyini o'zgartiribdilar. U janob bundan buyon bir oy mobaynida shu tog'larda ov qilmoqchilar. Xoh ishonig, xoh ishonmang, bu gapni Sherxonning o'z og'izlaridan eshitdim.

Sherxon Bo'rig'ordan yigirma milcha naridagi Vayngang daryosi bo'yida yashovchi yo'lbars edi.

– Bunday qilishga haqi yo'q! – dedi g'azab bilan Ota Bo'ri. – Changalzor qonuniga ko'ra bir oy burun boshqalarni ogohlantirishi, so'ngra ov joyini o'zgartirishi mumkin. U o'n milya atrofdagi parranda-yu darrandalarni cho'chitib yuborishi turgan gap. Axir, bundan buyon men... men ikki bo'rining ovini qilishim kerak-ku!

– Onam rahmatlik bekorga uni langri (oqsoq) deb atamagan ekanlar, – dedi sipolik bilan Ona Bo'ri. – U bir oyog'i oqsoq bo'lib tug'ilgan. Shuning uchun uning uy hayvonlarini ov qilishdan boshqa ishga qurbi yetmaydi. Vayngang bo'yidagi qishloq odamlarining uni ko'rgani ko'zi,

otgani o'qi yo'q. Endilikda bu yerga ham kelib qolsa bormi, boshimizga bitgan balo, jonimizga bitgan jazo bo'ladi u go'rso'xta. O'rmonda uning iziga tushgan odamlar atrofdagi dov-daraxtlar-ni yondiradilar. Sho'rimiz quriydigan bo'ldi. Go'daklar bilan duch kelgan tomonga qochish-dan o'zga ilojimiz qolmaydi. Ha, bu «himmati» uchun Sherxonga har qancha «minnatdorchilik» bildirsak arziydi.

– Sizning «minnatdor»ligingizni u zotga aynan yetkazsam ma'qul bo'lar-a? – dedi ustomonlik bilan Taboqi.

– Yo'qol! – deya irilladi Ota Bo'ri. – Yo'qol, ko'zimga ko'rinma! Xo'jang bilan qo'shmozor bo'l. Badbaxt, keltirgan shum xabaringning o'zi ham bugunga yetib ortadi.

– Hali ham ketaman, – dedi dashnomlarni sirtiga yuqtirmay Taboqi. – Ey tavba, nega endi el burutdan bu xabarni sizlarga yetkazay deb, o'zimni o'zim koyitib yuribman-a. Hademay pastlikdagi chakalakzordan Sherxonning ovozini eshitib qolarsiz.

Shu on Ota Bo'rining quloqlari ding bo'lib ketdi. Pastlikdagi kichik daryoga borib tutashuvchi vodiyan ovi o'ngidan kelmagan yo'lbarsning alamzada, qisqa-qisqa na'rashi eshitildi. Yo'lbars ovi yurishmagani changalzordagilarga ma'lum ekanini bilar, lekin bundan or qilmasdi.

– Ey xomkalla, – dedi Ota Bo'ri. – Tungi ovni ham shunday boshlaydilar-mi? Nahotki, bizning bug'ularni ham Vayngang daryosi bo'yidagi bo'rdoqi qo'toslarga o'xshaydi deb o'ylasa?

– Sokinroq! Hozir u qo'tosning ham, bug'uning ham izidan emas, balki odamlarni ovlash payida yuribdi, – dedi Ona Bo'ri.

Chor atrofdan aks-sado berayotgandek na'ra bo'g'iqlik irillashga aylandi. Bu daraxt kesuvchi yoki daydib yuruvchi lo'lilarni ham dahshatga solib, esankiratib, yo'lbars panjasiga duchor qiluvchi bo'g'iqlik na'ra edi.

– Odam payidan deysanmi? – deb so'radi oppoq tishlarini tirjaytirib Ota Bo'ri. – Axir unga hovuzlardagi qo'ng'iz va qurbaqalar kamlik qilibdimiki, yana bizning elimizda odam go'shtini qo'msab yursal!

Ma'lum urf-odatlariga asoslangan Changalzor Qonuniga ko'ra hayvonlar bolalarini ovga o'rgatayotganlaridagina odam o'ldirishga ijozat beriladi. Lekin shunda ham hayvonlar podasi yoki galasi ov qilmaydigan joyda odam zotini o'lja qilishga ijozat beriladi. Odam ovlangandan keyin sal kun o'tmasdanoq, bu yerlarda qanchadan-qancha qurol-yarog'lik fil mingan oq tanlilar, qo'llariga mis qo'ng'iroq ushlagan va o'q-yoylari shay qilib qo'yilgan hindlar paydo bo'ladi. U holda changalzordagilarning holiga voy. Hayvonlar orasidagi rivoyatga ko'ra odam, barcha jonli maxluqlar orasida eng nozik va ojiz maxluq bo'lganligi tufayli, unga tajovuz qilish haqiqiy ovchining sha'niga yarashmaydi. Yana o'sha rivoyatlarga ko'ra, shubhasiz, bu haq gap bo'lsa kerak, odamxo'rlarning vaqt o'tishi bilan tuki to'kilib, barcha tishlari tushib ketar emish.

Irillash tobora kuchayib, nihoyat sapchishga hozirlangan yo'lbarsning gulduros «A-a-a»lagan na'rasiga aylandi.

Oradan sal o'tmay, yo'lbarsning uvillashidan ko'ra Sherxonning ingrashiga o'xshash ovoz eshitildi.

– U o'ljasini tutolmadi, – dedi Ona Bo'ri. – Nega bunday bo'ldi?

Bo'rig'ordan bir necha qadam nariga chopib borgan Ota Bo'ri chakalakzor orasida to'lg'onayotgan Sherxonning alamzada irillashini eshitib qoldi.

– U xomkalla panjalarini kuydirib olibdi. O'tinchining gulxanida nima bor edi, senga, ahmoq, – dedi po'ng'illab Ota Bo'ri. – Taboqi ham u bilan birga.

– Kimdir tog'ga o'rmalab chiqyapti, – dedi shivirlab Ona Bo'ri. – Tayyorlanib tur!

Chakalakzordagi butalar astagina shitirlagan ham ediki, Ota Bo'ri orqa oyoqlariga tiralib o'tirib, sapchishga hozirlandi. Agar shu holatni kuzatib turgan bo'lsangiz bormi, dunyoda eng hayratli manzaraning guvohi bo'lardingiz: Ota Bo'ri nimaning ustiga sapchiyotganini ham bilmay, to'satdan olg'a tashlandi-yu, to'rt-besh fut balandlikdan yana sapchigan joyiga qaytib o'tirib qoldi.

– Odam! – deya irilladi u. – Qara! Odam bolasi!

Ularning shunday ro'parasida pastakkina butani ushlab, qorachadan kelgan, endigina atak-chechak qilishni o'rgangan, qip-yalang'och, jajjigina, do'mboqqina bolakay iljaygancha turardi. Bo'ri uyasida, yana tun paytida bunday jajji bolakayning paydo bo'lishi hech qachon ko'rilmagan hodisa edi. U Ota Bo'rining ko'zlariga tikilib qaradi va kulib yubordi.

– Odam bolasi shunaqa bo'ladimi? – deb so'radi Ona Bo'ri. – Ularni hech qachon ko'rmagan edim. Qani, bu yoqqa olib kel-chi.

Bolalarini tishlab olib yurishga odatlangan, zarur bo'lib qolganda tuxumni ham darz ketkazmay tishlay oladigan bo'ri, go'dakning yelkasidan avaylab tishlab bolalari orasiga keltirib qo'ydi. Go'dakning yelkasida tishning izi ham ko'rinmadi.

– Voy kichkinaligini! Qip-yalang'och-u hech narsadan cho'chimaydi-ya, – dedi mehribonlik bilan Ona Bo'ri (bolakay esa bo'ri bolalari orasiga suqulib, issiqqina joyga talpinardi). – Voy tavba! U bolalarimga qo'shilib emyapti! Ana odam bolasi qanday bo'lar ekan! Bo'ri bolalari orasida odam bolasi ham bo'lishi qaysi bir urg'ochi bo'riga nasib bo'lgan, axir!

– Men bunday hodisa qadimda ham bo'lganini eshitganman. Ammo bizning zamonda va ayniqsa, To'damizda shunday hodisa bo'lganini eslolmayman, – dedi Ota Bo'ri. – Hali sochi ham yo'q. Uni bir turtib o'ldirib qo'yish hech gap emas. Qara, qo'rqmay tikilib turibdi-ya!

G'or og'ziga tushib turgan oy nurini allanarsa to'sib qo'ydi. Sherxonning bahaybat boshi bilan yelkasi uyani to'sdi. Uning orqasidan Taboqining:

– Janob, janob! Bola xuddi shu uyaga kirib ketdi, – deya chiyillagan ovozi eshitildi.

– Janob Sherxonning qadamlariga hasanot! – dedi ko'zlaridan g'azab chaqnab turgan Ota Bo'ri. – Qanday xizmat bilan keldilar?

– O'ljamni beringlar! Odam bolasi shu yerga kirib ketdi, – dedi Sherxon. – Bolaning ota-onasi qochib qoldi. Hoziroq uni menga berasanlar.

Ota Bo'ri aytganidek, o'tinchilar gulxaniga sapchib, panjalarini kuydirib olgan Sherxon, endi alamiga chidamay quturayotgandi. Ammo g'orga kirish yo'li yo'lbarsga torlik qildi. Ota Bo'ri buni juda yaxshi bilardi. Hatto u hozir turgan yerining o'zidayoq na yelkasini, na panjalarini qimirlata olardi. Odam bochka ichida urisholmaganidek Sherxon ham bu tor-tanqis g'orda o'lja talasholmasdi.

– Bo'rilar – erkin qabila, – dedi Ota Bo'ri. – Ular har bir uchragan ola-bula odamxo'rlarga emas, balki To'da Yetakchisiga itoat qiladilar. Odam bolasi bizning ixtiyorimizda. Xohlasak o'zimiz ham o'ldiraveramiz.

– «Xohlasak, xohlasak!» Nima qilishlaring bilan ishim yo'q. O'zim o'ldirgan qo'tos ruhiga qasam bo'lsinki, o'z o'ljamni olish uchun bu sassiq uyalaring og'zida yana qancha vaqt tumshug'imni suqib turishga majbur qilasizlar? Buni men, Sherxon aytyapman!

Yo'lbarsning na'rasi g'or ichini gulduros sadoga to'ldirib yubordi. Ona Bo'ri emizib turgan bolalarini o'zidan chetlatib, olg'a tashlandi. Uning zulmat ichida ikki ko'kimtir oyga o'xshash ko'zlari Sherxonning o't chaqnab turgan ko'zlari bilan to'qnashdi.

– Javobni esa men – Raksha (iblis)dan eshit. Hoy Langri, shuni yaxshi bilib olginki, odam bolasi menga tegishli va mening bag'rimda qoladi! Uni hech kimsa o'ldirolmaydi. To'da qayerda bo'lsa, bola ham shu yerda bo'ladi, u bilan birga yashaydi va ov qiladi! Hoy go'daklar kushandasi, baliqxo'r va qurbaqalar jallodi, o'zingga

hazir bo'1, bir vaqt kelib, bu go'dak sening bo-shingni yesa ajab emas! Yaxshilikcha bu yerdan qorangni o'chir, changalzorning yovuz maxluqi! Yo'qsa o'zim bo'g'izlagan bug'u ruhiga qasam bo'lsinki (yemishim o'laksa emas), u dunyoga to'rt oyog'ing ham oqsoqlanib ketasan! Yo'qol bu yerdan changalzorning kuyindi maxluqi!

Ota Bo'ri rafiqasiga qoyil qolib qarab turardi. Ha, u bir vaqtlar bo'rilar orasida «Iblis» deb nom chiqargan bu urg'ochi Bo'rini besh bo'ri bilan ochiq jangda kurashib olganini unutib yuborayozgan edi! Sherxon Ota Bo'ri bilan olishishdan qo'rqmaydi, ammo Ona Bo'ri bilan tutishmoqdan hayiqadi. Chunki bu to'qnashuvda urg'ochi bo'rining hayot-mamot uchun jang qilajagi, shuning uchun ustun kelishi muqarrarligini yaxshi biladi. Noiloj qolgan yo'lbars po'ng'illay-po'ngillay orqasiga qaytdi. O'zini erkinlikda his qilgach:

– Har qanday it ham o'z uyida ovozinig bo-ri-cha akillaydi! Ko'ramiz, odam zotidan bo'lgan asrandi haqida To'da ahli nima derkin! Hoy uzun dum muttahamlar, shuni bilib qo'yingki, go'dak mening o'1jam, ertami-kechmi, axir bir kun, uni yeyishim turgan gap! – deb irilladi. Ona bo'ri hansirab, bolalari yoniga cho'zildi. Ota Bo'ri unga qat'iy dedi:

– Sherxonning gapida jon bor: go'dakni To'da ahliga ko'rsatmoq shart. Ha, aytgancha, sen uni olib qolmoqchimisan, Onasi?

– Olib qolmoqchimisan emish! – dedi ensasi qotib Ona Bo'ri. – O'zing o'ylab ko'rsang-chi, qop-qorong'i tunda, qip-yalang'och go'dakning

yolg'iz o'zi bu yerga kelishdan cho'chimadi-ku, axir! Qara, qara, bolalarimdan birini chetga turtib, o'rniga kirib olishga ham ulgurdi. Oqsoq jallod bo'lsa go'dakni o'ldirib, Vayngangga qochib qolgan bo'lardi. Qilg'ilikni u qilardi-yu, balosiga biz qolardik. Odamlar esa yo'qolgan go'dakning xunini bizdan olib, tinch uyamizni vayron qilishardi. Uni olib qolmoqchimisan emish! Ha, men uni o'z bag'rimda qoldiraman. Tinchgina orom ola qol, Qurbaqacham – Mauglignam. Ha, men seni Maugli – Qurbaqacha deb erkalayman. Sherxon sening payingda bo'lganidek, bir kuni kelib, sen ham Sherxonning izidan tushib ov qilasan!

– Ammo To'da ahli nima derkin? – dedi Ota Bo'ri.

Changalzor Qonunida aytilishicha, oila qurgan har bir bo'ri o'z To'dasidan ayrilib chiqishi mumkin. Ammo bo'ri bolalari o'sib-ulg'aygach, ularni har oyda bir marta, oy to'lishgan paytda o'tkaziladigan To'da Kengashiga olib kelib, o'zga bo'rilarga ko'rsatishi zarur. Shundan so'ng, bo'ri bolasi o'zining dastlabki ov o'ljasi – bug'uni o'ldirmaguncha istagan joyida shataloq otib yuraveradi. Shu orada katta bo'rilarning birortasi ham bo'ri bolasini o'ldirolmaydi. Agar shunday qotil topilgudek bo'lsa, uning jazosi o'lim. Bunday fikr qilib ko'rsang, haqiqatan ham shunday bo'lishi lozimligini tasdiqlaysan.

Bo'ri bolalari ulg'ayib, bimalol chopqillaydigan bo'lgach, To'da kengashga yig'iladigan tunlardan birida Ota Bo'ri bolalari, Maugli va Ona Bo'rini Kengash Qoyasiga boshlab bordi. Bu, yuzlab bo'rilar yashirinishi mumkin

bo'lgan va katta-katta xarsangtoshlar bilan qoplangan tepalik edi. Qoyada esa kuchli va chaqqonligi uchun butun To'daning yetakchisi etib saylangan so'qqabosh kulrang bo'ri cho'zilib yotardi. Qoya ostida bo'lsa, bir vaqtlar yolg'iz o'zlari qo'toslarni bo'g'izlagan, hozir esa bo'rsiqdek munkillab qarib qolgan tajribali kekxa bo'rilardan tortib, ichlarida «ha biz ham bo'sh qolmaymiz» deb o'ylayotgan qirqdan ortiq turli yoshdagi va tUSDagi bo'rilar qator tizilishib o'tirardi. So'qqabosh bo'ri bir yildan beri ularning yetakchisi edi. So'qqabosh bo'ri yoshligida ikki marta bo'ri qopqoniga ilingan: bir martasida esa odamlar uni rosa do'pposlab, o'ldi deb o'ylab tashlab ketishgandi. Shu boisdan u odamlarning xulq-atvori va urf-odatlarini yaxshi bilib olgandi. Kengash Qoyasida hech kim miq etmasdi. Ota-onalari davra qurib o'tirgan maydonda bo'ri bolalari o'mbaloq oshib o'ynashardi. Katta bo'rilardan ba'zi birlari dam-badam shoshilmay o'rnilaridan turib, u yoki bu bo'ri bolasining oldiga kelib, uning basharasiga uzoq tikilib qarab, so'ng yana o'z joyiga qaytib kelib o'tirardi. Ba'zan esa Ona Bo'rilar, tag'in kattalar nazar-e'tiboridan chetda qolmasaydi, degan mulohazaga borib, o'z bolalarini oy yog'dusi tushib turgan yerga itarib chiqarardi.

– Hoy bo'rilar, ogoh bo'ling, Qonun sizlarga ayon, Qonun sizlarga ayon, buni unutmang! – deya o'z qoyasidan turib bong urdi Akela. Uning so'zini ilib olgan mehribon ona bo'rilar ham:

– Hoy bo'rilar, ehtiyot bo'ling, yaxshilab mulohaza yuriting! – deb chuvillashdi.

Nihoyat, ularning navbati kelgach, Ota Bo'ri Qurbaqacha Mauglini davra o'rtasiga itarib chiqarar ekan, Ona Bo'ri sergaklanib, hurpaydi. Maugli yerga o'tirib olib qiqirlab kuldi-da, oy nurida yaltirab ko'ringan mayda toshlarni o'ynay boshladi.

Shu orada Akela oldingi oyoqlariga qo'ygan boshini biron marta ham ko'tarmadi, faqat:

– Hoy bo'rilar, ogoh bo'ling! – deb dam-badam takrorladi.

Qoya ortidan Sherxonning bo'g'i q irillashi eshitildi.

– Go'dak menga tegishli! Uni menga qaytaring! Erkin Xaloyiqqa odamzotning nima zarurati bor?

Akela bo'lsa o'zini eshitmaganga oldi. U faqat:

– Hoy bo'rilar, ogoh bo'ling! Nega endi Erkin Xaloyiq begonalar gapiga quloq solishi kerak ekan? Yaxshilab o'ylab ko'ring! – deya xitob qildi.

Bo'rilar bo'g'i q uvillashdi. Faqat to'rt yashar bo'rilardan biri Akelaning gapiga javoban Sherxonning:

– Erkin Xaloyiqqa odamzotning nima keragi bor? – degan savolini takrorladi.

Changalzor Qonuniga ko'ra, odamzotni To'daga qabul qilish-qilmaslik masalasida tortishuv boshlangudek bo'lsa, masalaning ijobiy hal qilinishi uchun To'dadagilardan, hech bo'lmaganda ikkita bo'ri uni yoqlab gapirishi shart. Ammo ota-ona bu masalada lom-mim deb og'iz ocholmaydi.

– Bu go'dakni kim yoqlaydi? – dedi Akela. – Erkin Xaloyiq orasida kim gapirmoqchi?

Hech kimdan sado chiqmadi. Agar ish janjalga borib taqaladigan bo'lsa, bu o'zi uchun

hayot-mamot jangi bo'lishini yaxshi anglagan Ona Bo'ri kurashga hozirlandi.

Shu payt orqa oyoqlarida tik turib olgan hayvonning do'rillagan ovozi eshitildi. Bu tanbal kekxa ayiq Balu edi. Balu bo'ri bolalarini changalzor Qonunlariga o'rgatar, faqatgina yong'oq, asal va ildizlar bilan ovqatlanganligi tufayli ko'ngli qayerni tusasa, shu yerda sanqib yurardi. Shuning uchun ham unga o'zga hayvon jinsidan bo'lishiga qaramay To'da Kengashida qatnashish huquqi berilgandi.

– Odamzot farzandi? Xo'sh, nima bo'libdi, – dedi Balu, – men go'dakni yoqlayman. Hech kimga uning zarari tegmaydi. So'zamol bo'lmasam-da, gapning lo'ndasini aytaman-qo'yaman. U To'dada yuraversin. Kelinglar, boshqa bo'ri bolalari qatori go'dakni ham bag'rimizga olaylik. Unga ta'lim-tarbiya berishni o'z zimmamga olaman.

– Yana kimdir so'zlashi kerak, – dedi Akela. – Bolalarimizning tarbiyachisi Balu o'z mulohazasini aytdi. Undan boshqa yana kim so'zlamochi?

Davra o'rtasida qora soya paydo bo'ldi. Bu terisi tim qora qoplun Bagira edi. Ammo uning tim qora terisida oq nuqtalar oy yog'dusida qora selonga chizilgan oq hoshiyalardek jasurligi, yarador fildek dovyurakligi bilan butun jungliga dong'i ketgan Bagiraning so'zini ikki qilishga hech kimning yuragi dov bermasdi. Lekin uning tovushi daraxtdan chak-chak tomib turgan yovvoyi asaldek muloyim, terisi esa momiqday yumshoq edi.

– Hoy Akela, Erkin Xaloyiq, siz ham eshit-ing, – deya miyovladi Bagira, – aslida sizning

yig'iningizda gap aytishga mening haqim yo'qku-ya. Ammo Changalzor Qonunida aytilishicha, mabodo To'da orasida go'dakning hayot-mamoti ustida tortishuv boshlansa, tovon to'lab, uning hayotini saqlab qolish mumkin. Lekin bu tovonni to'lashga kimning haqi bor-u, kimniki yo'qligi to'g'risida Qonunda lom-mim deyilmagan. Gapim to'g'rimi?

– Shunday! Shunday! – deb qichqirishdi har doim qorinlari ovqatga to'ymaydigan och bo'ril-
lar. – Bagiraning gapida jon bor! Go'dakning joni uchun tovon olish – ayni muddao! Qonunda ham xuddi shunday deyilgan.

– Bu yerda gapirish huquqiga ega bo'lmasam-da, ruxsatlaringiz bilan bir-ikki og'iz so'z aytsam.

– Gapirsang-chi, axir! – deb shang'illadi yigirmatacha ovoz birdaniga.

– Murg'akkina go'dakni o'ldirish nomus. Bundan tashqari, bola ulg'aygach, sizlar uchun ajoyib ovunchoq bo'ladi. Balu go'dak foydasiga bir necha og'iz gapirdi. Agar sizlar Qonunga ko'ra, odam bolasini To'daga qabul qilishga rozilik bersangiz, men ham tovon sifatida bu yerdan yarim milcha narida hozirgina bo'g'izlangan semiz qo'tosni in'om etaman. Qalay, masalani shu tarzda hal etish u qadar qiyin bo'lmasa kerak?

Shu zahoti qiy-chuv ko'tarilib, o'nlarcha ovozl-
lar bir-biriga gal bermay baqirisha ketdi.

– Nimadan qo'rqamiz? Bola qishki yomg'ir paytida yoki yozning jazirama issig'ida halok bo'lishi turgan gap. Qip-yalang'och Qurbaqa-
chaning bizga nima zarari tegardi? To'daga ara-

lashib yursa yuraversin. Qo'tos qayerda, Bagira? Kelinglar, go'dakni qabul qila qolaylik.

Avvalgidek mayda toshlarni o'ynash bilan ovo-ra bo'lgan Maugli uni kelib ko'rayotgan bo'rilar ni payqamadi. Ammo bo'rilar bo'g'izlangan qo'tos ilinjida tepalikni tark etishdi. Tepalikda Akela, Bagira, Balu va Maugli oilasi bilan qoldi. Mauglini ololmaganidan g'azablangan Sherxon esa hamon qorong'ilikda irillab na'ra tortardi.

– Ha-ha, ovozingning boricha irilla! – dedi Bagira eshitilar-eshitilmas. – Vaqti kelib, bu yalang'och go'dak seni boshqacha irillatmasa, odam zotini tushunaman degan da'voyimdan voz kechganim bo'lsin!

– Biz yaxshi ish qildik! – dedi mamnunlik bilan Akela. – Odamlar va ularning farzandlari aqlli maxluq. Vaqti kelib, u bizning tengsiz ko'mak-doshimiz bo'lib qolishi turgan gap.

– Ha, qiyin damlarda ko'makdosh bo'lar, axir To'daga hech kim bir umrga yetakchi bo'lib qo-lolmaydi-ku, – dedi o'ychan Bagira.

Akela indamadi. U, asta-sekin kuch-quvvatdan qolib, holdan toyish To'daning har bir yetakchisi boshida ekanligi haqida xayol surib ketdi. Yetakchi ishga yaroqsiz bo'lib qolgach, bo'rilar uni o'ldirib tashlaydilar, uning o'rnini esa boshqasi egallaydi. Vaqti kelib u ham dunyodan ko'z yumadi.

– Go'dakni olib ket, – dedi u Ota Bo'riga. – Uni Erkin Xaloyiq farzandlari nomiga munosib qilib tarbiyala.

Shunday qilib, Qurbaqacha Maugli Baluning mehribon so'zi tufayli va Bagira hadya qilgan qo'tos evaziga Sion To'dasining farzandi bo'lib qoldi.

Shunday qilib, oradan o'n-o'n bir yil o'tib ketdi. Bo'rilar orasida o'sgan Mauglining boshidan ko'p ajoyib-g'aroyib voqealar kechdi. Uning hayoti haqida bir chekkadan yozmoqchi bo'lsak, quchoq-quchoq kitoblar hosil bo'lardi. Bo'ri bolalari to Maugli balog'atga yetguncha, katta bo'rilar qatoriga kirib ulgurishdi. Ota Bo'ri erinmasdan Mauglini o'z hunariga o'rgatdi, changalzorda bo'luvchi barcha hodisalarni tushuntirdi. Shuning uchun ham maysalar orasidagi har bir shitirlash, tungi shamolning har bir iliq nafasi, boyo'g'lining har sayrashi, uchib keta turib daraxt shoxlariga osilib oluvchi ko'rshapalakning har bir harakati, sho'x baliqchalarning ko'l suvini shapillatib o'ynashlari Maugliga bir dunyo ma'no anglatardi. Bekor qolgan paytlarida esa o'zini oftobga toblab mudrar, qorni ochsa ovqat yer va yana uxlardi. Issiqlab ketsa, o'rmondagi ko'lga kalla tashlab suzar; asal yegisi kelib qolsa (Baludan asal va yong'oq ham xuddi xom go'sht kabi mazali ekanini bilib olgandi), Bagira o'rgatganidek daraxtga o'rmalab chiqardi. Ba'zida Bagira daraxt shoxida cho'zilib yotib:

– Bu yoqqa kelaqol, ukajon! – deb Mauglini yoniga chaqirardi. Avvallari Maugli mushukchaga o'xshab butoqlarga tirmashib chiqqan bo'lsa, bora-bora kulrang maymundek hech qo'rqmasdan bemalol shoxdan shoxga sakrashni o'rgandi. Endilikda, Kengash Qoyasida o'tadigan To'da yig'inida uning o'tiradigan o'z o'rni bor edi. U qaysi bo'riga tikilib qarasa, hech biri uning

o'tkir nigohiga dosh berolmay, ko'zlarini olib qochishlarini sezib qolgach, ermak qilib, yig'in paytlarida bo'rilar bilan ko'z urishtirish o'yini o'ynardi. Ba'zida esa, terilariga kirib qolgan chaqir tikanak, zirapchalarni olib tashlab, bechora bo'rilarni azobdan qutqarardi. Kechalari tepalikdan sayhon ekinzorlarga tushib, kulbalar oldida yurgan odamlarni qiziqib tomosha qilar, ammo ularga ishonmasdi. Bagira unga daraxtlar orasiga ustalik bilan yashirilgan to'rtburchak tepki eshikli qutini ko'rsatib, bu narsa – qopqon ekanini uqtirdi. Bir vaqt Mauglining o'zi ham sal bo'lmasa shunday qopqonga tushib qolayozgandi. Maugli Bagira bilan o'rmonning eng qorong'i va issiq burchagiga kirib olib, kun bo'yi rohatlanib uxlashni, tunlari esa Bagiraning chaqqonlik bilan qanday ov qilishini ko'rishni yoqtirardi. Bagiraning qorni och bo'lsa, duch kelgan maxluqni o'ldiraverardi. Maugli ham ancha vaqt shunday ov qildi. Ammo Maugli ulg'ayib, aql-hushi kirgach, Bagira unga: «Sening hayotingni saqlab qolish uchun qo'tosni o'ldirib, To'daga tovon tariqasida to'laganmiz, shuning uchun uy hayvonlariga daxl qila ko'rma», deb nasihat qildi.

– Changalzordagi bor narsa seniki, – dedi Bagira. – Kuching yetgan har bir parrandani ov qilish sening ixtiyoringda. Lekin sen uchun tovon sifatida to'langan qo'tosning haqi-hurmati, uy hayvonlarining na qarisi-yu va na yoshiga qo'l tekkiza ko'rma. Changalzor Qonuni ana shunday.

Maugli bu gaplarga e'tiroz bildirmadi.

Maugli sog'lom, baquvvat bola bo'lib o'sa bordi. Qorin to'yg'azishdan o'zga tashvishi yo'qday

bo'lib ko'ringan Maugli o'zi ham sezmagan holda yo'l-yo'lakay ko'p narsani bildi, ko'p narsani o'rgandi va oq-qoraning farqiga yetadigan bo'lib qoldi.

Bir kuni Ona Bo'ri unga, Sherxondan ehtiyot bo'l, oxiri bir kun uni o'ldirishing kerak, dedi. Bu gapni bo'ri bolasiga aytilganda edi, hech vaqt yodidan chiqarmasdi. Ammo Maugli, garchand o'zini bo'ri deb hisoblasa ham, harqalay, odam bolasi bo'lgani uchun, Ona Bo'riining nasihatini unutib yubordi.

Akelaning kundan-kunga keksayib, zaiflashib borayotganidan xabardor Sherxon changalzorda har bir qulay fursatdan foydalanib, Mauglining payini qirqa boshladi. Bu ham yetmagandek, oqsoq yo'lbars Sion To'dasining bir necha yosh bo'rilar bilan apoq-chapoq bo'lib oldi. Yosh bo'rilar Sherxonning ketidan qolmay, uning sarqitini kutib yurishardi. Avvalgidek hukmini o'tkazib turganda-ku, Akela u sarqitxo'rlarning adabini bergan bo'lardi. Sherxon esa yosh bo'rilarga tilyog'lamalilik qilib, shunday baquvvat jasur ovchilar o'z ixtiyorlarini munkayib qolgan keksa bo'ri bilan odam bolasi qo'liga topshirib qo'rganlariga hayron bo'lardi. «Eshitishimcha, – derdi Sherxon, – Kengash paytida go'yo sizlar Mauglining ko'ziga tik qarolmas emishsiz». Bu gapdan yosh bo'rilar achchiqlanib, junlari hurpayib, g'azabnok irillashardi.

Hamma narsadan xabardor, yer tagida ilon qimirlasa biladigan Bagira: «Sherxon bir kunmas-bir kun seni o'ldirib qo'yishi mumkin», deb Mauglini bir necha bor ogohlantirdi. Maugli esa bu gaplarga beparvogina kulib:

– To‘dam bor, sen borsan. Balu ham bor. U tanbal bo‘lishiga qaramay, menga qasd qilganni panjalari bilan ezib tashlaydi. Xo‘sh, nega endi qo‘rqishim kerak ekan? – derdi.

Ehtimol, biror gap eshitgandir, balki jayra Sohi biror narsa degandir, jazirama issiq kunlardan birida Bagiraning miyasida yangi fikr tug‘ildi. Kunlardan bir kun Maugli ikkovi o‘rmonning ichkarisiga kirib olishdi. Bola qoplonning qop-qora va chiroyli yelkasiga bosh qo‘yib yotarkan, Bagira asta:

– Ukajon, qani ayt-chi, Sherxon ashaddiy dushmaning deb senga necha bor aytdim? – deb so‘radi.

– Anavi xurmo daraxtida qancha meva bo‘lsa, shuncha marta, – dedi hali sanoq nima ekanligiga aqli yetmaydigan Maugli. – Xo‘sh, nima bo‘pti? Sherxon deganing kim o‘zi? Uning bor-yo‘q savlati uzun dumi-yu, tovus Moranikidek baland ovozi-da! Kel, shu gaplarni qo‘y, Bagira. Mening uyqim kelyapti.

– Hozir uxlaydigan vaqt emas! Bu gaplardan Balu xabardor, men xabardor, butun To‘da xabardor, qolaversa, hatto tentakligi bilan nom chiqargan bug‘u ham xabardor. Bu gaplarni senga Taboqi ham aytgan.

– Ha-ha-ha, – dedi Maugli ermak qilgandek. – Yaqingina Taboqi oldimga kelib, yeryong‘oqni ham qazib olish qo‘lingdan kelmaydigan yalang‘och kuchukchasan, dedi surbetlik bilan. Men esa sal es-hushini yig‘ib olsin deb, dumidan ushlab bir-ikki marta xurmo daraxtiga urdim.

– Tentaklik qilibsan. Taboqi garchand g‘iybatchi bo‘lsa-da, biroq senga tegishli ko‘pgina

gaplardan xabardor. Ko'zingni och, Ukajon. Sherxon seni changalzorda o'ldirishga jur'at qilolmaydi. Akelani keksayib, munkillab qolgani ham unutma. Qo'tosni o'ldirishga majoli qolmay qoldi deguncha yetakchilikdan chetlatiladi. Buning ustiga, Kengash Qoyasida seni birinchi bor ko'rib, yoningni olgan bo'rilar ham qarib qoldi. Oqsoq yo'lbars bo'lsa, Bo'rilar To'dasida odam bolasiga o'rin yo'q, degan gapni yosh bo'rilarining qulog'iga quyib kelyapti. Sen esa, ko'p o'tmay, rosmana odam shakliga kirib qolasan.

– Odam degani nima o'zi? Nega endi u o'z og'a-inilari orasida yursa bo'lmasakan? – deb so'radi Maugli. – Men changalzorda tug'ilgan bo'lsam, Changalzor Qonunlariga itoat qilsam, To'dada bironta bo'ri yo'qki, men uning panjasidagi zirapchani sug'urib olmagan bo'lsam. Axir ularning barchasi menga og'a-ini-ku!

Bagira cho'zilib, ko'zlarini yumdi.

– Iniginam, – dedi u, – iyagim tagini paypaslab ko'r-chi.

Maugli baquvvat qoracha qo'lini uzatib, Bagiraning yaltiroq junlari orasidagi yo'g'on paylar tutash yerda bilinar-bilinmas bo'lib qolgan chandiq joyni paypaslab topdi.

– Men, Bagiradek maxluqning bo'ynida qayish tamg'asi borligini junglidagi bironta jonzot ham bilmaydi. Biroq, men odamlar orasida tug'ilganman, iniginam. Onam esa Udaypurdagi qirol hayvonotxonasida vafot etgan. Shuning uchun ham Kengashda sen uchun tovon to'ladim. Hali sen u vaqtda murg'akkina go'dak eding. Men ham odamlar orasida tug'ilganman. Go'dakligim-

da changalzorni ko'rmadim. Menga panjara ortida temir tovoqda ovqat berardilar. Nihoyat, bir kuni tunda, men – Bagira odamlarga o'yinchoq emas, qoplon ekanligimni his qilib qoldim. His qildim-u panjalarimning bir hamlasi bilan bema'ni qulflarni sindirib, qochib qoldim. Ha, odamlarning odatlari bilan tanish bo'lganligim uchun ham changalzor ahli Sherxondan ko'ra ko'proq mendan hayiqadi. Yo noto'g'ri gapirdimmi?

– Ha, shunday, – deb tasdiqladi Maugli, – faqat Mauglidan o'zga butun changalzor ahli Bagiradan hayiqadi.

– Voy sen odamcha-ey, – dedi mehr bilan qora qoplon, – mabodo seni Kengashda o'ldirib qo'ymasalar, men o'z makonim Changalzorga qaytganimdek, sen ham axir bir kun og'a-inilaring – odamlar orasiga qaytib borishing turgan gap.

– Nega endi kimdir meni o'ldirishi kerak ekan? – deb so'radi Maugli.

– Mening ko'zlarimga qara-chi? – dedi Bagira. Maugli uning ko'zlariga tikilib qaradi.

Ulkan qoplon dosh berolmay, ko'zlarini chetga olib qochdi.

– Mana, ko'rdingmi, – dedi panjalari ostidagi barglarni shitirlatib qoplon. – Men ham odamlar orasida tug'ilganim va seni yaxshi ko'rishimga qaramay, ko'zingga tik qarolmayman, iniginam. O'zgalar esa senga tik qarashga bardosh berolmaganliklari uchun, ulardan ko'ra aqlli bo'lganing uchun, ularning panjasidan zirapchalarni olib tashlay olganing uchun va muhimi inson bo'lganliging uchun ham seni yomon ko'radilar.

– Men bu gaplardan butunlay bexabar ekanman, – dedi quyuq qoshlarini chimirib ma'yuslik bilan Maugli.

– Bilasanmi, Changalzor Qonunlari nimaga o'rgatadi? Avval zarba urib, so'ng ovoz chiqar. Sendagi beparvolikning o'zi ham odamzot ekanligingni oshkor qilib qo'yadi. Es-hushingni yig'ib ol. U ovdan-bu ovgacha Akela-ni ahvoli tobora mushkullashib bormoqda. Mabodo navbatdagi ovda Akela o'ljasini tutolmasa bormi, bo'rilar unga ham, senga ham itoat qilmay qo'yadilar, shunday bo'lishini yuragim sezib turibdi. Unda bo'rilar darhol Kengash Qoyasiga butun changalzor ahlini to'playdilar-u... Keyin... Keyin... Ha, keyin nima qilishni o'zim bilaman! – deya qichqirib o'rnidan sakrab turdi Bagira. – Hoziroq pastlikdagi vodiya jo'na, amallab, odamlar kulbasidan Qizil Gulni olib kel. Shuni eplolsang bormi, u holda, mendan ham, Baludan ham va To'dadagi senga xayrixoh bo'rilardan ham qudratliroq madadkorga ega bo'lasan. Yugur, tezroq Qizil Gulni keltir!

Bagira Qizil Gul deb olovni aytgan edi. Chunki changalzordagi bironta hayvon ham olovni o'z nomi bilan atashga jur'at qilolmaydi. Barcha hayvonlar olovdan o'lgudek qo'rqadilar va shu boisdan uni to'g'ridan-to'g'ri «olov» deyish o'rniga turli-tuman nomlar bilan ataydilar.

– Qizil Gulmi? – dedi Maugli. – U oqshom payti kulbalar oldida o'sadi. Men uni keltiraman.

– Mana bu odam bolasining so'zi! – dedi g'urur bilan Bagira. – Aytgancha, u gulni kichkina tu-

vakchalarda o'sishini yodingda tut. Uni tezroq keltirgin-u zarur bo'lib qolgungiga qadar asrab tur.

– Xo'p bo'ladi! – dedi Maugli. – Men ketdim. Biroq Bagira, jonginam, – deb uning silliq bo'ynini quchib, katta ko'zlariga mehr bilan boqdi Maugli, – bularning hammasi Sherxonning makri ekaniga ishonching komilmi?

– Ha, Iniginam, meni ozod etgan siniq qulf haqi-hurmati, bu gaplarning barchasi chin!

– Hali shunaqami, menga tovon berilgan qo'tosning haqi-hurmati, bu qilg'iliklari uchun Sherxonni bir boplab adabini berayki, onadan tug'ilganiga pushaymon bo'lsin, – dedi-yu, g'izil-lagancha jo'nab qoldi.

«Qoyil! Mana bu odamning gapi! – dedi o'z-o'ziga Bagira qaytadan yotar ekan. – Ha nodon Sherxon, o'n yil avval Qurbaqachani olayotganingda o'z boshingga balo orttirganing xayolingga ham kelmagandir!»

Bu payt Maugli o'rmonning ancha ichkarisiga borib qolgan, yuragi yonib yugurardi. Yerni g'ira-shira qorong'ilik bosgan paytda g'or oldiga yetib olgan Maugli bir dam nafasini rostlab olish uchun to'xtadi va pastlikdagi vodiya ko'z tashladi. Uyada Ona Bo'ridan boshqa hech kim yo'q edi. Qurbaqachasining entikib-entikib nafas olayotganidan, u nimadandir bezovtalanayotganini Ona Bo'ri payqab qoldi.

– Nima gap, bolaginam? – deya so'radi u.

– Sherxon, ko'rshapalakka o'xshab, ig'vo tarqatish bilan ovora, – deya javob qildi Maugli. – Endi men tep-tekis, ekinzor yerlarda ov qilaman.

Shunday dedi-yu, butalar oralab yugurganicha vodiya o'rtasidagi daryo tomon ketdi. Ammo

ov qilayotgan To'daning uvillashini eshitib, darhol to'xtab qoldi. U ta'qibdan qochib, holdan ketgan bug'uning avvaliga ingrashi va keyin esa orqasiga o'girilib, o'zini himoya qilish uchun pishqirganini eshitdi. So'ngra, yosh bo'rilarning g'azabnok va shiddatli akillashi quloqqa chalindi:

– Akela! Ha Akela! Qani, qo'yib beringlar-chi, so'qqabosh bo'ri o'z hunarini ko'rsatsin! Yetakchiga yo'l bering! Qani, sapchi, Akela!

Esiz, so'qqabosh bo'ri ovga sapchib, xippa bo'g'ib ololmadi shekilli, shu payt Mauglining qulog'iga Akelaning tishlari g'ijirlab, qisqagina ingrashi eshitildi. Aftidan, o'zini himoya qilayotgan bug'u uning oldingi tuyoqlari bilan tepib yiqitganga o'xshaydi.

Maugli endi nima bo'lishini kutib o'tirmay, g'izillagancha oldinga qarab chopa ketdi. Tezda odamlar yashaydigan ekinzor yerlar ko'rindi. Orqadagi uvillash esa borgan sari pasayib, eshitilmay qoldi.

– Bagiraning gapi to'g'ri ekan, – deya pichirladi o'z-o'ziga Maugli, kulba darchasi tagidagi o'tlar orasida gujanak bo'lib o'tirar ekan. – Ertaga mening ham, Akelaning ham taqdirimiz hal bo'ladiganga o'xshaydi.

Keyin u derazaga yaqinlashib, o'choqda yo'nib turgan olovga tikilib qoldi. U, dehqon xotini kechasi o'rnidan turib, o'choqqa qandaydir qora narsalarni tashlaganini, tong payti yer yuzini oppoq sovuq tuman chulg'ab olganda, yosh bola savat ichiga o'rnatilgan tuvakka cho'g' solib, ustini ko'rpa bilan berkitib, mollarga qaragani molxonaga ketganini kuzatib turdi.

– Bor-yo‘q gap shumi? – dedi o‘z-o‘ziga Maugli. – Kichkinagina bola eplagan ish mening ham qo‘limdan keladi.

U muyulishdan aylanib o‘tib, bolaning qarshisiga bordi va uning qo‘lidagi tuvakni tortib olib, tuman ichiga kirib g‘oyib bo‘ldi. Bola esa qo‘rqqanidan dodlab yubordi.

– Odamlar juda ham menga o‘xshaydilar, – dedi Maugli, xuddi dehqon xotin qilganidek cho‘g‘ni puflab. – Agar unga ovqat berilmasa, o‘lib qolishi mumkin, – deya o‘ylab, quruq shox-shabba va ildizlarni yig‘ib cho‘g‘ ustiga tashladi.

Toqqa chiqayotib u Bagirani uchratdi. Tonggi shabnam Bagiraning terisida xuddi oy toshlaridek yaltirab turardi.

– Akela o‘ljani tutolmadi, – dedi unga qoplon. – Ular kecha tundayoq Akelani o‘ldirib tashlardilar-u, lekin ikkovingizni birga yo‘qotmoqchilar. Bo‘rilar tepalikdan seni rosa axtardilar.

– Men ekinzor yerlarda bo‘ldim. Qara-chi! Men tayyorman! – deb qo‘lidagi cho‘g‘ to‘la tuvakni baland ko‘tardi Maugli.

– Juda yaxshi! Endi gap bunday: odamlar tuvak ichiga quruq shox-shabba tiqishganda Qizil Gul ochilganini o‘z ko‘zlarim bilan ko‘rganman. O‘shanaqa qilishdan qo‘rqmaysanmi?

– Yo‘g‘-e! Nimadan qo‘rqardim? Tush bo‘lmasa kerak, endi esimga tushdi: hali bo‘riga aylanmasimdan avval, ko‘pincha Qizil Gul oldida yotardim. O‘shanda men sovqotmasdim.

Maugli butun kunni g‘orda o‘tkazdi; u tuvakdagi cho‘qqa goh-goh quruq shox-shabba

tashlab, nima bo'lishini kuzatdi. U bir yogochni topib yonishidan mamnun bo'ldi. Kechqurun Taboqi kelib, juda dag'allik bilan uni Kengash Qoyasiga chaqirayotganlarini aytganida, xaxolab o'zini kulgidan to'xtata olmadi. Buni ko'rib Taboqi qochib qoldi. Maugli hamon kulganicha Kengashga jo'nadi.

To'da Yetakchisining o'rni bo'shab qolganiga ishora qilgandek so'qqabosh bo'ri Akela o'z qoyasi oldida yotardi. Sherxon bo'lsa xushomadgo'ylari bilan birgalikda mamnun qiyofada u yoqdan bu yoqqa yurib turardi. Bagira Mauglining yonida yotar, Maugli esa cho'g to'la tuvakni tizzalari orasiga olib o'tirardi. Akelaning kuch-quvvati bor vaqtlarda aslo jur'at qilolmaydigan Sherxon, bugun hamma yig'ilib bo'lgach, viqor bilan gap boshladi.

– Uning haqi yo'q! – deb shivirladi Bagira.
– Shunday degin, aslida bu itvachcha juda qo'rqqoq.

Maugli dik etib o'rnidan turdi.

– Hoy, Erkin Xaloyiq! – deb qichqirdi u. – Axir Sherxon To'daning Yetakchisi emas-ku! Qachondan beri yo'lbars jinsi bizga yetakchi bo'lib qolibdi?

– Tushunsang-chi, yetakchining o'rnini hech kim egallaganicha yo'q, mendan esa, gapirishni iltimos qildilar... – deb gap boshladi Sherxon.

– Kim sendan iltimos qildi? – dedi Maugli.
– Nahotki biz bu qassobning oldida xushomadgo'ylik qilib jilpanglovchi chiyabo'rilarga aylanib qolgan bo'lsak? Yetakchini To'daning o'zi saylab oladi, bu gapning begonalarga dahli yo'q.

– Ovozingni o‘chir, odamzot! – degan qich-qiriqlar eshitildi.

– U bizning qonunlarimizga amal qildi! Gapirsin! – deyishdi ko‘plar.

Nihoyat qari bo‘rilar irillashib:

– Murda Bo‘ri gapirsin! – deyishdi.

To‘da Yetakchisi o‘z o‘ljasini qo‘lidan chiqarib yuborsa, to‘lgunicha Murda Bo‘ri deb ataladi. O‘lim esa uni uzoq kuttirmaydi. Akela oppoq boshini istar-istamas ko‘tarib dedi:

– Hoy, Erkin Xaloyiq, siz ham eshiting, Sherxonning ityaloq chiyabo‘rilari! O‘n ikki yil bo‘ldiki, sizlarni ovdan-ovga boshladim. Shu vaqt ichida na birontangiz qopqonga tushdingiz va na majruh bo‘ldingiz. To‘g‘ri, so‘nggi ovni boy berdim. Mening keksayib kuch-quvvatdan qolganimni bila turib, sharmanda-yu, sharmisor etish niyatida, menga yosh va baquvvat bug‘ini ro‘para qildilar. Bu ustalik bilan qilingan nayrang bo‘ldi. Sizlar meni Kengash Qoyasida o‘ldirishga haqlisiz. Endi sizlardan so‘ray: qani kim kelib, so‘qqabosh bo‘rini o‘ldiradi? Changalzor Qonuniga ko‘ra bitta-bitta bo‘lib kelishingizni talab qilishga haqqim bor.

Uzoq vaqt jimlik cho‘kdi. Bironta bo‘ri ham Akela bilan hayot-mamot jangiga kirishishga jur‘at qilolmadi. Oxiri Sherxon irillab qoldi:

– Bu tishsiz ahmoqning bizga nima keragi bor? U shunday ham o‘ladi! Odam bolasi esa dunyoda ko‘p yashab qoldi. Hoy, Erkin Xaloyiq! Boshdayoq u mening o‘ljam edi. Uni menga qaytarib beringlar. Sizlarning unga shaydo bo‘lib qolganingiz meni jirkantiradi. O‘n yil davomida u changalzorni alg‘ov-dalg‘ov qilgani yetar. Uni

menga bering, bo'lmasa hammavaqt men shu yerda ov qilaman-da, sizlarga quruq suyak ham qoldirmayman. U odamzot va odam bolasi, uni ko'rgani ko'zim, otgani o'qim yo'q!

Shunda to'daning yarmidan ko'pi uvilladi:

– Odam! Odam! Bizga odamning nima keragi bor? Yo'qolsin o'z jinsdoshlari orasiga!

– Keyin butun qishloqdagi odamlarni bizga qarshi qo'zg'atsinmi? – deb baqirdi Sherxon. – Yo'q, uni mening qo'limga topshiring! U odam va hech birimiz uning ko'ziga tikilib qarolmaymiz.

Akela yana boshini ko'tarib dedi:

– Biz nima yesak, u ham shuni yedi. Biz bilan birga yashadi. U biz uchun parrandalarni quvib keldi. U biron marta bo'lsin Changalzor Qonuniga xilof ish qilmadi.

– Buning ustiga, uni To'daga qabul qilayotganimizda tovon sifatida butun boshli qo'tosni berdim. Qo'tos-ku hech gap emas-a, biroq Bagiraning or-nomusi odamzotning yonini olib jang qilishga arzisa kerak, – dedi juda muloyim tovush bilan miyovlab Bagira.

– O'n yil avvalgi qo'tosni pesh qiladi-ya! – deb irillashdi To'dadagilar. – O'n yillik qoq suyaklardan bizga nima foyda?

– Ho, o'z so'zida turish-chi? – dedi oppoq tishlarini irjaytirib Bagira: – Erkin Xaloyiq deb bekorga atamagan bo'lsalar-chi!

– Bironta ham odam bolasining changalzor ahli bilan yashashga haqi yo'q! – deb baqirdi Sherxon. – Uni menga bering deyapman!

– U garchand bizga qondosh bo'lmasa-da, bizning qardoshimiz, – deb so'zini davom ettir-

di Akela. – Siz bo'lsa uni shu yerning o'zidayoq o'ldirmoqchi bo'lyapsiz! Haqiqatan umrim behuda o'tibdi! Birovlaringiz uy hayvonlarini ovlayotgan emishsiz, ba'zi birovlarining esa, eshitishimcha, Sherxonning aldam-qaldam gaplariga uchib, tunlari qishloqma-qishloq sanqib, kulbalar oldidan go'daklarni o'g'irayotganmishsiz. Ha endi men sizlarning qo'rqqan ekanligingizga qanoat hosil qildim. Endi sizdek qo'rqqanlarga murojaat qilishdan o'zga ilojim yo'q. Kunim bitib qoldi, hech narsaga arimas hayotim yaqin orada tugaydi. Mabodo, umrim salmoqqa ega bo'lganda edi, uni odam farzandi yo'liga tikkan bo'lardim. Agar odam farzandini o'z jinsdoshlari orasiga bezarar jo'natib yuborsangiz, To'daning or-nomusi xurmati, vaqti-soati yetib, meni o'ldirgani kelganingizda, birontangizni ham tishlamayman. Jangsiz taslim bo'lishga roziman. Bu va'dam To'dadagilarning bir qanchasining umrini saqlab qoladi. Qo'limdan boshqa hech narsa kelmaydi. Xohlasangiz sizlarni Changalzor Qonunlariga muvofiq To'daga qabul qilingan va hech qanday gunohi bo'lmagan qardoshlarini bekordan-bekorga o'ldirdi, degan isnoddan saqlab qolaman.

– U odam – odam – odam! – deb uvillashdi To'dadagilar. Shunday qilib To'daning yarmidan ko'pi dumini yerga tap-tap urib turgan Sherxon tarafiga qochib o'tdi.

– Endi hammasi sening qo'lingda, – dedi Bagira Maugliga, – jang qilishdan o'zga ilojimiz qolmadi.

Maugli qo'lidagi tuvakni ko'targancha qomati-ni rostladi. So'ngra u yelkalarini kerib, Kengash

tomon o'girilib esnadi. Lekin g'azab va alamdand ko'ngli vayron edi. Negaki, shu paytgacha bo'rilar, o'z odatlariga ko'ra hech qachon bunday ochiqchasiga Maugliga dushman ekanliklarini aytmagan edilar.

– Hoy, menga qarang! – deb qichqirdi u, – bunday akillashning hojati yo'q! Bugun odamzot ekanligimni qayta-qayta yuzimga soldingiz (men bo'lsam sizlar bilan birgalikda bir umr bo'ri bo'lib qolmoqchi edim). Nihoyat, so'zlaringizda haqiqat borligiga men ham ishona boshladim. Bundan buyon sizlarni tug'ishganlarim deb emas, balki, odamzot qilganidek, itlar deb chaqiraman. Endilikda nima qilish kerag-u, nima qilmaslik kerakligini sizlardan so'rab o'tirmayman. Nima qilsam ixtiyor o'zimda! Odamzotning nimalarga qodir ekanligini bir ko'rsatib qo'ymoq uchun sizlar o'lgudek qo'rqadigan Qizil Gulni keltirdim.

Maugli shunday dedi-yu, qo'lidagi tuvakni yerga uloqtirib yubordi. Har yoqqa sochilgan cho'g' qup-quruq xas-cho'plarni yondirib yubordi. Alangani ko'rib butun Kengash ahli o'zini orqaga tashladi. Maugli gulxanga quruq shoxni tiqqan edi, mayda shox-shabbalar alanga olib, lovullab yonib ketdi. Maugli uni boshi ustida aylantirib, qo'rqib ketgan bo'rilarni tum-taraqay qildi.

– Endi sen hukmronsan, – dedi shivirlab Bagira. – Akelani halokatdan saqlab qol. U sening do'sting edi.

Umrida birovdan shafqat tilamagan kekxa Akela endilikda Maugliga iltijo qilgandek nigoh tashladi. U bo'lsa qip-yalang'och, uzun qora sochlari yelkalariga yoyilgan holda tik turar,

gulxan alangasidan hosil bo'lgan soyalar esa uning atrofida o'ynoqlab raqsga tushardi.

– Xo'sh! – dedi Maugli shoshilmasdan tevarak-atrofga nazar tashlab. – Ana endi itligingizni ko'rib turibman. Chindan ham odamzot degan maxluq mening jinsdoshlarim bo'lsa, bas, sizlarni tark etib, ular yoniga ketganim bo'lsin. Endilikda changalzor darvozalari men uchun yopiq, sizning tilingizni ham, do'stligingizni ham unutishim zarur. Ammo men sizlardan ko'ra shafqatliroq bo'laman. Men sizlarga qondosh bo'lmasam-da, biroq, barcha ishlarda sherik edim. Xuddi shuning uchun ham, o'z jinsdoshlarim orasida odam qatoriga kirgudek bo'lsam, sizlar menga xiyonat qilganingizdek, men ham xiyonat qilib, sizlarni odamlarga tutib bermayman, – dedi. U gulxanni tepgan edi, har tomonga uchqunlar sachrab ketdi. – Bizdek bir to'daning bo'rilari orasida jang bo'lmaydi. Ammo ketishdan oldin qarzni uzib ketmoq shart.

Maugli o'tga tikilgancha ko'zlarini ola-kula qilib o'tirgan Sherxon oldiga borib, yolidan mahkam ushlab oldi. Bagira ehtiyoti shart uning orqasidan bordi.

– Tur o'rningdan, itvachcha! – deb baqirdi Maugli. – Odam gapirayotganda o'rningdan turib eshit, yo'qsa junlaringni kuydirib yuboraman!

Yonib turgan tayoqchani boshi ustida ko'rgan Sherxon quloqlarini qisib, ko'zlarini yumib oldi.

– Mana bu hayvonlar jallodi go'dakligimda o'ldirishga ulgurolmagani uchun Kengash paytida yo'q qilaman, deb valdirab yuribdi... Biz odam qatoriga kirar ekanmiz, it emganlarni mana bun-

day, mana shunday qilib savalaymiz. Sen oqsoq, mabodo g'iring derkansan, xuddi hiqildog'ingga Qizil Gulni tiqib qo'yaman.

Maugli qo'rqqanidan o'lar holatga yetib, goh angillab, goh ingrayotgan Sherxonning boshiga yonib turgan shox bilan tushira ketdi.

– Uf! Ana endi, kuyuk mushuk, bu yerdan qorangni o'chir! Ammo yodingda bo'lsin: kelgusi safar men Kengash Qoyasiga kelganimda, Sherxonning terisini boshimga yopinib kela-man... Gap bunday: Akelaning ixtiyori o'zida. Qanday xohlasa – shunday yashasin. Siz uni o'ldirmaysiz. Chunki, bu mening xohishim. Sizlar, o'zlarini it emas, balki qandaydir ulug' zot deb o'ylayotganlar, tillaringizni osiltirib, bu yerda uzoq o'tirmasangiz kerak. Itlarni esa men mana bunday qilib quvaman! Yo'qol, daf bo'l!

Maugli yonib turgan tayoqni havoda gir-gir aylantirib davra bo'ylab goh o'ngga, goh chapga tasirlatib zarba ura ketdi, tuklari kuygan bo'rilar uvillashib duch kelgan tomonga tum-taraqay bo'lishdi. Nihoyat, qoyada Akela, Bagira va Maugli tarafini olgan o'n chog'li bo'ridan boshqa hech kim qolmadi. Xuddi shu payt avvallari hech sezilmagan holat yuz berib, Mauglining yurak-bag'rini nimadir o'rtab yuborgandek bo'ldi. Uning nafasi bo'g'ilib, birdaniga ho'ngrab yig'lab yubordi, yuzlaridan shashqator yosh oqa boshladi.

– O'zi nima gap? Bu nima o'zi, – dedi u.

– Changalzordan ketgim kelmayapti, menga nima bo'lganini tushunmayapman. Bagira, men o'lyapmanmi?

– Yo'g'e, Iniginam, bu odamlarda bo'ladigan ko'z yoshi, xolos, – deb javob qildi Bagira. – Endi sening go'dak emas, rostmana odam bo'lganingga qanoat hosil qildim. Bundan buyon changalzorning darvozalari sen uchun yopiq... Qo'y, mayli, oqaversin. Yosh oqsa darding yengillashadi.

Maugli o'tirib olib, shunday yig'ladiki, go'yo yurakbag'ri ezilib oqqandek bo'ldi. Axir uning birinchi bor yig'lashi edi-da!

– Endi, – dedi u, – men odamlar orasiga ketaman. Biroq, avval borib, onam bilan xayrlashishim kerak.

U Ona Bo'ri bilan Ota bo'ri yashaydigan g'or tomon yo'l oldi. Ona Bo'rining yunglariga yuzini surkab, ko'p yig'ladi. Buni ko'rgan to'rttala bo'ri bolasi uvlashdi.

– Meni unutmaysizmi? – deb so'radi Maugli.

– Izdan bora olar ekanmiz, aslo seni unutmaymiz! – deyishdi bo'ri bolalari. – Odam bo'lib olganingdan keyin ham tepa ostiga kel. Chaq-chaqlashamiz, yo tunda sen bilan birga dalaga borib, quvlashmachoq o'ynaymiz.

– Uzoq vaqt yo'q bo'lib ketma! – dedi Ota Bo'ri. – Mening dono Qurbaqacham, tez-tez kelib tur. Ko'rib turibsan, onang bilan men ham keksayib qoldik.

– Tez-tez kelib tur, yalang'och bolaginam, – dedi Ona Bo'ri, – esingdan chiqmasin, odamzot, seni o'z farzandlarimdan ham a'lo ko'rardim.

– Albatta kelaman, – dedi Maugli. – Shuning uchun ham kelishim zarurki, Sherxonning terisini Kengash Qoyasiga yopib qo'ymaguncha ko'nglim joyiga tushmaydi. Meni unutmang!

Changalzordagi barcha maxluqlarga ham aytginki, meni unutmasinlar!

Mauglining yolg'iz o'zi tepalikdan tushib, odamlar deb atalmish sirli maxluqlar tomon yo'l olganda tong g'ira-shira yorisha boshlagan edi.

QAONING OVI

 Bu bobdagi voqea, Mauglini Sion To'dasidan haydalib, Sherxondan boplab o'ch olganidan ancha ilgari bo'lib o'tgandi. Bu Balu Maugliga Changalzor Qonunidan ta'lim berayotgan paytlarida ro'y bergan edi. Kattakon va savlatli qo'ng'ir ayiq o'z shogirdining o'tkir zehni va idrokidan o'zida yo'q sevinardi. Chunki, bo'ri bolalari Changalzor Qonunidan o'z To'da va qavmlariga kerakli narsalarnigina o'rganib olgach, ustozga qoralarini ham ko'rsatmay qo'yar, tanbehlariga esa ovchilikda keng yoyilgan quyidagi qo'shiqni pesh qilardilar: «Bilintirmay qadam bosaman; tunlari ham ko'zlarim o'tkir, yel qo'zg'olsa gar uyasida, quloqlarim darhol eshitar; tishlarim-chi – o'tkir va oppoq, jinsdoshlarimiz barchasi shundan; u belgilar biz yoqtirmagan – chiyabo'ri Taboqi va sirtlonda bo'lmas». Ammo odamzot bo'lganligi tufayli Maugli ko'proq narsani bilib olishi zarur edi.

Goh-gohida qora qoplon Bagira Changalzorda sayr qilib yurarkan, arzandasining ishlari qandayligini bilish uchun Mauglining yoniga kirib o'tardi. Miyovlagancha dam olish uchun daraxt tagiga cho'zilarkan, ayiq bergan savollarga, Maugli qaytarayotgan javoblarga qiziqsinib quloq

solardi. Maugli suvda qanday ustalik bilan suzsa, daraxtlarga ham shunday chaqqonlik bilan tez-tez oʻrmaalab chiqardi. Ustoz Balu boʻlsa, oʻrmon va suvning barcha qonun-qoidalarini: chirigan shoxni qattigʻidan qanday farq qilish; daraxtda yovvoyi asalarilar inini uchratib qolganda, ular bilan qanday xushmuomalada boʻlish kerakligi; kunduzi shoxga osilib uxlab yotgan katta koʻrshapalak Mauglining uyqusini bezovta qilib qoʻyganda qanday bahona koʻrsatish lozimligi; daryo yoki koʻlning oʻpponiga shoʻngʻish, avval bezovta boʻlgan suv ilonlarini qanday xotirjam qilishning yoʻl-yoʻriqlarini erinmasdan birma-bir oʻrgatardi. Changanzor maxluqlari bezovtalikni yoqtirmaydilar. Ularning har qaysisi ham chaqirilmagan mehmonga tashlanishdan tolmaydilar. Maugli Musofir Ovchilar Nidosini ham yodlab oldi. Chunki notanish yerda ov boshlashdan oldin bu nidoni qayta-qayta takrorlashga toʻgʻri kelar, loyiq javob olingandan keyingina ovga kirishilardi. Bu nidoning maʼnosi shunday: «Men ochiqdim, ruxsatlaring bilan shu yerda ov qilsam», bu savolga quyidagicha javob olishi kerak: «Ermak uchun emas, tamaddi uchun ov qilmoqchi boʻlsang, marhamat».

Mana shundan ham maʼlumki, biron qoidani yodlab olish uchun uni Maugli yuzlarcha marta takrorlar, natijada oʻlgudek charchardi. Bir kuni tarsaki yegan Maugli achchiqlanib, qochib ketganda Balu Bagiraga toʻgʻri aytgan edi:

– Odamzot – odamzotligicha qoladi. Shuning uchun ham u changalzorning barcha qonun-qoidalarini ipidan-ignasigacha bilib olmogʻi shart.

– Shundayku-ya. Ammo o‘zing o‘ylagin, u hali juda yosh-ku, – e’tiroz bildirdi unga Bagira. Agar ixtiyor qo‘lida bo‘lganda Mauglini erkalatib yuborgan bo‘lardi. Axir shu kichkinagina kalla sening barcha pand-u nasihatlarini qanday qilib o‘ziga sig‘dira oladi?

– Ha, kichkina ekan, deb changalzorda uni ayab o‘tirarmidilar? Yo‘q! Men unga barcha qonunlarni o‘rgatishga qaror qildim, ba‘zilarini unutsa, yengilgina chertib qo‘yaman.

– «Yengilgina chertar emish!». Sening bir chertishing boshqaning musht tushirishidan ham battar ekanligini sezasanmi o‘zing, Temir Panja? – deb po‘ng‘illadi Bagira. – Qara, «yengil chertishingdan» bugun uning yuzlari mo‘mata-loq bo‘lib ketibdi-ku! Uf!

– Nodonlikdan halok bo‘lgandan ko‘ra, hamma yog‘i ko‘karsa ham omon bo‘lgani yaxshi, – dedi jiddiy qiyofada unga Balu. – Men hozir unga Changalzorning Muqaddas So‘zlarini o‘rgatyapman. Bu Sehrli so‘zlar o‘z to‘dasidan boshqa barcha to‘rt oyoqli maxluqlarning, qush va ilonlarning xurujini daf qilishda unga qalqon bo‘lib xizmat qiladi. Agar u Muqaddas So‘zlarni besh panjasidek bilib olsa, changalzorning barcha maxluqlaridan, jamiki balo-qazolardan omon qolishi mumkin. Xo‘sh, qalay, bu so‘zlarni bilish uchun tarsaki yesa arzirkanmi?

– Xo‘p, yaxshi. Ammo ehtiyot bo‘l, yana bechora go‘dakni o‘ldirib qo‘ymagin. U o‘rmondagi to‘nka emaski, o‘tmas tirnoqlarini qayrasang. Ha, aytgancha, ular qanday Muqaddas So‘zlar ekan? Men birovlardan ko‘mak kutishdan ko‘ra,

o'zim yordam berishni afzal ko'raman. Shunga qaramay, harqalay, ularni bilib qo'ysam yomon bo'lmasdi. – Shunday deb Bagira panjalarini yozib, o'tkir, po'lat nayzadek tirnoqlariga mehr bilan qaradi.

– Hozir Mauglining o'zini chaqiraman. Agar o'jarligi tutmasa... uning o'zi aytib beradi. Bu yoqqa kel-chi, Iniginam!

Ularning shundaygina boshi tepasida:

– Kallam xuddi asalari uyasidek guvillab ketyapti, – degan bolalarga xos norozi ovoz eshiltildi va daraxtdan sirg'alib tushgan Maugli, – sen uchun emas, xo'ppa semiz qari Balu, Bagira tufayli keldim, – deb qo'shib qo'ydi achchiqlangan va g'azabnok bir ohangda.

– Menga baribir, – dedi Balu, garchi uning gapidan xafa bo'lgan bo'lsa-da. – Bugun men senga o'rgatgan Changalzorning Muqaddas So'zlarini Bagiraga aytib ber-chi?

– Qaysi toifaning Muqaddas So'zlarini? – dedi ko'p narsani bilganligi bilan maqtana olishidan o'zida yo'q sevingan Maugli. – Changalzorda allaqancha xil Muqaddas So'zlar bor. Men ularning hammasini bilaman.

– U qadar ko'p emas, uncha-munchasinigina bilasan. Mana, o'z ustoziga hurmatini tomosha qil, Bagira. Azaldan shunday – xizmatga tuhmat... Eng irgamchik bo'ri bolasi ham biron marta bo'lsin, o'rgatgan hunarlari evaziga bechora kekxa Baluga tashakkur bildirganini eslolmayman. Qani, hoy ulug' bilimdon, Ovchi Maxluqlarning Muqaddas Sehrli So'zlarini aytib ber-chi.

Maugli butun Ovchi Maxluqlarning:

– «Biz siz bilan qondoshmiz, siz va men», – degan gaplarini ayiq tilida aytdi.

– Juda soz! Endi Parrandalarning Muqaddas Sehrli Soʻzlarini takrorla.

Maugli kalxatdek chiyillab, parrandalar tilida yuqoridagi soʻzlarni takrorladi.

– Endi Ilonlarning Muqaddas Sehrli Soʻzlarini takrorla-chi, – dedi Balu.

Shu payt soʻz bilan ifodalab boʻlmaydigan vishillash eshitildi. Maugli oyoqlari bilan yer tepinib, chapak chala ketdi. Soʻngra bir sakrab Bagiraning yelkasiga chiqdi, bir yoni bilan oʻtirib olib, yaltiroq qora terisiga tovonlari bilan gurs-gurs niqtay ketdi. Ayiqqa afti-basharasini bujmaytirib, koʻzlarini ola-kula qilib qaradi.

– Qoyil-qoyil! Bu hunarlaring yegan tarsakiga arziydi, – dedi mehribonlik bilan qoʻngʻir ayiq. – Xoʻp, mayli. Vaqti kelib meni eslarsan.

Shundan keyin ayiq Bagiraga oʻgirilib, Ilonlarning Muqaddas Soʻzlarini oʻzi bilmasligini, shuning uchun olamda barcha narsadan xabardor vahshiy fil Xatxidan Maugliga Ilonlarning Muqaddas Sehrli Soʻzlarini oʻrgatishni iltijo qilganini, fil esa rozi boʻlib, Mauglini suv iloni yashaydigan hovuzga yetaklab borib, Ilonlarning Muqaddas Sehrli Soʻzlarini oʻrganishga koʻmaklashganini aytdi. Endi Changalzorning na ilonlari, na parrandalari va na hayvonlari Maugliga biron ziyon-zahmat yetkazolmasligini taʼkidladi.

– Endi u hech kimdan qoʻrqmaydi! – deb Balu choʻzilib yotib, qappaygan serjun qorniga gʻurur bilan tap-tap urib qoʻydi.

– Faqat o‘z qabiladoshlaridan boshqalardan, – deb shivirladi Bagira va Maugliga qarab, baland ovozda: – Qobirg‘alarimga rahming kelsa-chi, Ukajon! Bu nima qiliq, goh balandga sakraysan, goh pastga? – dedi.

Maugli ularning diqqatini o‘ziga jalb qilish niyatida, Bagiraning yelkasidagi yumshoq junlarini tatalab, tovonlari bilan tinmay ikki biqiniga tepkilardi. Nihoyat har ikkalasi uning:

– Endi mening o‘z qabilam bo‘ladi, men ularni kun bo‘yi daraxtma-daraxt boshlab yuraman! – deb qichqirayotganini anglashdi.

– Hoy yosh xayolparast, yana bu qanday tentaklik? – deb so‘radi Bagira.

– Bumi? Bu – qari Baluga loy va tayoqchalarni yog‘dirish, – dedi Maugli. – Ular menga va‘da berishdi... Ha!

– Ha! – dedi-yu, yirik panjalari bilan Mauglini qoplonning yelkasidan urib tushirdi Balu. Maugli Ayiqning oldingi panjalari orasida yotarkan, uning jahli chiqayotganini angladi. – Maugli, – dedi Balu. – Sen Maymunlar Ahli – Bandar-Loglar bilan gaplashdingmi?

Maugli, u ham achchiqlanmayotganmikin degan xayolda Bagiraga qaradi va qoplonning ko‘zlari ikki zumrad toshdek chaqnab ketganini ko‘rdi.

– Hali sen, Qonun nima ekanligiga farosati yetmaydigan, duch kelgan narsani paqqos tushiradigan kulrang Maymun Ahli bilan do‘stlashib oldingmi? Uyalmaisanmi!

Maugli hamon ko‘kka qarab yotarkan, hiqillab yig‘lab:

– Balu boshimga bir tushirdi. Men qochib qoldim. Kulrang maymunlar esa daraxtdan pastga tushib, meni ovutishdi, – dedi.

– Hali Maymun Ahlining rahm-shafqatiga zor bo'lib qoldim degin! – dedi pishqirib Balu. – Undan so'ng nima bo'ldi, hoy odamzot bolasi? Tog' shalolasining osoyishtaligimi? Yozgi jazirama issiqning salqinligimi?

– Keyinmi... Keyin ular meni yong'oq va boshqa mazali narsalar bilan siylashdi. So'ngra qo'llarida ko'tarishib daraxt tepasiga olib chiqishdi va menga, sen bizga qondosh birodarsan, bizdan farqing – faqat dumingning yo'qligi, vaqti kelib bizga yetakchilik qilasan, deyishdi.

– Bekor gap, ularda hech qachon yetakchi bo'lgan emas, – dedi Bagira. – Yolg'on aytishgan. Azaldan ular yolg'onchi.

– Ular meni erkalashdi va yana kelib turgin deyishdi. Nega biron marta ham meni Maymunlar Ahli orasiga olib bormadinglar? Ular ham menga o'xshab ikki oyoqlab yurishadi. Ular bir-birlariga qattiq panjaralari bilan hamla qilishmaydi. Ular kun bo'yi o'ynab yurishadi... Meni o'z holimga qo'y, badjahl Balu! Yana borib, ular bilan o'ynayman.

– So'zlarimga quloq sol, odamzot! – dedi ayiq va uning ovozi issiq tundagi momaqaldiraqdek guldurab ketdi.

– Men seni, daraxtlarda yashovchi Maymun Ahlidan boshqa o'rmondagi barcha maxluqlarga tegishli bo'lgan Changalzor Qonuniga o'rgatdim. Maymun Ahli Qonun degan gapning ma'nosiga tushunmaydi. Ularning o'z tillari ham yo'q. Ular

daraxtlarda o'tirib olib, o'zgalarning so'zlarini o'g'irlashadi; kim nima qilayotganini poylab g'alamislik qilishadi, ig'vo qo'zgashadi. Ularning urf-odatlari bizga to'g'ri kelmaydi. Ular yetakchisiz yashashadi. Hech narsa eslarida turmaydi. Ular biz ulug' toifamiz, junglida ajoyib ishlar qilamiz, deb maqtanadilar. Biroq daraxtdan bitta yong'oq tushishi bilan hamma gapni unutib, xiringlashib, unga yopishadilar. Changalzorda bironta ham maxluq ular bilan do'st bo'lmaydi. Maymunning og'zi tekkan hovuzdan biz suv ichmaymiz, maymunning qadami tekkan joyga biz bormaymiz, ularning nafasi tekkan yerda biz ov qilmaymiz, ularning jasadi qolgan yerda biz suyagimizni qoldirishdan hazar qilamiz. Biron marta mendan Bandar-Loglar haqida eshitganingni eslay olasanmi?

Balu gapini tamomlashi bilanoq o'rmonga shunday sukunat cho'kdiki, Maugli qo'rqa-pisa:

– Yo'q, – dedi eshitarlar-eshitilmas.

– Changalzor maxluqlari u pastkashlar bilan aloqada bo'lishni istamaydi va shuning uchun ham ularning jirkanch nomini tilga olmaydi. Ularning son-sanog'i yo'q. Ular juda yovuz tabiat, isqirt va o'lgudek surbet. Maymun Ahlining birdan-bir niyati – changalzor maxluqlariga o'zlarini ko'z-ko'z qilish. Hatto ular boshimizga yong'oq va balchiq yog'dirgan taqdirda ham, biz parvo qilmaymiz.

Ayiq gapini tugatib ulgurmagan ham ediki, ularning ustiga daraxtlardan yong'oq va shox-shabba yomg'iri yog'ila boshladi; ingichka novdalar orasidan yo'tal va chinqirgan ovozlari, shoxdan-shoxga g'azabnok sakrash eshitildi.

– Maymun Ahli bilan o‘rtoqlashish man etilgan, – dedi Balu, – ha, Qonunda man etilgan. Bu gapni aslo yodingdan chiqarma!

– To‘g‘ri, man etilgan, – deb qo‘shib qo‘ydi Bagira ham. – Ammo lekin, fikrimcha, bu to‘g‘rida Balu seni ogohlantirib qo‘yishi zarur edi-ku!

– Menmi? Menmi? Bu tentakrning o‘sha yaramaslar bilan o‘rtoq bo‘lishini xayolimga ham keltirganmidim. Maymunlar Ahli emish! Tfu, basharasi qursin!

Yana ularning boshiga yong‘oq do‘lanadek yog‘ila bergach, ayiq bilan qoplon Mauglini olib qochib qoldilar. Baluning maymunlar haqidagi fikrlari mutlaqo to‘g‘ri edi. Maymunlar daraxt ustida kun kechirar, hayvonlar esa yuqoriga kamdan-kam qarar, shu boisdan changalzor maxluqlari bilan maymunlar bir-birlariga duch kelishmasdi. Bordi-yu, kasal bo‘ri, yaralangan yo‘lbars yoki ayiq maymunlar qo‘liga tushib qolsa bormi, o‘zlarining kimligini ko‘rsatish niyatida, bechora hayvonlarni azoblashar, ermak uchun ularning ustiga yong‘oq yoki shox-shabbalarini itqitishardi. Ular, bema‘ni qo‘shiqlar aytib, qiy-chuv ko‘tarishar, Changalzor Maxluqlarini daraxt tepasiga chiqishga undab, kurashga da‘vat etishardi. Arzimagan narsani talashib janjallashishar, Changalzor Maxluqlarini qo‘rqitish uchun o‘lgan maymunlarni qayer to‘g‘ri kelsa o‘sha yerga tashlab ketishardi. Maymunlar o‘zlariga yetakchi saylashga muttasil urinsalar-da, fahmi-farosatlari yetishmagani tufayli, biron bama‘ni xulosaga kelolmasdilar. Axiri bo‘lmagach, maymunlar o‘zlariga tasalli berish

niyatida: «Maymunlarning bugun o'ylaganini, Changalzor Ahli ertasigagina o'ylaydi», degan maqolni o'ylab topishdi. Birorta ham hayvon ularning yoniga chiqolmagani, hech kim ularga e'tibor bermagani uchunmi, Baludan dakki eshitgan Maugli maymunlar bilan o'ynaganida ular o'zlarida yo'q sevinishgandi.

Umuman, ular biror maqsadni ko'zlashmagan edi. Maymunlarda hech qachon maqsad bo'lgan emas. Biroq ulardan birining miyasiga, o'z ta'bi-ri-cha, ajoyib fikr kelgandek bo'ldi. Darhol buni boshqalarga aytib berdi. U, Maugli navdalardan shamol to'siq to'qishni biladi, agar uni tutib olsak, o'z hunarini bizga ham o'rgatgan bo'lardi, dedi. Tabiiyki, daraxt kesuvchining o'g'li bo'lgan Maugli, o'zi ham sezmagani holda has-cho'plardan ajoyib chayla yasardi. Maymunlar Ahli esa daraxtlardan turib uning ishlarini kuzatarkan, bu juda g'alati o'yin, degan xulosaga kelishdi. Ana endi, deyishardi bir-birlariga maymunlar, haqiqatan ham omadimiz keldi. U bizga yetakchi bo'lsa, changalzordagi maxluqlar orasida eng donosi deb shuhrat topamiz, boshqalarning bizga havasi keladi. Ana shu niyatda maymunlar to tushki hordiq paytiga qadar Balu bilan Bagiraning orqasidan bilintirmay izma-iz kuzatib borishdi. O'z qilmishidan xijolat bo'lib, endi maymunlar bilan uchrashmayman deb ahd qilgan Maugli, qoplon bilan ayiq o'rtasida yotib, uyquga ketdi. Qotib uxlab qolgan Maugli bir vaqt, uyqu aralash yelkasi va oyoqlarini kichkina va qattiq baquvvat qo'llar ushlab olganini, keyin yuzlariga daraxt shoxlari urilganini sezib qoldi. Ko'zini

ochib o'zini silkinayotgan daraxt uchida ko'rib ajablandi. Pastga nazar tashlar ekan, ko'zlari daraxt butoqlari orasidan yerni va butun changalzorni boshiga ko'tarib bo'kirayotgan Baluni, oppoq tishlarini irjaytirib, shoxdan-shoxga sakrab, tobora yuqoriga o'rmalab chiqayotgan Bagirani ilg'adi. Maymunlar esa tantanavor qiy-chuv ko'tarib, daraxtlarning Bagira ko'tarilolmaydigan baland, ingichka shoxlariga chiqib olishdi.

– U bizni tan oldi! Bagira bizni tan oldi! Bizning chaqqonligimiz va donishmandligimizdan butun Changalzor maxluqlari hayratlanmoqda! – deb qichqirishdi maymunlar.

Shundan so'ng, maymunlar daraxtdan-daraxtga shunday tezlik bilan sakrab qocha boshladilarki, buni so'z bilan tasvirlash juda qiyin. Maymunlarning yer yuzidan ellik, yetmish va hatto yuz fut balandlikda, daraxtlar uchida o'z yo'llari, chorrahalari, past-u balandliklari mavjud. Zarur bo'lib qolsa, tunda ham bu yo'ldan bemalol yuraveradilar. Mauglining qo'ltig'idan ushlab olgan ikki baquvvat maymun yigirma fut oraliqdagi daraxtdan-daraxtga sakrab qochdilar. Agar, Maugli bo'lmaganda, shu yo'ldan ikki marta tezroq yelib ketishlari mumkin edi. Juda pastlikda elas-elas ko'rinib turgan yer, yuragiga vahima solsa ham, daraxtdan-daraxtga sakrab o'tishdagi har bir dahshatli uchishdan yuragi shuvillasa ham, qanchalik boshi aylansa ham, bola emasmi, harqalay, Maugli shamoldek yelib borishdan rohatlanardi. Ular bilan kelayotgan ikki soqchi maymun ham daraxtlar tepasida shu qadar balandga sakrar edilarki, oyoqlari ostidagi

ingichka shoxlar qisirlab, egilib ketardi. Shundan keyin ular quv-quv yo'talishib, g'izillagancha havoni kesib, olg'a yoki pastlikka tashlanishar, so'ngra yondagi daraxtlarning pastki shoxlariga oyoq-qo'llari bilan osilib olishardi. Ba'zida Maugli, kema machtasida turib okeanni ko'rayotgan odamdek, bepoyon ko'm-ko'k changalzorni ko'rib qolardi. Keyin esa yana shox-shabba va barglar yuzlariga shilt-shilt urilar, goho sochlari bilan yer yuzasiga yetay-yetay deb qolardi. Goh sakrab, goh sapchib butun Changalzorda chuvvos ko'tarib barcha maymunlar asirlari Mauglini shunday olib qochdilar.

Avvaliga Maugli, meni tushirib yubormasalar edi, deb qo'rqdi, keyin jahli chiqdi. Nihoyat qarshilik qilishdan foyda yo'qligiga qanoat hosil qilgach, qutulish haqida o'yladi. Hammadan avval o'zining qayerdaligini Balu bilan Bagiraga yetkazmoq kerak. Maymunlar yeldek uchganlari sababli, do'stlari ularning ketidan quvib ulgurolmay, ancha orqada qolib ketishgandi. Pastlikka qarashning foydasi yo'q, chunki uning ko'ziga daraxtlarning uchidan boshqa narsa ko'rinmas, shuning uchun ham u faqat osmonga qarab borardi. U o'laksa poylab changalzorning mo'viy osmonida parvoz qilib yurgan kalxat Chilni ko'rib qoldi. Chil maymunlar nimanidir olib ketayotganlarini ko'rib, zora yegulik bir nima bo'lsa, degan umidda biroz pastladi. Maymunlar daraxtlar ustidan Mauglini olib ketayotganlarini ko'rib, hayratlanganidan, chiyillab yubordi. Shu on Mauglining Kalxatlarning Muqaddas Sehrli So'zlari: «Hoy, eshit, men va sen, sen va

men qondoshmiz!» deb qichqirganini Chil eshitib qoldi. Biroq daraxt shoxlari tebranib bolani kalxat nazaridan yashirdi, lekin chaqqonlik bilan pastlab, daraxt shoxiga qo'ngan Chil ko'z oldida yana bolaning qoracha yuzi ko'rindi.

– Men ketayotgan yo'lni yodingda tut! – deb qichqirdi Maugli. – Daragimni Sion To'dasidagi Balu va Kengash Qoyasidagi Bagiraga yetkaz!

– Kimdan deyman, qarindosh? – Chil shu paytgacha Mauglini ko'rmagan bo'lsa-da, ammo uning dovrug'ini eshitgan edi, albatta.

– Qurbaqacha Mauglidan deb ayt! Meni Odam Bolasi deydilar! Ketayotgan yo'limni yodingda tu-ut!

Oxirgi so'zlarini u havoda suzayotib, chinqirgancha gapirdi. Chil esa unga ma'qul ishorasini qilib, shu qadar balandlikka parvoz qildiki, jasadi qum parchasidek arang ko'zga chalindi. Lekin osmonda charx urayotgan Chilning o'tkir ko'zlari daraxt shoxlarining lopillashiga qarab, quyundek olib ketayotgan Maugli soqchilarining yo'lini aniq belgilay oldi.

– Ular uzoqqa ketolmaydilar, – dedi o'z-o'zicha kulib kalxat. – Maymunlar Ahli hech qachon boshlagan ishini oxiriga yetkazolgan emas. Bandar-Loglarga azaldan tekkan kasal: uni qo'yib bunga yopishadilar, buni qo'yib unga. Ko'zlarim ko'r emaski, ko'rmayotgan bo'lsam. Bu safar ular o'z boshlariga balo orttiryaptilar. Axir, Balu va Bagira bilan hazillashib bo'ladimi? Biri kimsan ayiq polvon Balu, ikkinchisi bir hamlada nechalab echkilarni saranjom qilishga qodir Bagira-ya!

Chil havoda charx urarkan, oyoqlarini yig'ishtirib olib, u yondan-bu yonga chayqalib qulay fursatni kutardi.

Bu paytda Balu bilan Bagira nogahon kelgan falokatdan tashvishlanib, fig'oni falakka chiqib nima qilarini bilmay qoldi. Bagira yugurgancha o'rmalab daraxtning uchiga chiqdi. Shu paytgacha u bu qadar balandlikka ko'tarilmagan edi. Uning og'irligini ko'tarolmagan daraxt shoxlari qars-qars sina boshlagach, tirnoqlarini po'stloqqa to'latib, pastga surg'ulib tushishga majbur bo'ldi.

– Nega Mauglini ehtiyot qilolmading! – deb maymunlarni quvlab yetish umidida lapanglab ketayotgan bechora Baluga dashnom bera boshladi Bagira. – Ehtiyot qilish qo'lingdan kelmas ekan, sho'rlik bolani o'lasini qilib savalashingning nima keragi bor edi.

– Tezroq qimirlasang-chi! Ha, tezroq! Biz... biz zora ularni quvib yetsak! – dedi nafasi bo'g'ziga tiqilib Balu.

– Shu odimlaring bilanmi? Bunaqa lapanglab yurishda yarador sigir ham charchamas. Hoy, Qonunlar bilimdoni, go'daklarning jallodi, shu yo'sin u yoningdan bu yoningga lapanglab boradigan bo'lsang, bir milcha yo'l bosmasdanoq yorilib o'lishing hech gap emas. O'tirib yaxshilab o'yla! Biror qarorga kelish kerak. Hozir quvlagan bilan foyda yo'q. Agar bizning yaqinlashib qolganimizni sezib qolgudek bo'lsa, maymunlar Mauglini yerga tashlab yuborishlari mumkin.

– Ey, voh! Bu qanday ko'rgilik! Ortmoqlab borish jonlariga tegib, allaqachonok bolani tashlab yuborgan bo'lsalar-a! Bandar-Loglarga ishonib

bo'larmidi? Junlaringa ko'rshapalak yopishsa, yemishim chirigan suyak bo'lsa bo'lmasmidi! Ey, voh! Bu qanday ko'rgilik! Maugliginam! Boshlaringga musht tushirgandan ko'ra Maymun Ahlining xurujidan asrasam bo'lmasmidi! Ishqilib, bolaning yolg'iz o'zi changalzorda qolganida, tarsakilarim tufayli, bugun o'rgangan Muqaddas Sehrli So'zlarni yodidan chiqarib yubormagan bo'lsin-da! – Balu boshini panjalari orasiga olib goh orqaga, goh oldinga chayqalib ingray boshladi.

– Yaqinginda u menga hamma Sehrli So'zlarni biyron-biyron aytib berdi, – dedi jahl bilan Bagira, – Balu, esingni yeb qo'yibsan, o'zingga tariqcha izzat-hurmating qolmabdi. Mendek qora qoplon ham xuddi Sohi jayradek g'ujanak bo'lib olib, oh-voh qilsam changalzordagilar nima deyishadi?

– Changalzor maxluqlari nima desa deyavermaydimi? U bilan qanchalik ishim bor? Bola balki endi tirik emasdir!

– Ular ermak uchun bolani pastga uloqtirmasalar yoki jonlariga tegib o'ldirib qo'ymasalar bo'lgani, o'g'lon uncha-munchaga bo'sh keladiganlardan emas. U aqlli, ko'p narsani biladi, eng muhimi, changalzordagi maxluq borki, unga tik qarashdan qo'rqadi. Ammo harqalay, bola bechora Bandar-Loglar asiri (ishning eng xavotirli tomoni ham mana shu), u badbaxtlar esa, daraxtlar tepasida yashaganlari uchun changalzordagi biron zotdan tap tortmaydilar, – dedi Bagira oldingi panjalarini yalar ekan.

– Ha, kalam qursin! Ildizxo‘r baqaloq, qo‘ng‘ir nodon! – deb ingradi Balu va silkindi-yu, qomatini tikladi. – «Har maxluqning bir kushandasi bor!» demaganmidi fil Xatxi. Axir, Bandar-Loglar tog‘ bo‘g‘ma iloni Qaodan o‘lgudek qo‘rqadilar-ku! Qao daraxtlarda maymunlardan ham yaxshiroq o‘rmaydi. Tunlari u maymunlarning bolasini o‘g‘irlaydi. Uning nomini eshitiboq, badbaxtlarning jirkanch dumlari titraydi. Qani, tez bo‘l, Qao yoniga ketdik!

– Qao bizga qanday qilib yordam berishi mumkin? U bizning qabiladan bo‘lmasa, uning oyoqlari yo‘q, buning ustiga ko‘zlari chaqchaygan, – dedi Bagira.

– U juda qari va o‘lgudek ayyor. Buning ustiga, qachon qarama qorni och, – dedi umidvor ohangda Balu. – Kel, xizmati evaziga bir necha echki va‘da qilamiz.

– Qorni to‘ygach, u bir oy uxlaydi. Balki shu topda ham uyqudadir. Mabodo, uyg‘oq bo‘lgan taqdirda ham bizdan echki sovg‘a olishga unarmikin?

Bagira Qaoning xulq-atvorini yaxshi bilmas, shuning uchun ham ikkilanayotgandi.

– Ikkalamiz bir bo‘lib, u qari ovchini balki ko‘ndirarmiz.

Shunday deb Balu aynib ketgan qo‘ng‘ir yelkasini Bagiraga ishqaladi va ikkovlashib tog‘ bo‘g‘ma ilonini izlab yo‘lga ravona bo‘lishdi.

Bo‘g‘ma ilon qoyadagi do‘nglikda o‘zini oftobga toblab yotar; u keyingi o‘n kun ichida xilvatda yashab teri tashlagan, shuning uchun him-him tovlanuvchi terisini ko‘z-ko‘z qilgandek to‘lg‘onar;

uning katta to'mtoq boshi yer uzra g'imirlar, o'ttiz fut uzunlikdagi tanasi buralib-buralib goh kulcha bo'lar, goh yozilib xilma-xil shaklda jilpanglar, tez-tez tilini chiqarib, bo'lajak o'ljadan lazzatlangandek, lablarini yalab qo'yardi.

– U hali hech narsa yemabdi, – dedi yengil nafas olib Balu, uning yelkasidagi qo'ng'ir-sarg'ish, chiroyli, ola-bula chiziqqa ko'zi tushishi bilanoq, – ehtiyot bo'l, Bagira, u teri tashlagan paytida yaxshi ko'rmaydi, shuning uchun tovush kelgan tomonga sapchiydi.

Qaoning tishlari zaharli emasdi, hatto u zaharli ilonlarning qo'rqqoligidan nafratlanar, uning butun kuchi – o'ljasi shartta yopishib olishda edi. Mabodo u nimanidir o'zining zo'r halqasiga o'rab oldimi, demak o'sha maxluqning kuni bitgani.

– Oving baroridan kelsin! – deb qichqirdi Balu orqa oyoqlariga tiralib o'tirarkan.

Barcha zotdoshlari kabi Qaoning ham qulog'i og'irroq bo'lgani uchun ovozni darrov eshita qolmadi. U kulcha bo'lib, boshini engashtirib, har ehtimolga qarshi hujumga tayyorlandi.

– Hammamizning ham ovimiz baroridan kelsin! – deb javob berdi u. – E-ha, bu Balumi! Bu yerda nima qilib adashib yuribsan? Ha, Bagira, sening ham oving yurishsin! Bir qorin to'yg'azsak yomon bo'lmasdi. Yaqin o'rtada hurkitilgan yovvoyi qush-pushlar uchramadimi, a? Kiyik yo juda bo'lmasa bironta echki bo'lsa ham mayli edi, shu topda ichim qurib qolgan quduqdek bo'm-bo'sh.

– Biz hozir ov qilmoqchimiz, – dedi Qaoning og'ir karvonligini bilgan Balu, uni shoshirmaslik uchun.

– Sizlar bilan birga borsam maylimi? – deb soʻradi Qao. – E Bagirajon, Balujon, bir zarbani ortiq yoki kam urish sizlarga hech gap emas. Men bechoraga esa... Ancha qiyin. Bir maymunchani kun boʻyi oʻrmon soʻqmoqlarida poylashim yo yarim tunda daraxtlarga oʻrmalab chiqishimga toʻgʻri keladi. Vish... vish..! Hozir yoshlik paytimdagi oʻrmondan asar ham qolgani yoʻq. Quruq va chirigan shox-shabbadan boshqa biron narsa topilishi qiyin boʻlib qoldi.

– Ehtimol, juda semirib, vazminlashib qolganingdan senga shunday tuyulayotgandir? – dedi Balu.

– Gaping toʻgʻri, ancha haybatli... anchagina haybatli boʻlib qolganman, – dedi gerdayib Qao. – Hozirgi yosh daraxtlar hech narsaga yaramaydi. Oʻtgan safargi ov paytida, dumim bilan daraxt shoxini tuzukroq chirmab ololmaganim uchun, tarsillab yerga yuz tuban tushib, chilparchin boʻlishimga oz qoldi. Daraxt qisir-qisir qilib, atrofni shovqin bosdi. Maymunlar uygʻonib ketishdi. Bandar-Loglar meni bemaza soʻzlar bilan rosa soʻkishdi-da!

– Sudraluvchi sariq chuvalchang! – deb oʻz-oʻzi-cha pichirladi nimanidir eslayotgandek Bagira.

– Vish-sh-sh-sh! Nahotki ular meni shunday deb atasalar? – deb soʻradi Qao.

– Oʻtgan safar shunday deyayotgandek boʻluv-dilar. Lekin biz, ularga parvo qilmaymiz. Ular nimalar deb vaysamadilar! Goʻyo butun tishlaring toʻkilib bitgan emish, endilikda, echki bolasidan kattaroq maxluqni ovlashga quvvating yetmay qolganmish. Goʻyo sen (benomus may-

munlarning yolg'onchiligini qara), echki shoxlarini ko'rganingda o'takang yorilarmish, – dedi tilyog'lamalik bilan Bagira.

Ilonlar zoti, ayniqsa, Qaoga o'xshash ayyor qari ilonlar jahllari chiqqanini hech qachon birovga bilintirmaydilar. Lekin Bagira bilan Balu Qaoning jag'larining osti dum-dumaloq bo'lib shishib ketganini sezib qolishdi.

– Bandar-Loglar ov yerini o'zgartirdi, – dedi xotirjamlik bilan Qao. – Bugun oftobda yotarkanman, daraxtlar tepasida u benomuslarning hayqiriqlarini aniq eshitdim.

– Biz... biz Bandar-Loglar orqasidan quvib yuribmiz, – dedi-yu, birdan tomog'iga bir nima tiqilgandek qalqib ketdi Balu. Chunki, changalzorda shuncha yil yashab, umrida birinchi marta ularga ishi tushib qolganidan afsuslangandi.

– Ha, albatta, changalzorda o'z ahli orasida oqsoqol bo'lgan ikki zo'r ovchi arzimagan narsa uchun Bandar-Loglar izidan quvib yurmasalar kerak, – dedi, nima ishlari borligini bilishga oshiqayotgan bo'lsa-da, sir boy bormay Qao.

– Haq gap, – deb gap boshladi Balu. – Men bor-yo'g'i Sion bo'richalariga Odob-Qonunlardan ta'lim beruvchi keksa va nochor maxluqman. Bagiraning yo'rig'i boshqa...

– ...Mana men Bagira, – dedi qora qoplon va itoatkorlikni jini yoqtirmagani uchun tishlarini g'ijirlatib, gapni cho'zib o'tirmadi: – Qanday falokat yuz berganini eshit, Qao: bu yong'oqho'r o'g'ri va xurmo barglarining ofati bo'lgan maxluqlar odam bolasini o'g'irlab qochishdi. Ehtimol, u bola to'g'risida eshitgandirsan.

– Men Sohining og'zidan (ignalari uni surbetlashtirib yuborgan) qandaydir go'dakni Bo'rilar To'dasi qabul qilganini eshitganman-u, lekin uning gapiga ishonmagandim. Chunki Sohi eshitganlarini bichib-to'qishni yaxshi ko'radi.

– Yo'q. Bu bor gap. Bunday go'dakni hanuzgacha olamda bo'lgan emas desam, lof bo'lmas, – dedi Balu. – Mening shogirdim bo'lgan bu odam bolasi shu qadar yaxshi, shundayin aqlli va shunaqangi dovyurakki, vaqti kelib bechora Baluning shuhratini butun changalzorga ovoza qilishi turgan gap. Eng muhimi, Qao, men... biz uni jonimizdan ortiq yaxshi ko'ramiz.

– Shsh! Shsh! – deya javob qildi, boshini goh o'ngga, goh chapga burib Qao. – Men ham yaxshi ko'rishning nima ekanligini boshimdan o'tkazganman. Bu to'g'rida qanchadan-qancha voqealarni so'zlab berishim mumkin...

– Buni boshqa bir payt, havo ochiq turlardan birida, qornimiz to'q, o'zimiz xotirjam bo'lib, voqeaning ma'nosini chaqish mumkin bo'lgan vaqtda eshitsak yomon bo'lmasdi, – dedi hozirjavoblik bilan Bagira. – Bolakayimiz Bandar-Loglar qo'lida asir. Lekin ular butun changalzor maxluqlari orasida faqat Qaodangina qo'rqishlari bizga ayon.

– Ha, ular faqat mendangina hayiqadilar! Bu bejiz emas, – dedi Qao. – Bu maymun toifasi ig'vogar. Befarosat va o'lgudek maqtanchoq! Shunday bo'lsa-da, bolaga ulardan yaxshilik kutib bo'lmaydi. U yaramaslarning odati ma'lum: zarur bo'lsa-bo'lmasa yong'oqlarni uza beradilar, jonlariga tekkach yerga uloqtiradilar.

Kun bo'yi, xuddi zarurdek, shoxdan-shoxga sakraydilar. Zerikkach, qoq o'rtasidan shartta sindirib tashlaydilar. Asrandingizning ahvoli havas qiladigan emas. Ha, aytgancha, ular meni... sariq baliq deb aytadilarmi?

– Yo'g-e, chuvalchang, chuvalchang, – dedi Bagira. – Yana qancha yaramas laqablar qo'yishgan, hatto ularni tilga olishga nomus qilaman.

– Ha, ularni boplab ta'zirini berib qo'yish kerak, bundan keyin o'z xo'jalari to'g'risida og'izlariga qarab gapiradigan bo'lsinlar! Vish-sh-sh-shi! Aslo esdan chiqarmaydigan bo'lsinlar! Xo'sh, ular bolani qaysi tomonga olib qochdilar?

– Bu sirni changalzordan o'zga hech kim bilmaydi. Menimcha g'arbga ketishgan bo'lsa kerak, – dedi Balu. – Bundan sening xabaring bor deb o'ylagandik, Qao.

– Menimi? Qanday bilay? Ular yo'l ustida qo'linga tushib qolsalar, xippa bo'g'aman, ammo na maymunlar, na qurbaqalar va na hovuzlardagi qurbaqa sallasi orqasidan atayin ov qilib yurmayman. Vish...sh...sh?

– Tepaga! Tepaga! Tepaga, osmonga, osmonga qarasang-chi! Tepangga boq, hoy Sion To'dasidan bo'lmish Balu!

Qayerdan tovush kelayotganini aniqlash uchun osmonga qaragan Balu qanotlari quyosh nurida yaltirab ohista pastlab kelayotgan kalxat Chilni ko'rib qoldi. Allaqachon Chilning uxlaydigan vaqti yetgan bo'lsa-da, ammo u, changalzor daraxtlarining quyuq barglari orasidan Baluni axtarib, ko'kda charx urib parvoz qilib yurgandi.

– Nima bo'ldi, tinchlikmi? – deb so'radi Balu.

– Mauglini Bandar-Loglar qoʻlida koʻrdim. U buni senga yetkazishimni iltimos qildi. Ular Mauglini daryo ortidagi maymunlar shahri – Sovuq Oʻngurga olib ketdilar. Maymunlar u yerda bir kecha, yo oʻn kecha, yo boʻlmasa bir soat turishlari mumkin. Men koʻrshapalaklarga, tun boʻyi ularning orqasidan kuzatib turishni tayinladim. Mana, shu xabarni sizlarga yetkazishim ham farz, ham qarz edi. Yer yuzasidagi maxluqlar oviga baror tilayman.

– Qorning rosa toʻygach, yaxshi tushlar koʻrib yot, Chil! – deb qichqirdi Bagira. Bu yaxshiligingni unutmayman, ovga chiqqanimda oʻljaning kallasi-ni senga atab qoʻyaman, kalxatlarning aʼlosi!

– Arzimaydi! Arzimaydi! Bola Muqaddas Sehrli soʻzni aytdi! Bolaga yordam bermasam boʻlmas-di! – deb Chil oʻrmon ustida charx urib parvoz qildi-yu, tunash uchun oʻz uyasi tomon yoʻl oldi.

– Qoyil, bola esankirab qolmabdi! – dedi sevinib Balu, – oʻzi mittigina boʻlsa ham maymun-lar qoʻliga asir tushib, surgab ketayotganlariga qaramay, parrandalarning Muqaddas Sehrli Soʻzini unutib qoʻymabdi, hayriyat!

– U Sehrli Soʻzlar miyasiga quyib qoʻyilgan edi-da! – dedi Bagira. Men ham oʻgʻlon bilan faxrlanaman. Biroq hozir Sovuq Oʻngur tomon shoshilmogʻimiz zarur.

Sovuq Oʻngurning qayerdaligini butun chan-galzor bilar, lekin u yerga kamdan-kam maxluq-ning qadami otar, chunki daraxtzor orasida joylashgan Sovuq Oʻngur bir vaqtlar odam zoti yashagan, keyin vayronaga aylangan tashlandiq shahar edi. Hayvon zoti esa odam oyogʻi tekkan

joyda yashashni uncha xush ko'rmaydi. Unday yer ovchi qabilaga emas, yovvoyi to'ng'izgagina makon bo'lishi mumkin. Shunisi ham bor-ki, maymunlar boshqa joylarda qancha vaqt bo'lishsa tashlandiq shaharda ham shuncha vaqt bo'lishardi; o'zini o'ylagan biron hayvon zoti vayrona yaqiniga yo'lamasdi. Faqat qurg'oqchilik pallasidagina, hayvonlar vayronaning hovuz va ko'llarida saqlanib qolgan suvdan ichish uchun u yerga qadam qo'yishga majbur bo'lardilar.

– Shitob bilan yurilganda ham u yerga yarim tunda yetiladi, – dedi Bagira.

Balu birdan xomush tortib qoldi.

– O'lar-tirilarimga qaramay kuchim boricha shoshilaman, – dedi bezovtalanib Balu.

– Sening oyoqlaringga qarab yurolmaymiz. Orqamizdan izma-iz boraver, Balu. Qao ikkimiz shoshilishimiz zarur.

– Sen to'rt oyoqlab yugursang-da, sendan ortda qolmayman, – dedi qisqagina qilib Qao.

Balu ularning orqasidan qanchalik yugurmasin, baribir, vaqti-vaqti bilan nafasini rostlab olish uchun birdam o'tirib olar, shu sababli yo'ldoshlarining ayiqni orqada qoldirishdan boshqa ilojlari qolmadi. Bagira shitob bilan sakrab-sakrab ilgarilab ketdi. Bagira qanchalik shitob bilan yo'l yurmasin, vahimali bo'g'ma ilon Qao jimgina undan qolishmay o'rmalab borardi. Ular tog' daryosiga yetgach, Bagira bir sakrab narigi qirg'oqqa oldinroq o'tib oldi. Qao esa boshi va dumini gajak qilib ko'tarib olib, suvdan suzib o'tdi. Tekislikka chiqqach, ilon yana Bagiraga yetib oldi. Oqshom tushgach:

– Meni ozod qilgan siniq qulf haqi-hurmati, sen ham ajoyib chopag'on ekansan, – dedi Bagira llonga qarab.

– Qornim ochdi, – deb javob qildi Qao. – Ha, rostdanam, ular meni sariq qurbaqa deb ataganmidilar.

– Chuvalchang deb, sariq chuvalchang deb!

– Baribir emasmi. Qani yo'ldan qolmaylik, – shunday deb Qao o'tkir ko'zlari bilan eng qisqa yo'lni tanlab, xuddi suzgandek yurib ketdi.

* * *

Sovuq O'ngurdagi Maymun Ahli Mauglining do'stlari haqida o'ylamadilar ham. Bolani tashlandiq shaharga eson-omon yetkazib kelganliklaridan o'zlarida yo'q xursand edilar. Ilgari Hind shaharlarini ko'rmaganidan, bu vayrona tashlandiq shahar Mauglining ko'ziga ajoyib va g'aroyib mo'jizalarga to'la bo'lib ko'rindi. Qachonlardir bir hukmdor roja pastgina tepalik ustiga bu shaharni bino qilgandi. Shalog'i chiqqan, onda-sonda saqlanib qolgan chirigan yog'ochlari zanglagan oshiq-moshiqlarga arang ilinib turgan darvoza tomon olib boruvchi tosh terilgan yo'l hali ham ko'zga tashlanib turardi. Devor oralig'idan daraxtlar o'sib chiqqan; devor qubbalari uvalanib ketgan; qorovul minoralari tuynuklaridan ko'karib chiqqan chirmoviq o't osma chetan devordek hamma yoqni qoplab olgandi.

Tomi qulagan kattakon qasr tepalik cho'qqisi-da qaqqayib turardi. Favvora atrofiga va hovliga

yotqizilgan marmar tosh taxtachalar ko'p yeri-
dan yorilib, ustini qurbaqa o'tlar bosib ketgan,
bir vaqtlar roja fillari yashagan molxonaning
marmar taxtachalarini esa ularning ostidan o'sib
chiqqan daraxt yoki o't-o'lanlar o'rnidan qo'zg'at-
gandi. Qasrning orqa tarafida qator-qator tomsiz
uyalar, qisqasi, zulmat pardasiga chulg'angan
asalari uyasiga o'xshagan butun shahar ko'zga
tashlanar; chorrahadagi maydonda sobiq ma'bu-
daning katta-katta bo'laklarga bo'linib ketgan
toshlari dumalab yotardi; ko'cha muyulishla-
rida quduqlardan qolgan o'ra va tosh qubbalar,
shuningdek qadimgi ibodatxonaning yovvoyi
anjir daraxtlari o'ragan, qulay-qulay deb tur-
gan gumbazlari ko'zga tashlanardi. Maymunlar
bu vayronani o'z shahrimiz deb atashar, o'zga
maxluqlar changalzorda istiqomat qilganliklari
uchun ulardan o'zlaricha nafratlanishardi. Qan-
chalik kekkaymasinlar, baribir, maymunlar
shahardagi binolar nimaga mo'ljallab qurilgan-u
ulardan qanday foydalanish lozimligini bilmas-
dilar. Ular rojaning katta devonxonasidagi taxta
supada davra yasab o'tirib olib, bir-birlarining
burgasini boqishar, ba'zan odamlarga taqlid
qilib, xonalarga chopib kirib u yerdan suvoq
parchasi yoki eski-tuskilarni tashib chiqib, bir
burchakka uyib tashlashar, ko'p o'tmay qayer-
ga nima yashirganliklarini unutilib yuborishar;
bir-birlariga yopishib, yoqalashishar va baqiri-
shar; goho roja bog'ining ayvoniga chiqib olib,
u yoqdan bu yoqqa chopib o'ynashar, apelsin
daraxtlari va gullarini silkitib, gul bargi va me-
valarning yerga duv to'kilishini tomosha qilishar-

di. Ular qasrdagi yuzlab qorong'i xonalar, yo'lak va dahlizlarni aylanib chiqqan bo'lsalar-da, nimalarni ko'rdilar-u nimalarni ko'rmadilar aslo eslarida saqlab qolisholmas; to'da-to'da bo'lib, saroyning hamma burchaklarida sanqib yurishar va bir-birlariga, o'zimizni xuddi odamlardek tutyapmiz, deb maqtanib ham qo'yishardi. Hovuzdan suv ichisharkan, sal o'tmay suvni loyqatib yuborishar, so'ngra suv talashib rosa mushtlashishar; u ham jonlariga tekkach, to'dalashib, shahar bo'ylab yugurishar, ko'chalarni boshlariga ko'targudek ovozd:

– Biz – Bandar-Loglardek donishmand, oliyjanob, chaqqon, baquvvat va beozor maxluqlar zoti butun junglini axtarsang topilmaydi! – deya baqirib-chaqirishardi.

Bu qiliqlarini qayta-qayta takrorlashar, nihoyat shahar jonlariga tekkach, yana daraxtlar tepasiga chiqib, qachon bo'lmasin changalzor maxluqlariga o'zimizning kimligimizni ko'rsatib qo'yamiz, degan umid bilan kun kechirishardi.

Changalzor Qonun-Qoidalariga o'rgangan Maugli maymunlarning hayotini tushunmas, bunday yashash unga aslo yoqmasdi. Maymunlar Mauglini Sovuq O'ngurga oqshom cho'kkan paytda olib kelishdi. Uzoq yo'ldan horib kelgach, yotib dam olish o'rniga (Mauglining o'zi bo'lsa albatta shunday qilardi), bir-birlarining qo'llarini ushlab bema'ni qo'shiqlarini boshlab, raqs tushishdi. Ulardan biri: «Mauglini asir olish bilan Bandar-Loglar tarixida yangi burilish davri boshlanadi, chunki Maugli bizga shox-shabba va qamishdan chayla yasashni o'rgatadi, bu chayla bizlarni sovuq va yomg'irdan saqlaydi», dedi.

Maugli bekor o'tirgisi kelmay, chirmoviq yulib undan nimadir to'qiy boshladi. Maymunlar ham unga taqlid qilib, ishga kirishdilar-u tezda bu mashg'ulot jonlariga tegib, bir-birlarining dumi-dan tortib, yo'talishib, to'rt oyoqlab sakrashga tutunishdi.

– Ovqat yegim kelyapti, – dedi Maugli. – Bu yerlar menga begona. Menga ovqat keltiring, yo o'z holimga qo'ying, bir ov qilib kelay.

Yigirma-o'ttiz chog'li maymun Maugli uchun yong'oq va yovvoyi meva tergani ketishdi, ammo qaytishda bir-birlari bilan mushtlashib, hech nar-sasiz quruq qo'l bilan qaytishdi. Ochiqqan Maugli ulardan xafa bo'ldi, achchiqlandi. Vayrona sha-harning bo'm-bo'sh ko'chalarida uzoq tentirab bir necha bor Musofir Ovchi Nidosini aytsa-da, hech kim unga javob bermadi. Shundagina Maugli juda yaramas joyga kelib qolganini angladi.

«Bandar-Loglar to'g'risida Balu nima degan bo'lsa, barchasi haq ekan, – deb o'yladi o'zicha Maugli. – Bu ablahlarda ahmoqona gaplari-yu, o'tkir changalli o'g'ri panjalaridan boshqa na Qonun-Qoida, na ovchilar nidosi va na boshliqlari bor. Mabodo bu yerda meni o'ldirib yuborsalar va yo ochlikdan halok bo'lsam ayb o'zimda. Ammo, harqalay, bir amallab o'z yur-tim changalzorga qaytish yo'lini o'ylash kerak. Turgan gap, Balu meni rosa do'pposlaydi. Mayli, Bandar-Loglar bilan qandaydir pushti barglarni yig'ib yurgandan ko'ra kaltak yeganim afzal».

Maugli shahar devoriga yaqinlashar-ya-qinlashmas maymunlar darhol uni orqaga sudrashdi, qanday baxtiyor ekanligingni hali

o'zing ham tushunmaysan deb javrashib, bizdan minnatdor bo'lar degan xayol bilan bolani chekka-chekkadan chimchilashga tushishdi. Maugli tishini-tishiga qo'yib, churq etmadi. Oxiri baqirishayotgan maymunlar bilan birga ayvon oldidagi yomg'ir suvi to'la qizil qumdan qilingan hovuz bo'yiga bordi. Ayvon o'rtasida rojaning oq marmar shiyponining xarobasi ko'rinib turardi. Shiyponning gumbazchasi qulab, roja xotinlari saroydan bu yerga keladigan yer osti yo'lining qopqasini to'sib qo'yan, ammo juda nafis va shaffof ishlangan marmar devor saqlanib qolgandi. Sutdek oppoq o'yma naqshlar orasiga aqiq, yoqut, zabarjad kabi asl toshlar qadalgan bo'lib, tunda tepa ortidan mo'ralagan to'lin oy nuri marmar devorni yoritarkan, har tarafga rang-barang ajoyib shu'la taralib, devorning soyasi qora baxmal kabi yer uzra yozilib ketgandek bo'ldi. Yigirmatacha maymun bir-biriga gap bermay, bizdek dono, baquvvat va mehribon maxluqlardan ajrab ketmoqchi bo'lding, nodon ekansan, deya vaysay boshlaganlarida Maugli qanchalik xafa, charchagan va ochiqqaniga qaramay, kulgidan o'zini tiyolmadi.

– Biz ulug' zotimiz! Biz erkin maxluqmiz! Bizga qoyil bo'lsalar arziydi! Ha, changalzordagi biron-ta o'zga maxluq toifasi bizdek havas qilishga loyiq emas. Biz shunday degan ekanmizmi, demak barchasi haqiqat! – deya qichqirishdi ular. Sen bizning gaplarimizga quloq solib turibsanmi, o'zimizni qanday ajoyib maxluq zotidan ekanligimizni birma-bir aytib beraylik, sen bizning

so'zlarimizni changalzor maxluqlariga yetkazishing mumkin, toki ular kelajakda bizni ham nazar-pisand qiladigan bo'lishsin.

Maugli ular bilan adi-badi aytishib o'tirmadi. O'z gapdonlarining so'zlarini eshitish uchun ayvonga yuzlarcha maymun to'plandi. So'zamol maymunlar Bandar-Loglar avlodini ko'klarga ko'tarib maqtay-maqtay og'izlari charchab, bir dam to'xtar ekanlar, maqtovlardan o'zida yo'q taltayib o'tirgan maymunlar ham ularga qo'shilib:

– Bu gaplar ayni haqiqat! Barchamizning so'zimiz shu! – deyishardi baravariga.

Maugli so'zlaringiz to'g'ri degandek boshini qimirlatar, u yoki bu narsa haqida uning fikrini so'rasalar, ko'zlarini qisib, ha, balli, ha barakalla, deb qo'yar, ammo chuvir-chuvirdan boshi gir aylanardi.

«Chiyabo'ri Taboqi ularning barchasini qopib olgan ekan-da, – deb o'yladi Maugli o'zicha, – endi ular quturganga o'xshaydi. Bu holat «devon-alik» deb yuritilmish quturish dardining o'zginasi. Nahotki ular tun bo'yi mijja qoqmasalar? Hozir oy yuzini anavi bulut qoplaydi. Mabodo bulut parchasi kattaroq bo'lsa-yu, anchagacha qorong'i bo'lib tursa qochib qolardim-a. Biroq o'lgudek toliqdim».

O'sha bulut parchasini shahar devori tagidagi yarmi to'ldirilgan xandaqda turib ikki sodiq do'st ham kuzatishmoqda edi. Agar maymunlar ko'pchilik bo'lsa, qanchalik xavfli ekanligini yaxshi bilgan Bagira bilan Qao, bekordan-bekorga baloga yo'liqmaslik uchun qulay fursatni poylab turishardi. Maymunlarning fe'li ma'lum. Bit-

ta yovga qarshi yuzdan kam bo'lishsa, hech vaqt jangga kirishmaydilar. Ammo bunday ustunlik changalzorda kimga ham yoqardi deysiz.

– Men g'arbiy devor tagiga o'rmalab borib, tezlik bilan qiyalikdan pastga sirg'alib tushaman, unda ancha erkin harakat qilish mumkin, – dedi shivirlab Qao. – Ular, harholda, to'dalashib ustimga yopirilmaslar, biroq, harqalay...

– Bilaman, – dedi Bagira. – Balu biz bilan birga bo'lganda yaxshi bo'lardi-ya! Ammo, o'zimiz qo'ldan kelgancha harakat qila turamiz. Anavi bulut parchasi oy yuzini to'sganda men asta ayvonga o'taman. Maymunlar ayvonda nima to'g'risidadir kengashayotganga o'xshaydi.

– Oving baroridan kelsin, – dedi Qao g'amgin ohangda va g'arbiy devor tomon o'rmalab ketdi.

Boshqalariga qaraganda bu devor kamroq buzilgani tufayli toshlar orasidan sirg'alib o'tayotgan kattakon bo'g'ma ilon o'ralashib, biroz hayallab qoldi. Bulut parchasi oy yuzini qopladi. Xuddi shu payt Maugli endi nima qilsam ekan, deb bosh qotirib turgan ediki, to'satdan ayvonda Bagiraning yengil qadam bosishi qu-log'iga chalindi. Qiyalikdan sezdirmay chopqillab chiqqan qora qoplon tishlashib o'tirishga bekor vaqt ketkizmay, Maugli atrofida ellik-oltmish qator bo'lib o'tirgan maymunlarga tashlanib, o'ng-so'lgaga zarba ura ketdi. Bagira qo'rquvdan dod solib, yerda yumalashib tipirchilayotgan maymunlar ustidan sakrab o'tarkan, to'satdan ulardan biri:

– U yolg'iz ekan! O'ldiramiz uni! O'ldiramiz! – deb qichqirib yubordi.

Bir to‘da maymun Bagiraning ustiga yopirilib, atrofini halqadek qurshab olib, uni tishlab, yulqilab siltab azoblay boshlashdi. Shu payt besh-oltita maymun Mauglini mahkam ushlab olib shiypon devori oldiga sudrab kelishdi va gumbaz rahnasidan pastga itarib yuborishdi. Agar bola odamlar orasida o‘sgandami, hozirgidek o‘n besh fut balandlikdan yiqilgudek bo‘lsa oyoq-qo‘li sog‘ qolmagan bo‘lardi. Biroq Balu qo‘lida ta‘lim olgan Maugli yerga tushayotgandayoq o‘zini o‘nglab olib, tikka turib qoldi.

– Og‘aynilaringni bir yoqlik qilgunimizcha shu yerda o‘tiratur, – deb qichqirishdi maymunlar, – mabodo Zaharli Maxluqlar changalidan omon qolsang, sening ham adabingni berib qo‘yamiz.

– Men va siz qondoshmiz! Ilonlarning Muqaddas Sehrli So‘zlarini aytib pichirladi darhol Maugli. Tosh uyumi tagidan shitirlash va vishillashni eshitgan Maugli ehtiyot yuzasidan yana bir marta Ilonlarning Muqaddas Sehrli So‘zlarini takrorladi.

– Esh... tyapmiz! G‘ishtlarni olib tashla! – degan past tovush eshitildi. (Hindistondagi barcha vayronalar axir bir kun ilonlar makoniga aylanardi. Liqillab turgan shiypon tagida ham zaharli ko‘zoynakli ilonlar g‘ij-g‘ij edi). Qimirlamay tur, Ukajon, yo‘qsa bizni ezib tashlaysan!

Maugli joyidan qimirlamay, nozik naqshinkor devor tirqishidan mo‘ralab, qora qoplon atrofiga bo‘layotgan ur-to‘polon, shovqin-suronlarga quloq solar, goh oldinga, goh orqaga tashlanib, atrofini o‘ragan maymunlarga hamla qilib, zo‘riqqanidan nafasi og‘ziga tiqilib, yo‘talayotgan

Bagiraning harakatlarini toqatsizlik bilan kuza-
tib turardi.

Onadan tug'ilgandan beri Bagira birinchi
marta ana shunday hayot-mamot jangiga kirish-
gandi.

«Balu shu yaqin o'rtada bo'lishi kerak, Bagira-
ning yolg'iz o'zi kelmagan bo'lsa kerak», deb
o'yladi va:

– Hovuz tomonga yugur, Bagira! Hovuzga
tashla o'zingni! Tashla-yu sho'ng'i! O'zingni suv-
ga tashla! – deb qichqirdi.

Bagira uning ovozini eshitdi, eshitdi-yu,
bolaning omonligidan quvonib, bir kuchiga
ming kuch qo'shildi. U shiddat bilan jang qilib,
qadam-baqadam hovuz tomon o'ziga yo'l ocha
bordi. Xuddi shu payt, shundaygina Chan-
galzorga borib tutashgan buzuq devor tagidan
Baluning momaqalldiroqdek guldiragan jangovor
na'rasi eshitildi. Keksa ayiq qancha jahd-u jadal
qilmasin, o'z vaqtida ulgurolmadi.

– Bagira, – deb qichqirdi u, – men shu yer-
daman! Yuqoriga ko'tarilyanman! Sen tomon
oshiqyapman! Oyog'im toshlarga toyib ketyapti!
Bir amallab oldilaringga chiqib olay-chi, ey, razil
Bandar-Loglar!

Pixillay-pixillay ayvonga chiqib olgan ayiq
maymunlar orasiga o'zini urdi, shu zahoti
cho'kkalab o'tirib olib, oldingi panjalari bilan
quchog'iga siqqancha maymunlarni ushladi.
So'ngra, xuddi chig'iriq cho'michlarining suv-
ga tegib shapillaganidek ketma-ket yog'ilgan
zarbalarning «to'p-to'p-to'p!» etgani eshitila
boshladi. Shaloplagan ovoz qulog'iga chalingan

Maugli Bagiraning hovuzga yetib olib, o'zini suvga tashlaganini angladi. Maymunlarning suvga tusholmasliklari aniq edi. Qoplon butun gavdasi bilan suvga cho'mib, faqat boshini baland ko'tarib, uzoq-uzoq nafas olar, qizil zinada uch qator bo'lib tizilib turgan maymunlar g'azab va alamdand o'zlarini qo'ygani joy topolmay, sakrab, qoplon Baluga ko'maklashish uchun suvdan chiqqudek bo'lsa, ustiga tashlanishga hozir turishardi. Xuddi shu payt Bagira ho'l jag'larini baland ko'tarib jon achchig'ida ilonlar Ahliga murojaat qilib qichqirdi:

– Biz siz bilan qondoshmiz, siz va men!

Bagira so'nggi daqiqada Qao qo'rqqoqlik qildi deb o'ylagandi. Ustiga yopirilgan maymunlar xurujidan nafasi og'ziga tiqilib ayvon yoqasida arang turgan Balu ham ahvolning shu qadar tangligiga qaramay, yordam so'rayotgan qora qoplonning ovozi eshitarkan, o'zini kulgidan to'xtatolmadi.

Qao g'arbiy devordan oshib o'tib, yerga shu qadar zarb bilan tushdiki, katta bir tosh xandaqqa yumalab ketdi. U chekinishni xayoliga ham keltirmadi. Gavdasining har bir xalqasi qanchalik jangga hozir ekanligini sinash uchun bir necha bor to'lg'onib, u yoqdan bu yoqqa ag'anab ko'rdi. Bu orada Balu maymunlar bilan kurashni davom ettirar, hovuz bo'yida Bagira atrofini o'ragan maymunlar shovqin-suron ko'tarishar, haybatli ko'rshapalak Mang esa parvoz qilib, ulug' jang boshlangani haqida butun changalzorga bong urar, buni eshitgan yovvoyi fil Xatxi ham na'ra tortib yuborgandi.

Bong ovozini eshitib hushyor tortgan yiroq-yiroqlardagi ayrim maymun to'dalari duv ko'chib, daraxtlar osha zudlik bilan yo'lga tushib, o'z qabiladoshlariga yordam berish uchun Sovuq O'ngur tomon oshiqishdi.

Jangning shovqini necha-necha mil atrofdagi qushlarni ham uyg'otib yuborgandi. Ana shu payt ko'zlari qonga to'lgan Qao qasos olish qasdida shiddat bilan olg'a tashlandi. Bo'g'ma ilonning butun kuch-qudrati – butun tanasini to'plab boshi bilan zarb urishida. Agar siz, nayza yoki yarim tonnalik to'qmoqni qudratli qo'ldan merganlik bilan otilgandagi zarbasining kuchini o'ylasangiz, shundagina Qaoning jang paytidagi shiddatini aniq tasavvur qilishingiz mumkin. To'rt-besh fut uzunlikdagi bo'g'ma ilon boshi bilan ko'kragiga bir zarb ursa odamni ag'aratib yuboradi, sizga ayonki, Qaoning uzunligi o'ttiz fut keladi. Balu atrofini o'rab turgan maymunlar to'dasini mo'ljalga olgan Qao og'zini mahkam yumib, ovoz chiqarmay zarba berdi, ikkinchi hamlaning hojati bo'lmay qoldi. Maymunlar sarosimaga tushib:

– Qao! Bu Qao! Qoch! Qochib qol! Qochib qol! – deb baqirishib, tevarak-atrofga to'zg'ib ketishdi.

Maymunlar Ahlining biron avlodi yo'qki, shoxlar orasidan unsizgina sirg'alib, eng baquvvat maymunni ham o'rab olib ketuvchi tun qaroqchisi Qao haqidagi dahshatli rivoyatlarni qariyalardan eshitmagan bo'lsin; o'zini qurigan shox yoki chirigan to'nka suratiga kiritib, eng donishmandlarni g'aflatda qoldirib, nogahon sovuq domiga tortib yuboruvchi kekxa Qaoning badbin basharasini xayolga keltirishning

o'ziyoq dahshatga tushirmagan bo'lsin. Maymunlar dunyoda hech bir maxluqdan Qaodan qo'rqqandek zir titramasdilar. Chunki, bironta maymun zoti Qaoning kuch-qudrati me'yorini bilmas, ularning hech biri Qaoning ko'zlariga tik boqolmas va hech bir Bandar-Log uning sovuq quchog'idan tirik qutilib chiqqanini eslolmasdi. Shuning uchun ham maymunlar Qaoni ko'rishlari bilanoq dahshatdan dir-dir titrab, devor tepasigami, tomgami – to'g'ri kelgan tomonga qocha boshlashdi. Balu esa og'ir yukdan qutulgandek erkin nafas oldi. Bagiraning terisiga qaraganda ayiqning usti quyuqroq jun bilan qonlanganiga qaramay, u ham jangda ancha adabini yegan edi. Shu payt Qao birinchi marta og'zini keng ochib, shunday vishilladiki, hatto ancha yiroqdagi daraxtlar tepasida ko'makka oshiqayotgan maymunlar ham bu dahshatli ovozdan vahimaga tushib, turgan yerlarida dag'-dag' titray boshladilar. Ular osilib turgan shox-shabbalar egilib, qasir-qusur qila boshladi. Tom boshida va devorlar ustida turgan maymunlar ham jimib qolishdi. Bir lahzada suv quygandek, shahar ustiga og'ir sukunat cho'kdi. Suvdan chiqqan Bagiraning silkinayotgani Mauglining qu-log'iga chalindi. Yana birdan shovqin-suron ko'tarildi. Devorning baland yeriga chiqib, katta-katta tosh ma'budalar bo'yniga osilib olgan maymunlar chiyillashib, qal'a kungilaralarida sakrashar; Maugli esa turgan yerida naqshin devor tirqishiga ko'zlarini qadab, ularni masxaralab boyqushga o'xshab sayrardi.

– Bolani qafasdan qutqaraylik, ortiqcha holim qolmadi! – dedi og‘ir-og‘ir nafas olarkan Bagira entikib. – Bolani oliboq jo‘nash kerak. Yana balo-qazodek yopirilib qolmasinlar!

– Mendan farmon bo‘lmaguncha, ular o‘rni-dan qo‘zg‘alolmaydi. Joyingizdan qimirlamang! – deya vishilladi Qao. Atrofga yana sukunat cho‘kdi. – Oldinroq yetib kelolmaganim uchun uzr, singiljon. Ammo yordamga chaqirgan ovo-zingni eshitgandek bo‘ldim shekilli, – dedi ilon Bagiraga qarab.

– Men... men, jangning qizg‘in paytida seni yordamga chaqirgan bo‘lsam ajab emas, – deb javob qildi Bagira. – Balu, yaralandingmi?

– Ular meni yuzlab mayda ayiqchalarga aylantirib yubormaganlariga aqlim bovar qilmay turibdi, – dedi viqor bilan panjalarini birma-bir silkitib qo‘yarkan Balu. – Voh! Hamma yog‘im zirqirab ketdi! Qao, men va Bagiraning hayo-timizni saqlab qolding, bir umrga qarzdormiz!

– Arzimaydi! Aytgancha, odamzotlaring qani?

– Bu yerda! Qafasdaman! Bu yerdan chiqish-ning iloji yo‘q! – deb qichqirdi Maugli.

Uning boshi ustida o‘rtasi nurab tushgan gumbaz soyabondek to‘nkarilib turardi.

– Uni bu yerdan tezroq tortib oling! U to-vus Mordek raqsga tushyapti. U bolalarimizni ezib o‘ldirib qo‘yadi! – deyishdi pastdan turib ko‘zoynakli ilonlar.

– Eh-ha! – deb qo‘ydi Qao. – Bu odamzotning og‘aynilari har yerda ham topiladi. Nariroq tur-chi, bolakay, siz ham o‘zingizni panaga oling, Zaharli Toifa! Men hozir devorni teshaman.

Qao devorga razm solib, vaqt o'tishi bilan qorayib qolgan o'ymakor marmar taxtaning darz ketib, ancha joyi yorilgan yerini mo'ljalga oldi va bir-ikki xomaki zarb bilan sinab ko'rgach, boshini yerdan olti futcha balandga tik ko'tarib, bor kuchi bilan o'n marta ketma-ket zarba urdi. Naqshinkor marmar parchalanib, atrofga chang-to'zondek sochilib ketdi, ochilgan kattagina yorig'dan Maugli sakrab chiqib, o'zini Bagira bilan Balu orasidagi yerga tashladi va har ikkovining bo'ynidan quchoqlab oldi.

– Yarador emasmisan? – deb Mauglini quchib erkalab so'radi Balu.

– Meni ranjitdilar, o'lgudek ochiqdim va hamma yog'im ko'karib ketdi. Voy-bo'y, mehribonlarim, sizlarni toza ham azoblashibdi-ku! Qonga belanib ketibsizlar-ku!

– Faqat bizgina emas, – dedi lablarini yalab Bagira hovuz atrofida, ayvonda uyilib yotgan maymunlarning murdasiga qararkan.

– Ey, sen sog' ekansan, qolganlarining hammasi ikkinchi darajali gaplar, ko'zimning oq-u qorasi Qurbaqachaginam! – dedi xo'rliги kelib, piq-piq yig'lab Balu.

– Bu haqda keyinroq gaplashamiz, – dedi zarda bilan Bagira. Uning gap ohangi Maugliga yoqmadi. Ammo bu yerda bizning madadkorimiz va sening xaloskoring Qao bor. Maugli, o'z odob-qoidamizga ko'ra unga qulluq qil.

Maugli o'girilib tepalarida lopillab turgan haybatli bo'g'ma ilonning boshini ko'rdi.

– Odamzot farzandi deganlaring shumi? – dedi Qao. Uning badani sip-silliq, u Bandar-Loglarga juda ham o'xshab ketarkan. O'zingga hazir bo'l,

bolakay, teri tashlagan paytlarimda oqshomlari seni maymunlar bilan adashtirib yubormay tag'in.

– Biz sen bilan qondoshmiz, – deya javob qildi Maugli. – Sen tufayli bugun qayta tirilgandek bo'ldim. Bundan buyon mening o'ljam seniki, oliyhimmat Qao!

– Rahmat, ukajon! – dedi Qao ko'zlari kulib. – Bu dovyurak ovchi nimalarni o'ldirishi mumkin? U ovga chiqqanda, orqalaridan ergashmoqqa ruxsat etmoqlarini iltimos qilardim.

– Hozircha kichikman, o'zimcha biron narsani o'ldirishni uddalay olmayman, ammo zarur vaqtda echkilarni kerakli yerga quvlab kelishga qurbim yetadi, qachon qorning ochsa to'ppa-to'g'ri mening oldinga kelaver, so'zlarimning haqligiga ana o'shanda ishonasan, qara, qo'llarim abjir, – dedi ikki qo'lini oldinga uzatib, Maugli, – mabodo qopqonga tushib qolgudek bo'lsang, senga ham, Bagiraga ham, Baluga ham qarzlarimni to'lashga hozirman. Hammangizning ishlaringiz o'ngidan kelsin, hurmatli ustozlarim!

– Yaxshi gapirding! – deb po'ng'illadi Balu. Chunki Maugli qoyillatib minnatdorchilik bildirgan edi.

Bo'g'ma ilon boshini bir daqiqa Mauglining yelkasiga qo'ydi.

– Dovyurak va so'zamol ekan, – dedi u. – Bu fazilatlarining tufayli junglida shon-shuhrat topasan. Bas, endi og'aynilarning bilan birga bu yerdan tezroq jo'nab qol. Hademay, oy ham chiqadi, ammo-lekin oy nurida namoyon bo'ladigan manzarani ko'rmaganing yaxshi. Borib uxla.

Devor va minoralar yonida qisilishib, titrab-qaqshab turgan maymun to'dalari, tepaliklar

orqasiga bota boshlagan oyning xira nurida shamolda hilpirab turgan shokilalarni eslatardi. Balu suv ichish uchun hovuz bo'yiga yo'l oldi, Bagira esa junlarini yalay boshladi. Shu choq Qao ayvon o'rtasiga o'rmalab borib, og'zini yumib, jaglarini taraqlatdi, barcha maymunlar unga tikilgancha qotib qolishdi.

– Oy bota boshladi, – dedi u. – Qorong'i emasmi, ko'zlaringiz tuzuk ko'ryaptimi?

Shu payt shamol esib, daraxtlarning uchini g'ijirlatganga o'xshash ingrash ovozi butun devor bo'ylab yoyildi.

– Ko'ryapmiz, Qao!

– Juda soz! Qao raqsi – Ochlik raqsini boshlaymiz. Qimirlamay tikilib o'tiring!

Ilon bir necha bor aylanib, ikki-uch qat haybatli kulchaga aylanib boshini o'ng-u so'lga chayqay boshladi. Ayni vaqtda u astagina guvullashini bir daqiqa bo'lsin to'xtatmay, goh sakkiz buram halqa yasab, goh uch burchak bo'lib, goho to'rt burchak va goh besh burchakka o'xshab g'ujanak bo'lar, yumshoq shakllar yasardi. Borgan sari atrofni quyuq qorong'ilik bosib, nihoyat hech narsa ko'rinmaydigan bo'lib qoldi, hatto ilonning qanday egilib, buralib to'lg'onishini ham aniqlab bo'lmas, faqat uning tangachalaridan chiqqan shuvillash ovozigina quloqqa chalinardi.

Balu bilan Bagira toshdek qotib, hurpayib, bo'g'i-q-bo'g'i-q irillashar, Maugli esa unga qaragancha mahliyo bo'lib qolgandi. Nihoyat Qaoning:

– Ho Bandar-Loglar, – degan ovozi eshitildi.
– Mening ruxsatimsiz oyoq-qo'llaringizni qimirlatishga jur'at qila olasizmi?

– Ey, Qao, farmoyishing bo'lmay turib na oyog'-u va na qo'limizni qimirlata olmaymiz!

– Juda soz! Bo'lmasa, men tomonga bir qadam yaqinlashing! – Qatorlashgan maymunlar noiloj bir qadam ilgari siljidi. Balu, Bagira ham o'zlari sezmagan holda maymunlar bilan birgalikda bir qadam ilgarilashdi.

– Yaqinroq! – deya vishilladi Qao.

Maymunlar yana bir qadam olg'a yurishdi.

Shu payt Maugli ikkala hayvonni ham ilon sehridan olib ketish uchun Balu bilan Bagira-ning bo'yniga qo'llarini tashlagan edi, ular xuddi uyqudan uyg'ongandek titrab hushyor tortishdi.

– Yelkamdan qo'lingni ola ko'rma, – deb shivirladi Bagira. – Ola ko'rma, yo'qsa men ham Qaoning damiga tortilib ketaman. Ey, voy!

– Tashvishlanmang, bu qari Qaoning changda davra yasab, avrashlaridan bir ko'rinish, xolos, – dedi Maugli. – Qani, bu yerdan tezroq jo'naylik.

Uchovlon devor yorug'idan o'tib, changalzor tomon yo'l olishdi.

– U... uf-fl – deb erkin nafas oldi, o'zini qimirlamay turgan daraxtlar orasida ko'rgan Balu. – Endi o'lsam ham Qaodan ko'mak so'ramaganim bo'lsin! – dedi-yu, boshidan-oyog'igacha titroq turdi.

– Qao bizdan ko'ra ko'pni ko'rgan, – dedi a'zoyi badani qaltirab Bagira. – Oz bo'lmasa uning domiga tortilib ketardim-a!

– Yana oy chiqquncha ko'plar uning domiga tortilib ketadi, – dedi Balu. – U o'z bilganicha juda miriqib ov qiladigan bo'ldi.

– O'zi nima gap? – deb so'radi ilonning domiga tortishining sirini hali tushunib yetmagan

Maugli. – Qorong'ilik cho'kmasdan turib, nima uchundir yerda ajir-bujir shakllar yasayotgan haybatli ilondan boshqa narsani ko'rmadim. Ha, aytgancha, ilonning tumshug'i rosayam dabdala bo'lib ketibdimi, ha-ha!

– Maugli, – dedi achchiqlanib Bagira, – mening quloqlarim, biqinim va panjalarim, Baluning yelkasi va bo'yni tishlangani kabi Qaoning tumshug'i ham faqat seni deb abjag'i chiqib ketgani-ni bilib qo'yg'in. Bir necha kungacha ov qilishga qurbi kelmay qolgan Balu bilan Bagiraning sho'ri quriydigan bo'ldi.

– Bu hech gap emas, – dedi Balu. – Bola yana biz bilan! Shuning o'zi katta gap!

– Gaping to'g'riku-ya, biroq u bizga juda qimmatga tushdi: uni deb yaralandik, fursat-ni yo'qotdik, ajoyib o'ljani qo'ldan chiqardik, o'lishimizga bir bahya qoldi, butun yelkam yara bo'ldi, eng muhimi – sharmanda-yu sharmisor bo'layozdik. Esingdan chiqmasinki, uni balo changalidan qutqarish niyatida, mendek qora qoplon Qao oldiga bo'yin egib bordim. Bu ham yetmagandek, oz bo'lmasa es-hushini yo'qot-gan qushchalardek Balu ikkimiz Ochlik raqsini ko'rib sehrlandik-qoldik. Bularning barchasi sen beboshning Bandar-Loglar bilan ilakishganing tufayli!

– Gapingiz to'g'ri, juda to'g'ri, – dedi qayg'urib Maugli. – Men bebosh bolaman, shuning uchun ham yurakbag'rim o'rtanib ketyapti.

– Uf! Changelzor Qonuniga ko'ra uni nima qilmoq kerak, Balu!

Balu Mauglining qayta boshdan azob chekishini sira ham istamasa-da, biroq, Qonun bilan hazillashib bo'lmashligini yaxshi bilgani uchun-gina po'ng'illab dedi:

– Qayg'u jazoni to'sib qololmaydi! Faqat uning yosh bola ekanligini unutma, Bagira!

– Unutmayman! U boshimizga falokat keltirdi. Uni yaxshilab savalash zarur. Xo'sh, o'zing bu gaplarga nima deysan, Maugli?

– G'iring deyolmayman! Gunohkorman. Meni deb ikkovingiz ham jarohatlandingiz. Nima qilsangiz, haqingiz bor!

Qora qoplon, o'n martacha o'zicha yengil shapati urib qo'ydi, bu shapati qoplon bolalari uchun chumoli chaqqancha ham sezilmasdi. Ammo yetti yoshli bola uchun bu shapati juda og'ir jazo bo'lib, bunday hol hech kimning boshiga tushmagani ma'qul. Kaltak yeb bo'lgach, Maugli bir aksirdi va indamay o'rnidan turdi.

– Endi, Ukajon, – dedi Bagira, – yelkamga minib uyga qaytamiz.

Changalzor Qonunlarining a'lo fazilatlaridan biri shundaki, gunohga yarasha jazo berildimi, bas, barcha gina-kuduratlar o'sha yerda qolib ketadi, unutiladi.

Maugli boshini Bagiraning yelkasiga qo'yib shundan dong qotib uxlab qoldiki, o'z uyasiga yetib kelgach, uni yerga olib yotqizganlarida ham uyg'onmadi.

Kengash Qoyasidagi janjaldan so'ng Maugli bo'ri uyasini tark etib, pastlikka – ekinzor yerlar va kishilar istiqomat qiluvchi manzilga intildi. Lekin bu yerlar jungliga shundaygina tutash bo'lgani uchun uzoq to'xtab qolmaslikka qaror berdi. Chunki o'sha mojaroda o'ziga bir emas, bir necha ashaddiy dushman orttirganini yaxshi bilardi. Shuning uchun u yana uzoqroq kegish maqsadida yigirma mildan oshiqroq yo'lni yelib-yugurib bosib o'tgach mutlaqo notanish bir manzilga yetdi. Bu kenglik tik qoya va chuqur jarliklar bilan qoplagandi. Kenglikning bir chekkasida kichkinagina bir qishloq joylashgan bo'lib, uning bir tomoni jarlik, u chekkasidagi o'tloqni esa atayin kesib qo'yilgandek qalin changalzor yoy shaklida o'rab olgandi. Tekislikdagi yaylovda sigir va qo'toslar o'tlab yurardi. Poda boqib yurgan bolalar Mauglini ko'rishlari bilan o'takalari yorilib, chinqirgancha qochib qolishdi. Har bir hind qishlog'ida odat bo'lib qolgandek, daydib yuruvchi sap-sariq sayoq itlar bo'lsa birdaniga akillay boshlashdi. Maugli juda ochiqqanidan bularga parvo qilmay ketaverdi va oxiri qishloq chekkasiga yetdi. U yon-bu yon qarab, qishloqni ihota qilib turgan chetan devordagi darvozaning tunlari tanbalab qo'yiladigan yo'g'on tog'olcha lo'kidonining bir yoqqa surib qo'yilganini payqadi.

– Hm! – dedi o'zicha Maugli (Maugli bundan ilgari ham tunlari yemak axtarib ovga

chiqqanda shunday to'siqlarga bir necha bor duch kelgandi). – Bu yerning odamlari ham changalzor maxluqlaridan qo'rqisharkan-da!

U darvoza oldiga o'tirib oldi. Darvozadan bir kishining qorasi ko'rinishi bilanoq, u sakrab turib, og'zini ochib tamshanib, qo'li bilan lablarini ko'rsatib, qornim och degan ishorani bildirmoqchi bo'ldi. U odam Maugliga ko'zi tushishi bilanoq darhol orqasiga burilib, qishloqning yagona ko'chasidan chop ketdi. Birozdan so'ng boshdan-oyoq oq libos kiygan, peshonasida qizil va sariq belgisi bor, baland bo'yli va to'ladan kelgan kohinni boshlab chiqdi. Kohin orqasidan yuzlarcha qishloq odamlarini ergashtirib kelib, darvoza oldida to'xtadi; ular Maugliga angrayib qarashar, bir-birlariga gap bermay nimalarnidir chug'urlashar, qo'llari bilan bolani ko'rsatib, baqirishardi.

«Bu odam degan maxluqlar naqadar nodon-al – derdi o'z-o'ziga Maugli. – Ularning kulrang maymunlardan aslo farqi yo'q». – U uzun sochlarini orqaga tashlab, o'qraygancha, olomonga qarab turaverdi.

– Nimadan qo'rqasizlar? – dedi kohin, – uning oyoq va qo'llaridagi izlarni ko'rmayotibsizmi? Ular bo'rilar tishining izlari. U bo'rilar boqib olgan bola ekanligi aniq, bu yerga junglidan qochib kelganligi shunday ham ko'rinib turibdi-ku!

Bo'ri bolalari Maugli bilan o'ynasharkan, o'zlari sezmagan holda uni qattiq-qattiq tishlab olishar, shuning uchun ham bolaning oyoq-qo'llari oq chandiqlar bilan qoplangandi. Biroq rostakasiga tishlab olishning nimaligini yaxshi

bilgan Maugli, oyoq-qo'llaridagi chandiqlarni hech ham tishlanish asorati, deb atamagan bo'lardi.

– Voy-voy-yey! – deyishdi baravariga bir necha ayol. – Boyaqishning badanini bo'rilar ilma-teshik qilib tashlabdi-ku! Ko'hlikkina bola ekan. Ko'zlaridan o't chaqnab turibdi. Ha-ya, Messua, o'ziyam xuddi sening yo'lbars o'g'irlab ketgan bolangga o'xshaydi-ya.

– Qani, yo'l bering, bir yaxshilab qaray-chi, – dedi bilak va to'piqlariga quyma mis bilaguzuklar taqib olgan ayol qo'lini peshonasiga qo'yib, Maugliga diqqat bilan qararkan. – Ha-ya, juda o'xshab ketadi! Lekin bu bola ozg'inroq, biroq, yuz, ko'zlari xuddi o'g'limning o'zginasi.

Ayyor kohin Messuaning eri qishloqning baddavlat odamlaridan biri ekanligini yaxshi bilar-di. Shuning uchun u ko'zlarini osmonga tikib, tantanali ohangda:

– Jungli olgan omonatini yana qaytarib berdi. Bolani o'z bag'ringga ol, singlim, ammo odamlar kelajagini oldindan biluvchi kohinning izzat-hurmatini o'rniga qo'yishni unutib, savobdan bebahra qolma, – dedi.

– Menga tovon to'langan qo'tosning ruhiga qasam bo'lsinki, – deb o'yladi Maugli, – bu ishlarning barchasi meni ko'rikdan o'tkazgan To'dadagilarning harakatiga juda ham o'xshab ketadi! Men chindan ham odamzot ekanmanmi, chinakam odamga o'xshashim kerak!

Olomon yo'l bo'shatgach, haligi ayol Maugli-ga mening orqamdan yur, ishorasini qilib, uni qizil bo'yoqlari yaltirab ko'ringan kat qo'yilgan

kulba tomon boshladi. Kulbada yana allaqancha ro'zg'orga zarur qaqir-ququrlar: jimjimador naqsh o'yilgan don soladigan xum, ovqat yeydigan mis tovoqlar, pastakkina supachaga o'rnatilgan ma'buda haykali va devorga osilgan, bahosi qishloq bozorida sakkiz sent turadigan ajoyib oyna ko'zga tashlanardi.

Ayol Maugliga to'yguncha sut va bir parcha non berdi. So'ng qo'llarini bolaning boshiga qo'yib uning ko'zlariga tikildi: ayol haqiqatan ham yo'lbars o'g'irlab ketgan farzandim changalzordan qaytib kelgan bo'lsa-ya, deb o'ylardi.

– Natxu! Hay Natxu! – deb chaqirdi ayol.

Maugli, bu ism o'ziga tanish ekanligini anglatuvchi biron ishora bilan ham javob bermadi.

– Senga yangi kavush olib bergan kunimni nahotki unutgan bo'lsang? – ayol shunday deb, bolaning toshdek metinlashib ketgan tovonini siypab qo'ydi. – Yo'q, – dedi ayol ma'yuslanib, – bu oyoqlar umrida kavush ko'rgan emas. Mayli, nima bo'lsayam, o'g'lim Natxuga o'xshaysan, endi menga o'g'il bo'lding.

Umrida xonada bo'lmagan Maugli allanechuk bo'lib ketdi. Lekin poxol bilan yopilgan tomga ko'zi tushib, tashqariga chiqqisi kelsa poxolni teshish yoki ochiq turgan darchadan oshib tushish mumkinligini o'ylab qo'ydi.

«Kishilar gaplashadigan tilni tushunmasang, odamman deb yurishning nima foydasi bor? – deb o'yladi o'zicha Maugli. – Odamlar Changalzorda biron so'zni anglayolmaganidek, men ham bu yerda hech narsani tushunmaydigan gungning o'zginasiman. Ularning tilini o'rganishim zarur».

Maugli changalzorda boʻrilar bilan yasharkan, bugʻularning jangovar nidosi yoki toʻngʻizlarning xurxuriga taqlid qilishni bekorga mashq qilmagandi. Messua biron soʻzni aytdimi, darhol Maugli shu soʻzni juda oʻxshatib takrorlar va shu yoʻsin kechgacha kulbadagi allaqancha ashyolarning nomini toʻgʻri ayta boshlagandi.

Uxlash payti keldi. Biroq Maugli qoplonlarga qoʻyilgan qopqonga oʻxshab ketuvchi kulbada yotishni sira ham istamadi. Eshikni yopishlari bilanoq u sakrab darchaga chiqib oldi.

– Uni oʻz holiga qoʻy, – dedi Messuaning eri. – Bolaning umrida kat ustida uxlamaganligini unutma. Haqiqatan ham u yoʻqolgan oʻgʻlimiz oʻrniga gʻoyibdan yuborilgan boʻlsa, hech yerga qochib ketmaydi.

Maugli tashqariga chiqib, oʻtloq chekkasidagi koʻm-koʻk baland oʻtlar orasiga choʻzildi. Lekin u koʻzlarini yumishga ham ulgurmagan ediki, nimanidir muloyim kulrang tumshugʻi boʻyniga turti.

– Fu! – dedi Kulrang Ogʻa (bu Ona Boʻrining bosh farzandi edi). – Xuddi odamlarga oʻxshab sendan ham ogʻilxona va tutun hidi anqib turibdi! Qurib ketsin, shu qoʻlansa isni hidlagani orqangdan yigirma mil masofani bosib kelishga arzimaydi-ya! Koʻzingni och, Ukajon, senga yangi xabar keltirdim.

– Changalzordagilarning barchasi sogʻ-omonmi? – dedi Maugli uning boʻynidan quchoqlab.

– Qizil Gul taftidan kuygan boʻrilardan boshqa hamma salomat. Endi soʻzimga quloq sol. Terimdagi kuygan yaralar bitguncha deb Sherxon

yiyoq manzillarda ov qilgani jo'nab qoldi. Qaytib kelgach, sening suyaklaringni daryoga uloqtirishga qasam ichibdi.

– Ha, ko'rarmiz, kim-kimning suyagini daryoga uloqtirarkin. Men ham qasam ichib qo'rganman. Shunday bo'lsa-da, harqalay, yangi xabarlarini eshitish har qachon ham kishini quvontiradi. Men, butun ko'rgan barcha yangiliklardan juda-juda horidim, Kulrang Og'am, ammo qanday yangi xabar bilsang, so'zlayver, jon deb eshitishga tayyorman.

– Bo'ri ekanliginingni unutib qo'ymaysanmi? Odamlar seni o'z qarindoshlaringni unutib yuborishga majbur qilmasmikinlar? – deya xavotirlanib so'radi Kulrang Og'a.

– Hech qachon! Seni va g'orimizdagi barcha yaqinlarimni jonimdan ham yaxshi ko'rganligimni hech qachon unutmayman. Biroq, meni To'dadan quvlab yuborganlarini ham aslo yodimdan chiqarmayman...

– ...Seni boshqa To'dadan ham quvishlari mumkinligini unutma, Ukajon, odam zoti odamligicha qoladi, ular xuddi hovuzdagi qurbaqalardek gaplashishadi. Keyingi safar kelishimda seni o'tloq chekkasidagi bambukzorda kutaman.

Uch oy mobaynida odamlarning gapini va urf-odatlarini qunt bilan o'rganishga kirishgan Maugli qishloqdan tashqariga chiqmadi. Dastavval u o'zini noqulay sezsa-da, beliga lungi o'rab olishga majbur bo'ldi. Keyin, nimaga zarurligini bilmasa-da, pul sanashni, nima foyda keltirishiga aqli yetmasa-da, yer haydashni o'rgandi. Qishloq bolalari, unga kun bermay, mudom

jig'iga tegishardi. Biroq Changalzor Qonuni Mauglini og'ir-vazmin bo'lishga o'rgatgan, busiz o'rmonda yashash va kun ko'rish amrimahol edi. Goho Maugli qishloqi bolalar bilan o'ynash yoki varrak uchirishni istamagani, ya'ni qandaydir so'zni to'g'ri aytolmagani uchun masxara qilganlarida, ularni tutib olib, ta'zirini berish hech gap emasligini yaxshi bilsa-da, biroq, u kichkina, o'jiz bolalarni o'ldirish haqiqiy ovchi uchun or-nomus ekanligini o'ylab, indamay qo'ya qolardi.

Maugli kuch-qudrati nimalarga qodir ekanligini yaxshi bilmasdi. Maugli changalzorda o'zini boshqa hayvonlarga nisbatan zaif his qilar, ammo qishloq odamlari uni xuddi buqadek baquvvat deyishardi. U qo'rquv nimaligini bilmas, shuning uchun kohin Mauglining shirin mangolarini o'g'irlasa, xudoning qahri keladi deganida, Maugli ibodatxonadagi ma'buda haykalini ko'tarib, kohinning uyiga olib keldi va undan shunday bir ish qilki, xudoning qahri kelsin va men u bilan bir miriqib yoqalashay deb so'radi. Bu ishdan katta mojaro chiqishi mumkin edi, lekin kohin janjalni bosti-bosti qildi. Messuaning eri esa xudoning qahrini yumshatish uchun ozmuncha kumush tanga to'lamadi.

Bundan tashqari, odamlarni bir-biridan farq qiluvchi har turli tabaqalarga bo'lib yuborgan qoidalar to'g'risida Maugli hech qanday tushunchaga ham ega emasdi. Bir kuni kulolning eshagi chuqurga tushib ketganida, Maugli uni chiqarishga yordamlashibgina qolmay, xo'qachalarini eshakka ortishib, Kanhivar bozoriga jo'nab ketishga ko'maklashib yubordi. Bu qiligi had-

dan tashqari bo'ldi. Chunki kulol past tabaqaga mansub edi (eshagi haqida so'z ochmasa ham bo'ladi). Kohin bu nojo'ya ishi uchun Maugliga qattiq tanbeh bera boshlaganida, u achchiqlanib, shunday qila bersang o'zingni ham eshakka mindirib qo'yaman, deb do'q urdi. Shunda kohin Messuaning eriga, bunday tashvishlardan qutulishning birdan-bir chorasi – Mauglini tayinli ish bilan band qilib qo'yish, deb maslahat berdi. Shundan keyin qishloq oqsoqoli Maugliga, ertadan boshlab yaylovga borib qo'toslar podasiga poyloqchilik qilishni buyurdi. Bu gap hammadan ham Maugliga juda ma'qul tushdi. Endi o'zini qishloq xizmatchisi deb bilgan Maugli, o'sha kuni oqshomdayoq har kuni kechqurun toshloq maydondagi katta anjir daraxti tagida to'pladigan To'daga borib qo'shildi. Bu yer – qishloq guzari hisoblanar, qishloqdagi barcha oldi-qochdi g'iybatlarning ikir-chikirigacha bilgan qishloq oqsoqoli ham, sartarosh ham, qorovul ham chilim chekish uchun o'sha joyga yig'ilishardi. Ingliz mushketining egasi bo'lmish qishloq ovchisi kekxa Baldeo ham maydonga kelib turardi. Anjir daraxtining yuqori shoxlarida maymunlar osilishib o'ynashar, maydon ostidagi kavakda esa muqaddas sanalgan ko'zoynakli ilon yashardi. Har kuni kechqurun kavak og'ziga alohida idishda sut qo'yib qo'yishardi. Qariyalar daraxt atrofi-
da davra yasab, chordona qurib o'tirib, katta mis chilimni navbatma-navbat chekishar va yarim tungacha o'tgan-ketganlardan gurunglashishardi. Ular odamlar, xudolar va arvohlar haqida to'qilgan qiziq-qiziq ertaklarni aytishar, Baldeo

bo'lsa changalzorda yashovchi hayvonlarning odat va qiliqlari to'g'risida ajoyib-g'aroyib voqealarni hikoya qilar, uning so'zlarini bu yerda o'tirgan bolalar mahliyo bo'lganicha jon qulog'i bilan tinglashardi. Changalzor qishloq chetiga tutash bo'lganligi tufayli tabiiyki, ko'pchilik hikoyalar o'rmon hayvonlari to'g'risida bo'lar-di. Bug'u va yo to'ng'izlar ekinzorlarni payhon qilib ketsa, ko'pincha oqshom paytida yo'lbars, hammaning ko'zini baqraytirib, shundaygina qishloq darvozaxonasi oldidan odamlarni ham olib qochadi.

Bu yerdagi vahimali hikoyalarni hammadan yaxshiroq bilgan Maugli, o'tirganlar sezmasin degan niyatda qo'llari bilan yuzini bekitib, qotib-qotib kulardi. Mushketini tizzalariga qo'ygan Baldeo bir voqeani tamomlaboq ikkinchisiga o'tar, Mauglining yelkalari esa kulgidan silkinardi.

Baldeoning aytishicha, Messuaning o'g'lini olib qochgan yo'lbars sehrgar ekan, go'yo uning vujudiga bundan bir necha yil avval vafot etgan qari, badfe'l sudxo'rning nopok ruhi o'rnashib olganmish.

– Bu haq gap, men buni bilaman, – derdi u.
– Shuning uchunki, sudxo'r Puron Das doim oqsoqlanib yurardi. Chunki, bir vaqtlar ko'tarilgan g'alayonda uning hamma hisob-kitoblarini kuydirib tashlash bilan cheklanmay, oyog'ini ham mayib qilishgan. Men sizga aytayotgan yo'lbars ham oqsoq bo'lib, uning panjalari doim qing'ir-qiyshiq iz qoldirardi.

– To'g'ri, haqiqatdan ham shunday! – deb bosh iring'ab, bir og'izdan tasdiqlashardi mo'ysafidlar.

– Nahotki, bu oldi-qochdi gaplaringiz ana shunday uydirmalardan iborat bo'lsa? – dedi Maugli. – O'sha aytgan yo'lbarsingiz, aslida onasidan oqsoq bo'lib tug'ilgani uchun cho'loqlanib yuradi. Bu barchaga ayon. Chiyabo'ridan ham qo'rqqoq bo'lgan o'sha sudxo'rning arvohi hayvon vujudiga o'rnashib olgan emish, degan bema'ni gapni yosh bolalargina aytishi mumkin.

Bu gapni eshitgan Baldeo quloqlariga ishonmay lol bo'lib qoldi, oqsoqol esa ko'zlarini baqraytirib qoldi.

– Eha! Bu changalzordan kelgan bola emasmi? – dedi Baldeo. – Hamon sen shunday bilag'on ekansan, o'sha yo'lbarsning terisini Kanhivarga olib bormaysanmi? Hukumat terini keltirgan kishiga yuz rupiya mukofot va'da qilgan. Yaxshisi, o'zingdan kattalar bir nima deganda, mahmadonalik qilmay tek o'tir.

Maugli ketmoqchi bo'lib o'rnidan turdi.

– Butun oqshom shu yerda, – dedi yelkasi osha o'tirganlarga qarab u, – Baldeoning hikoyalari eshitib yotdim-u, ammo u changalzor haqida bir necha og'iz haqqoniy gapdan boshqa biron bama'ni so'z aytolmadi. Axir, changalzor shundaygina uning ostonasidan boshlanadi-ku! Shunday bo'lgach, go'yo Baldeo ko'rgan xudolar, arvohlar va ajinalar haqidagi hikoyalarga qanday ishonishim mumkin?

– Bu bola allaqachonlar yaylovga ketishi kerak edi-ku, – dedi oqsoqol.

Baldeo Mauglining surbetligidan achchiqlanib, goh pihillar, goh pishillab atrofga tuflardi.

Ko'pchilik hind qishloqlarida bolalar erta tongda sigir va qo'tos podalarini yaylovga haydab ketib, kech kirishi bilan yana haydab kelishardi. Shuning uchun oq tanli odamlarni bir lahzada oyoqlari ostiga olib, ezg'ilab tashlaydigan qo'toslar arang bo'yinlaridan keladigan bolalar ularni boshqa joylarga haydasa yoki savalasa indamay turib berishardi. Bolalar qo'tos podalari yonida bo'lsa, ular har qanday xavf-xatardan ozodlar, chunki, hatto yo'lbars ham qo'tos podasiga hujum qilishga jur'at etolmaydi. Lekin, ular gul terish yoki kaltakesak tutishga berilib ketib, qo'tos podasidan uzoqlashishsa bormi, yo'lbars olib qochishi mumkin.

Ertalab Maugli Rami nomli eng haybatli qo'tosga minib olib butun qishloq ko'chasini aylanib chiqdi. Ko'kimtir-kulrang, bahaybat shoxlari orqaga egilgan qo'toslar birin-ketin molxonadan chiqib, yetakchi Rami ortidan ergashib yo'lga tushdi. Maugli esa boshqa bolalarga, endilikda, bu yerda xo'jayin men, degandek kekkayib turardi. U qo'toslarni bambukdan yasalgan silliq cho'pontayoq bilan savalar ekan, Kamiy ismli bolani chaqirib, qo'tos podasi bilan uzoqroq o'tloqqa boraman, sigirlarni esa bolalarning o'zi boqsin, ammo-lekin, bir qadam ham podadan nari jilishmasin, deb tayinladi.

Hind o'tloqlari tosh, buta, qattiq tikanli o'tlar uyumi va yuza jarliklar bilan qoplangan bo'lib, poda yoyilib ketgach, ba'zan ko'zdan g'oyib bo'lib qolardi. Qo'toslar ko'pincha botqoqlik yaqinida o'tlar, payt topib oftobda qizigan balchiqqa yotib olib, soatlarcha unda maza qilib isinishardi.

Maugli podani Vayngang daryosining changzordan chiqish yeridagi yalanglikka haydab borib, Rami ustidan sakrab yerga tushdi-da, darhol bambukzorga qarab yugurdi. U yerdan Kulrang Og'asini qidirib topdi.

– Ha, – dedi Kulrang Og'a, – necha kundan beri seni shu yerda kutaman. Nima qilib bu poda bilan o'ralashib yuribsən?

– Menga berilgan buyruq shunday, – dedi Maugli, – hozircha men qishloq cho'poniman. Xo'sh, Sherxon qayerda?

– U ablah yana bu yerga qaytib keldi. Seni shu joylarda ancha vaqt poylab yurdi. Biroq bu yerda o'lja kamayib ketgani sababli, yana o'zga manzilga jo'nab qoldi. U seni o'ldirish qasdida.

– Juda soz! – dedi Maugli. – Hozircha Sherxon bu yerda yo'q ekan, sen yoki boshqa og'a-inilarim navbatma-navbat mana shu qoyada o'tirishsin, men qishloqdan sizlarni ko'rib turay. Agar Sherxon qaytgudek bo'lsa, yalanglik o'rtasidagi huv anavi jarlikdagi daraxt tagida meni kutib turinglar. Bekordan-bekorga Sherxon panjasiga o'zingizni urishdan foyda yo'q.

Shundan so'ng Maugli salqin yerga uzala tushib uyquga ketdi, qo'toslar esa uning atrofiga o'tlab yurardi. Hindistonda podachilik qilish – yalqovlarning kasbi, sigirlar o'tlaydi, qorni to'ygach, yotib olib bermalol kavsh qaytaradi, ochiqsa, yana o'rnidan turib, o't izlab nariroq ketadi, hatto ma'rashmaydi ham. Goh-goh pishqirib qo'yishadi. Qo'toslar beozorgina o'tlab, biron tovush ham chiqarishmaydi. Ular bir-birlarining orqasidan ko'lmak suvga tushib

butun tanasini balchiqqa botirib g'olaga o'xshab yotib oladi, faqat tumshuqlari-yu, shishadek moviy ko'zlarigina arang ko'rinib turadi. Oftobda qizigan qoyalardan dud ko'tarilgandek bo'ladi. Podachi bolalar uyqu aralash boshlari tepasida kalxatning chiyillaganini eshitib yotadilar (kalxat har vaqt yolg'iz o'zi uchib yuradi). Mabodo ulardan birontasi o'lib qolsa yoki biron sigir harom qotsa kalxat o'laksa ustiga sho'ng'iydi. Shu zahoti ancha olisda uchib yurgan boshqa kalxat o'laksa hidini bilib, darrov bu yerga yetib keladi. Shu tariqa qarabsizki, bir zumda o'laksa atrofini yigirmalab kalxatlar o'rab oladi. Bolalar esa uyg'onishadi, yana uyquga ketishadi, uxlay-verish jonlariga tekkach, quruq o'tlardan savat to'qishga tutinishadi. Uning ichiga chigirtka tutib qamashadi. Ba'zan ikkita beshiktervatarni tutib olib, bir-biri bilan urishtirishadi. Qora yoki qizil o'rmon yong'oqlarini ingichka novdaga tizib, marjon yasashadi. Goho oftobda isinib yotgan kaltakesakni, yo ko'ldan qurbaqa ovlayotgan ilonlarni tomosha qilib o'tirishadi. Bundan ham zerikishgach, og'ir va ma'yus ohangdagi qo'shiqni uzoq xirgoyi qilishadi. Boshqa odamlarga nisbatan ular uchun kun juda uzun tuyiladi. Axiri, loydan saroy yoki ibodatxona qurishadi. Keyin odamlar, otlar yoki qo'toslarning haykalini yasab, saroy atrofiga qator qilib qo'yishadi. Bir haykalning qo'liga yog'och ushlatib, uni hukmdor bekka, qolgan haykallarni bekning askarlariga o'xshatishadi. Yoki ba'zi haykallarni ma'buda deb atab, qolganlarni unga toat-ibodat qilayotgan mo'min bandalar faraz qilishadi. Kech

bo'lgach, podani to'plashga tutinadilar. Qo'toslar balchiq suvdan ko'tarilar ekanlar atrofni xuddi zambarak otgandek qars-qurs tovushlar qoplab oladi. Shu tariqa podalar qator tizilishib, kulrang yalanglik orqali unda-bunda miltillab o't ko'rina boshlagan qishloq tomon yo'l oladi.

Kunlar shu yo'sinda o'ta bordi. Maugli har kuni qo'tos podasini balchiq ko'lga haydab borar, u yerda Kulrang Og'asi bilan uchrashar (Sherxonning hali bu joylarga qaytib kelmagani ni eshitib turar), kundalik odatiga ko'ra o't ustiga uzala tushib yotar, atrofdan kelayotgan tovushlarga quloq solar va changalzorda o'tgan kunlari haqida xayol surib ketardi. Mabodo Vayngang qirg'og'idagi biron qamishzorga Sherxonning oqsoq qadami yetgudek bo'lsa, shu sokin tong paytlari Maugli uni darhol sezib olgan bo'lardi.

Nihoyat, Maugli uzoq kutgan payt ham yetib keldi. Bir kuni, odati bo'yicha podani haydab kelarkan, Kulrang Og'asini belgilangan yerda ko'rmadi. O'zicha kulib qo'ydi-da, podani jarlikda o'sib yotgan va sarg'ish qizil gullar bilan qoplangan dxak daraxti tagiga haydadi. Bu yerda har bir tuki ignadek tikkaygan Kulrang Og'a o'tirardi.

– Seni chalg'itish niyatida Sherxon butun bir oy mobaynida yashirinib yurgan ekan. Kecha tunda esa u Taboqi bilan birga tog'dan oshib o'tib, sening izingga tushgan, – dedi bo'ri hansirab nafas olarkan.

– Sherxondan-ku qo'rqmayman, biroq Taboqi o'lgudek ayyor-da, – dedi Maugli qovog'ini solib.

– Qo'rqma, – dedi Kulrang Og'asi, labini yalab, – men Taboqini tong paytida uchratdim. Hozir

u o'zining butun makr-u hiylalarini kalxatlar-ga so'zlab beryapti. Ammo uning suyaklarini majaqlashdan avval, uni gapirishga majbur qildim. Sherxon bugun tunda boshqa birovni emas, faqat seni qishloq darvozasida poylamoq-chi. Hozircha u daryo yoqasidagi qurib qolgan jarlikda yotibdi.

– Bugun u ovqatlandimi, yo och qorin bilan ov qilmoqchimi? – deb so'radi Maugli. Bu savolga olinadigan javob Maugli uchun muhim ahami-yatga ega edi.

– Tong paytida Sherxon bir to'ng'izni tutib ovqatlangan, ustidan qonib suv ichib olgan. Shu gap esingda bo'lsinki, Sherxon, hatto o'ch olish arafasida ham qorin to'yg'izishni kanda qilmaydi.

– Eh nodon, nodon! Itvachchalarning itvach-chasi! Qorin to'yg'izib, ustiga-ustak bo'kkuncha suv ichib olibdi-yu, miriqib uxlab olguncha, meni lalayib kutib o'tiradi, deb o'ylasa kerak-da! Xo'sh, qayerda yotibdi? Biz, harqalay, undan o'n hissa ortiq bo'lganimizda, biroz bo'lsa-da, uning popugini pasaytirib qo'ygan bo'lardik. Biroq yo'lbars sharpasini sezmaguncha qo'toslar jangga otlanmaydilar. Men bo'lsam, qo'toslar tilini bilmayman. Qo'toslarga yo'lbars sharpasini sezdirish uchun izma-iz borsak bo'lasmikini-a?

– Iz qoldirmaslik uchun u Vayngang bo'ylab pastga qarab suzib ketdi, – dedi Kulrang Og'asi.

– Bilaman, bu aqlni unga Taboqi o'rgatgan. O'zining xayoliga ham kelmagan bo'lardi, – shunday deb Maugli barmog'ini og'ziga tiqqan-cha xayolga cho'mdi. – Ha, topdim, Vayngang

bo'yidagi katta jarlik – bu yerdan yarim milcha naridagi yalanglikka tutashgan. Men podani, changalzorni aylantirib katta jarlik bo'yiga olib borib, so'ng pastlikka olib tushardim-u, biroq u bizning sharpamizni sezib qolgudek bo'lsa, jarlikdan qochib qolishi mumkin. Jarlikning etagiga to'siq qo'yish zarur. Kulrang Og'a, sen podani ikkiga ajrata olasanmi?

– Bilmadim, bu ish qo'limdan kelmas, ammo-lekin, senga tadbirchan bir ko'makdosh topib keldim.

Kulrang Og'asi bir chekkadagi chuqurga sakradi. Chuqurdan Maugliga tanish bo'lgan haybatli kulrang kalla yuqoriga ko'tarildi va jazirama havoni faqat changalzordagina eshitalishi mumkin bo'lgan, yuraklarni larzaga soluvchi vahimali uvullash ovozi tutib ketdi. Bu bo'rilarining tush paytida eshitaladigan shartli na'rasi edi.

– Akela! Akela! – deb sevinganidan chapak chalib yubordi Maugli. – Meni hech qachon unutmasligingni bilardim. Ishimiz ko'p. Akelajon, podani ikkiga ajrat. Buzoqli sigirlarni bir yerga, buqa va qo'shchi qo'toslarni esa boshqa bir yerga to'pla.

Ikkala bo'ri poda oralab, boshlarini baland ko'tarib, pishqira boshlagan sigirlarni bir tomonga, qo'toslarni esa boshqa bir tomonga to'plashdi. Bir tomonda, buzoqlari atrofini davra qilib o'rab olgan sigirlar achchiqlanganidan tuyoqlari bilan yer tepinar, mabodo bo'rilar buzoqlari oldida to'xtagudek bo'lsa, uni oyoqlari ostiga olib majaqlab tashlashga shaylanib turishardi. Bir poda to'piga esa buqa va tanachalar to'plangan bo'lib, ular ham tuyoqlari bilan yer tepinar va

pishqirar, ammo ularning vajohati sigirlarni-kidek qo'rqinchli emasdi. Chunki ular buzoqlar-ni emas, o'z jonlarini saqlash taraddudida edi. Olti podachi birdaniga yelib-yugurganda ham podani bu qadar chaqqonlik bilan alohida-alohida to'dalarga ajratolmagan bo'lardi.

– Xo'sh, yana qanday amring bor? – dedi hansirab Akela. Ular yana bir to'p bo'lish tarad-dudida.

Maugli sakrab Ramining ustiga chiqdi:

– Akela, buqalarni chap tarafga qarab yirikroq yerga hayda. Kulrang Og'a, ehtiyot bo'l, biz ketgach sigirlar qochib ketmasin. Ularni jarlik bo'yiga to'pla.

– Bu yerdan uzoqmi? – deb so'radi nafasi og'ziga tiqilayozgan Kulrang Og'asi.

– Qiyalik tik tushgan joyga to'g'rila, ishqilib, Sherxon sirg'ilib qochib qololmaydigan bo'lsin! – dedi Maugli.

– Biz u tomondan aylanib kelguncha podani tayinlangan joyda bir amallab tutib tur.

Akelaning ovozi eshitgan buqalar oldinga tashlandi, buni ko'rgan Kulrang Og'a sigirlar ol-didan to'sib chiqdi. Sigirlar uni suzmoqchi bo'lib tashlanishdi, u esa podaning oldiga tushib, jarlik tomon chopqillab ketdi. Bu paytda Akela buqalarni chapgacha burib, uzoqroq yerga haydab ketdi.

– Barakalla, bopladilaring! Yana biroz harakat qilinsa, ular olg'a jilishadi. Akela, juda ehti-yot bo'l, Akelajon! Yana bir marta tishlaringni shaqillatgudek bo'lsang, ular seni burdalab tashlashi hech gap emas, ehtiyot bo'l! Oho! Qara, bug'ularni haydashdan ham og'ir ish ekan

bu! Bu jonivorlarning shu qadar shitob bilan yurishini xayolingga ham keltirmagandirsan-a, Akela? – deb so‘radi Maugli.

– Men...men bir vaqtlar bularni ham ovlaganman, – deb chang-to‘zondan bo‘g‘ilayozgan Akela javob qildi. – Ularni changalzor tomon burish kerakmi?

– Mayli, o‘sha tomonga bur. Ularni chaqqonroq bur! Achchiqlanganidan Rama qutiray deyapti. Xah, qani endi unga nima qilish kerakligini uq-dirolsam!

Bu gal buqalar o‘ng tarafga burilib, shatira-shutir qilib chakalakzor tomon yurishdi. Bu yerdan yarim milcha narida poda boqayotgan bolalar, qo‘toslar quturib, har tomonga to‘zg‘ib ketdi deb baqirishib, chopgancha qishloq tomon yo‘l olishdi.

Mauglining rejasi oddiygina edi. U tepalar osha katta davra yasab o‘tib, jarlikning yuqori qismiga yetgach, buqalarni pastga haydab tushib, jardan chiqadigan yo‘lni to‘sib, Sherxonni buqalar bilan sigirlar oralig‘ida iskanjaga olishni mo‘ljallagandi. Qorni rosa to‘ygan Sherxonning jang qila olmasligini, jarlikdagi qiyalikdan yuqoriga o‘rmalab chiqolmasligini Maugli juda yaxshi bilardi. Endi Maugli ovoz chiqarib, qo‘toslarni tinchlantirishga, Akela esa orqaroqda qolib ketganlarini to‘da tomon haydashga tutindi. Sherxonni cho‘chitib yubormaslik uchun ular ancha uzoqdan kelishga va jarlik bo‘yiga u qadar yaqinlashmaslikka harakat qilishdi. Nihoyat, Maugli podani jarlikning tik o‘pirilib tushib, o‘t-o‘lanlar bilan qoplangan yeriga burdi. Te-

padan qaraganda, daraxtlarning uchidan ortda, pastlikda kattagina yalanglik ko'zga tashlanardi. Lekin Mauglini yalanglik emas, jarning tik o'pirilgan joylari qiziqtirardi. Chunki Maugli, bu tik o'pirilmalar pechakgul va chirmovuqlar bilan qoplanganini, mabodo Sherxon ularga osilib, yuqoriga o'rmalab chiqmoqchi bo'lsa, uni ko'tarolmay, ildiz-pildizi bilan yulinib ketishini yaxshi bilardi.

– Ularga birpas dam ber, Akela, – dedi Maugli bir qo'lini yuqori ko'tarib, – ular hali yo'lbars isini sezganlaricha yo'q. Qo'y, nafaslarini rostlashsin. Mana endi Sherxon bizdan ko'rsin. Uni boplab qopqonga tushirdik.

U qo'llarini og'ziga tutib jarlik tomonga to'g'rilab bir qichqirgan edi, aks-sado gumburlab ketdi.

Oradan ancha vaqt o'tgachgina, qorni to'q yo'lbarsning uyqusirab irillagan tovushi eshitildi.

– Kim chaqiryapti? – deb irilladi Sherxon. Shu payt ajoyib bir tovus qattiq qichqirgancha jarlikdan parillab uchib chiqdi.

– Men, Maugli! Hoy sigir o'g'risi, tezroq tur, Kengash Qoyasiga borish vaqti keldi! Akela! Ularni pastlikka hayda! Pastlikka! Rama! Pastlikka tomon yugur, pastlikka!

Poda jar bo'yida bir daqiqagina sehrlangandek taqa-taq to'xtab qoldi, shu zahotiyoq Akela Ovchilar nidosini aytgan edi, xuddi kemalar sharsharadan tushishda suvga sho'ng'igandek, qo'toslar ham birin-ketin jarlik tomon sho'ng'iy boshlashdi. Shag'al va qum to'foni tevarak-atrofga otilib ketdi.

Poda oldinga siljidimi, uni to'xtatib qolish oson emas. Ular jarlik tagiga yetar-yetmas Rama Sherxon sharpasini sezib qoldi-yu, birdan ma'ray boshladi.

– Qoyil! – dedi Ramaga minib olgan Maugli.
– Mening nima demoqchi bo'ganimni endi tus-hunding!

Sel paytida katta-katta toshlar tog'dan dumalagandek qop-qora shoxlar, terga botgan tumshuq va chaqchaygan ko'zlar ham jar tagiga tomon oqa boshladi. Zaifroq qo'toslarni jar yoniga siqishtirib qo'yishdi, ular gul-pechak va chirmovuqlar oralab arang o'zlariga yo'l ochib borishardi. Qo'toslar shu topda qanday harakat qilish zarurligini yaxshi anglashdi: agar butun poda duv yopirilsa, bunday zarbaga har qanday yo'lbars ham bardosh berolmasdi. Sherxon qo'tos tuyoqlarining dupur-dupurini eshitishi bilanoq sapchib o'rnidan qo'zg'aldi-yu, qochib qolish uchun yo'l axtarib jarlik etagiga tomon lapanglab yurdi. U jarlikning qayeriga yaqinlashmasin, tik qoyalikka duch kelar, qulay joy axtarib yana nariroq ketar, ishqilib, qanday qilib bo'lmasin, to'q qorin bilan jangga kirishmaslikning ilojini qilishga intilardi. Sherxon hozirgina kechib o'tgan torgina yo'ldagi ko'lmak suv tomondan shalop-shulup va podaning ma'ragani eshitila boshladi. Maugli jar etagidan ma'rashga javob berilganini va Sherxonning orqaga o'girilgani ko'rib qoldi (Sherxon, sigir va buzoqlarga duch kelgandan ko'ra buqalar bilan jang qilishni afzal bilardi). Shu payt Rama bir qoqildi-yu, qandaydir yumshoq narsani bosib o'tdi va orqadan

siqishtirib kelishayotgani uchun o'zini to'xtatib qololmay, shiddat bilan podaning boshqa to'dasi orasiga urildi. Bu to'qnashuv zaifroq qo'toslarni holdan toydirdi. Shu yo'sin, har ikki to'dadagi qo'toslar suzishib, pishqirib va tuyoqlarini do'pirlatib yalanglikka chiqib qolishdi. Maugli bir zum kutib turgach, Ramaning ustidan sirg'alib yerga tushdi-yu, qo'lidagi tayoq bilan goh o'ng tomonni, goh chap tomonni savalay ketdi.

– Akela, chaqqonroq harakat qil-u podani bir-biridan ajrat! Yo'qsa ular bir-birlarini suzib tashlashadi. Ularni uzoqroqqa hayda, Akelajon! Hoy Rama! Hoy, hoy, hoy qo'zichoqlarim! Endi sekinroq! Hamma ish qoyillatildi!

Akela bilan Kulrang Og'a goh oldinga, goh orqaga chopishib, qo'toslarning oyog'idan tishlashiga ham qaramay, ular yana jarlik bo'ylab ketishga intilayotgan paytda, Maugli epchillik bilan Ramaning boshini botqoqlik tomon burib yuborgan edi, boshqa qo'toslar ham uning orqasidan ergashdi.

Sherxonni yana bir-ikki tepkilashning hojati qolmagandi. Chunki uning jonsiz tanasi yerda cho'zilib yotar va uzoq-yaqindagi kalxatlar uning ustiga yopirilib kela boshlagan edi.

– Og'aynilar, mana buni it o'limi desa bo'ladi! – dedi Maugli va odamlar orasida yashay boshlagandan beri bo'yniga osib yuradigan bo'lgan pichoqning qinini ushlab qo'ydi. – U aslida qo'rqqoq edi. Mabodo qorni och bo'lgandayam, jang qilishga jur'at etolmasdi. Juda soz! Uning terisi Kengash Qoyasiga juda yarashadi-da. Tezroq ishni saranjom qilmoq zarur.

Odamlar orasida katta bo'lgan bolaning bir o'zi hech vaqt o'n fut keladigan yo'lbarsning terisini shilishga qo'l urmagan bo'lardi. Ammo hayvon terisi qanday tuzilganini hammadan ko'ra yaxshiroq bilgan Maugli, o'ylab-netib o'tirmay, ishga kirishdi. Shunday bo'lsa-da, ancha og'ir ish bo'lganidan Maugli terini shilish va uni pichoq bilan qirtishlash uchun bir soatcha ovora bo'ldi. Bo'rilar esa tillarini osiltirib qarab turishar, agar Maugli buyursa, yaqin kelib terini tortib ushlab turishardi.

Birdan kimningdir qo'li bolaning yelkasiga tegdi, Maugli boshini ko'tarib qarasa, qo'lida mushket Baldeo turibdi. Podachi bolalar hovliqqancha borib, qo'toslar quturib, har tomonga to'zg'ib ketdi, deb butun qishloqqa jar solishgandi. Bu xabardan achchiqlagan Baldeo, podaga beparvolik bilan qaragan Maugliga qanday jazo berishni oldindan o'ylab qo'yib, yo'lga chiqqandi. Odam sharpasini ko'rish bilanoq bo'rilar o'zlarini panaga olishgandi.

– Bu qanday bema'nilik? – jahl bilan so'radi Baldeo. – Yo'lbars terisini shilishni senga kim qo'yibdi! Qo'toslar uni qayerda o'ldirishdi? Bilasanmi o'zing, boshi uchun hukumat tarafidan yuz rupiy va'da qilingan o'sha oqsoq yo'lbarsning o'zginasi-ku! Ha, mayli, podani to'zg'itib yuborganing uchun seni jazolab o'tirmaymiz, buning ustiga, terini Kanhivarga oborib topshirgach, olgan mukofotdan senga bir rupiy in'om qilarman.

U chaqmoq tosh bilan pilikni qo'lga olib, Sherxonning mo'ylovini kuydirib tashlashga chog'landi. Chunki, Hindistonning jamiki

ovchilari arvohi bezovta qilmasin, deb o'ldirgan yo'lbarslarining mo'ylovini kuydirib tashlashadi.

– Hm! – dedi Maugli sekingina, yo'lbarsning oldingi oyoqlari terisini shilarkan. – Hali sen terini Kanhivarga oborib topshirasana-da, olgan mukofotingdan menga ham bir rupiy berasanmi? Teri o'zinga ham kerak bo'lib qolar, deb o'ylayman. Hoy qariya, yo'qol oloving bilan bu yerdan!

– Qishloqning man-man degan ovchisi bilan bunday bexayolarcha gaplashishga qandan tiling bordi? Sening omading-u qo'toslarning nodonligi tufayligina shundayin o'ljani qo'lga kiritib olding. Yo'lbarsning qorni to'q bo'lsa kerak, bo'lmasa uni allaqachon bu yerdan yigirma mil narida ko'rarding. Hoy tilamchi bola, hali terini qanday shilishni tuzukkina bilmaysan-u, yana bidir-bidir qilib, kimsan Baldeoga, yo'lbarsning mo'ylovini kuydirmas deb aql o'rgatasan-a! Yo'q, Maugli endi mukofotdan senga bir chaqa ham bermayman, uning o'rniga boplab adabingni berib qo'yaman. Qani, yo'lbars tanasidan nari tur-chi.

– Menga tovon to'langan qo'tosning haqi-hurmatiga qasam bo'lsinki, – dedi oldingi oyoqlardan terini shila turib Maugli, – nahotki bu qari maymun g'ijillashishga yarim kunni sarflasana-a? Akela, bu yerga kel, bu odam meni bezor qildi-ku!

Sherxon ustiga engashgancha turgan Baldeo birdan uzalasiga yerga yiqildi, hushiga kelib, ko'zini ochsa, shunday boshi ustida kulrang bo'ri chaqchayib qarab turibdi, Maugli esa bu

tun Hindistonda bir o'zidek teri shilishni davom ettirardi.

– Shunday, – dedi tishlari orasidan cho'zib Maugli. – Gaping to'g'ri, Baldeo. Mukofotdan biron chaqani ham menga berolmaysan. Men ko'pdan beri, eh-ha, juda ko'pdan beri bu oqsoq yo'lbars bilan qasdlashib yurardim. Endi mening omadim keldi!

Adolat yuzasidan aytish kerakki, bundan o'n yil avval Baldeo o'rmonda Akela bilan to'qnash kelib qolgudek bo'lsa, bo'ri bilan olishishdan cho'chimagan bo'lardi. Biroq, odamxo'r yo'lbarsda qasdi bo'lgan bolaning amriga itoat qilgan bo'ri – oddiy hayvonlardan emasdi, albatta. Bu ishda jodugarlik, juda xavfli sehrgarlik borgan o'xshaydi, deb o'yladi Baldeo. Endi u bo'yniga osib olgan tumorining xosiyatiga ham inonmay qo'ygandi. U arang nafas olar va hozir Maugli yo'lbars suratiga kirib qoladi, deb kutib yotardi.

– Maxaroja! Hukmdor! – deb xirillab shivirladi u.

– Nima deysan? – dedi Maugli o'girilib ham qaramasdan teri shilishni davom ettirarkan.

– Men allaqachon qarib, aqlim suyulib qolgan. Seni oddiygina cho'pon bola emasligingni men qayoqdan bilay? Ruxsat etsang o'rnimdan turib, bu yerdan jo'nab qolay. Yo xizmatkoring meni parcha-parcha qilib tashlamoqchimi?

– O'rningdan tur-u, yaxshilikcha bu yerdan jo'nab qol. Esingda bo'lsin, bundan buyon mening ishimga aralasha ko'rma. Qo'yib yubor, Akela!

Baldeo o'rnidan tura solib, shoshib-pishib qishloq tomon yurarkan, Maugli biron dahshatli

maxluqqa aylanib qolmadimikin, deb dam-badam orqasiga qarab qo'yardi. Qishloqqa yetib olgach, uning boshiga yog'dirilgan sehr va jodugarlik to'g'risida shunaqangi vahimali gaplarni aytdiki, kohinning jon-poni chiqib ketdi.

Maugli kechgacha bo'rilar bilan tinimsiz ishlab, kattakon ola-bula terini shilib bo'lganda, atrofga qorong'ilik tusha boshlagandi.

– Endi terini biron joyga yashirib, qo'toslarini uyga haydash kerak. Akelajon, qo'toslarni to'plashga ko'maklashib yubor!

Podani to'plab, qishloqqa yaqinlashgan Maugli yonayotgan olovlarni ko'rdi. Ibodatxonaning qo'ng'irog'i tinmay jaranglab, karnaylar tinimsiz chalinayotganini eshitdi. Go'yo qishloqning aholisi uni kutib olish uchun darvoza oldiga to'plangandek edi.

«Sherxonni o'ldirganim uchun shunday kutib olishyapti», deb o'yladi o'zicha Maugli.

Biroq, shu payt yonidan tosh yomg'iri guvillab o'tarkan, odamlar:

– Sehrgar! Jodugar! Bo'ri suti emgan! Hoziroq daf bo'! Tezroq qimirla, yo'qsa kohin bir afsun bilan seni bo'riga aylantirib qo'yadi! Baldeo, ot, otsang-chi! – deya baqirishdi.

Eski ingliz mushketi pang'illab o'q uzdi, shu choq yaralangan qo'tosning og'riqdan ma'rab yuborgani eshitildi.

– Oh, u yana sehr ishlatdi! – deb baqirishdi odamlar. – U o'qni ham daf qiloldi! Sho'ring quridi, Baldeo, o'z qo'tosingni otibsan!

– Bu yana nimasi? – deb hayron bo'ldi Maugli tosh yomg'iri kuchaygach.

– Bu jinsdoshlaringning ham To‘dadagilardan farqi yo‘q ekan! – dedi yerga xotirjam o‘tirarkan Akela. – O‘q uzishlariga qaragan-da, ular seni haydamoqchiga o‘xshaydilar.

– Bo‘ri! Bo‘ri bolasi! Yo‘qol bu yerdan! – deb muqaddas tulsi daraxtining shoxini silkita-silkita jon-jahdi bilan baqirardi kohin.

– Yana shu gapmi? O‘tgan safar odam bo‘lganim uchun haydaldim. Bu gal esa meni bo‘ri deb quvlamoqdalar. Yur, Akelajon, ketdik bu yerdan!

Yo‘lni kesib, poda tomon chopib kelayotgan ayol sharpasi ko‘rindi – bu Messua edi. U ovozi-ning boricha:

– O‘g‘ilginam! Bolaginam! Ular seni jodugar deyishyapti. Istagan paytda yana bo‘riga aylani-shi mumkin deb vaysayaptilar! Men bu gaplarga ishonmayman, lekin ketganing ma‘qul, yo‘qsa bu johillar seni urib o‘ldirib qo‘yadilar. Baldeo seni afsungar deyapti. Bekor gap. Sen Natxuginam uchun Sherxondan qasdimni olding, bunga imonim komil!

– Orqangga qayt, Messua! – deb baqirishdi odamlar.

– Qayt yaxshilikcha, bo‘lmasa seni ham tosh-bo‘ron qilamiz!

Maugli qisqagina qilib, g‘ijinib kulib qo‘ydi, chunki bir tosh kelib labiga tekkandi.

– Orqangga qayt, Messua! Ularning bu gaplari oqshomlari anjir daraxti tagida aytiladigan navbatdagi uydirmadan boshqa narsa emas! Mayli, nima bo‘lsa ham o‘g‘lingning xunini oldim. Alvido, endi tezroq o‘zingni chekkaga ol. Hozir

men podani ular tomon haydayman. Podaning yopirilishi – ularning toshidan dahshatliroq! Messua, ishon, men afsungar emasman! Alvido! Qani, Akela, yana bir hunaringni ko'rsat bu johillarga! – deb qichqirdi Maugli. – Podani darvoza tomon hayda!

Qo'toslar shundoq ham qishloq tomon intilardi. Ular Akelaning uvillashisiz ham olomonni o'ng-u so'lga itqitib, quyundek darvozaga yopirildi.

– Sanab oling! – dedi nafrat bilan Maugli, – yaxshilab sanab oling! Men ketgach, yana qo'tos o'g'risi deb yurmang! Shuning uchun ham yaxshilab sanangki, bundan buyon men sizga cho'ponlik qilmayman. Joningizga Messua oro kirdi, uning qadriga yeting, agar u bo'lmaganda, bo'rilarimni chaqirib hammangizni qishloq ko'chalarida zir yugurtirardim.

Shunday deb shartta orqasiga o'girilib, Maugli So'qqabosh bo'ri hamrohligida yo'lga tushdi. Osmonga boqib yulduzlarni ko'rarkan, o'zini baxtiyor his qildi.

– Akelajon, bundan buyon uy degan qafaslarida uxlamayman. Sherxonning terisini olamiz-u bu yerdan jo'nab qolamiz. Esingda tut, qishloqqa hech qachon tegmaymiz. Axir bu yerda menga shuncha mehribonlik qilgan Messua yashaydi-ku!

Yalanglikni sutdek oy nuri qoplaganda, o'takasi yorilgan qishloq aholisi boshiga qandaydir tugun qo'yib orqasidan ikki bo'rini ergashtirib, xuddi bo'rilardek yelib ketayotgan Mauglini ko'rib qolishdi. Ular, avvalgidan ham besh battar shiddat bilan qo'ng'iroqlarni jaranglatib, karnaylarni chalishga tutinishdi. Messua

faryod chekib yig'lardi. Lofchi Baldeo bo'lsa changalzorda boshidan kechirgan vahimali hodisalar haqida tinimsiz so'zlardi. Nihoyat u Akela orqa oyoqlarida tik turib, odamga o'xshab gapirganini o'z quloqlari bilan eshitganini aytib, jim bo'ldi.

Oy botishiga yaqin Maugli ikki bo'ri yo'ldoshligida Kengash Qoyasi joylashgan tepalikka yetib kelib, Ona Bo'ri uyasi oldida to'xtadi.

– Ular meni odamlar to'idasidan quvib yuborishdi, onajon! – deb qichqirdi Maugli. – Biroq men va'damning ustidan chiqib, Sherxonning terisini shilib qaytdim.

Ona bo'ri bolalarini oldiga solib shoshilmay uyadan chiqdi va Sherxonning terisiga nazari tusharkan, ko'zlari chaqnab ketdi.

– Yodingdami, Qurbaqacham, bu ablah seni talab qilib, uya og'ziga boshi bilan yelkasini suqqanida, men unga, bir kuni kelib, ovchidan o'ljaga aylanasan, degandim. Sen juda yaxshi qilibsan.

Shu choq chakalakzordan:

– Ajoyib ish qilibsan, Ukajon! – degan muloyim tovush eshitildi. – Junglida sensiz juda zerikdik, – Bu – Bagiraning tovushi edi. U yugurib kelib Mauglining yalang oyoqlariga tumshuqlarini surkab erkalandi.

Ular birgalashib Kengash Qoyasiga ko'tarilishdi. Maugli, avvallari Akela o'tirib hukmronlik qiladigan yassi tosh ustiga yo'lbars terisini yozib, to'rt chekkasiga bambuk qoziq qoqib qo'ydi. Akela teri ustiga cho'zilib yotib, Mauglini birinchi marta bu yerga olib kelganlaridek bo'rilarni

Kengashga chorlab chaqirdi: «Hoy bo'rilar! Ogoh bo'ling! Eshitmadim demanglar! Hoy bo'rilar!»

Akelani tan olmay qo'rganlaridan beri bo'rilar To'dasi yetakchisiz qolib, har qaysisi o'z boshiga ov qilar, o'z bilganicha jang qilishardi. Shunga qaramay, bo'rilar qadimiy odatga ko'ra chaqiriqni eshitib, asta-sekin yig'ilib kelishdi. Ulardan ba'zilar qopqonga tushib, cho'loqlanib qolgan, ba'zilar esa sochma o'q yeb, arang liqillab yurar, yana ba'zi birlari bo'lsa muttasil o'laksa bilan tamaddi qilganidan, o'lar holatga yetib qolgandi, ko'pchilik bo'rilar halok bo'lgandi. Tirik qolganlarning barchasi Kengash Qoyasiga kelishi bilanoq Sherxonning yassi tosh ustiga yozilgan va bo'm-bo'sh panjalarda osilib turgan bahaybat tirnoqlariga ko'zlari tushdi.

– Yaxshilab qarang, hoy bo'rilar! Men o'z ahdimning ustidan chiqibmanmi? – dedi Maugli.

«Chiqibsan, chiqibsan!» deb akkilashdi bo'rilar shunda qiltiriq bir bo'ri uvlab turib:

– Hoy Akela, qaytadan bizning yetakchimiz bo'l! Hoy bolakay, bizga boshchilik qilishni o'z ustingga ol! Qonunsizlik jonimizga tegdi! Yana qadimgidek Erkin Xaloyiq bo'lib qolaylik!

– Yo'q, – deb miyovladi Bagira, – hech qachon qadimgidek bo'lmaydi. Qorinlaringiz to'ysa bormi, yana quturib ketasiz. Bekordan-bekorga sizlarni Erkin Xaloyiq deb atashmagan. Ozodlik uchun urush qildingizmi, ana sizga ozodlik. Endi o'sha «ozodligingizni» pishirib yeng, bo'rijonlar!

– Odamzot to'dasi ham, bo'rilar to'dasi ham meni quvib yubordi, – dedi Maugli. – Endi men junglida yakka o'zim ov qilaman!

– Biz ham doim sen bilan birga bo‘lamiz, – de-
yishdi baravariga to‘rttala bo‘ri bolasi.

Maugli shu kundan boshlab to‘rttala bo‘ri
bilan changalzorda ov qila boshladi.

Ammo u bir umrga so‘qqabosh bo‘lib qolma-
di. Oradan ko‘p yillar o‘tib, balog‘atga yetgach
uylandi.

Lekin bu haqda kattalarga alohida hikoya
bo‘ladi.

CHANGALZORGA DAHSHATNING QANDAY KELGANI

er yuzidagi barcha qonunlarning eng
qadimiysi sanalgan Changalzor Qo-
nuni, changalzor maxluqlari boshiga tushishi
ehtimol tutilgan barcha tasodiflarni oldindan
payqab, uning chora-tadbirini o‘ylab qo‘ygand-
i. Ana shuning uchun ham mazkur Qonun-
da zamon va urf-odat taqozo qilishi mumkin
bo‘lgan barcha holatlar mavjud. Mabodo siz
Maugli to‘g‘risida yozilgan boshqa hikoyalar-
ni o‘qigan bo‘lsangiz, umrining ko‘p qismini
Sion Bo‘rilari To‘dasida o‘tkazib, Qonunlarni
qo‘ng‘ir ayiq Balu qo‘lida o‘rganganligi yo-
dingizda bordir. Bola mashg‘ulotdan zerikib
tixirlik qila boshlagan paytlarida Balu unga
nasihat qilib, Qonun bamisoli chirmovuq o‘tga
o‘xshash bir narsa, uning changalidan hech
kim qochib qutilolmaydi, deb takrorlardi.

– Sen ham mening yoshimga yetganingda,
Ukajon, changalzordagi barcha jonzot mana shu
Qonunga itoat etishini tushunib yetasan. Ammo

bu hol har kimga ham ma'qul tusha bermaydi, – derdi Balu.

Lekin, butun umrida yeyish, ichish va uxlashdan boshqa tashvishi bo'lmagan bola uchun Baluning pand-nasihatlari havoyi gapdek tuyulib, u qulog'idan kirib, bu qulog'idan chiqib ketardi. Faqat boshiga tushgandagina hushyor tortishi mumkin edi. hademay shunday kulfat ham yetib kelib, Baluning so'zlari haq ekanligini tasdiqladi. Butun jungli yagona Qonunga itoat qilishini Maugli o'z ko'zlari bilan ko'rib, qanoat hosil qildi.

Bu voqea, qishda yomg'ir deyarli bo'lmay, quruqchilik boshlangan paytda ro'y berdi, Jayra Sohi Mauglini bambukzorda uchratib qolib, yovvoyi yams¹ quriyotganini aytdi. Sohining o'lgudek injiqligi, mevalarni faqat sarxili va g'arq pishganinigina yeyishi barchaga ayon. Maugli kulib dedi:

– Xo'sh, menga nima?

– Hozirgcha hech nima, – dedi dag'allik bilan gapni qisqa qilib, ignalarini shiqillatib Sohi. – Vaqt kelib, nima bo'lishini ko'rarmiz. Ukajon, Asalari Qoyasi tagidagi chuqur girdobga hozir ham sho'ng'isa bo'ladimi?

– Yo'q. Tentak suvning bori qayergadir g'o'yib bo'libdi, hozircha kallam og'irlik qilayotgani yo'q, – dedi Maugli o'zida beshlab jayraning aqli borligiga ishongani holda.

– Qaytaga o'zingga qiyin-ku: shu kichkinagina tuynukchada qittak bo'lsa-da, aql nima qilsin!

Tag'in Maugli mo'ylabimdan tortib qolmasin deb Sohi tezgina yo'rg'alab qoldi. Maugli Sohi-

¹ Yams – changalzorda o'sadigan bir xil yovvoyi meva daraxti

ning so'zlarini Baluga gapirib bergandi, ayiq biroz xayolga cho'mdi va o'zicha to'ng'illab qo'ydi:

– Agar bir o'zim bo'lganimda-ku, boshqalar payqamasdanoq ov joyini o'zgartgan bo'lardim. Biroq, begonalar orasida ov qilishning oxiri urish-janjal bilan tugaydi. Bu holat, go'dakka zarar yetkazishi mumkin, Qani, maxua daraxti gullaguncha sabr qilaylik-chi, o'shanda qanday harakat qilishni o'ylab ko'rarmiz.

Balu juda sevgan maxua daraxti bu yil bahorda gullamadi. Qaymoqrang baxmaldek meva guli, barglari ochilib ulgurmasdanoq, ularni jazirama issiq jizg'inak qilib yubordi. Ayiq orqa oyoqlarida tik turib, daraxtni silkitarkan, yerga chirigan achimsiq barglardan boshqa hech narsa tushmadi. Haddan tashqari jazirama issiq asta-sekin changalzorning eng ichkarisigacha qamrab oldi. Daraxtlar avval sarg'aydi, keyin qo'ng'ir tusga kirdi va nihoyat qon-qorayib qoldi. Jar bo'ylaridagi o't-o'lanlar jizg'inak bo'lib, qorayib, bir bog' qurigan xasga aylandi. Yashirin ko'llar ham tagigacha qurib, har turli ildizlar bilan qoplandi, ko'l yoqasida eng yengil oyoq izlari ham cho'yan qolipga quyib qo'yilgandek uzoq vaqtgacha saqlanardi; daraxtlar tanasiga chirmashib o'sgan pechakgulning sersuv tanasi daraxt tagiga shalvirab tushib, so'lib, quriy boshladi. Qoq qurigan bambuklar shamolda shaldirab tebranar, zax o'tlar qoyalardan surg'ulib jungli ichkarisiga siljidi; qoya toshlar ham xuddi qurib qolgan, daryo o'zanida sochilib yotgan harsang toshlarga o'xshash qip-yalang'och va cho'g'dek bo'lib ketdi.

Falokatni sezgan parrandalar va maymunlar yil boshidayoq shimolga qarab ko'chishdi. Bug'u va to'ng'izlar esa qishloqlar atrofidagi ildizigacha quriy boshlagan ekinzorlarga borishar, tinka-madori qurib ularni tutishga ham majoli qolmagan odamlar ko'z o'ngida ochlik va tashnalikdan cho'zilib jon berishardi. Faqat kalxat Chilning omadi keldi. O'laksa istagancha topilardi. U haddan tashqari semirib ketdi. U, boshqa manzilga ko'chishga madori qolmagan hayvonlarga har kuni kechqurun uch kunlik uchish masofasidagi yerlarni quyosh butunlay kuydirib yuborgani haqida gapirardi.

Haqiqiy ochlik nimaligini hozirgacha boshidan o'tkazmagan Maugli uch yillik eski asalni yeya boshladi. U qoyalar orasidagi bo'shab qolgan asalari uyasini titkilab, tog'olcha qoqisidek qorayib, ustini shakar bosib, qotib qolgan asal mumlarini sindirib olardi. Goho daraxt po'st-log'ini kavlab turli qurt-qumursqa urug'larini yoki ari tuxumlarini topib yerdi. Changalzordagi parrandalar qoqsuyak bo'lib qolgani sababli, Bagira tunlari bir emas, uch martalab ov qilsa-da, qorni to'ymasdi. Eng dahshatlisi junglida suvning qurib qolishi bo'ldi. Chunki, changalzor maxluqlari har zamonda bir suv ichsa-da, miriqib ichishadi.

Jazirama issiq esa kuchaygandan-kuchayib, butun changalzordagi namlikni quritdi. Faqat jonsiz qirg'oqlar orasidan, arang jildirab oqayotgan Vayngang daryosining bosh o'zanigina qolgandi. Yuz yildan ortiqroq yashagan yovvoyi fil Xatxi bir kuni daryoning o'rtasida qad ko'tarib

turgan tuya o'rkachiga o'xshagan moviy toshni ko'rib qoldi. Xatxi bu qoya – Sulh Qoyasi ekanligini bilardi. Shuning uchun darhol xartumini baland ko'tarib, bundan ellik yil muqaddam otasi qilganidek, suv Sulhini e'lon qildi. Bug'u, to'ng'iz va qo'toslar uning chaqirig'iga barobar jo'r bo'lishdi. Kalxat Chil bo'lsa parvoz qilib, chiyillagancha Sulh haqida changalzorni ogohlantirishga tutindi.

Sulh e'lon qilingach, suv ichiladigan yerda qilingan qotillik uchun, Changalzor Qonuniga ko'ra, o'lim jazosi beriladi. Chunki tashnalik ochlikdan ko'ra dahshatliroq. Changalzordagi har qaysi hayvon, qahatchilik bo'lganda, kuchi yetgancha ov qilib, tamaddi qilishi mumkin, ammo suvning yo'rig'i boshqa. Yagona suv manbayi changalzor maxluqlari borarkanlar, demak bunday paytlarda har qanday ovga barham beriladi. Suv serob bo'lgan vaqtlarda, Vayngang yoki o'zga ko'llarga suv ichish uchun borgan har bir hayvon izidan o'lim xavfi poylab yuradi: bunday xavf-xatar tungi hayotda ajoyib-g'aroyib hango-malarni yuzaga keltirardi. Bironta xas-xashakni shitirlatmay daryo qirg'og'iga ustalik bilan tushish shovullab oqayotgan suv ichida tovush chiqarmay tizzagacha botib yurish; sergaklanib, xavfga qarshi shiddat bilan sapchishga hozir bo'lgancha suv ichish; so'ng qumloq sohilda biroz kezgach, bo'yinlarini shalabbo qilib, qornini suvga to'ldirib, butun podani hayratlantirib, eson-omon qaytib kelish, ajoyib silliq shoxli yosh bug'ular uchun tantana edi. Chunki suv ichayotgan har bir bug'u daqiqa sayin Bagira yoki

Sherxonning changaliga tushishi mumkin edi. Endilikda hayot-mamot kurashi man etilgan, ochlik va tashnalikdan holsizlangan barcha changalzor maxluqlari – yoʻlbars, ayiq, bugʻular, qoʻtoslar va toʻngʻizlar bilan birgalikda sayozlashib qolgan daryo sohiliga kelishib, loyqa suvni ichishgach, uzoq vaqt joylaridan jilishga madorlari yetmay, daryoga tikilgancha turib qolishardi.

Bugʻu va toʻngʻizlar kechgacha qurib qolgan ildiz yoki xazondan tuzukroq narsa topolmay sarson boʻlardi. Qoʻtoslar esa qadimgidek yaylovda koʻkat topish va balchiq suvga koʻmilib, maza qilib yotishdan mahrum boʻlishdi. Ilonlar moʻjiza boʻlib tirik qolgan birorta qurbaqani tutish niyatida changalzorni tark etib, daryo sari siljishdi. Ular nam toshlarga halqa boʻlib chirmashib olishar, och toʻngʻizlar ildiz axtarib, tosh taglarini kavlarikan, tumshugʻi bilan turtib yuborsa ham qimir etishmasdi. Ovchi hayvonlarning eng chaqqoni sanalgan Bagira daryo toshbaqalarini allaqachonlaroq yeb bitirgan, baliqlar boʻlsa oʻzini balchiq tagiga urgandi. Faqat Sulh Qoyasigina sayoz suv oʻrtasida ajdardek uzun gavdasini viqor bilan tik tutib turardi. Zaif toʻlqinlar uning qaynoq tanasiga urilib, vishillardi.

Har tunda Maugli salqinlash va kim bilandir suhbatlashish niyatida bu yerga kelib turardi. Ochlikdan sulaygan dushmani ham bolaga yomon niyatda qaramasdi. Chunki terisi junsiz va sip-silliq boʻlganidan Maugli boshqalarga nisbatan ham oriqlab, ozib-toʻzib ketgandek koʻrinardi. Sochlari xuddi kanopdek oftobda kuyib jizgʻinak boʻlgan, qobirgʻalari toʻqilgan savatdagi

turtib chiqqan novdaga o'xshardi. Oyoq-qo'llari qurigan o'tlarning poyasidek g'adir-budir edi: goh sirg'alib, goh emaklab yurganidan kaftlari va tizzalari chaqa bo'lib ketgandi. Uning do'sti va maslahatdoshi Bagira, bunday qiyin paytlarda osoyishta yurish, shoshilmasdan ov qilish va qanday hol yuz bermasin, achchiqlanmaslik lozimligini uqdirgani uchun ham to'zigan sochlari orasidan bolaning ko'zlari sokin va ravshan boqardi.

– Hozir vaqt juda nozik, – dedi qora qoplon tandirdek qizib ketgan tunlardan birida, – lekin sabr qilsak, bu kunlar ham o'tib ketadi. Qorning qalay, bolakay?

– Qornim judayam ochmas, biroq bundan biron foyda chiqarmidi. Bagira, sen nima deysan, yomg'ir bizni butunlay unutdimi, endi boshqa qaytib kelmaydimi-a?

– Unday dema. Hali biz maxuaning gullagani-ni-yu, sersuv o'tlarni yeb semirgan bug'ularni ko'plab ko'ramiz. Yur, Sulh Qoyasiga borib, qanday yangiliklar borligini bilaylik-chi. Yelkamga minib olaqol, Ukajon.

– Hozir og'ir yuk ko'taradigan payt emas. To'g'ri, ikkimiz ham semiz ho'kizga o'xshamasak-da, hozircha tik oyoqda yurishga kuchim yetadi.

Bagira o'zining hurpayib ketgan biqiniga qarab po'ng'illab dedi:

– Kecha men bo'yinturuqli ho'kizni o'ldirdim. Shu qadar madorsizlandimki, agar ho'kiz bo'yinturuqsiz bo'lganda, unga tashlanishga hech ham jur'at qilolmagan bo'lardim. Ey voh! Qanday kunlarga qoldik!

Maugli kulib yubordi:

– Ha, endi bizdan dovyurakroq ovchi bo'lmasa kerak. Kunim qurt-qumursqa tutib yeyishga qoldi.

Shu tariqa Bagira ikkovi, quruq va mo'rt butalarni bosib-yanchib, daryoning sayozlashib qolgan va har tarafga ilon izi bo'lib oqayotgan yeriga tushishdi.

– Bu qolgan suv ham ko'pga yetmaydi, – dedi ular yoniga kelgan Balu – narigi qirg'oqqa diqqat bilan qaranglar-a!

Narigi qirg'oqdagi past yalanglikda o'sgan dag'al o'tlar ildizigacha qurib, jonsiz haykaldek tikkayib turardi. Daryoga olib keladigan so'qmoq yo'l bug'u va to'ng'iz tuyoqlari ostida toptalgan, o'nqir-cho'nqir sarg'aygan izlar kesib o'tgandi. Hali vaqtli bo'lsa-da, butun so'qmoqni suv ichishga oshiqayotgan hayvonlar bosib ketgandi. Chang-to'zon burniga kirgan kiyik bolalarining dimog'i qichishib, zo'r berib aksirayotgani bemalol eshitilardi.

Daryoning yuqori qismidagi Suv Ahdnomasining soqchisi bo'lmish Sulh Qoyasini yuvib o'tuvchi osoyishta kamar bo'yida yovvoyi fil Xatxi o'z o'g'illari bilan turardi. Oy nurida juda ozg'in va rangsiz bo'lib ko'ringan fillar goh oldinga, goh orqaga to'xtamay tebranishardi. Ulardan sal quyiyoqda bug'ular, undan ham quyiyoqda to'ng'iz va yovvoyi qo'toslar saf-saf bo'lib turishar, narigi qirg'oqdagi suv ustiga egilib turgan daraxtlar osti – yo'lbars, bo'ri, qoplon, ayiq va boshqa yirtqich hayvonlarga belgilangan edi.

– Yagona Qonunga itoat qilishimiz haqiqat, – dedi suvga tushayotib Bagira va daryo bo'yida

ko'zlari sergak saf-saf bo'lib turgan bug'u va to'ng'izlarga yer ostidan nazar tashlab. – Qondoshlarimizning ovi baroridan kelsin, – deb qo'shib qo'ydi bor bo'yicha suvda cho'zilayotib. Keyin bir yonini suvdan astagina chiqarib, shivirlab qo'ydi: – Agar qonun bo'lmaganda maza qilib ov ovlasa bo'lardi-da!

Uning keyingi so'zlari bug'ularning sezgir qulog'iga yetdi va shu zahotiyuq saflar oralab qo'rquv aralash shivir-shivir tarqaldi:

– Sulh! Sulh bo'lganini unutmang!

– Sekinroq, sekinroq! – deya po'ng'illadi yovvoyi fil Xatxi, – Sulh davom etmoqda, Bagira, hozir ov to'g'risida gapirishning payti emas.

– Buni hammadan ko'ra yaxshi bilaman, – dedi sarg'ish ko'zlarini daryoning yuqori oqimi tomon tikib Bagira. – Endi men toshbaqa yeb, qurbaqa tutyapman. Ngaya! Menga shox-shab-balarni chaynashni ham o'rgatsang yomon bo'lmasdi-ya!

– Shunday bo'lishini biz ham juda-juda is-tardik! – deb ma'radi shu yili tug'ilgan yosh, murg'akkina bug'ucha. U eski urf-odatlarini uncha yoqtirmasdi.

Changalzor maxluqlarining ahvoli og'ir bo'lishiga qaramay, hatto Xatxi fil ham iljayib qo'ydi. Iliqqina suvda tirsagiga tayanib yotgan Maugli bo'lsa qah-qah urib kulib, oyoqlarini shapillatib atrofga suv sachratdi.

– Bopladingiz, jajji shoxchalar! – deb miyovlab qo'ydi Bagira. – Sulh tugagach, bu so'zlaring e'tiborga olinadi. – U bug'uchani yaxshilab tanib olish uchun qorong'ilikka tikildi.

Asta-sekin daryoning yuqori va quyi qismida g'ong'ir-g'ong'ir ovoz yoyildi. Tipirchilagan va pishqirgan to'ng'izlarning joy talashgani, qumloqdagi qo'toslarning bir-birlari bilan xabarlashib ma'rashlari, ovqat axtarib, holdan toygan bug'ularning shikoyatli ovozlari quloqqa chalinardi. Vaqti-vaqti bilan daryoning narigi qirg'og'idagi yirtqichlardan nimalarnidir so'rashardi. Biroq u tomondan eshitilgan xabarlar bir-biridan xunuk edi. Qoyalar va daraxtlar oralab guvullab eski changalzorning garmisel shamoli chang-to'zon va shox-shabballarni suv ustiga uloqtirib tashlardi.

– Odamlar ham omoch quchoqlagancha o'lib qolyapti, – dedi yosh bug'ucha. – Kun chiqqandan kun botguncha o'lgan uch odamni uchratdim. Ular qo'toslari bilan yonma-yon cho'zilib yotishibdi. Ko'p o'tmay biz ham cho'zilib qoladiganga o'xshaymiz.

– Kechadan beri daryo suvi yana kamaydi, – dedi Balu. – Hoy Xatxi, yoshing shu yerga yetib bundayin quruqchilikni ko'rganmisan?

– Bu ham o'tib ketadi, o'tib ketadi, – dedi xartumi bilan yelkasi va yon-veriga suv purkayotgan Xatxi.

– Oramizdagilardan biri bunday azoblarga uzoq bardosh berolmasa kerak, – dedi va mehr to'la ko'zlari bilan bolaga qarab qo'ydi.

– Menmi? – deb achchig'i kelib baqirib yubordi suvga o'tirarkan Maugli. – Mening qobirg'alarimni yashirib turadigan uzun-uzun junlarim yo'q, biroq hozir sening teringni shilib olinsa nimani ko'rardik, Balu...

Xatxi selkillab kulib yubordi, Balu bolaga qat'iy qilib dedi:

– Bolakay, bundayin beodob so'zlarni Qonun o'rgatuvchiga aytish yaramaydi. Hanuzgacha seni hech kim terisiz ko'rganmas.

– Tushunsang-chi, Balu, hecham seni tahqirlovchi gap aytmoqchimasdim. Bilasanmi, Balu, sen po'sti archilmagan, men esa po'sti archilgan kokos yong'og'iga o'xshaymiz, xolos. Mabodo mana shu qo'ng'ir po'stingni...

Maugli shularni aytar ekan, o'z odaticha barmoqlarini og'ziga tiqib, oyoqlarini suvga solib o'tirardi. Shu payt Bagira muloyim panjalarini uzatib bolani suvga itarib yubordi.

– U holda beshbattar yomon bo'ladi, – dedi pishqirib o'rnidan turgan bolaga Bagira. – Hali Baluning terisini shilyapsan, hali uni kokos yong'og'iga o'xshatyapsan. Ehtiyot bo'l, yana kokos yong'og'i ta'ziringni bermasin!

– Nima qipti? – deb so'radi Maugli, harqalay bu gaplar changalzorning eng qadimiy hazillaridan ekanini bir zum unutayozib.

– Boshingni yanchib qo'ymasinlar tag'in, – dedi Bagira vazminlik bilan bolani yana suvga itqitar ekan.

– O'z ustozing ustidan kulish yaramaydi, – dedi uchinchi marta suvga sho'ng'igan bolaga nasihatomez Balu.

– Yaramaydi emish! Xo'sh, yana nimani xohlaysiz? Bu yalang'och maxluq changalzorda bermalol yuradi va maymunga o'xshab bir vaqtlar zo'r ovchi deb shuhrat qozonganlarni istagancha masxara qiladi. Bu ham yetmagandek, ermak uchun mo'ylovlarin' tortqilab qo'yadi.

Bu – daryoga kalovlanib tushib kelayotgan oqsoq yoʻlbars Sherxonning ovozi edi. Daryoning narigi qirgʻogʻidagi bugʻular orasida koʻtarilgan gʻovurga biroz huzur qilib qarab turgach, bahaybat moʻylovdor boshini suvga tiqib shalop-shalop icha boshladi va toʻngʻillab:

– Endilikda changalzor qipyalangʻoch itvachchalarning makoniga aylanib qoldi! Menga tikilib qarachi odam bolasi! – dedi dagʻ-dagʻa bilan.

Maugli unga oʻgirilib qaradi, yoʻgʻ-e, qaradi emas balki juda dadillik bilan uning koʻzlariga tik boqdi, daqiqa oʻtmasdanoq bolaning tik qarashiga bardosh berolmagan Sherxon toqatsizlanib, boshqa tomonga oʻgirilib oldi.

– Maugli undoq, Maugli bundoq! – deya toʻngʻillab, shapillatib suv ichishni davom ettirdi u. – U bachchagʻar na odamga oʻxshaydi, na boʻriga! Balodan ham qoʻrqmaydi. Kelgusi yozda suv ichish uchun u tabarruk zotdan ijozat olishimizga ham toʻgʻri kelar! Uf-f!

– Ehtimol, shunday boʻlar, – dedi Bagira yoʻlbarsning koʻzlariga tikilib qarab turib. – Ehtimol, shunday boʻlar ham... Tfu! Sherxon! Yana qanday ifloslikni olib kelding bu yerga?

Oqsoq yoʻlbars dahani va chakaklarini suvga pishib olgan edi, qoramtir yogʻsimon dogʻlar suv yuziga chiqib, oqib keta boshladi.

– Bir soat burun odam oʻldirdim, – dedi surbetlik bilan Sherxon.

U oʻziga-oʻzi nimalarnidir mingʻillab, toʻngʻillab, shapillatib suv ichishni davom ettirdi.

Hayvon saflari orasida gʻovur-gʻuvur, shivir-shivir boshlandi, oxiri baralla qichqirgan ovozlari eshitila boshladi.

– U odam o'ldiribdi! Odam o'ldiribdi!

Hamma darhol yovvoyi fil Xatxiga qaradi. Biroq u hech narsa eshitmaganday, pinagini buzmay turardi. Xatxi hech vaqt hovliqmas, shuning uchunmi, uzoq yashardi.

– Shunday tang paytda odam o'ldirish-a! Chagalzorda boshqa o'lja qurib qolganmidi! – dedi nafrat bilan Bagira ifloslangan suvdan chiqayotib, mushukchasiga panjalarini bir-biriga urib qo'yar ekan.

– Men uni yeyish uchun emas, o'ldirgim kelgani uchun o'ldirdim!

Yana qo'rquv aralash norozi ovozlar eshitildi va Xatxining oppoq sergak ko'zlari Sherxonga jiddiy tikildi.

– Chunki ko'nglim shunday qilishni tusab qoldi... – dedi so'zlarni cho'zib Sherxon. – Endi bo'lsa, tashnaligimni qondirish va tozalanib olish uchun bu yerga keldim. Xo'sh, kim mening yo'limga g'ov bo'lmoqchi?

Bagiraning yelkasi qattiq shamolda silkingan bambuk poyasidek egildi, lekin shu payt Xatxi vazminlik bilan xartumini ko'tardi.

– Ko'ngling tusab qoldi-yu, bekordan-bekorga o'ldirding, shundaymi? – deb savol berdi u.

Xatxi bir nimani so'radimi, o'z vaqtida javob qilgan yaxshi.

– Xuddi shunday. Bu – mening ixtiyorimda, tun ham o'zimniki. Sen buni juda yaxshi bilasan-ku, Xatxi, – dedi tavoze bilan gapirishga urinib Sherxon.

– To'g'ri, buni bilaman, – dedi Xatxi va biroz jim turgach, so'radi: – Suvga qondingmi?

– Ha, bugunchalik to‘ydim.

– Endi jo‘nab qol. Daryo harom qilish uchun emas, tashnalikni qondirish uchun yaralgan! Odamlar ham, Changalzor maxluqlari ham baravar azob-uqubat tortayotgan bir paytda... shunday og‘ir bir zamonda oqsoq yo‘lbarsdan boshqa biron maxluq o‘z haqi-huquqini pesh qilib maqtanmasa kerak. Toza bo‘ldingmi, yo‘qmi, yaxshilikcha uyangga jo‘nab qol, Sherxon!

Oxirgi so‘zlar kumush karnay chalingandek jarangladi. Bunga ehtiyoj qolmagan bo‘lsa-da, Xatxining uchala o‘g‘li yarim qadam olg‘a siljib qo‘yishdi. Agar janjal chiqadigan bo‘lsa, changalzorning hukmdori Xatxining qo‘li baland kelishini yaxshi bilgan Sherxon g‘iring demay dumini qisgancha jo‘nab qoldi.

– Sherxon haqim deb nima haqda gapiryapti? – sekingina Bagiraning qulog‘iga pichirladi Maugli. – Odam o‘ldirish har vaqt ham nomus. Qonunda shunday deyilgan. Xatxi bo‘lsa...

– Gapning ochigi, bilmayman, Ukajon. Uning o‘zidan so‘ra. Shunday huquq bormi, yo‘qmi, u bilan mening ishim yo‘q. Xatxi bu yerda bo‘lmaganda, u oqsoq jallodning adabini berib qo‘ygan bo‘lardim. Odam o‘ldirib qo‘yib, tap tortmay Sulh Qoyasiga kelish va buning ustiga maqtanish pastkash chiyabo‘rining qilig‘i. Buning ustiga toza suvni harom qildi!

Changalzor maxluqlarining Xatxiga murojaat qilishdan hayiqishlarini bilgan Maugli, biroz to‘xtab, o‘zini bosib olgach, baqirib so‘radi:

– Sherxonning qanday haqi-huquqlari bor, Xatxi?

Har ikki qirg'oqda turganlarning barchasi bolaning so'zini qaytarishdi. Chunki changalzor maxluqlari juda sinchkov bo'ladi. Hammaning ko'z oldida g'alati hodisa ro'y berdi, buning asl sababini bilgan Balugina jim xayol surib turardi.

– Bu qadimiy tarix, – dedi Xatxi, – changalzordan ham eski. Hoy qirg'oqdagilar, quloq soling, bir boshdan so'zlab beraman.

Qo'tos va to'ng'izlar bir-birini turtishib, itarishib, tuzukroq joylashib olgunlaricha bir necha daqiqa o'tdi, so'ngra poda yetakchilari birin-ketin:

– Qulog'imiz senda! – deyishdi.

Shunda Xatxi oldinga chiqib, tizzalarigacha suvga botib, Sulh Qoyasi oldidagi kamarda turdi. Ozib-to'zib, hamma yog'ini ajin bosib, qoziq tishlari sarg'ayib ketganiga qaramay, salobatin ko'rgan har bir maxluq uni changalzorning hukmdori ekanligiga shubha qilmasdi.

– Farzandlarim, hammangizga ma'lumki, – deb gap boshladi u, – dunyoda barcha maxluqdan ko'ra odam zotidan ko'proq qo'rqasiz.

Ma'qullagan ovozlari eshitildi.

– Bu gaplar senga tegishli, Ukajon, – dedi Bagira Mauglini asta turtib.

– Mengami? Hech-da. Men Erkin Xaloyiq ovchisi va To'daning arzandasiman, – dedi Maugli. – Odamlar bilan hech qanchalik ishim bor?

– Nima uchun odamdan qo'rqishingiz sababini bilasizmi? – deb so'zida davom etdi Xatxi.

– Mana, eshiting. Changalzor yaratilgan ilk zamonda (albatta, hozir u zamonlar barchaning yodidan ko'tarilib ketgan), hammamiz ahillik bilan o'tlashar va bir-birimizdan qo'rqmasdik.

U zamonlarda qurg'oqchilik bo'lmaz, daraxtlarning guli va mevasi bir paytda yetilar, barcha maxluqlar bir xilda gul, yaproq, meva, po'stloq va o't-o'lanlar bilan tamaddi qilardik.

– Yaxshiyamki, o'sha zamonlarda tug'ilgan ekanman! – dedi Bagira. – Po'stloq degan narsa tirnoqlarni qayrashdan boshqa narsaga yaramaydi!

– Changelzor hukmdori Birinchi Fillardan Txa bo'lgan. U changalzorni xartumi bilan suv tagidan tortib chiqargan. Qoziq tishlari bilan egat tortgan yerida daryolar paydo bo'lgan. Oyoqlari zarbidan o'yilgan chuqurlikda ko'llar vujudga kelgan. Mana bunday qilib xartumi orqali na'ra tortganda daraxtlar paydo bo'lgan. Txa changalzorni ana shu yo'sinda yaratgan. Bu voqeani menga xuddi shu tariqa so'zlab berishgan.

– Bu rivoyat og'izdan-og'izga o'tgani bilan qisqarmayapti-ku! – deya pichirladi Bagira.

Maugli bo'lsa og'zini kafti bilan berkitib, kulib qo'ydi.

– U zamonlarda na makkajo'xori va na qovun, na shaftoli, na shakarqamish va na hozir siz ko'rgan katak kulbalar bo'lgan. Odam nima ekanligini bilmagan changalzor maxluqlari xuddi bir ota-onaning farzandlaridek o'rmonda ahil yashashgan. Biroq oradan ko'p vaqt o'tmay, o'tloqlar hammaga yetarli bo'lsa-da, hayvonlar bir-birlari bilan ozuqa talashib janjal ko'tarishgan. Ular o'lgudek tanballasha borishgan. Hozirgi kunlarda bahorda yomg'ir mo'l paytlarda, ba'zan bizlarning oramizda ham bo'lib turganidek, har bir hayvon o'z ini oldida o'tlashni

istagan. Birinchi Fillardan bo'lgan Txaning ishi esa boshidan oshib-toshib, yangidan-yangi jungli va daryolar yaratish bilan ovora bo'lib qolgan. U hamma ishga ulgurmaganidan eng Birinchi Yo'lbarsni butun changalzor ustidan ham hokim, ham qozi etib tayinlagan. Shu tariqa butun changalzor maxluqlari nima janjal bo'lsa yo'lbars oldiga arzga kelgan. U zamonlarda Bobo Yo'lbars ham boshqalar qatori meva, o't-o'lan bilan tamaddi qilgan. Bobo Yo'lbarsning qaddi-qomati ham xuddi menikidek barvasta va juda ko'rkam, terisi esa bamisoli chirmovuc o't gulidek to'q sariq rangda bo'lgan. U qadimiy zamonlarda hozirgidek yo'lbars terisida ola-chipor chiziqlar va xollar bo'lmagan. Butun changalzor maxluqlari uning oldiga bemalol kelib, arzlari aytishgan. Uning so'zlari barchaga barobar qonun bo'lgan. Ha, u vaqtlarda hammamiz yagona maxluq to'dasi bo'lganimizni esdan chiqarmang.

Kunlardan bir kuni ikki bug'u o'tloq talashib janjallashib qolishgan va nihoyat mojaro xuddi hozirgiga o'xshash, shox va tuyoqlarini ishga solishgacha borib yetgan. Rivoyatga ko'ra, gullar orasida yastanib yotgan Bobo Yo'lbars huzuriga arzga kelgan bug'ulardan biri, nogahon uni shoxi bilan turtib yuborgan. Shunda Bobo Yo'lbars, hokimligini ham unutib, bug'uga tashlangan va uning bo'ynini uzib tashlagan.

O'sha mash'um tunga qadar hech bir maxluq o'lim nimaligini bilmagandi. Bobo Yo'lbars bo'lsa yaramas ish qilib qo'yganidan va qon isidan vas-vasaga tushib shimoldagi botqoqlik tomon-

ga qochib qolgan. Biz, changalzor maxluqlari, qozidan mahrum bo'lgach, bekordan-bekorga janjallasha boshladik. G'ala-g'ovur qulog'iga yetgan Txa yonimizga kelgan. Har birimiz o'z holimizcha gap uqdirmoqchi bo'lganmiz. Uning ko'zi gullar orasida qop-qora qoniga belanib, jonsiz yotgan bug'uga tushgach kim o'ldirdi deb so'ragan. Biz bo'lsak, xuddi shu hozirgidek qon isidan es-hushimizni yo'qotib, aniq javob qila olmaganmiz. Barchamiz jinnilardek changalzor bo'ylab yugurganmiz, sakraganmiz, boshimizni sarak-sarak qilib, ovozimizning boricha bo'kirganmiz. Shunda Txa, daraxtlarning pastki shoxi va yer bag'irlab o'suvchi chirmoviq'larga, qotilni aniqlang, uning kimligini Bobo Fil bilishi zarur, deb amr qilgan.

Keyin Txa:

«Kim Changalzor hokimi bo'lishni istaydi?» – deb so'ragan.

Daraxtda yashovchi Kulrang Maymun oldinga otilib chiqib:

«Men Changalzor hokimi bo'lishni istayman!» – deb qichqirgan.

Txa kinoyali kulib qo'yib javob qilgan:

«Mayli, sen aytgancha bo'la qolsin!» Shunday deb g'azablanib bu yerdan ketib qolgan.

Bolalarim, Kulrang Maymunni yaxshi bilasiz, o'sha zamonlarda ham u xuddi hozirgidek betayin bo'lgan edi. Boshda u o'zini donishmandlarcha tutmoqchi bo'libdi, biroq oradan daqiqa o'tar-o'tmas, qashinib olib, daraxtga tirmashib, goh balandga, goh pastga sakray boshlabdi. Birozdan so'ng bu yerga qaytib kelgan

Txa oyog'i bilan daraxtga osilib olgan maymun pastda turganlarni masxara qilayotganini, unga javoban pastdagilar ham zo'r berib uni kalaka qilayotganlarining guvohi bo'libdi. Shunday qilib, changalzorda Qonun o'rnini boshvoqsizlik, poyma-poy gaplar egallabdi.

O'shanda Txa barchamizni to'plab:

«Sizlarning birinchi hokimingiz changalzorga o'lim, ikkinchisi esa sharmandalik olib keldi. Endilikda, sizlar uchun shunday bir Qonun yaratmoq lozimki, toki uni buzishga hech kim jur'at qilolmaydigan bo'lsin. Mana endi siz dahshat nima ekanligini bilasiz, uni ko'rgach, barchangizning ustingizdan hukmron ekanligini anglaysiz; keyin esa ofat boshingizga o'z-o'zidan yog'ilaveradi», – dedi.

Shunda biz, changalzor maxluqlari so'radik:

«Dahshatning o'zi nima?»

«Qidiring va toping!» – dedi Txa.

Keyin biz dahshatni axtarib butun changalzorni boshdan-oyoq kezib chiqdik, ko'p o'tmay qo'toslar...

– Ufl – deb yubordi qumloqda turgan qo'toslar takasi Mesa.

– Shunday, Mesa, ular qo'toslar edi. Ular changalzordagi g'orlardan birida tanasi sip-silliqlik va orqa oyoqlarida tik yuradigan Dahshat yasharkan degan xabarni keltirgan ekan. O'shanda biz qo'tos podasi orqasidan ergashib g'orga bordik. G'or og'zida esa Dahshat tippa-tik turardi. Haqiqatda, qo'toslar aytganicha, uning junlari yo'q, orqa oyoqlarida tik yurardi. Bizni ko'rishi bilan u qichqirib yubordi. Hozirgi siz

bilgan vahima va qo'rquv vujudimizga singib qoldi. Shunda biz qo'rquvdan sarosimaga tushib, o'lar-tirilarimizga qaramay, bir-birimizni bosib-yanchib, orqamizga qaramay tiraqaylab qochib qoldik. O'sha tunda changalzor maxluqlari odatdagidek bir joyda emas, balki har bir qabila alohida-alohida: to'ng'izlar to'ng'izlar bilan, bug'ular bug'ular bilan shoxini shoxiga, tuyog'ini tuyog'iga tekkizib yotdi. Barchasi tun bo'yi qo'rquvdan mijja qoqmay dag'-dag' titrab chiqishdi.

Shunday mash'um kunda faqat Bobo Yo'lbars-gina oramizda yo'q edi: u hali ham shimoldagi botqoqlikda yashirinib yurgandi. G'orda kimni ko'rganligimiz haqidagi ovoza uning qulog'iga yetgach:

«Men uning yoniga boraman va bo'ynini shart uzib tashlayman», – debdi.

U tun bo'yi dam olmay g'or tomon yugurip-ti. Ammo Txaning amrini unutmagan daraxt shoxlari va chirmovuqlar yelib ketayotgan Yo'lbarsning yelkasi, biqini peshonasi va dahanini paypaslab, belgi qo'yibdilar. Shunday qilib, Yo'lbars terisining qayeriga chirmovuy tekkan bo'lsa, sariq terining o'sha yerida yo'l-yo'l qora chiziq, yoki nuqta-nuqta izlari qolibdi. Bu ola-chipor chiziqlar hozirgi yo'lbarslarga ajdodlaridan meros bo'lib qolgan. Yo'lbars g'or oldiga yetib borganda, Junsiz Dahshat u tomon qo'llarini cho'zib: «Tun olapo'stagi» deb yuboribdi. Junsiz zotdan qo'rqib ketgan Bobo Yo'lbars uvillagancha botqoqlik tomon qochib qolibdi...

Rivoyat shu yerga yetganda Maugli dahanini suvga tegizib, sekingina kulib qo'ydi.

...Yo'lbars shunday uvillaganki, ovozi Txa ham eshitib qolib, undan:

«O'zi nima gap?» – deb so'ragan.

Shunda Bobo Yo'lbars tumshug'ini u davrda endigina yaratilgan ko'hna osmon sari ko'tarib:

«Hoy Txa! Hokimlikni menga qaytarib ber. Men junsiz zotdan qo'rqib qochdim va butun changalzor maxluqlari oldida sharmanda-yu sharmisor bo'ldim. Junsiz zot meni yaramas nom bilan atadi», – dedi.

«Nima uchun?» – deb so'radi Txa.

«Chunki botqoqlikda hammayog'im balchiq bo'lib ketgan edi-da», – deb javob qildi Bobo Yo'lbars.

«Gaping chin bo'lib, teringdagi ola-bulalar balchiq bo'lsa, yaxshilab ho'l o't ustiga dumala, top-toza bo'lasan qo'lasan», – dedi Txa.

Bobo Yo'lbars ho'l o't ustiga yotib, u yondan-bu yonga shu qadar zo'r berib dumaladiki, butun changalzor unga chirpirak bo'lib aylan-gandek tuyuldi. Ammo terisidagi bironta chizi-q yoki xol o'chib ketmadi. Uning bu ahvolini ko'rib Txa kulib yuborgan. Shunda Bobo Yo'lbars:

«Men nima gunoh qildimki, bunday ahvolga duchor bo'ldim?» – deb so'rabdi.

«Sen bug'uning boshini uzib changalzorga o'limni, u bilan birgalikda Dahshatni boshlab kelding. Endilikda, sen junsiz zotdan qo'rqqa-ningdek, changalzor maxluqlari ham bir-biridan xavfsiraydigan bo'lib qolishdi», – debdi Txa.

Bobo Yo'lbars:

«Men ularni qachonlardan beri bilaman, ular mendan qo'rqmasalar kerak», – debdi.

«O'zing sinab ko'raqol», – debdi Txa.

Shunda Bobo Yo'lbars changalzorda u tomondan-bu tomonga chopib, bug'u, to'ng'iz, jayra, umuman, butun changalzor maxluqlarini baland ovoz bilan chaqira boshlabdi. Ammo ularning barchasi, o'zlarining sobiq Qozilari bo'lmish Yo'lbarsdan xavfsirab, chekka-chekkaga qochib ketishibdi.

Noiloj qolgan Bobo Yo'lbars yana Txaning oldiga qaytib kelibdi. Uning g'ururi bukilgan edi. Alamidan boshini yerga urib, to'rttala panjasi bilan yerni timdalab, ming'illabdi:

«Axir, bir vaqtlar changalzor hukmdori bo'lganimni xotirla! Meni unutma, hoy Txa! Kelajakda urug'larim, bir vaqtlar meni na qo'rquv va na uyat nimaligini pisand qilmaganimni eslab yurishsin!»

«Sen bilan men changalzor yaratilishining guvohi bo'lganmiz. Shu ulug' voqeaning xotirasi uchun bu iltimosingni bajaraman. Har yilning bir kechasini senga baxsh etaman. Sen va urug'-aymog'ing uchun shu yagona kecha xuddi qadimgidek sizlarning ixtiyoringizda bo'ladi. Ixtiyoringga beriladigan shu yagona kechalarning birida odam deb atalmish o'sha junsiz maxluqni uchratib qolgudek bo'lsang, sen undan qo'rqmaysan. Aksincha, u seni va bolalaringni changalzorning xo'jasi deb bilib, sizlardan qo'rqadi. Ana shu Dahshat kechasida u maxluqni uchratgudek bo'lsang, unga rahmshafqat qilgin, chunki Dahshatning nimaligini endi sen ham yaxshi bilasan», – dedi Txa.

O'shanda Bobo Yo'lbars:

«Xo'p bo'ladi. Xursandman», – deb javob qilgandi.

Biroq yo'lbars daryoga suv ichgani kelib, o'zining olachipor aksini ko'rarkan, uni olapo'stak deb atagan junsiz maxluq yodiga tushib, g'azabi jo'sh urib ketibdi. Txaning va'dasini kutib, yo'lbars muttasil bir yil botqoqlikda umr o'tkazdi. Nihoyat bir tunda, Chiyabo'ri Oyi (tun yulduzi) changalzor ustida yuz ko'rsatgan paytda, yo'lbars o'z hukmronlik kechasi yetishganini sezib, junsiz maxluq yashaydigan g'or oldiga bordi. Hamma ish xuddi Bobo fil karomat qilgandek bo'lib chiqdi: junsiz maxluq g'ordan chiqa solib, uning oldida tiz cho'kib, so'ngra bor bo'yicha yerga cho'zilib yotib oldi. Changalzorda bundan boshqa junsiz maxluq yo'q, shuni daf qilsam, Dahshatni tag-tomiri bilan quritaman, deb o'ylagan Bobo Yo'lbars uning ustiga tashlanib, belini shart uzib yubordi. O'z o'ljasini hidlay boshlagan yo'lbars shimol o'rmonlaridan bu tomon kelayotgan Txaning sharpasini sezib qoldi. Shu choq, hozir siz eshitadigandek, Bobo Filning gulduros na'rasi hamma yoqni bosib ketdi...

Birdan qovjirab qolgan tepalar va tog' cho'qqilarini gulduros tovush larzaga keltirdi, tog' ortida chaqmoq chaqdi-yu, ammo biron tomchi yomg'irdan darak bo'lmadi.

Xatxi so'zida davom qildi:

– Mana shunday na'ra yo'lbars qulog'iga kirdi. O'sha na'rali tovush unga:

«Sening rahm-shafqating hali shummi?» – dedi.

Bobo Yo'lbars lablarini yalab turib javob qildi:

«Ha, osmon uzilib yerga tushdimi? Dahshatni o'ldirdim, xolos».

«Hoy ko'zi ko'r va qulog'i kar nodon! O'lim degan falokatning oyoqlarini banddan xalos qilib yuborganingni tushunsang-chi, endi u to seni o'ldirmaguncha orqangdan izma-iz yuradi. Sen odamga o'ldirish hunarini o'rgatding», – dedi Txa.

Bobo Yo'lbars o'z o'ljasi ustiga oyoq qo'yib turib dedi:

«Hozir buning ham hov o'sha jonsiz bug'udan farqi yo'q. Dahshatning urug'i quridi. Qayta boshdan men changalzor Maxluqlarining qozisi bo'lib olaman». Txa:

«Bundan buyon changalzor Maxluqlari yaqiniga yo'lamaydi. Bir umr sening yo'ling ularniki bilan to'qnash kelmaydi; endi ular hech qachon sen bilan yonma-yon tunamaydi, sening izingdan yurmaydi, hech vaqt sening uyang yaqinida o'tlamaydi. Faqat Dahshat senga yo'ldosh bo'lib, doim payingni qirqadi. Istagan paytida, senga sezdirmay ko'rinmas qurol bilan joningni sug'urib oladi. U shunday kunlarni boshingga soladiki, har bosgan izingdan o'zingga ofat yog'iladi, chirmovuqlar bo'yingga chirmashib, daraxtlar yo'lingga gov bo'lib, undan sakrab o'tish ilojini topolmay, mushkul ahvolda qolasan. Natijada junsiz maxluq teringni shilib olib, sovqotmasin deb bolalari ustiga ko'rpa o'rnida yopib qo'yadi. Sen unga shafqat qilmadingmi, endi undan ham shafqat kutma», – dedi.

Hali hukmronlik kechasi tamom bo'lmagani uchun o'zini juda dadil his qilayotgan Bobo Yo'lbars:

«Txaning va'dasi o'z kuchida qoladi. Axir u menga baxsh etgan tunni tortib olmaydi-ku!» – dedi.

Shunda Txa:

«Baxsh etdimmi, bu tun senikiligicha qolaveradi. Ammo olmoqning bermog'i bor. Sen odamga o'ldirish hunarini o'rgatding, u bo'lsa har bir ishni juda tez ilib oladi», – dedi.

Bobo Yo'lbars:

«Mana, u beli uzilgan holda oyoqlarim ostida yetibdi. Dahshatni o'ldirganimni butun changalzor bilib qo'ysin», – dedi.

Lekin Txa kinoyali kulib:

«Sen ko'pchilik maxluqdan bittasinigina o'ldirding, xolos. Hozir bo'lsa hukmronlik kechang tugadi, Changalzor Ahliga esa endi o'zing javob qill!» – dedi.

Tong otgach, g'ordan boshqa bir Junsiz maxluq chiqib, so'qmoqda o'lib yotgan jinsdoshi va uning ustida turgan Yo'lbarsni ko'rib qoldi va darhol uchi nayza tayoqni qo'liga oldi...

– Hozir ular o'shanaqa uchi o'tkir narsani itqitadilar, – deya shitirlab daryo tomon tushib ketdi jayra Sohi.

Gondilar¹ jayra go'shtini eng mazali deb bilishgan va uni o'z tillarida Xo'Igu deb atashgan. Shuning uchun ham u gondilarning so'qmoq yo'ldan ninachidek yaltirab uchib keladigan zaharli boltalarining sirini uncha-muncha bilardi.

– O'sha yog'ochlar, hozirda qopqon o'ralar tagiga qoqib qo'yiladigan qoziqqa o'xshardi, – dedi Xatxi. – Ana shunday nayza tayoqni

¹ Gondi – Hindistonning eng qadimiy xalqlaridan biri

Junsiz maxluq itqitgan edi, u uchib kelib Bobo Yo'lbarsning qoq biqiniga sanchildi. Hamma ish Bobo Fil karomat qilganidek bo'lib chiqdi: Bobo Yo'lbars biqinidagi tayoqni sug'urib tashlamaguncha jungli bo'ylab, voyvoylagancha u uyoqdan bu yoqqa yugura berdi. Shunda changalzor maxluqlari, Junsiz maxluq yiroqdan turib ham o'z o'ljasini yer tishlata olishini bilib, undan yana besh battarroq qo'rqadigan bo'lib qolishdi. Shunday qilib, Bobo Yo'lbars Junsiz maxluqqa o'ldirish hunarini o'rgatdi; hammangizga ma'lumki, bu ish biz – changalzor maxluqlari boshiga qanchadan-qancha falokatlarni keltirdi. Endi bizni o'ldirish uchun nimalarni ishga solishmaydi deysiz: sirtmoq, qopqon, yashirin bo'richohlar-u oq dud orasidan uchib keladigan tishlag'ich pashshalar (Xatxi o'qni shunday deb atardi), bizlarni o'rmondan quvib chiqaruvchi Qizil Gullar va hokazo. Harqalay, shunga qaramay har yilning ma'lum bir tunida Junsiz maxluqlar Txa baxsh etganidek, yo'lbarsdan qo'rqadilar. Biroq, ulardagi vahimani yo'qotish uchun yo'lbars hanuzgacha biron chora-tadbir ko'rganicha yo'q. Bobo Yo'lbarsni sharmanda-yu sharmisor qilganlari esiga tushib, yo'lbars junsiz maxluqlarni qayerda uchratsa, shu yerda o'ldira beradi.

Endi Dahshat kecha-kunduz bab-barobar changalzorda kezib yuradi.

Bu gaplar ular uchun qanday muhim ekanligini o'ylagan bug'ular:

– Oh! Uh! – deb xo'rsinib qo'yishdi.

– Hozirgidek hammamizga ulug' Dahshat xavf solgandagina, xuddi bugungidek, barcha chan-

galzor maxluqlari o'z oramizdagi mayda-chuyda adovatlarni unutib bir yerga jam bo'lamiz.

– Odam faqat yiliga bir tundagina yo'lbarsdan qo'rqadimi? – deb so'radi Maugli.

– Faqat bir tungina, – deb javob qildi Xatxi.

– Axir, men... axir, biz... axir Sherxon bir oyda ikki-uch marta odam o'ldirayotganini butun changalzor biladi-kul!

– Bu gapiing to'g'ri. Odam ko'ziga tik qarashga bardosh berolmasligini, undan qo'rqib ketishini yaxshi bilgan Sherxon, odamlarga old tarafdin emas, pisib borib, orqasidan sapchiydi. Agar odam ko'zi unga tikilib qolgudek bo'lsa, Sherxon ura qochib qoladi. Biroq o'z hukmronlik tunida esa yo'lbars qishloqlarga yashirinmay, bimalol kirib boradi, eshiklardan boshini suqib, uy ichiga qaraydi. Odamlar bo'lsa qo'rqqanidan es-hushini yo'qotib, uning oldida tiz cho'kadilar. U bo'lsa tap tortmay o'ldira beradi. Faqat yilda bir bor.

«O! – dedi o'zicha, suvda u yonidan-bu yoniga ag'darilar ekan Maugli. – Ha, Sherxonning ko'zlarimga qara-chi, deyishdan maqsadi nima ekanligini endi tushundim. Ammo bu qilig'i unga yordam berolmadi. U mening ko'zlarimga uzoqroq tik qarab turishga bardosh berolmadi, men esa... Men bo'lsam, harqalay uning oldida tiz cho'kmadim. Iya, axir men odam zotiga emas, Erkin Xaloyiqqa mansubman-kul!»

– Hm-m! – dedi bo'g'iq tovush bilan Bagira. – Yo'lbars o'z tunini biladimi?

– Yo'q, Chiyabo'ri Oyi tungi tumanlik orasidan charaqlab chiqmaguncha bilmaydi. Ba'zi yillari baxshida tun yozning beg'ubor osmonli

kechalariga to'g'ri kelsa, ba'zi paytlarda, qishning yomg'irli tunlariga to'g'ri keladi. Agar Bobo Yo'lbars o'ylab ish qilganda edi, siz bilan biz Dahshat yuzini ko'rmagan bo'lardik.

Bug'ular ma'yus xo'rsinib qo'yishdi, Bagira esa makkorona kulib qo'yib:

– Odamlar bu rivoyatni... bilishadimi? – deb so'radi.

– Bu sirni yo'lbars va biz, Txa avlodlaridan boshqa hech kim bilmaydi. Endilikda, buni qirg'oq bo'yida hozir bo'lganlarning barchasi eshitdi. Sizlarga aytadigan boshqa rivoyatim qolmadi.

Endi ortiqcha gapga toqati yo'qligini ishora qilmoq uchun Xatxi xartumini suvga tiqdi.

– Nega endi, nega? – deb savol berdi Baluga Maugli. – Nega endi Bobo Yo'lbars avlodlari o't-o'lan, meva va barglarni yemaydigan bo'lib qolishdi? U faqatgina bug'uning bo'ynini uzdi, xolos. Uning go'shtini yemadi-ku! Yangi qonni tatib ko'rishga uni nima majbur qildi?

– Ukajon, daraxt va chirmovuqlar yo'lbarsni qarg'adilar, ularning qarg'ishiga uchragan yo'lbars, hozir biz ko'rib turganimizdek, ola-chipor tusga kirib qoldi. Endi hech qachon yo'lbars ularning bargi va mevasini yeyolmaydi. O'sha mash'um kundan beri u bug'u, qo'tos va shu kabi o'tlaydigan hayvonlarning ashaddiy dushmaniga aylandi, – dedi Balu.

– Sen ham bu rivoyatni bilarmiding-a? Nega men uni hech vaqt eshitmaganman?

– Shuning uchunki, changalzor bunday rivoyatlar bilan to'lib-toshib yotibdi. Uni bir boshladingmi, oxiriga yetish amrimahol. Qulog'imni qo'yib yubor, Ukajon!

CHANGALZOR BOSQINI

Qo'sha Sherxon terisini Kengash Qoyasidagi yassi tosh ustiga yozib, chor atrofiga bambuk qoziq qoqib qo'ygach, Maugli Sion To'dasidan omon qolgan bo'rilarga, endi bundan buyon changalzorda yakka o'zi ov qilajagini aytgani, Ona Bo'rining to'rtta bolasi esa u bilan birgalikda ov qilamiz deganlari, albatta, yodingizda bo'lsa kerak. Lekin changalzordek bir joyda hayot yo'sinini to'satdan o'zgartib yuborish ancha qiyin ish. To'da bo'rilarining har biri boshi oqqan tomonga sanqib ketgach, dastavval Maugli qaddon uyasiga borib, bir kecha-yu bir kunduz dong qotib uxladi. Uyqudan uyg'ongan Maugli Ota va Ona Bo'rilarga odamlar orasida kechirgan sarguzashtlarini ular tushunadigan qilib so'zlab berdi. Maugli Sherxon terisini shilgan ov pichog'ini ular oldida ko'z-ko'z qilib o'ynarkan, oftobning tonggi nurlari pichoq tig'ida aks etib, atrofga shu'la taratdi. Shunda Maugliga, balli, uncha-muncha ishlarni o'rganib qaytibsan, deyishdi. Shundan so'ng Akela va Kulrang Og'a, qo'toslarni jarga haydashda Maugliga qanday ko'maklashganliklarini so'zlasharkan, bu voqealarni o'z qulog'i bilan eshitish uchun Balu tepalik ustiga chiqib yotib oldi. Mauglini yo'lbars bilan qanday epchil kurashganini eshitgan Bagira esa mamnun bo'lganidan terisiga sig'may qashinib-qashinib qo'yardi.

Quyosh tog' ortidan allaqachon osmon gumbaziga ko'tarilgan bo'lsa-da, hech kimning uxlagisi kelmas, Ona Bo'ri bo'lsa dam-badam

boshini yuqori ko'tarar va shamol kengash qoyasidan eltayotgan Sherxon terisining isini mamnuniyat bilan hidlab-hidlab qo'yardi.

– Agar Akela bilan Kulrang Og'a bo'lganida, – dedi hikoyasini tugatarkan Maugli, – qo'limdan biron ish kelmagan bo'lardi. Ey, Ona Bo'rijon, agar sen kulrang qo'toslarni jar bo'ylab yugurishlarini, ular odamlar to'dasi meni toshbo'ron qilganlarida o'zlarini quyundek shiddat bilan qishloq darvozasiga urganlarini ko'rganingda edi!

– Uni ko'rmaganimdan xursandman, – dedi jahl bilan Ona Bo'ri, – bolalarimni chiyabo'riga o'xshatib oldilariga solib quvlashlarini ko'rib, chidab turish menga o'lim! Bunday xo'rlik uchun odamlar to'dasining ta'zirini boplab berib qo'ygan bo'lardim. Faqatgina seni sut bilan siylagan ayolgagina rahm shafqat qilardim. Ha, faqat o'sha ayolnigina omon qoldirardim!

– Sekinroq, sekinroq gapirsang-chi, Raksha, – deb hafsalasizgina tanbeh berdi Ota Bo'ri. – Shukr qil, Qurbaqachamiz qaytib keldi. Lekin shunchalik dono bo'lib ketibdiki, endilikda boqib o'stirgan otasi uning tovonlarini yalashi kerak. Hechqisi yo'q, boshida bir chandiq ortiq bo'ldi nima-yu, kam bo'ldi nima? Odamzotni tinch qo'y.

Balu bilan Bagira ham aks-sado bergandek:

– Odamlarni tinch qo'y! – deyishdi baravariga.

Maugli Ona Bo'rining biqiniga boshini qo'yarkan, mamnuniyat bilan jilmayib, bundan buyon odamzotni ko'rishni ham, ovozi eshitishni ham va hatto isini hidlashni ham istamayman, dedi.

– Bordi-yu, Ukajon, odamlar seni o‘z holingga qo‘yishmasa-chi? Xo‘sh, unda nima qilasan? – dedi bir qulog‘ini ko‘tarib Akela.

– Biz beshovmiz, – dedi o‘tirganlarga bir-bir qarab qo‘yarkan, tishlarini taqirlatib Kulrang Og‘a.

– Biz ham ovda ishtirok etishimiz mumkin, – Bagira dumlarini likillatarkan Baluga qarab qo‘yib, – endi odamlar haqida o‘ylab o‘tirishning nima keragi bor-a, Akela? – dedi.

– Shuning uchunki, – dedi so‘qqabosh bo‘ri. – Biz sariq qaroqchining terisini Kengash Qoyasiga ilib qo‘yganimizdan so‘ng o‘z izimizdan orqaga qaytib, tag‘in odamlar izimizdan tushmasin degan andisha bilan qishloqqa yaqinlashdim, yana orqaga qaytib u yon-bu yon yurib, izlarni chalkashtirdim. Ba‘zida bir chetga chiqib, andak cho‘zilib ham oldim. Oxiri, bu izlardan o‘zim adashadigan holatga yetib qolganimda, haybatli ko‘rshapalak Mang uchib kelib, tepamda gir-gir aylanib:

«Mauglini quvib yuborgan qishloq xuddi uyasi buzilgan arilarga o‘xshab g‘uv-g‘uv qilmoqda», – dedi.

– Men qishloqqa kattakon tosh otgan edim, ola-g‘ovur shuning uchun ko‘tarilgan bo‘lsa kerak, – dedi kulib Maugli. Chunki ko‘pincha ermak uchun Maugli papavining pishgan mevasi-ni ari uyasiga otar, so‘ngra ini buzilgan arilar orqamdan quvlamasinlar deb, yugurib borib yaqin oradagi suv kamariga bekinib olardi.

– Haybatli ko‘rshapalakdan, nimalar ko‘rding, – deb so‘radim. Uning aytishicha, qishloq darvozasi oldida kattakon Qizil Gul ochilganmish, qurollangan odamlar uning atrofida davra qurib o‘tirishganmish. Bu gaplarni bekordan-bekorga

aytayotganim yo'q. Axir boshimdan ko'p narsa o'tgan, – deb Akela biqinlaridagi eski chandiqlarga qarab qo'ydi, – odamlar qurolni ermak uchun olib yurmaydilar. Bilishimcha, Ukajon, tez orada qurollangan odamlar izimizdan tushsalar kerak.

– Nega endi shunday qilisharkin? Odamlar meni quvib yubordilar. Ularga yana nima kerak, axir? – dedi achchiqlanib Maugli.

– Sen odam naslidan bo'lasan, Ukajon, – dedi Akela. – Nima uchun qardoshlaring shunday qilayotganini, biz – Erkin Ovchilar senga tushuntirib o'tirishimizning hojati bo'lmasa kerak.

Ovchi pichog'ining uchi, so'qqabosh bo'ri panjasi turgan joyga shu qadar g'izillab borib sanchildiki, Akela oldingi oyog'ini chetga olishga arang ulgurdi. Maugli pichoqni shundayin epchillik bilan otgandiki, odamzot ko'zi uni ilg'amay qolishi turgan gap edi. Biroq Akela asl bo'ri zotidan! Qadim ajdodlarigacha yovvoyi bo'riga tenglasholmaydigan oddiy itlar ham qattiq uxlab qolgan bo'lishiga qaramay, arava g'ildiragi bir yoniga andak yaqinlashganini sezishi bilanoq, g'ildirak biqiniga tegmay turib, sapchib o'zini chetga olishga ulguradi.

– Boshqa paytda, – dedi Maugli xotirjamlik bilan pichoqni qiniga solarkan, – Maugli bilan odamlar to'dasi haqida ehtiyot bo'lib gaplash!

– Uf! Tishi o'tkir ekan, – dedi Akela pichoq uchi qoldirgan chuqurchani hidlarkan, – odamlar orasida yashaganing uchun ko'zlaring ancha o'tmaslashib qolibdi, Ukajon. Sen pichoq o'qtalishga sarflagan daqiqangda men bug'uni saranjom qilib ulgurgan bo'lardim.

Bagira o'rnidan sapchib turdi-yu bo'ynini cho'zib, havoni iskadi va birdan hurpayib oldi. Kulrang Bo'ri ham uning harakatlarini aynan takrorlab, o'ng tomondan esayotgan shamolni hidlash uchun biroz chapga burildi. Akela bo'lsa shamol esayotgan tomonga qarab ellik qadamcha masofaga sakrab, yerga o'tirdi va butun vujudi bilan sergaklanib turdi. Maugli ularga havasi kelib, qarab turardi. Maugli odamlarda kamdan-kam uchraydigan sezgirlikka ega bo'lsa-da, biroq unga changalzordagi har bir maxluq dimog'iga xos bo'lgan noziklik va o'ta hushyorlik yetishmasdi. Buning ustiga sertutun qishloqda kechgan uch oy uning sezgilarini ancha zaiflashtirib qo'ygandi. Shunga qaramay, u barmoqlarini ho'llab burnini ishqalab qo'ygach, o'rnidan turib, hidni aniqlash uchun betini shamol kelayotgan tomonga o'girib turdi.

– Odam isi! – deb to'ng'illadi Akela orqa oyoqlariga tayanib o'tirarkan.

– Baldeo-ku! – dedi yerga o'tirib Maugli. – U izimizdan kelyapti. Ana qurolining uchi oftobda yaltirayapti! Qaranglar!

Quyosh nurlari eski mushketning mis halqasiga bir zumgina urilgan ediki, changalzor osmonida xuddi yorug' bulut kezganday atrofga shu'la chaq nab ketdi. Bunday paytlarda slyuda toshining tangachalari, kichkina ko'lmaklar va hatto daraxtlarning bargi ham quyosh qaytargich asbobga o'xshab yarqillab ketadi. Bugun esa havo ochiq va sokin edi.

– Odamlar izimizdan tushishini yaxshi bilardim, – dedi Akela. – Axir, bekorga shuncha yil To'daning yetakchisi bo'ldimmi!

Mauglining to'rtovlon bo'ri og'alari, hech nima demay tepalikdan yer bag'irlab yotib o'rmalab zum o'tmay, tog'olcha va ko'm-ko'k butalar orasiga singib ketgandek, ko'zdan g'oyib bo'ldi.

– Hech gapdan-hech gap yo'q, qayerga ketyapsanlar? – deb chaqirdi ularning orqasidan Maugli.

– Sh-sh! Tushga qolmay uning kallasini yumalatib kelamiz! – deb javob berdi Kulrang Og'a.

– Qayt orqangga! Orqangga qaytlaring! To'xtalaring! Hech vaqt odam ham odamni yeydimi! – deb baqirdi Maugli.

– Hozirgina o'zini bo'ri zotidanman degan kim edi? Uni odamzot deganimda menga pichoq sanchmoqchi bo'lgan edi? – deb so'radi Akela.

Shunga qaramay to'rttala bo'ri ham itoatkorlik bilan ma'yus orqaga qaytishdi.

– Nahotki men har bir qilmishim haqida sizlarga hisob berib o'tirsam? – deb savol tashladi g'azablangan Maugli.

– Mana odamzotning ayni basharasi! Mana bu chindan ham odamning gaplari! – deya to'ng'iladi Bagira eshitilar-eshitilmas. – Udaypurdagi maxaroja hayvonxonasi atrofiga yig'ilgan odamlar ham xuddi shunday gaplarni aytishardi. Maxluqdan ko'ra odam aqlliroq ekan biz jungli hayvonlariga allaqachonlaroq ayon. Ammo-lekin o'z quloqlarimiz eshitganiga amal qiladigan bo'lsak, dunyoda odamdan ko'ra nodonroq maxluq yo'q ekanligini allaqachonoq bilib olgan bo'lardik. – U ovozi ko'tarib qo'shib qo'ydi. – Bu gal bolakay haq, odamlar to'p-to'p bo'lib ov qilishadi. Ko'pchilikning maqsadini aniqlamasdan turib,

yakka-yolg'iz odamni o'ldirish nochor ovchilar-ning hunari. Qani, asta borib ko'raylik-chi, bu odamning ko'zlagan maqsadi nimaykin?

– Biz bormaymiz! – deb to'ng'illadi Kulrang Og'a. – Yakka o'zing ov qila ber, Ukajon! Allaqachonoq, kallani bu yerga yumalatib keltirgan bo'lardik!

Maugli do'stlariga birma-bir qarab chiqdi. Uning ko'zlari jiqqa yosh, hansirab, og'ir-og'ir nafas olardi. Maugli oldinga bir qadam tashlab, bir tizzasi bilan cho'kkalab dedi:

– Xo'sh, maqsadim nima ekanligini o'zim bilmaymanmi? Qani, ko'zlarimga bir tikilib qarang-chi!

Ular istar-istamas Mauglining ko'ziga qarashdi, lekin dam o'tmay ko'zlarini olib qochishdi. Ammo Maugli ularni o'z holiga qo'ymay, maxluqlarning har bir tuki tikandek dikkayib, a'zoyi-badaniga titroq turmaguncha ko'zlariga tik boqishga majbur qildi, o'zi bo'lsa tikilgancha kiprik qoqmay qarab turaverdi.

– Xo'sh, endi aytinglar-chi, beshovimizdan qay birimiz yetakchimiz? – deb so'radi Maugli.

– Sen yetakchilikka loyiqsan, Ukajon! – dedi Mauglining oyoqlarini yalab Kulrang Og'asi.

– Shundaymi, bo'lmasa mening orqamdan yuring, – dedi Maugli.

Shunday qilib, to'rtov bo'ri dumlarini qisib, uning orqasidan ergashishdi.

– Odamlar to'pi orasida yashashning oqibati mana shu-da, – dedi Bagira, ularning orqasidan izma-iz bilintirmay tushib borarkan. – Balu, bilib qo'y, endi changalzorda yakka Qonunchilik zamonlari tugadi.

Keksa ayiq lom-mim demadi-yu, biroq chuqur xayolga cho'ndi.

Maugli tovush chiqarmay o'rmon oralab yurib, Baldeo kelayotgan so'qmoqni kesib chiqish uchun yo'lni tik soldi. Nihoyat, Maugli shoxlarni surib mushketini yelkasiga osib, ikki kun ilgari qoldirgan iz bo'ylab, timirskilanib kelayotgan Baldeoga ko'zi tushdi.

Esingizda bo'lsa kerak, Maugli Sherxonning og'ir terisini yelkasiga ortib, Akela va Kulrang Og'asini orqasidan ergashtirib, qishloqdan jo'nab qolgan edi. Shuning uchun yerga tushib qolgan izlar juda aniq va ravshan ko'zga tashlanardi. Tez orada Baldeo, Akela orqasiga qaytib, izlarni chalkashtirib yuborgan joyga yetib keldi. Shu joyga yetganda Baldeo yerga o'tirib, yo'talib olib, o'zicha to'ng'illab, qaytadan izni topish uchun chor-atrofga tikila boshladi. Bu payt Baldeo uni poylab yurganlarga bir tosh yetgulik masofada yaqin kelib qolgandi. Zarurat tug'ilganda, hech bir hayvon, bo'richalik ehtiyotkorlik bilan pisib yurolmasa kerak. Maugli esa, qo'pol deb bo'rilar undan kulsalar-da, lozim bo'lib qolganda, xuddi soyadek paydo bo'lib, yana soyadek bir zumda g'oyib bo'lardi. Tez yurib ketayotgan paroxodni delfin podasi qanday o'rab olsalar, bular ham cholni shunday qurshov halqasiga olgach, bir-birlari bilan bimalol gaplasha boshladilar. Chunki, ular shunday past tovush bilan so'zlashardilarki, unga o'rganmagan odam qulog'i payqab olishi mushkul edi.

– Uni o'ldirgandan ko'ra ana shunday kalaka qilgan ma'qulroq, – dedi Kulrang Og'a egilib, nimanidir tekshirayotgan Baldeoni kuzatarkan.

– U changalzor daryosi sohilida adashib qolgan cho‘chqaning xuddi o‘zi-ya. U nima deyapti? – deb so‘radi yana Kulrang Og‘a nimalarnidir g‘o‘ldirayotgan Baldeoni ko‘rsatib.

– Chol, bola atrofida butun boshli bo‘rilar to‘dasi bo‘lganga o‘xshaydi. Umrin bino bo‘lib bunaqangi g‘alati izlarni ko‘rmaganman! Ularni sinchiklayverib holdan toydim, deyapti, – dedi Maugli ularga tushuntirib.

– Biron izni topishga ulgurmasdanoq miriqib dam oladi, – deb beparvo qo‘shib qo‘ydi, daraxtlar orqasiga yashirinib borarkan Bagira.

– Iya, u maxluq nima qilyapti?

– U yo nimanidir yemoqchi yoki og‘zidan dud chiqarmoqchi. Odamzot shunaqa. Og‘izlari bilan nimalardir qilishadi, – deb javob qildi Maugli.

Chol trubkasini to‘latib, yondirib, keyin pag‘a-pag‘a tutun chiqarayotganini izquvarlar diqqat bilan kuzatib turishdi va kerak bo‘lib qolganda tunda ham cholni boshqalardan farqlash uchun tamaki dudining isini yaxshilab eslab qolishga urinishdi.

So‘qmoqda bir to‘da ko‘mirchilar ko‘rindi. Ular ovchilik shuhrati kam deganda yigirma chaqirimcha atrofga yoyilgan chol bilan bir-ikki og‘iz hangomalashish niyatida Baldeo oldida to‘xtashdi. Uning qarshisida cho‘kkalab, tamaki chekishdi. Bagira va o‘zga hayvonlar yaqinroq kelib, Baldeoning ko‘mirchilarga jodugar Maugli haqida boshlagan g‘aroyib rivoyatini tamomlaguncha odamlarni kuzatib turishdi. Chol, Sherxonni qanday o‘ldirgani, bo‘ri suratiga kirib qolgan Maugli bilan kechgacha qanday olish-

gani, Mauglini qaytadan odam shakliga kirib, bir afsun bilan Baldeoning qurolini seahrlab qo'ygani tufayli, chol otgan o'q Mauglini chetlab o'tib, ovchining qo'toslaridan birini halok qilganigacha vahima bilan so'zlab berdi. Shundan keyin qishloq ahli bu dongdor, qo'rqmas ovchini «jodugar bolani» o'ldirish uchun Sion tog'lariga yuborganini aytdi. Uning aytishicha, qishloqlilar, jodugarning onasi gumon qilingan Messua va uning erini uyga qamab qo'yishgan. Qishloqlilar bu yaramas er va xotinni qiynab, afsungarligini bo'yniga qo'ygach, gulxanda yondirib yuborishmoqchi, deb qo'shib qo'ydi u.

– Bu ajoyib tomosha qachon bo'ladi? – deb so'rashdi uni ko'rishni juda-juda istagan ko'mirchilar.

Baldeo, men qaytmagunimcha asirlarga tegmaydilar, dedi. Qishloqlilar avval changalzor jodugarini o'ldirishmoqchi ekan. Shundan keyingina Messua va uning erini bir yoqlik qilib, ularning yeri va qo'toslarini bo'lib olishmoqchi.

Messuaning erining qo'toslari juda yaxshi. Baldeoning fikricha, afsungarlarni o'ldirish xudo yo'lida qilingan savob ish emish; axir, changalzordan kelgan bo'rizotni o'z bag'riga olgan odamlar eng xavfli afsungar bo'ladi-da!

– Xo'sh, bu to'g'rida inglizlar eshitib qolsa nima bo'ladi? – deya e'tiroz bildirishdi ko'mirchilar. Ularning aytishlaricha, inglizlar ham g'alati bir toifa bo'lib, qishloqlilarni o'ldirib yuborilishiga yo'l qo'ymas emishlar.

– Qo'ysangiz-chi, shu ham tashvish bo'ptimi? – deb javob qildi Baldeo. – Oqsoqolimiz tadbirkor odam. Messua va uning erini ilon chaqib olibdi

deydi-qo'yadi. Bu gaplarning barchasi kelishib qo'yilgan, gapning eng muhimi – bo'rivachchani tezroq saranjom qilish. Mabodo shunday bir maxluqqa ko'zingiz tushmadimi?

Ko'mirchilar bir-birovlariga qarab olishgach, shunday maxluqni uchratmagani uchun Taqdirga shukr qilishdi. Biroq, Baldeodek mard odam uni albatta topib, o'ldirajagiga imonlari komil edi!

Kun botishiga yaqinlashib qoldi. Ko'mirchilar bo'lsa, Baldeoning qishlog'iga borib, alvastini o'z ko'zlari bilan ko'rmoqchi bo'lishdi.

– Jodugarni o'ldirish zarur vazifam bo'lsa-da, biroq ro'parasidan har daqiqada alvasti – Bo'ri chiqishi mumkin bo'lgan changalzorda qurollanmagan odamlarni o'z holiga tashlab qo'yishim mumkin emas. Sizlarni qishloqqa kuzatib qo'yishdan erinmayman. Mabodo, alvasti farzandi uchrab qolguday bo'lsa, Sion tog'lari-da dovrug' solgan mendek ovchi uning ta'zirini qanday berishimni o'z ko'zlaringiz bilan ko'rasiz! Alvasti sehrini daf qiladigan kohin bergan tumorni bo'ynimga osib olganman, – dedi Baldeo.

– U nima deyapti? Aytsang-chi, nima deb vaysayapti? Nima deb vaqillayapti? – deb cholning so'zini tarjima qilayotgan Mauglini dam-badam so'roqqa tutishardi Bagira va bo'rilar. Biroq, alvasti degan so'zga kelganda Mauglining o'zi ham hech nimani anglamadi. U bo'rilarga, menga mehribonlik qilgan xotin bilan uning erini qopqonga qamab qo'yibdilar, deb soddagina qilib tushuntirib qo'ya qoldi.

– Iya, hali odamlar ham odamlarni tutadilarmi? – deb hayron bo'ldi Kulrang Og'a.

– U shunday deyapti. Ammo hamma gaplarini yaxshi anglamadim. Ularning barchasi aqldan ozganga o'xshaydi! Qiziq, Messua bilan erining menga qanday aloqasi bor, nimaga ularni qopqonga qamab qo'yibdilar, Qizil Gul haqida gapirishdi, o'zim ham biron narsa tushunmadim. Gap asosan nimada ekanligini albatta bilish zarur! Harqalay, Baldeo qishloqqa yetib bormaguncha, ular Messuaga tegmaydilar, xo'sh, unday bo'lsa... – Maugli xayol surarkan, pichoq sopiga barmoqlari bilan chertib-chertib qo'yardi.

Shu orada Baldeo va ko'mirchilar bir-birlarining orqasidan dadil yo'lga tushishdi.

– Hoziroq men odamlar to'piga o'zimni uraman, – dedi nihoyat Maugli.

– Mana bularni nima qilamiz? – deb so'radi ko'mirchilarning qoraygan yelkalariga suqlanib tikilarkan, Kulrang Og'asi.

– Ularni qo'shiq bilan kuzatib qo'ying, – dedi miyig'ida kulib Maugli. – Esingizda bo'lsin, ular qishloq darvozasiga shomdan ilgari yetib borishlarini istamayman. Ularni chalg'itib tura olasizmi?

– Ularni arqonlangan echkidek u yoqdan bu yoqqa, bu yoqdan u yoqqa chir aylantirib, sarang qilish biz uchun hech gap emas! – dedi mensimaygina Kulrang Og'a oppoq tishlarini tirjaytirib.

– Bunday nayrangbozlikning menga keragi yo'q. Ularni yo'lga zeriktirmaslik uchun bir necha bor uvillab qo'ysangiz, bas. Uvillashlarning unchali sho'xchang bo'lishi shart emas. Kulrang Og'a, sen ham ular bilan birga bor, qo'shiqla-

riga jo'r bo'l, Bagira. Tun kirgach, meni qishloq yaqinida kuting – qayerdaligini Kulrang Og'am biladi.

– Bolakayga podachi bo'lish – oson ish emas. Qachon bir miriqib uxlab olarkinman? – dedi esnab, kerishib qo'yib Bagira. Biroq, bu mojarolarga qiziqayotgani ko'zlaridan bilinib turardi. – Men qandaydir qipyalang'och junsiz maxluqlarga qo'shiq aytishim kerakmish! Mayli, boshga tushganini ko'z ko'radi!

Qoplon uvillashga hozirlanib, boshini egdi va uzundan-uzoq qilib: «ovlaring baroridan kelsin!!!» deya dahshatli uvladi. Odatda tun yarmida eshitiladigan bu dahshatli ovozning kunduzi eshitilishi eng mardona odamning ham o'takasini yorib yuborishi turgan gap edi. Hayqiriq guldurab, kuchaygandan kuchayib, yiroq-yiroqlargacha tarqalib, pasayib, og'ir sukunat qa'rida yo'q bo'ldi. O'rmon oralab yelib ketayotgan Maugli bu dahshatli hayqiriqni eshitib, beixtiyor iljayib qo'ydi: Maugli, bu uvillashdan vahimaga tushgan ko'mirchilarning bir-birlariga siqilishib g'ujanak bo'lib olganlarini, kekxa Baldeo qurolining tig'i banan yaprog'idek titrab ketganini yaqqol ko'rdi. Shundan so'ng Kulrang Og'a bo'rilar to'dasi katta kulrang ohuni quvgandagi chaqiriq: «Ya-lo-hiy! Ya-lo-hiy!»ni aytib uvillab yubordi.

Uvillash, o'rmonning go'yo tevarak-atrofidan eshitilgandek bo'lib, tobora yaqinlashib, chinqiriqqa aylangan bir paytda to'satdan uzilib qoldi. Shu on qolgan uch bo'ri bu chinqiriqni oldinma-keyin birma-bir ilib olib davom ettir-

dilar. Asl gapdan xabardor bo'lmaganida, hatto Maugli ham butun boshli bo'rilar To'dasi o'lja ketidan quvmoqda deb qasam ichishi mumkin edi. Shundan so'ng to'rttalovi birgalashib, changalzorning Tong qo'shig'ini boshlab yuborishdi.

Bu qo'shiqning har bir so'ziga bo'rilar singdirgan kinoya, nafrat va masxaralashni aytib berish qiyin. Changalzorning Tong qo'shig'i sadolari o'rmon bo'ylab taralarkan, qo'rqqanidan joni halqumiga kelgan ko'mirchilar shoxlarini shatir-shutur sindirib, daraxtlarga chiqib olishdi, dovdirab qolgan Baldeo esa qandaydir duolarni o'qib, o'zicha g'o'ldirardi. Bo'rilar yerga uzala tushib, xotirjam uyquga ketishdi. Chunki, ular ham o'z mehnati bilan kun ko'ruvchi har bir maxluq kabi, aniq kun tartibiga rioya qilishni yaxshi bilardilar-da! Axir, miriqib dam olmasdan turib, unumli mehnat qilib bo'lmaydi-ku!

Shuncha vaqt odamlar orasida yashashiga qaramay zaiflashmaganidan mamnun Maugli soatiga to'qqiz mil yo'lni bemalol bosib borardi. Uning birdan-bir maqsadi: qopqonning qanday shaklda bo'lishidan qat'i nazar, Messua bilan erini o'z vaqtida tuzoqdan qutqarib qolish edi. Chunki Maugli qopqonning har qanaqasini ham xavfli deb bilardi. Shundan keyin qishloqlilar bilan hisob-kitob qilaman, deb o'yladi Maugli.

Maugli tanish yaylov va Sherxonni o'ldirgan kuni tongda ostida Kulrang Og'a uni kutib turgan dxak daraxtini oqshom paytida ko'rib qoldi. Odamlarga nisbatan adovat qanchalik kuchli bo'lmasin, qishloq tomlariga ko'zi tusharkan, Mauglining yuragi gupillab urib ketdi. U, qishloq

aholisining daladan har kungidan ko'ra ertaroq qaytib kelganini, kundalik odatlariga ko'ra kechki ovqatga urinish o'rniga, bahaybat tog'olcha daraxti tagiga to'planishib, g'ovur-g'uvur gaplashayotganini kuzatdi.

– Odamlar albatta bir-birlariga tuzoq qo'yishlari shart, bo'lmasa ko'ngillari joyiga tushmaydi, – dedi Maugli. – Ikki kecha avval Mauglini tutmoqchi bo'ldilar. Nazarimda, bu voqeadan beri allaqancha yomg'ir yog'ib o'tgandek. Bugun esa Messua bilan erining navbati yetibdi. Ehtimol ertaga, yo indinga, yo bir qancha kunlardan keyin yana Maugliga navbat kelar.

Maugli chetan devor tagidan emaklab o'tib, Messuaning kulbasiga pisib borib, astagini darchadan mo'raladi. Xonada oyoq-qo'llari bog'langan Messua og'ir-og'ir nafas olib, ingrab yotardi; uning eri esa ola-bula qilib bo'yalgan karavotga tasma bilan chandib tashlangandi. Zichlab berkitilgan kulba eshigiga tashqaridan suyangancha bir necha kishi o'tirardi.

Maugli qishloqning urf-odatini yaxshi bilardi. Odamlar ovqatlanish, chekish va gap bilan band ekanlar, boshqa hech narsa haqida o'ylamaydilar; lekin ovqatlanib bo'lganlaridan keyin esa, ulardan ehtiyot bo'lish shart, deya xayolidan o'tkazdi Maugli. Baldeo tezda qaytib keladi. Bo'rilar o'z ishlarini qoyil qilgan bo'lsalar, cholning og'zi vaysashdan tinmasligi aniq. Bola darchaga tirmashib chiqdi, engashib er-xotinni bog'lab qo'yishgan tasmalarni qirqdi, og'izlariga tiqilgan lattani olib tashladi. Keyin sut yo'qmi-kan, deb kulbani timirskilab chiqdi.

Messuaning eri darhol o'rnidan turib o'tirib to'zg'ib ketgan soqolini tutamlab, chang va iflos narsalardan tozalay boshladi. Messua es-hushi o'ziga kelgach ho'ngrab yubordi va:

– Bilardim, uning albatta kelishini bilardim! Ko'nglim sezgandi, bu mening o'g'lim! – deb bolani bag'riga bosib, yuz-ko'zidan o'pa boshladi.

Shu vaqtgacha Maugli o'zini sokin tutgandi, biroq ona bag'riga kiringach, ilgari hech ko'ril-magan bir holat yuz berib, uning butun a'zoyi-badani titrab ketdi. Bu holga o'zi ham hayron qoldi. Bola biroz jim turgach:

– Bu tasmalar nimaga kerak? Nega seni bog'lab tashladilar? – deb so'radi.

– Nimaga bo'lardi, biz seni o'g'il qilib olganimizning jazosi! – dedi dag'allik bilan Messuaning eri. – Buni qara, qop-qora qonimga bo'yaldim.

Messua bo'lsa jim edi. Ammo Maugli uning jarohatlariga qararkan, tishlarini g'ijirlatib yuborganini er-xotin aniq eshitishdi.

– Bu ishlarni kim qildi? – deb so'radi u. – Bu qilmishlariga yarasha jazo oladilar!

– Bu butun qishloqlilarning qilmishi. Meni badavlat hisoblardilar. Qo'tos va sigirlarim behisob edi. Seni bag'rimizga olganimiz uchun bizni jodugar deb e'lon qilishdi.

– Hech narsaga tushunmadim! Messua tuzukroq qilib tushuntirib bersin.

– Seni sut bilan boqdim, esingda bordir, Natxu? – deb iymajibgina so'radi Massua. – Nega dersan, chunki sen mening yo'lbars o'g'irlab ketgan farzandimsan. Shuning uchun seni jonimdan ham yaxshi ko'raman. Qishloqlilarning aytishicha,

men sening onang – jodugarning onasi bo'lganim uchun o'ldirilishim kerak emish.

– O'limni-ku bilaman, lekin jodugar degani nimasi? – deb so'radi Maugli. Erkak yer ostidan g'azab bilan bolaga qarab qo'ydi, Messua bo'lsa kulib yubordi.

– Ana, ko'rdingmi? – dedi eriga Messua. – Ko'nglim aytgani bo'ldi, men senga u jodugar emas demabmidim. Aytganim keldi. U mening o'g'lim, mening o'g'lim, mening o'g'ilginam!

– O'g'lingmi, yo jodugarmi, bundan bizga nima foyda? – deb javob qildi erkak. – Endi biz sen bilan tirik murdamiz, xolos.

– Huv anavi yerdan changalzor oralab yo'l bor, – deb qo'li bilan darcha orqali ko'rsatdi Maugli. – Qo'l-oyoqlaringiz banddan bo'shadi. Bu yerdan ketinglar.

– Biz changalzorni, o'g'lim, senchalik... senchalik bilmaymiz, – deb so'z boshladi Messua. – Men uzoqqa ketolmayman.

– Odamlar bo'lsa orqamizdan quvib, tutib olib, yana bu yerga keltiradilar, – dedi erkak.

– Hm!!! – dedi ovchi pichog'ining uchi bilan kaftini qashlab Maugli. – Hozircha men bu qishloqdagi biron kimsaga yomonlik istamayman. Sizlarni quvmaydilar deb o'ylayman. Sal vaqt o'tmay ular o'zlari bilan o'zlari ovora bo'lib qoladilar. Aha! – deb u boshini ko'tardi va eshik orqasida boshlangan qiy-chuv va yugur-yugurlarga quloq solar ekan. – Nihoyat ular Baldeoni qo'yib yuboribdilar-da! – dedi.

– Erta bilan Baldeoni o'rmonga seni o'ldirish uchun jo'natishgandi, – dedi Messua. – Nahotki sen uni uchratmagan bo'lsang?

– Ha, biz... men uni uchratdim. Endi uni gapdan to'xtatish oson emas. U gap bilan band bo'lganda ancha-muncha ishlarni saranjomlash mumkin. Ammo, oldin ularning maqsadini bilib olmoq zarur. Qayerga ketishingiz mumkinligini yaxshilab o'ylab ko'ring, men qaytgach, aytarsiz.

Maugli darchadan sakrab tushib, tog'olcha daraxti tagiga to'planganlarning gaplari eshitil-maguncha qishloq devorlari bo'ylab pisib bordi.

Baldeo inqillab-sinqillab yerda yotar, zo'r berib yo'talar, qolganlar esa uning atrofini o'rab olib, so'roqqa tutishardi. Uning sochlari to'zg'ib ketgan, daraxtga chiqaman deb qo'l va oyoqlarini shilib yuborgan, so'zlashga majoli qolmagan, biroq hozir qanday ahvolda qolganini juda yaxshi tushunardi. Ajoyib-g'aroyib gaplar topib kelganiga ishora qilib, qulog'i ding olomonni qiziqtirish uchun chol vaqti-vaqti bilan ashulachi shaytonlar-u, afsungarlar, g'aroyib sehr-u jodular haqida nimalarnidir ming'illab qo'yardi. Nihoyat suv so'radi.

– Xo'sh! – dedi Maugli. – Gap, faqat quruq gap! Faqat vaysaqilik! Odamlar ham maymunlardan qolishmaydi! Hozir u og'zini chayqaydi, so'ng tamaki tutatadi, bu ishlardan qo'li bo'shagach rivoyatini boshlaydi. Bu odam deganlari – qip-qizil ahmoqning o'zginasi! Bu vaysaqi rivoyatini tamomlamaguncha Messuani hech kim poylamaydi. Eh, ularning landovurligi menga ham yuqqanga o'xshaydi!

U bir silkindi-yu, pisib, yana kulba tomon ketdi. Maugli darcha tagiga yetganda, kimdir oyog'ini yalayotganini payqadi.

– Ona, – dedi Maugli Ona Bo‘rini tanib, – sen bu yerda nima qilib yuribsan?

– Bolalarimni o‘rmonda qanday ashula aytganlarini eshitib qolib, eng suyuqli farzandim orqasidan yo‘lga tushdim. Qurbaqacham, seni sut bilan siylagan ayolni o‘z ko‘zim bilan ko‘rishni istardim, – dedi shabnamdan ho‘l bo‘lib ketgan Ona Bo‘ri.

– Uning qo‘l-oyog‘ini bog‘lab, o‘ldirmoqchi bo‘lishyapti. Men tasmalarni qirqib tashladim, ayol eri bilan bu yerdan changalzor oralab jo‘nab ketadi.

– Men ham ularni kuzataman. Qarib qolgan bo‘lsam-da, hali tishlarim butun. – Ona Bo‘ri orqa oyoqlariga tayanib, darcha orqali qorong‘i kulbaga qaradi.

So‘ngra tovush chiqarmay, yana to‘rt oyoqlab turib oldi va faqatgina:

– Senga birinchi sut bergan men. Ammo Bagira: odam, baribir, odamsiz yashay olmaydi, deb haq gapni aytgan ekan! – dedi.

– Ehtimol, – dedi qovog‘ini solib Maugli, – faqat, hozircha bu gap menga tegishli emas. Shu yerda tur, ayolning ko‘ziga ko‘rina ko‘rma.

– Sen hech qachon mendan qo‘rqmaganding, Qurbaqacham, – deb Ona Bo‘ri bir qadam orqaga tisarilib, baland o‘sgan o‘tlar orasida g‘oyib bo‘ldi.

– Endi, – dedi yana darchadan sakrab tusharkan, quvnoqlik bilan Maugli. – Hamma valaqlayotgan Baldeo atrofiga yig‘ildi. Chol ko‘rmagan narsalarini aytib tugatishi bilanoq barcha olomon Qizil... mash‘ala bilan bu yerga yopirilib kelib, sizlarni yondirib yuborishi aniq. Xo‘sh, nima qilamiz?

– Erim bilan maslahatlashdik, – dedi Messua, – Kanhivarga bu yerdan o‘ttiz milcha keladi. Agar shu bugunoq, u yerga yetib borolsak, tirik qolamiz, yetib borolmasak – o‘lganimiz.

– Tirik qolasiz. Bugun qishloq darvozasidan biron tirik jon tashqariga chiqolmaydi. Voy, u nima qilyapti?

Messuaning eri cho‘kkalab olib, uyning burchagidagi yerni qaziyotgandi.

– U yerda erimning pullari bor, – dedi Messua. Axir biz o‘zimiz bilan boshqa hech narsa olib ketolmaymiz-da.

– Ha, bildim! Bu haligi qo‘ldan-qo‘lga o‘tib yursa-da, hech isimaydigan narsa-da. U narsa boshqa joylarda ham kerak bo‘ladimi?

Erkak jahl bilan qarab qo‘ydi.

– U qanaqasiga jodugar bo‘lsin? U ahmoqning o‘zginasi! – deb to‘ng‘illadi erkak. – Bu pullarga men ot sotib olishim mumkin. Bizni shunday kaltakladilarki, uzoqqa ketishga madorimiz yetmaydi. Qishloqlilar bo‘lsa bizni quvib yetishi mumkin.

– Aytyapman-ku, axir, hech kim quvib yetolmaydi deb, men bunga yo‘l qo‘ymayman. Lekin, ot bo‘lsa yaxshi bo‘ladi, Messua juda charchagan.

Oxirgi rupiyasini beliga bog‘lab olgach, erkak o‘rnidan turdi. Maugli ayolni darchadan oshib tushishiga yordamlashdi. Tunning muzdek shamoli ko‘kragiga urgan Messua ancha te tiklashdi. Biroq charaqlab turgan yulduzli osmon oldida changalzor g‘oyatda qorong‘i va dahshatli bo‘lib ko‘rindi.

– Kanhivar yo‘lini bilasizmi? – deb shivirlab so‘radi Maugli. Ular «ha» degandek bosh iring‘ab qo‘yishdi.

– Juda soz. Hech qanday xavf-xatar yo‘qligi esingizda bo‘lsin. Shoshilishning ham hojati yo‘q. Faqat... Faqat changalzorda orqadan ham, oldindan ham g‘alati qo‘shiq eshitishingiz mumkin.

– Bizni kuydirib yuborishlaridan qo‘rqmaganimizda, tunda changalzorga qadam qo‘yishga jur‘at etolmasdik-ku, axir. Odamlar tomonidan o‘ldirilgandan ko‘ra hayvonlar panjasida tilka-pora bo‘lganimiz afzalroq! – dedi erkak.

Lekin Messua Maugliga qarab, iljayib qo‘ydi.

– Axir sizlarga aytyapman-ku, – dedi Maugli, ayiq Balu quloqsiz bo‘ri bolasiga Changalzor qonunini yuz martalab qaytarayotgandek. – Axir aytyapman-ku, changalzorda bironta tish sizlarga qarshi qayralmaydi, bironta panja sizga qarshi o‘qtalmaydi. Sizlar Kanhivarga yetmaguningizcha, na odam, na hayvon yo‘lingizni to‘solmaydi. Sizlarni qo‘riqlashadi. – Messuaga tez o‘girilib: – Ering mening gaplarimga ishonmayapti, sen-chi, sen ishonasanmi? – deb so‘radi.

– Albatta, o‘g‘lim. Sen changalzor bo‘risimisan, yo odamzotimisan, baribir, men senga ishonaman.

– Maxluqlarimning qo‘shig‘ini eshitganda ering qo‘rqib ketishi mumkin. Sen bo‘lsang, gap nimadaligini tushunib olarsan. Jo‘nashlaring mumkin, ammo shoshilmang. Chunki shoshilishga hojat yo‘q: darvoza berkitib qo‘yilgan.

Messua ho'ngrab Mauglining oyoqlariga o'zini tashladi, lekin Maugli titrab ayolni darhol yerdan ko'tardi. Shunda Messua uning bo'yniga osilib, esiga kelgan nomlarni aytib erkalab, bolaning yuz-ko'zlarini siladi.

Ular Changalzor tomon yo'l olishdi. Ona Bo'ri ham yashirib yotgan yeridan sakrab chiqdi.

– Ularni kuzatib qo'y! – dedi Maugli. – Ehtiyot bo'l, changalzorda bironta maxluq ularga daxl qilmasligi kerak. Atrofga xabar qil, men esa Bagirani chaqiraman.

Bo'g'i va cho'ziq uvillash ovozi eshitildi-yu, yana tindi. Maugli, Messuaning eri cho'chib, kulba tomon qochishga hozirlanganini ko'rib qoldi.

– Bor, boraver! – dedi dalda berib Maugli. – Men sizlarga qo'shiq eshitasiz deb aytdim-ku. U sizlarni Kanhivargacha kuzatib qo'yadi. Bu Changalzorning Mehribonligi!

Messua erini oldinga itardi, ularni va Ona Bo'rini zulmat o'z qa'riga yutarkan, birdan Maugli oyog'i ostida Bagira paydo bo'ldi.

– Birodarlaringning qilmishiga men uyaldim, – dedi miyovlab Bagira.

– Nima bo'ldi? Ular Baldeo uchun yomon kuyladilarmi? – deb so'radi Maugli.

– Haddan ortiq yaxshi! Juda yaxshi! Ular hatto meni ham har qanday g'ururdan voz kechishga majbur qilishdi. Meni ozod qilgan siniq qulf haqiga qasam bo'lsinki, xuddi bahordagidek nochor changalzor bo'ylab kuyladim. Nahotki, sen bizning ovozimizni eshitmagan bo'lsang?

– Mening boshqa ishlarim bor edi. Kuy yoq-qan-yoqmaganligini yaxshisi Baldeoning o'zidan

so'ra. U to'rttalovi qayerga g'oyib bo'ldi? Bugun bironta odam zoti darvozadan chiqmasligi kerak!

– To'rttovini nima qilasan? – dedi Bagira yonib turgan ko'zlari bilan unga qararkan, og'irligini u yonidan-bu yoniga tashlab, tobora qattiqroq xurillay boshladi: – Men ularni to'xtatib turishim mumkin, Ukajon. U kuylar va daraxtga tirmashib chiqayotgan odamlar meni rosayam hayajonga soldi-da! Men ular orqasidan butun kun bo'yi quyoshning ertalabki charaqlagan nurida ham, tush paytida ham yugurdim. Xuddi bo'rilar bug'ularni poylagandek, men ularni poylab yurdim. Men – Bagira. Bagira! Bagira! Go'yo o'z soyam bilan o'ynashgandek, ular bilan o'ynashdim. Qara!

Shunday deya haybatli qoplon xuddi mushukchadek bir sakrab, yerga tushib kelayotgan bargga tashlandi, panjalari bilan goh o'ngga, goh chapga zarba urdi, panjalarining tez va chaqqon harakatlaridan havo vishillardi. U unsizgina yana yerda turib qoldi. Yana, yana va yana balandga qayta-qayta sapchidi, uning xurillashi kuchaygandan-kuchaya borib, oxiri qaynayotgan qozondan varaqlab chiqayotgan bug' ovozigacha o'xshab ketdi.

– Men Bagira – butun kuch-qudratim bilan changalzorda tun qo'ynidaman! Mening tajovuzimga kim bardosh bera oladi?! Bolakay, bir zarb bilan boshingni majaqlab, yoz paytidagi qurbaqaga o'xshash yapasqi qilib qo'yishim hech gap emas!

– Xo'sh, majaqlay qol! – dedi Maugli changalzorчасiga emas, balki qishloqchasiga.

Odamning so'zi birdaniga Bagirani hovuridan tushirdi. U orqasiga tisarildi. A'zoyi-badani titrab,

orqa oyoqlarida o'tirib qoldi. Yana Maugli itoatsiz bo'rilarga qaragandek, qoplonning zumraddek yonib turgan ko'zlariga tikilib, mayoqdagi o't so'nganidek, asta-sekin uchqunlar yo'qolib, ko'zlarini chetga olmaguncha unga tikilib qarab turdi. Qoplonning boshi tobora pastga egilib, oxiri qip-qizil g'adir-budir tili Mauglining oyog'ini tirnab o'tdi.

– Bagira, Bagira, Bagira! – deb shivirladi bola, uning titrayotgan yelkasi va bo'ynini zo'r berib silab. – Tinchlan! Sen emas, tun aybdor!

– Bularning barchasi tungi hidlardan, – dedi qilmishiga pushaymon bo'la boshlagan Bagira. – Havo meni qahrabodek o'ziga tortmoqda. Sen buni qayoqdan bilasan?

Hind qishloqlarining atrofi turli-tuman hidlar bilan o'ralgan. Bunday hidlar, musiqa va may odamlar uchun qandayin joziba qudratiga ega bo'lsa, tumshug'i bilan bilish va sezishga o'rgan-gan hayvonlar uchun ham bamisoli shunday quvvatga ega.

Maugli yana bir necha daqiqa qoplonni silab-siypadi, nihoyat u tamomila o'zini bosib oldi, oxiri, mushuk gulxan oldida yotgandek panjalarini cho'zib, ko'zlarini yarim yumib, yotib oldi.

– Sen ham biznikisan, ham begonasan: seni changalzorning maxluqi desa ham bo'ladi, begona desa ham bo'ladi, – dedi nihoyat Bagira. – Men esa bir qora qoplonman, xolos. Ammo seni jonimdan ham yaxshi ko'raman, Ukajon.

– Nima uchundir ular daraxt tagida juda uzoq gaplashib qolishdi, – dedi Maugli Qoplonning so'nggi so'zlariga e'tibor bermay. – Baldeo ularga bir emas, bir qancha rivoyatlarni so'zlayotganga

o'xshaydi. Hademay ular ayolni eri bilan Qizil Gulga tashlash uchun kulbadan olib ketishga kelsalar kerak. Qarasalarki, qopqon bo'm-bo'sh. Ha-ha!

– Gapimga quloq sol, – dedi Bagira. – Kel, ular kulbada meni topishsin. Meni ko'rgach, kamdan-kam odamni kulbadan chiqib ketishga majoli qoladi. Qafasda birinchi bor o'tirayotganim yo'q-ku. Meni sirtmoqqa solishlari esa, dargumon.

– Aqling joyida! – dedi kulib Maugli.

Qoplon bo'lsa kulba tomon pisib ketdi.

– Puf-fo! – dedi tumshug'ini jiyirib Bagira: – Bu yerdan odam isi kelyapti, ammo karavot xuddi men Udaypurda Maxaroja uyida yotgan karavotga o'xsharkan. Ana endi men yotib olaman!

Maugli, bahaybat hayvonning og'irligidan karavot arqonlarining g'ijirlab ketganini eshitdi.

– Meni qutqargan siniq qulfga qasam bo'lsinki, ular ajoyib o'ljani qo'lga tushirdik deb o'ylaydilar. Kel, Ukajon, yonimga o'tir, birgalikda ularga muvaffaqiyat tilaymiz.

– Yo'q, mening boshqa ishim bor. Bu mojaralarda mening ishtirokim borligini odamlar to'dasi bilmasligi kerak. O'zing eplayver. Ularni ko'rgani ko'zim yo'q.

– Hay, shunday bo'la qolsin, – dedi Bagira. – Ana, ular kelyapti!

Qishloqning u chekkasida daraxt tagida boshlangan gurgung g'ala-g'ovurga aylangandi. Oxirida qo'llariga qamchin, bambuk tayoqlar, o'roq va pichoq ushlagan olomon, qurollarini havoda o'ynatib, to'polon ko'tarib, ko'chani to'ldirib yo'lga

tushdi. Hammadan oldinda Baldeo borar, boshqalar ham undan orqada qolmaslikka intilib:

– Ko'rsat bizga jodugar er-xotinni! Tomlariga o't qo'ying! Afsungarga mehribonchilik nimaligini ularga ko'rsatib qo'yamiz! Keling, avval ularni urib o'ldiramiz! Mash'al! Mash'alni ko'paytiring! – derdi.

Shu o'rtada odamlar eshik lo'kidoni bilan ovora bo'lib qolishdi. Eshik juda mahkam berkitilgan edi. Lekin olomon lo'kidonni kuch bilan sug'urib, uloqtirdi. Mash'al nurlari uyni yoritarkan, olomonning ko'zi karavotda bor bo'yicha yastanib, oldingi oyoqlarini bir-biri ustiga qo'yib, salgina pastga osiltirib yotgan qop-qora va qo'rqinchli Bagiraga tushdi. Uy ichiga bir necha daqiqa dahshatli sukunat cho'kdi. Sarosimaga tushgan olomonning oldingi qatori jon holatda orqaga tisarilib, o'zini ko'chaga otdi. Xuddi shu payt Bagira, go'yo o'z tengini haqoratlaganday esnadi. Mo'ylovdor lablari ko'tarilib, ikki yoqqa tarvaqaylarkan, qip-qizil tili buralib ketdi. Pastki jag'i tobora osilib, issiq halqumigacha yaqqol ko'rindi. Qop-qora og'iz bo'shlig'ida ko'ringan yirik-yirik oziq tishlari bir-biriga urilib, po'lat halqadek sharaqlab ketdi. Sal o'tmay ko'cha butunlay bo'shab qoldi. Bagira sapchib o'rnidan turib, darchadan sakrab tushdi-da, Mauglining yoniga kelib turdi. Dahshatdan esankirab qolgan odamlar esa, bir-birini bosib, turtib kulbalari tomon oshiqardi.

– Ular tongga qadar joylaridan jilishmaydi, – dedi bamaylixotirlik bilan Bagira. – Xo'sh, endi nima qilamiz?

Qishloq ustiga tungi sukunat cho'kkandek tuyulardi. Biroq, diqqat bilan quloq solinsa, har bir kulbadan don solingan sandiqlarning surilgani eshitilardi. Odamlar eshik orqasiga og'ir sandiqlarni tirab qo'yishmoqda edi. Tongga qadar qishloqda biron jonzot qimir etmaydi, deb Bagira to'g'ri aytgandi.

Maugli xayolga cho'mgan holda qimir etmay jim o'tirar, uning yuzi tobora tundlashib borardi.

– Men biron gunoh qilib qo'ydimmi? – dedi nihoyat Bagira bolaga erkalangandek suykalarkan.

– Yaxshilikdan boshqa hech narsa, ertalabgacha ularga poyloqchilik qil. Men bir mizg'ib olay.

Shunday dedi-yu, Maugli chopganicha o'rmonga kirib, tosh ustiga o'zini tappa tashlagancha uyquga ketdi. Shu yotgancha bir kecha kunduz uxladi.

Uyqudan ko'zini ocharkan, yonida o'tirgan Bagiraga ko'zi tushdi. Uning oyoqlari ostida yangigina o'ldirilgan bug'u turardi. Mauglining ovchi pichog'i bilan qanday chaqqon harakat qilishi, go'sht yeb, suv ichishiga Bagira qiziqsinib qarab turdi. Qorni to'ygach, Maugli qo'llarini dahaniga qo'yib yotdi.

– Ayol bilan eri Kanhivarga eson-omon yetib olishibdi, – dedi Bagira. – Ona Bo'ri kalxat Childan xabar yuboribdi. Ular tun yarmiga yetmasdanoq ot topishibdi va o'sha ondayoq jo'nab ketishibdi. Xo'sh, bu yomon xabarmi?

– Yaxshi xabar, – dedi Maugli.

– Sening odamzotlaring to quyosh chiqquncha uydan eshikka chiqmadi. Tong otgach,

naridan-beri kerakli yumushlarini bitirib, yana kulbalariga yashirinib olishdi.

– Ehtimol, ular seni ko‘rib qolishgandir?

– Bo‘lishi mumkin. Tong otar payt men darvoza oldida tuproqqa ag‘anab, chamamda biroz kuylab ham qo‘ydim. Xo‘sh, Ukajon, endi bu yerda qiladigan ish ham qolgani yo‘q. Men va Balu bilan ovga yuraqol. Balu yangi asalari uyalarini topganmish, ularni senga ko‘rsatmoqchi. Hammamiz seni qadimgidek biz bilan birga bo‘lishingni istaymiz... Menga bunday tikilib qarama, sendan qo‘rqaman! Eri bilan ayolni endi Qizil Gulga tashlamaydilar, Changalzorda hamma narsa qadimgidek bo‘lib qolaveradi. Ha, bu haq gap emasmi? Kel, odamlar to‘dasi haqidagi gaplarni unutaylik!

– Ularni unutishadi, juda tez unutib yuborishadi. Bu tun Xatxi qayerda ovqatlanarkin?

– Qayerni ko‘ngli tusasa, shu yerda. Indamasning qayerdaligini kim ham biladi deysan? Senga nima uchun kerak bo‘lib qoldi? Biz o‘rinlatolmagan qaysi bir yumushni Xatxi bajarishi mumkin?

– Aytib qo‘y, Xatxi uchala o‘g‘li bilan huzurimga bir kelib ketsin.

– Qo‘y, qo‘y, Ukajon, Xatxiga «kelsin», «ketsin» deb buyruq berish yaramaydi. Uni changalzorning Xo‘jasi ekanligini va odamlar to‘dasi aft-basharangni o‘zgartmasdan avval senga Changalzorning Muqaddas Sehrli So‘zlarini o‘rgatganini unutma.

– Hechqisi yo‘q. Mening ham unga atalgan Muqaddas So‘zlarim bor. Qurbaqacha Maugli huzuriga bir kelib ketarmishsan, degin. Mabo-

do, hadeganda eshitavermasa, oyoq osti qilingan Bxaratpura yerlari haqi-hurmati tashrif buyursin.

– «Oyoq osti qilingan Bxaratpura yerlari haqi-hurmati», – deb Bagira eslab qolish uchun uch-to‘rt marta takrorladi. – Ketdim! Xatxining faqat jahli chiqadi, xolos. Men Indamas ustidan qanday Muqaddas So‘z hukmron ekanligini bilish uchun bir oylik o‘ljani berishga tayyorman.

Bagira ketdi, Maugli esa g‘azablanganidan o‘zi-ni qayerga qo‘yishni bilmay, ov pichog‘ining uchi bilan yerni o‘ya boshladi. Maugli umri bino bo‘lib odamzot qonini ko‘rmagan, umrida birinchi dafa ko‘rgani va hidini sezgani qo‘llari bog‘langan tas-madagi Messua qoni bo‘lgani uchun ham uning yurak-bag‘rini ezib yuborgandi. Messua onalik mehri bilan uni o‘z bag‘riga oldi. Mauglining ham unga mehri toblandi. Ammo odamlardagi shafqatsizlik, qo‘rqoqlik va sergaplik qanchalik uning jig‘iga tegmasin, ularning yovuzliklaridan nechog‘lik g‘azablanmasin, agar changalzorning barcha noz-ne‘matlarini unga sovg‘a qilganlarida ham, harqalay, odamlarni jonidan judo qilib, yana bir bor qon isini sezishni baribir istamasdi. Uning rejasi ancha sodda va anchagina to‘g‘ri edi. Bu rejani vujudga keluviga chol Baldeoning tog‘olcha daraxti tagida aytib bergan rivoyatlaridan biri sabab bo‘lganini eslab, Maugli o‘zicha kulib qo‘ydi.

– Chindan ham, aytganing Muqaddas So‘z ekan, – dedi qaytib kelib Bagira uning qulog‘iga. – Ular daryo bo‘yida o‘tlab yurishgan ekan. Xuddi qo‘toslardek gapimga quloq solishdi. Qara, o‘zlari ham kelishyapti!

Xatxi va o'g'illari, har vaqtdagidek, tovushsizgina paydo bo'lishdi. Bo'ksalariga yopishgan daryo balchiqlari hali qurib ulgurmagan, yo'l-yo'lakay qoziq tishlari bilan yulib olgan yosh banan niholnini Xatxi xayolchang chaynardi. Yer tagida ilon qimirlasa biladigan Bagira, bir qarashdayoq, filning bahaybat gavdasida sodir bo'layotgan har bir harakatda, changalzor Xo'jasi bola-bo'rivachcha oldiga emas, balki nimadandir hadiksirayotgan maxluq, balodan ham tap tortmaydigan dovyurak kimsa huzuriga kelganini fahmladi. Xatxining o'g'illari esa uning orqasida yonma-yon turib, u yon-bu yon chayqalishardi.

Xatxi Maugli oldiga kelib, oving baroridan kelsin, degandi, u boshini salgina ko'tarib qo'ydi. Xatxiga biron og'iz so'z qotishdan oldin Maugli, uni og'irligini u oyog'idan-bu oyog'iga tashlab, chayqalishga, u yon-bu yonini qoqib olishga majbur qildi. Gap boshlarkan, o'shanda ham fillarga emas, Bagiraga yuzlanib dedi:

– Men bugun sizlar payiga tushgan ovchidan eshitgan bir rivoyatni so'zlab bermoqchiman. Bu rivoyat, tuzoqqa tushib, u yerdagi o'tkir qoziqlar tovonidan yelkasigacha tilib yuborgan va tanasida bir umrga oq chandiq qoldirgan qari va aqlli filning sarguzashtidan iborat.

Maugli qo'lini uzatgan edi, fil bir yonga o'girildi. Shu payt Xatxining tosh taxtadek kulrang yonboshida, xuddi o'tli darra bilan o'yilgandek oppoq chandiq oy yog'dusida yiltirab ko'rindi.

– Odamlar filni tuzoqdan chiqarib olishadi,
– deb davom ettirdi Maugli. – Lekin baquvvat

fil zanjirlarni parchalab, o'rmonga qochadi va yarasi bitguncha ovloq yerlarda yashirib yuradi. Sog'aygach, o'z ovchilarining ekinzorlariga qaytib keladi. Ha, endi esimga tushdi, o'sha filning uchta o'g'li ham bo'lgan. Bu voqeadan beri qanchadan-qancha yomg'irlar yog'ib o'tgan. Men rivoyat qilgan voqea esa bu joydan ancha yiroqda – Bxaratpura yerlarida bo'lib o'tgan. Kelgusi o'rim-yig'im yilida bu yerlarning taqdiri nima bo'ladi, Xatxi?

– Hosilni uch o'g'lim bilan birgalikda yig'ishtirib oldik, – dedi Xatxi.

– Hosildan keyin ekinladigan ekinlar-chi? – deb so'radi Maugli.

– Endi ekin ekilmaydi, – dedi Xatxi.

– Ekin yerlariga yaqin turadigan odamlarning ahvoli ne kechdi? – deb so'radi Maugli.

– Ular ketib qolishdi.

– Odamlar uxlaydigan kulbalar nima bo'ldi? – so'radi Maugli.

– Uylarning tomini buzib tashladik, devorlarini changalzor yutib yubordi.

– Undan keyin nima bo'ldi? – deb so'radi Maugli.

– Biz beshta qishloqni changalzor ixtiyoriga tonshirdik: bu qishloq joylaridan, ekinzorlaridan, o'tloqlaridan, yumshoq qilib haydalgan yerlaridan nom-u nishon qolmaganidek, u yerlardan rizq-ro'zini topib yeya oladigan bironta odam zoti qolmadi. Bxaratpura yerlari ana shunday ostin-ustun qilindi. Yashirmayman, bu ishni o'g'illarim bilan biz qildik. Endi menga ayt-chi, bu gaplarni qanday qilib bilib olding? – deb so'radi Xatxi.

– Bu gapni bir odamdan eshitdim. Ha, hatto Baldeo ham har vaqt aldayvermas ekan. Bu ish juda qoyillatilgan, oq chandiqli Xatxi; ikkinchi marta undan ham yaxshiroq bazarasizlar. Chunki bu safar ishni odam boshqaradi. Meni quvib yuborgan odamlar yashaydigan qishloqni bilasan-a? Endi ular o'sha joyda yashamasliklari kerak. Ularni na ko'rgani ko'zim bor, na otgani o'qim!

– Biron kimsani o'ldirishga to'g'ri kelmaydimi? Bxaratpura yerlarini ostin-ustun qilganimizda oziq tishlarim qip-qizil qonga bo'yalgan. Yana bir bor qon isi hidlashni xohlamayman.

– Mening ham. Hatto men, ularning suyaklari ham pok yerimizni murdor qilishini xohlamayman. O'zlariga boshqa yerdan uya izlashsin. Ularning bu yerda qolishi mumkin emas! Menga sut berib, mehr-shafqat ko'rsatgan ayolning qonining isi dumog'imdan ketgani yo'q. O'sha mehribon ayolni men tufayli o'ldirmoqchi bo'lishdi. Men bo'lmaganimda, uni o'ldirib yuborishlari turgan gap edi. Faqat qishloqlilar ostonasida o'sib chiqqan yovvoyi o't hidigina bu qon isini yuvishi mumkin! U is hali ham dimog'imni kuydirmoqda! Xatxi, changalzorni qishloq ustiga boshla, Xatxi!

– Oh! – dedi Xatxi, – qishloqlar bahorgi butalar ostida ko'milib, yo'q bo'lmaguncha terimdagi chandiq alami shunday bosilmagandi. Senga hamdardman: sening janging bizning ham jang! Ular ustiga changalzorni tashlaymiz.

Mauglining butun vujudini g'azab va nafrat chulg'ab olganidan dag'-dag' titrayotganda fillar

turgan joy bo'shab qoldi. Bagira dahshat bilan Maugliga qarab turardi.

Xatxi va uning o'g'illari o'z yo'llaridan jo'nab, vodiylar bo'ylab jimgina odimlab borardilar. Ikki kun davomida ular muttasil yurib, oltmish milcha changalzorni bosib o'tishdi. Ularning har bir qadami, xartumlarining har bir harakati Mango, Chil, Maymun Ahli va barcha parrandalar orasida yangidan-yangi mish-mishlarga sabab bo'ldi. So'ngra Xatxi va o'g'illari bir hafta mobaynida osoyishtagina o'tlashda davom etdilar. Tog' bo'g'ma iloni Qaoga o'xshab, Xatxi va uning o'g'illari biron ishga kirishishdan oldin, agar ortiqcha ehtiyoj bo'lmasa, shoshma-shosharlik qilishni yoqtirishmaydi.

Oradan bir hafta o'tar-o'tmas changalzor bo'ylab, falon vodiylar bo'liq o'tloqlar va muzdek, shirin suvga boy ekan degan uzunquloq gaplar tarqalib qoldi. Lekin bu mish-mishni kim tarqatgani noma'lum edi. Mo'l-ko'l ovqat desa dunyoning narigi chekkasiga borishga ham tayyor bo'lgan to'ng'izlar birinchi bo'lib yo'lga tushishdi. Ular poda-poda bo'lib, toshloqlardan yura boshladilar; ular ketidan bug'ular; bug'ular orqasidan esa o'laksaxo'r mitti tulkilar yurib qolishdi. Bu bug'ular bilan yonma-yon tepsa tebranmaydigan qo'ng'ir ohi – nilgaular, ular ortidan botqoq qo'toslari guruh-guruh bo'lib yo'lga ravona bo'lishdi. Goh o'tlab, goh suvlab, yana o'tlab borayotgan, tartibsiz sochilib ketgan hayvonlar podasini orqaga qaytarish uchun andakkina turtki kifoya edi. Biroq ular orasida ikkilanish sezilishi bilanoq kimdir to'satdan paydo bo'lar

va hayvonlarni tinchita boshlardi. Goho ajoyib o'tloq bu yerdan uncha uzoq emas, andak yuril-sa yetiladi degan xabar bilan Jayra Sohi paydo bo'lib qolar; goho bahaybat qanotlarini pirpiratib, sevinch bilan chiyillab, falon yerda hech zog' yo'q, degandek ko'rshapalak Mang parvoz qilib o'tar; goho og'zi to'la ildiz, bahaybat ayiq Balu lopillab podalar oldiga kelib, yarim hazil, yarim chin qilib turli harakatlar bilan ularni cho'chitib, kerak tomonga burib yuborardi. Ko'plar orqaga qaytdi, turli tomonga to'zg'ib ketdi yoki ilgari yurishni istamadi. Ba'zilar hamon yaxshi o'tloq va ozuqa umidida ilgarilab borardi.

Oradan ko'p kun o'tgach, shunday manzara ko'zga tashlanardi: bug'u, to'ng'iz va ohular sakkiz-o'n mil keladigan yerda davra yasab aylanishar, yirtqich hayvonlar esa ularga chekka-chekkadan hujum qilardi. Shu aylanma yerning o'rtasida qishloq joylashgan bo'lib, qishloq tevaragidagi ekinzorlarda bug'doy pishib yetilgan, ekinzorning har yer-har yerida qurilgan havozalarda bug'doyni parranda va boshqa olg'irlardan qo'riqlash uchun odamlar joylashib olgandi.

Zulmatli bir tunda Xatxi o'g'illari bilan tovush chiqarmay, changalzordan chiqib, to'g'ri ekinzor tomon yo'l oldi. Xuddi daraxt navdalarini cho'rt-cho'rt uzgandek ular xartumlari bilan havoza poyalarini va qo'riqchilarni sharaqlatib sindira boshlashdi. Ag'anagan havoza bilan birga yerga yiqilgan odamlar nima gapligini bilib ulgurmasdanoq boshlari ustida fillarning momaqal-diroq gulduragandek ovozini eshitib qoldilar. So'ngra hurkitilgan bug'ularning oldingi qismi

quyundek ekinzorlarga yopirilib, bosib-yanchib tashladi; ular orqasidan yopirilgan to'ng'izlar uchli tuyoqlari va to'mtoq tumshuqlari bilan bug'ulardan qolgan-qutganlarini ham bitta qoldirmay nobud qilishdi. Vaqti-vaqti bilan bo'ri-lar tomonidan hurkitilgan podalar o'zini u yon-dan-bu yonga tashlab, ko'm-ko'k ko'karib turgan arpalarni yer bilan yakson qilar, ariqlarni tep-tekis yerga aylantirib yuborardi. Tong otishiga yaqin hayvon podalarini halqa qilib o'rab olgan yirtqichlar ikki tarafdin orqaga tisarilib, davra-dan chiqish uchun yo'lakcha ochib qo'yishdi. Yo'l ochilganini payqagan bug'ular poda-poda bo'lib, shu yo'lakdan qishloqning janubiga qa-rab yopirilishdi. Boshqa dovyurakroq hayvonlar esa kelgusi tunda ham shu yerda tamaddi qilish umidida daraxtzorga kirib bemalol yotib olishdi.

Harqalay, ko'zlangan ish bajarilgandi. Erta bilan ekinzorlariga nigoh tashlagan dehqonlar barcha ekin-tikinlar yer bilan yakson bo'lganini ko'rib, dahshatga tushishdi. Bu yerlardan jo'nab qolishmasa, ajal panjasiga duchor bo'lishlarini dehqonlar yaxshi tushunishardi. Chunki, ochlik ham xuddi changalzor kabi dehqonlar bilan har vaqt yon qo'shin edi. Ertalab qo'toslarni o'tloqqa haydab kelinganda, o'tloq bug'ular tomonidan ship-shiydam qilib ketilganini ko'rishdi. Noiloj och qo'toslar o'zlarining yovvoyi qardoshlari orqasidan ergashib, changalzor tomon yo'l olishdi. Kech kirgach esa, odamlar qishloqning uch-to'rt oti otxonada miyasi majaqlangancha yotganini ko'rib qoldilar. Bunday zarb urish faqat Bagiraninggina qo'lidan kelardi; oxirgi

murdani ham faqat o'rtaga sudrab olib chiqib tashlashdek fikr faqatgina Bagiradan chiqishi mumkin edi.

Bu tunda dehqonlar dalada gulxan yoqishga jur'at etishmadi. Xatxi bo'lsa kechagidan qolgan-qutganini ham supurib tashlash uchun yana o'g'illari bilan bel bog'lab ishga kirishdi. Xatxining qadami tekkan yerdan bironta don topishga umid qilmasa ham bo'lardi. Dehqonlar, hozircha ekish uchun ehtiyotlab qo'ygan donlari bilan tamaddi qilib turishga, yomg'irlar mavsumi tugagach esa boshqa yerlarga ishga yollanishga qaror qilishdi. Shunday qilib boy berilgan yil o'rnini to'ldirmoqchi bo'lishdi. Bu hangomalarni ko'rib, savdogar dehqonlarga sotiladigan dondan keladigan foydani kallasida xomcho't qilib o'tirganida Xatxining o'tkir oziq tishlari uning bor donlar to'la omborining paxsa devorlarini vayron qilishga kirishdi.

Bu paytda kohin zo'r berib toat-ibodat qilib, bu balolarni daf qilishni tangridan iltijo qilardi. Ammo toat-ibodatlarining birontasi foyda bermadi. Ehtimol, derdi esankirab qolgan kohin, qishloq ahli, o'zi bilmagani holda changalzor xudolaridan birining g'azabini qo'zg'agandir. Oxiri bo'lmagach, hindularning eng qadimiy xalqlari – yerning asl egalari avlodidan tarqagan, mitti gavgdali, aqlli, tanasi ko'mirdek qop-qora gondalarning boshlig'iga chopar yuborishdi. Ko'chmanchi, ammo mohir ovchi deb nom chiqargan gondalar qabilasi changalzorning ichkarisida yashardi. Yetib kelgan gondani topgan-tutganlari bilan yaxshilab siylashdi. Gonda

bo'lsa, bir oyoqlab turar; qo'liga o'q yoy tutgan, uch-to'rtta uchi zaharlangan o'qlarni sochiga sanchib olgandi. Esxonasi chiqib ketgan odamlar va ularning ship-shiydam qilingan ekinzorlariga qo'rqinch bilanmi yo nafrat bilanmi qarab turardi. Odamlar gondadan mabodo sizning eng hurmatli sanalgan ma'budangizni xafa qilmadikmi, unga qanday qurbonlik lozim bo'ladi, deb so'rashdi. Gonda hech qanday javob bermadi, biroq achchiq qovoqning uzun novdasini shart uzib olib, ma'budani baqraytirib, u bilan ibodatxonaning eshigini bog'lab qo'ydi. Keyin u Kanhivar tomonga qo'lini bir necha bor silkitib qo'ydi. So'ngra hayvonlar podasi qanday o'tib borayotganini ko'rish uchun changalzordagi o'z makoniga qaytib ketdi. Changalzor hujumini faqat oq tanli odamlargina to'xtatishi mumkinligini u yaxshi bilardi.

Yovvoyi qovoq poyasi bilan ibodatxona eshigini chirmab tashlashining ma'nosini so'rab o'tirishning hojati yo'q edi. Buning ma'nosi odamlar sig'inadigan ibodatxona oldida yovvoyi qovoq o'sib chiqadi. Demak, endilikda odamlarning bu yerda qolishi mumkin emas, degan gap.

Ammo o'rnashib olgan joyidan qo'zg'alish qishloqlilar uchun juda og'ir gap. Odamlar avvaliga yoz uchun g'amlangan ozuqalarni yetgancha tamaddi qilishdi. So'ngra changalzor yong'oqlarini terishga tutindilar. Ammo, hatto kunduz kunlari ham ularni daraxtlar orasidan o'tdek chaqnab turgan ko'zlar ta'qib qilar, dahshatga tushgan odamlar shoshilgancha orqasiga qaytarkan, besh daqiqa oldin yonidan

– Bu po‘choqlarni changalzor bir yamla-
sa yutib yuboradi, – dedi xarobalar orasidan
eshitilgan xotirjam ovoz, – avval to‘siq devorlarni
ag‘darmoq zarur.

Shu chog‘ Maugli yomg‘irdan yiltillagan yelka-
larini ko‘rsatib xuddi horigan qo‘tosdek, qulayot-
gan devordan nariga sakrab, o‘zini chetga oldi.

– Har narsaning o‘z vaqti bor, – dedi xirildoq
tovush bilan Xatxi. – Ha-da! Bxaratpurada oziq
tishlarim qondan qizil rangga bo‘yalgandi! Qani,
o‘g‘illarim, to‘siq devor yoniga! Boshlaring bilan!
Birdaniga! Ha denglar-chi!

To‘rttalovi bir safda turib, itarishdi. To‘siq
devor avval qimirladi, darz ketdi va qarsillab
ag‘anadi. Uzoqdan bosqinchilarning loyga
belangan boshlarini ko‘rib qolgan odamlar
dahshatdan qotib qolishdi. Boshpanasiz,
oziq-ovqatsiz qolgan odamlar vodiyni pastki
tarafga qochib qolishdi. Ostin-ustun qilingan,
kuli ko‘kka sovurilgan qishloqlari esa erib
ko‘zdan g‘oyib bo‘layotgandek, orqada qolib
ketmoqda edi.

Oradan bir oy o‘tgach, qishloq o‘rnida ko‘m-
ko‘k va nozik o‘t-o‘lan bilan qoplangan tepacha
paydo bo‘ldi. Yomg‘irlar mavsumi tugagach,
bundan yarim yilgina avval yashnab turgan
ekinzorlar o‘rnini changalzor egalladi.

Tog'dagi bahaybat bo'g'ma ilon Qao ehtimol bu yil ikki yuzinchi marta po'stini tashladi. Sovuq O'ngirda Qao tufayligina tirik qolgan Maugli uning yaxshiligini unutmagandi. Bu hodisani siz ham unutmagan bo'lsangiz kerak. Shuning uchun ham bo'g'ma ilonni eson-omon po'st tashlab olganini tabriklash tilagida uning huzuriga yo'l oldi. Po'st tashlagan ilon to yangi terisi yaltiroq holga kirmaguncha serjahl va badqovoq bo'lib yuradi. Qao, endi, Mauglini qadimgidek bolakay deb kalaka qilmasdi. Changaorning barcha maxluqlari kabi Qao ham Mauglini Changaorning Xo'jasi deb tan olar; shu boisdan o'z tengqurlari qatori u ham butun eshitgan-bilganlarini Maugliga oqizmay-tomizmay so'zlab berishni shart deb bilardi. Changaorning o'rtacha maxluqlari deb atalmish qurt-qumursqalar, yer osti yoki yer ustida umr o'tkazuvchi hasharotlar, xarsang toshlar tagida, pushtalar va yo to'nkalar orasida yashovchi jondorlar haqidagi gaplar, o'z-o'zidan ayonki, Qaodek bahaybat bo'g'ma ilonning qulog'iga yetib bormas, ular haqida rivoyatlar bitilgudek bo'lsa, uning tangali terisining bir burchiga jo bo'lib ketishi mumkin.

Shu kuni Maugli Qaoning bahaybat halqaga o'xshash tanasi ustida, xuddi jonli kursida o'tirgandek joylashib olib, uning toshlar orasiga tashlangan eski po'stini ko'zdan kechirar, Qao unga g'oyat mehribonlik va xushmuomalalik bilan munosabatda bo'lardi.

– Buning hali but-butun, hatto, ko‘z atrofidagi tangachalar ham tushib ketmabdi, – dedi Maugli ohista, tashlangan po‘stni o‘ynab o‘tirar ekan.
– Boshingni qoplab turgan narsani oyoq ostida ko‘rish g‘alati tuyularkan kishiga!

– To‘g‘ri, biroq mening oyoqlarim yo‘q, – deb javob qildi Qao, – bu yerda hayron qolarli hech gap yo‘q. Barcha jinsdoshlarimning odati shunday. Sen o‘z teringning quruq va qattiq ekanini nahotki hech vaqt sezmasang?

– Unda, Yassibosh, borib cho‘milaman. To‘g‘ri, ba‘zida juda issiqlab ketsam, men ham terimni tashlab, terisiz qipyalang‘och shataloq otgim keladi.

– Men ham cho‘milaman, ham po‘stimni almashtiraman. Ayt-chi, mening yangi po‘stinim senga ma‘qulmi?

Maugli ilonning egri-bugri to‘qimalar bilan qoplangan bahaybat yelkasini paypaslab ko‘rdi.

– Toshbaqaning yelkasi juda qattiq, lekin senikidek ola-bula emas, – debdi bola xayolchan, – mening adashim bo‘lmish qurbaqaning yelkasi ola-bula-yu, biroq yumshoq. Ko‘rinishidan, xuddi pechak gulining serjilo barglaridek tovlanib turadi.

– Yangi po‘st uchun suv lozim. Bir marta cho‘milmaguncha u o‘z asliga qaytmaydi. Qani ketdik cho‘milgani!

– Men seni ko‘tarib olaman, – deb kuldi Maugli va ilon gavdasining eng yo‘g‘on ko‘ringan yeridan ko‘tarmoqchi bo‘lib engashdi.

Ammo uni yerdan uzish – ikki pud keladigan suv quvurni ko‘tarish degan gap edi. Qao

bo'lsa xush yoqqanidan pishqirib, qimir etmay yotardi. So'ngra ularning odatdagi kechki o'yinlari boshlandi: kuchga to'lgan yigit bilan yangi terisida ulug'vor ko'ringan bo'g'ma ilon orasida kuch va chaqqonlikni sinash uchun bo'lgan navbatdagi olishuv boshlanib ketdi. O'z-o'zidan ayonki, agar Qao bor kuchiga erk bersa, Mauglidek yuzlab bolalarni majaqlab tashlashi mumkin edi; lekin u o'z qudrati-ning o'ndan birini ham ishga solmay, faqat o'ynashibgina kurash tushardi, xolos.

Maugli kuch-quvvatga to'lib, u bilan kurash tushish mumkinligiga qanot hosil qilgandan keyingina Qao bolaga bu o'yinlarni o'rgatishga kirishdi. Oxir natijada bolaning gavdasi bag'oyat chayir nayga aylanib ketdi. Goho, Qaoning chayir gavdasi bilan xiqildog'igacha chirmab olingan Maugli bir qo'lini bo'shatib, uning bo'ynidan olishga intilardi. Shunday paytlarda Qao biroz shalpayib, halqani biroz bo'shashtirar, Maugli esa darhol oyoqlari bilan chaqqon harakat qilib, tiralish uchun tosh yoki to'nka izlayotgan bahaybat ilon dumini qayirib yuborardi. Shu tariqa, ular boshlarini bir-biriga tirab, goh oldinga, goh orqaga tebranishar, yana hujumga o'tish uchun qulay fursat kutar; nihoyat, qora va sariq halqadan to'qilgan quyundek yo'g'on chiziqqa aylanar, chirpirak bo'lgan qo'l va oyoqlar dam-badam ko'tarilish uchun tirishib, havoda muallaq turardi.

– Qani-qani-qani! – deyardi Qao va boshi bilan shunday tezkor zarb urardiki, uni hatto Mauglining epchil qo'llari ham daf qilishga ulgurolmay qolardi. – Hozir bo'l, Ukajon! Yana senga daf

qilaman! Mana! Mana! Ha, qo'llaring uvishib qoldimi? Mana senga!

Bu o'yin har gal ham bir xil natija bilan tamom bo'lardi: qarshidan tikkasiga urilgan zarb bilan ilon bolani yiqitardi. Maugli qanchalik urinmasin, mana shu nogahoniy zarbani daf qilish usulini hech o'rganolmadi. Buning uchun derdi Qao, ovora bo'lmay qo'ya qol.

– Ov baroridan kelsin! – deb vishilladi nihoyat Qao.

Maugli ham har vaqtdagidek harsillab va xaxolab o'n qadamcha nariga uchib tushdi.

U changalida o't bilan o'rnidan turdi va Qao orqasidan yo'lga tushdi. Donishmand ilonning sevgan cho'milish joyi qoya bilan o'ralgan, daraxt tanalari botib ketgan kamarga yetib kelishdi. Changalzor odatiga ko'ra bola tovush chiqarmay o'zini suvga tashladi va sho'ng'idi; so'ngra yana tovush chiqarmay suv yuzasiga suzib chiqib, suv ustida qo'llariga boshini qo'yib ko'kka qarab yotib oldi. Qoyalar ustiga kelgan oy nurining suvga tushib turgan jimir-jimir aksini oyoqlari bilan shapillatib, to'zg'itib yubordi. Qao cho'zinchoq kallasi bilan suvni nayzadek yorib borarkan, boshini biroz ko'tarib, Mauglining yelkasiga qo'ydi. Muzdek suvdan huzur qilgan Maugli va Qao mast bo'lgandek suv yuzida jimgina qalqib turishardi.

– Qanday soz-a! – dedi uyqu aralash Maugli. – Aniq esimda. Odamlar to'dasi, xuddi mana shunday tun paytida loydan yasalgan qopqon ichiga kirib qattiq yog'ochga uzala tushib yotishadi. Rohatijon shamoldan saqlanish uchun har tarafni berkitib boshlarini sasigan lattalar

bilan o'rab olishib, burunlari bilan odamning joniga tegadigan bir xil qo'shiqni pixillab aytishadi. O, changalzorda qanday yaxshi-ya!

Ko'zoynakli ilon shoshilgancha qoyadan o'rmalab kelib suv ichdi va bularga qarab «Ov baror» dedi-yu, yana ko'zdan g'oyib bo'ldi.

– O'-o'-o'!!! – dedi Qao nimanidir eslagandek.
– Demak, ko'ngling tusagan narsani changalzor senga beryaptimi, Ukajon?

– Hammasini emas, – dedi kulib Maugli, – hammasinimas, hammasini bo'lganida, har oyda bittadan Sherxonni o'ldirish mumkin bo'lardi. Mana endi bo'lsa, qo'toslarga yalinmasdan o'z qo'llarim bilan uni bo'g'ib o'ldirardim. Yana men, ba'zida, yomg'ir mavsumida oftob charaqlab turishini va aksincha, yozning issiq pallasida quyosh yuzini bulutlar to'sib qo'yishini istardim. Ochiqqan vaqtimda echki ovlashni, echkini ovlarkanman, bug'uga aylanib qolishini, bug'uni bo'g'izlarkanman, uning ohu bo'lib qolishini istardim. Bunday xohish bir menda emas, ham-mada ham bo'ladi-ku, axir!

– Boshqa hech nima istamaysanmi? – so'radi Qao.

– Menga yana nima kerak? Mening Changalzorim va changalzorning mehribonligi bor! Dunyoda g'arb bilan sharq orasida yana bundan ko'ra yaxshiroq biror narsa bormi?

– Ko'zoynakli ilon degan ediki... – deb boshladi Qao.

– Qaysi ko'zoynakli ilon? Hozir o'rmalab o'tganmi? U hech nima demadi-ku? U o'z ovi bilan mashg'ul shekilli?

– Bunisi emas, boshqasi.

– Zaharli Maxluqlar bilan anchagina bordi-kelding bormi? O‘z yo‘llaridan qolishmasin, men ularga dahl qilmayman. Ularning o‘zlari zig‘irdag-u, old tishlarida o‘lim olib yuradilar. Bu noma‘qul ish. Xo‘sh, sen qaysi ko‘zoynakli ilon bilan so‘zlashding?

Qao, yondagi to‘lqindan chayqalib turgan kemadek suvda astagina chayqalib turardi.

– Bundan uch yoki to‘rt oy muqaddam, – deb gap boshladi Qao, – men Sovuq O‘ngur tomonlarda ov qilib yurardim. U joylar ham esingdan chiqmagan bo‘lsa kerak. Men quvlagan jonivor chiyillagancha hovuzlar oldidan qochib o‘tib, bir vaqtlar seni deb buzilgan rahna orqali yer tagiga kirib g‘oyib bo‘ldi.

– Axir, Sovuq O‘ngurdagi yer tagida hech kim yashamasdi shekilli, – dedi Maugli, Qaoni Maymunlar Ahli haqida gapirayotganini anglab.

– U jonivor o‘sha yerda yashamaydi. Faqat jon saqlash uchun u yerga qochib kirdi, – deb javob qildi Qao titrayotgan tilini chiqarib. – U juda uzun uya ichiga o‘rmalab kirib ketdi. Men ham orqasidan o‘rmalab kirib, uni tutib o‘ldirdim, yedim va keyin uyquga ketdim. Uyg‘ongach, yana ichkariga kirib o‘rmaladim.

– Yer tagida-ya?

– Xuddi shunday, o‘rmalay-o‘rmalay, oxiri Oq Kalava – oq ko‘zoynakli ilon yoniga borib qolibman. U bilan u yoq bu yoqdan so‘zlasharkanmiz, gap orasida Oq Kalava menga ilgari hech ko‘rmagan g‘alati narsalarni ko‘rsatib, ular haqida allanimalar dedi. Gapning ochig‘i, bironta so‘ziga tushunmadim.

– Yangi o'ljami? Boplab ov qildingmi? – deb Maugli tezlik bilan yoniga o'girildi.

– U hech qanaqa o'lja emas, og'zinga olgudek bo'lsam butun tishlarimdan ayrilgan bo'lardim. Go'yo odam zotini yaxshi biladigan Oq Kalava, u narsalarga bir marta qarash uchungina odamlar bor-yo'g'ini qurbon qilib yuborardi, – dedi.

– Ko'ramiz! – dedi Maugli. – Men ham qachonlardir odam bo'lganimni eslayapman.

– Sekinroq! Sekinroq! Shoshma-shosharlik, oftobni yutib yuborgan Sariq ilonni halok qilgan. Biz yer ostida gaplashdik. So'ngra sen haqingda hikoya qilib, odam zotidan ekaningni aytdim. Changalzor kabi ko'hna Oq Kalava esa: «Anchadan beri odam zotini ko'rmadim. Kelib bularni ko'rsin. Bularning kichik bir bo'lagiga ega bo'lish uchungina odamlar jonini qurbon qilishga tayyor», – dedi.

– Tushundim. U yangi o'lja ekan-da. Biroq qayerda hurkitilgan o'lja borligi to'g'risida Zaharli Maxluqlar bizga hech narsa demasdilar-ku. Ular birovga do'st bo'lmaydi.

– U o'lja emas, axir... U... U... Uni nima deb atashni o'zim ham bilmayman.

– Yur, o'sha yerga boramiz. Hech qachon Oq Kalavani ko'rgan emasman. Mayli, boshqa narsalarni ham bir tomosha qilsak qilibmiz-da. Ularni Oq Kalava o'ldirganmi?

– Ular jonsiz narsalar, axir tushunsang-chi. Aytishicha, Oq Kalava ularga soqchilik qilarmish.

– Ha! Bildim. Bo'ri o'ljasini uyasiga keltirib, unga qorovullik qilganday, u ham o'ljasiga soqchilik qilarkan-da. Ketdik!

Maugli qirg'oqqa suzib chiqib, badanini quritish uchun o'tga dumalab oldi. So'ngra ikkovlashib, Sovuq O'ngur sari yo'l olishdi. Ehtimol, Sovuq O'ngur haqida o'qigandirsiz. Endi Maugli maymunlardan hech qo'rqmas, aksincha, maymunlar Mauglidan dir-dir titrashardi. Biroq, maymun qabilalari hozir changalzor bo'ylab sanqib yurishar, oy nuriga cho'milgan Sovuq O'ngur esa huvillab qolgan va sukunatga chulg'angandi.

Qao ayvon o'rtasidagi maxaroja shiyponi xarobasi oldiga kelib, tosh uyumlari ustidan oshib o'tdi va tosh parchalari sochilib yotgan zinapoya orqali yerto'laga o'rmalab ketdi. Maugli ilonlar nidosi: «Biz siz bilan qondoshmiz, siz va biz!»ni aytib, uning orqasidan emaklab ketdi. Har ikkovi ham qiya yo'laklar orqali uzoq yurishdi va nihoyat, bo'yi o'ttiz futcha keladigan, qari daraxt ildizi devordan turtib chiqargan katta tosh oldiga kelishdi. Shu tuynukdan oshib tushib, kattagina yerto'laga kirib qolishdi. Bu yerto'laning shiftlarini ham daraxt ildizlari u yer-bu yeridan teshib o'tgani tufayli, kichik tuynukchalardan uy ichiga zar chiziqqa o'xshash quyosh nurlari tushib turardi.

– Yashirinishga qulay joy ekan! – dedi qomatini rostlab Maugli. – Ammo har kuni bu yerga kelish ancha yiroq. Xo'sh, bu yerda nimani ko'ramiz?

– Men hech narsaga arzimaymanmi? – deb tovush berdi yer qa'ridan qandaydir ovoz.

Maugli ko'z oldidan qandaydir oq narsa yiltillab o'tgandek bo'ldi. Nihoyat uning ko'zi

qorong'ilikka ko'nikkach, bo'yi sakkiz fut keladigan, yer osti zulmatida uzoq umr kechirganidan oq po'sti sarg'ayib, za'faron tusga kirgan bahaybat ko'zoynakli ilonni ko'rib hayratda qoldi. Chunki shu paytgacha bunday ko'zoynakli ilonni hech uchratmagan edi. Hatto ilonning bo'rtib chiqqan ko'z soqqalari oq-sariq tusga kirgandi. Uning ko'zi bir juft yoqutdek qip-qizil bo'lib, dahshat bilan boqardi.

– Ovingiz baroridan kelsin! – dedi Maugli. Bunday so'zlar xuddi ov pichog'idek uning lablarida tayyor turardi.

– Shaharda qanday yangiliklar bor? – deb so'radi Oq Kalava, Mauglining salomiga alik olmay. – Katta devor bilan o'ralgan, yigirma maxaroja ustidan hukmronlik qiluvchi, yuzlab fil, yigirma ming ot va son-sanoqsiz mollar sohibi bo'lmish ulug' maxaroja shahrida qanday yangiliklar bor? Quloqlarim og'irlashib qolgan. Anchadan beri jangovar dovul ovozi eshitganim yo'q.

– Tepamizda changalzor, – dedi Maugli, – filardan esa men faqat Xatxi va uning o'g'illarini bilaman. Bu maxaroja degani nimasi?

– Men aytgandim-ku, – dedi muloyimlik bilan Qao, – to'rt oy burun, sening shahring endi yo'q, degandim.

– Darvozalari to'rtta bahaybat minoralardan qo'riqlab turiladigan, o'rmon orasidagi ulug' shahar g'oyib bo'lishi mumkin emas, axir. Bu shaharni, mening bobomning bobosi tuxumdan chiqmasdan oldin qurishgan. Bu shahar bolalarimning bolalari ham xuddi mendek oqarib

ketguncha turadi. Shaharni Yagasarining o'g'li Viyedji, Viyedjining o'g'li Chandrabidji, Chandrabidjining o'g'li Salodhi qadim zamonlarda bunyod etgan. Sizlarning otangiz kim?

– Gapning kalavasi chuvaldi, – dedi Maugli Qaoga qarab.

– Uning birona so'zini ham tushunmayotibman.

– Men ham. U juda keksayib qolgan. Ko'zoynakli ilonlar Momosi, tevarak-atrof faqat changalzor, qadimdan shunday bo'lib kelgan.

– Yo'qsa, mening qarshimda hech narsadan qo'rqmay xotirjam turgan kim? – deb so'radi Oq Kalava. – Kim o'zi, maxarojalar ismini bilmaydigan va odamzot og'zidan bizning tilimizda gapirayotgan kim? Ov pichoqli va ilon tilini biladigan kim o'zi bu?

– Meni Maugli deb ataydilar, – dedi Maugli. – Men changalzordan. Qondoshlarim bo'rilar, bu esa mening birodarim Qao. O'zing kimsan, ko'zoynakli ilonlar Momosi?

– Men maxaroja xazinasining poyloqchisiman. Hali po'stim qop-qora bo'lgan zamonlardayoq maxaroja Karon Roja meni bu yerga keltirib, tuynukka tosh qo'ygan. Kimda-kim bu xazina-ga ko'z olaytirsan, unga zahar sochib, o'ldirishni buyurgan. Keyin xazinani tosh ostiga tushirishdi va men ustozlarim bo'lmish kohinlarning duo o'qiganini eshitdim.

– Hm! – dedi o'zicha Maugli. – Odamlar to'dasi orasida bir kohinning hunarini ko'rgan edim. Bu narsa bir umr xotiramdan chiqmaydi. Bu yerga ham kulfatning qadami yaqinlashib qolibdi.

– Men xazinani qo'riqlay boshlaganimdan beri toshni besh marta ko'tardilar. Lekin shu besh

martada ham xazinadan hech nima olishmadi, aksincha unga yana qo'shib qo'yishdi. Hech yerda bu yuz maxarojaning boyligicha xazina bo'lmasa kerak. Biroq, ancha vaqtlardan beri toshni ko'targanlari yo'q. Bilmadim, mening shahrimni unutib yubordilarmi?

– Shahar yo'q. Atrofingga qara. Daraxtlarning ildizlari anchagina toshlarni o'rnidan qo'porib tashlagan. Odamlar bilan daraxtlar hech yerda birga o'smaydi, – deb unga gap uqdirishga urinardi Qao.

– Ikki va uch martalab odamlar bu yerga yo'l topib keldilar, – deb achchiqlanib javob berdi Oq Kalava, – to men ularni qorong'ida paypaslab topmagunimcha bir og'iz gapirmadilar. Topganimdan keyin esa qisqagina bir baqirib, so'ng jimib qolardilar. Siz, odam va ilon ikkalangiz esa, shahar g'oyib bo'ldi, poyloqchilik xizmatining tugadi, degan qalbaki gapga meni ishontirish uchun keldingiz. Yillar o'tgani bilan odamlar kamdan-kam o'zgaradi. Men esa hech vaqt o'zgarmayman! Kohinlar kelib, toshni ko'tarib menga tanish bo'lgan duoni o'qib, meni iliq sut bilan siylab, yorug'likka olib chiqmagunlaricha, men, men, faqat mengina – maxaroja Xazinasining Soqchisi bo'lib qolaman. Aytishingizcha, shahar yo'q bo'lib, bu yerga daraxtlarning ildizi yorib kirganmish. Shundaymi? Shunday bo'lgach, engashing-da, nimani istasangiz oling! Yer yuzining hech joyida bunday xazina yo'q! Ilon tilini biladigan odamzot, kelgan yo'ling bilan bu yerdan tiriklayin chiqib ketolsang maxarojalar senga xizmatkor bo'lishardi!

– Yana kalavaning uchi chuvaldi, – dedi Maugli xotirjamlik bilan. – Nahotki, bu qadar chuqur yer tagiga ham chiyabo‘ri yo‘l topib, bahaybat Oq Kalavani qopib olgan bo‘lsa? Ko‘rinishidan u quturganga o‘xshaydi. Ko‘zoynaklilar Momosi, bu yerda nimani olib chiqib ketish mumkinligiga hech aqlim yetmayapti.

– Quyosh va oy ma‘budalari nomiga qasam bo‘lsinki, bola aqldan ozibdi! – deb vishilladi Oq Kalava. – Ko‘zlaring yumilmasdan ilgari senga bir yordam qilay. Oyoqlaring tagiga yaxshilab qara-chi, hali hech odam zotiga nasib bo‘lmagan narsalarni ko‘rasan!

– Maugliga yordam qilaman deganning holiga voy, – deb g‘ijinib javob qildi bola, – lekin zulmatda barcha narsalarning boshqa tusga kirishini bilaman. Yaxshi, senga juda zarur bo‘lsa, qarasam-qarab qo‘ya qolay.

Ko‘zlarini qisib, Maugli yerto‘lani diqqat bilan qarab chiqdi va yerdan bir qism qandaydir yiltiroq narsani oldi.

– Eha! – dedi u, – bu, odamlar to‘dasi o‘ynaydigan o‘sha o‘yinchoqlarga o‘xshaydi-ku. Qiziq, ular jigarrang, bular esa sariq tusda.

Maugli oltin tangani qo‘lidan tushirib yuborib, bir qadam oldinga yurdi. Yerto‘laning butun yuzasi ilgari qoplarda saqlanib, vaqt o‘tishi bilan sochilib yotgan va besh-olti fut qalinlikdagi qatlamga aylangan oltin va kumush uyumlaridan iborat edi. Ma‘danlar, Suv qaytishidan keyin qirg‘oqda qolgan qumga o‘xshab bir tekis holga kelib qolgandi. Maugli diqqat bilan yerto‘ladagi narsalarni birma-bir ko‘zdan

kechirarkan, u yerdagi anvon turli asboblar, taqinchoq va bezaklarni ko'rib angrayib qoldi. Qatlam-qatlam oltin, kumush tangalar tagidan fil ustiga o'rnatiladigan kattagina kumush taxti-ravonning qubbalari aniq ko'zga tashlanardi. Bu taxti-ravonning har yer-har yeriga quyma oltin qoplangan, ular ustiga esa yoqut va zabarjad ko'zlar qadalgandi. Malikalar uchun atalgan, atrofiga kumush qoplanib, jimjimador naqshlar o'yilgan, ustidan oltin hal berilgan, kahrabo xalqalar va mis tutqichlar o'rnatilgan katta va kichik taxti-ravonlar. Oltin va kumushdan yasalgan zumrad ko'zli ma'budalar, oltin suvi yuritilib, kungirasiga mayda javohirlar qadalgan shokilador po'lat sovutlar; oltin va kumush shamdonlar; aylanasiga to'q qizil rang yoqutlar qadalgan qirra uchli dubulg'alar; ustiga karkidon terisi sirilib, toshbaqa kosasi o'rnatilgan, uning atrofiga qizil oltin qoplanib, mayda-mayda zumrad donalari bilan bezatilgan qalqonlar; soplariga gavhar qadalgan shamshir, qilich, xanjar va ov pichoqlari; oltin qadah, jom va billur idishlar, quyosh yorug'ini ko'rmagan ko'chma kumush mehroblar; oltindan quyib ishlangan isiriqdon, taroq; atir, xina va surmadonlar; buloqi, bilaguzuk, uzuk, bo'yintumor, qo'ltiq tumor, zebigardon, zirak, tillaqosh kabi oltin taqinchoqlar; yetti enlik keladigan, gir atrofiga mayda gavharlar, o'rtasiga yirik yoqutlar qadalgan oltin kamarlar; sandal daraxtidan ishlanib, po'lat halqa qoplangan katta-kichik qutichalar; uch qator po'lat halqa qoplangan bu qutichalar vaqt o'tishi bilan chirib, parchalanib

ketganidan ularning ichiga joylangan xilma-xil asl toshlar; yoqut, gavhar, zumrad, javohir, inju, dur-u marvarid, aqiq va la'llar uyum-uyum bo'lib zulmatdagi yulduzlardek nur sohib turardi.

Oq Kalavaning so'zida jon bor ekan; darhaqiqat, ko'p yillik urushlar, talon-taroj, oldi-sotdilar, boj-xirojlar natijasida to'plangan buncha boylikning qimmatini har qancha pul bilan ham o'lchab bo'lmasdi. Faqat tangalarining o'zigina boy bir mamlakatning necha yillik boj-u xirojiga arzirdi. Asl toshlar haqida og'iz ochmasa ham bo'ladi. Yorto'ladagi oltin va kumushlarning o'zigina kam deganda ikki-uch yuz tonnacha kelardi.

O'z-o'zidan ayonki, Maugli bu narsalarning qimmatini nimada ekanligining fahmiga yetolmasdi. Pichoqlarga qiziqib qaragan Maugli, ularni o'z pichog'i bilan taqqoslab ko'rsa, ancha qo'pol va noqulay ekan. Otib yubordi. Nihoyat u filga o'rnatiladigan taxti-ravon oldida urmi tangalarga ko'milib qolgan antiqa bir narsaga duch kelib, unga qiziqib qoldi. Bu ikki fut keladigan, fillarni haydaydigan gurzi bo'lib, kema ilgaklariga o'xshab ketardi. Uning uchginasiga kattakon yaltiroq yoqut qadalgan, tutish uchun qulay bo'lgan sakkiz dyumli dastasi esa tarashlanmagan zabarjad bilan qoplangandi. Pastki qismiga lojuvard hoshiya tortilgan, gir aylanasi bargi zumrad, guli yoqutdan qilingan naqshin gul bezak ishlangan edi. Dastaning qolgan qismi sof fil suyagidan bo'lib, uning tigi va ilmog'i toza po'latdan ishlangan, uning ustiga fil ovini tasvirlovchi oltin taxtacha yopishtirilgandi. Do'sti

Xatxining surati tushirilgan mana shu oltin taxtacha, ayniqsa, Mauglini o'ziga jalb qilgan edi.

Oq Kalava uning orqasidan izma-iz ta'qib qilib borardi.

– Shuncha ajoyib-g'aroyiblarni tomosha qilish uchun jonni qurbon qilsa arzimaydimi? – dedi Oq Kalava. – Senga katta yaxshilik qilganimga endi ishongandirsan, odamzot?

– Hech narsaga tushunmayotirman, – deb javob qildi Maugli. – Bularning barchasi qattiq, muzdek va yeyishga butunlay yaroqsiz. Biroq mana buni, – deb gurzini ko'tardi Maugli, – oftob yorug'ida tomosha qilish uchun olib ketsam dedim. Aytishingcha, bularning barchasi seniki. Buni menga sovg'a qil, men esa evaziga senga qurbaqalar sovg'a qilaman.

Yovuz quvonchdan Oq Kalavaning butun a'zoyi-badanini qaltiroq bosdi.

– Xo'p bo'ladi, buni senga sovg'a qilganim bo'lsin, – dedi u. – Hozircha bu yerda ekansan, bor-yo'g'imning hammasini senga baxsh etaman.

– Lekin men hoziroq ketmoqchiman. Bu yer qop-qorong'i va sovuq. Mana bu tikanli narsani esa o'zim bilan changalzorga olib ketaman.

– Oyog'ing ostiga qara! U yerda nima bor ekan.

Maugli engashib oppoq va tep-tekis narsani yerdan ko'tardi.

– Bu odamzotning bosh suyagi, – dedi u beparvolik bilan. – Mana, bu yoqda yana ikkitasi bor ekan.

– Bu odamlar ko'p yillar avval xazinani olib ketish uchun kelishgandi. Men ular bilan qorong'ilikda gaplashib qo'ygandim, tinchishdi-qolishdi.

– Sen xazina deb atayotgan bu narsalarning birontasi ham menga kerak emas. Mabodo gurzini olib ketishga ijozat bersang, albatta, u yaxshi o'lja bo'ladi. Zaharli Maxluqlar bilan dushman bo'lmoqchimasman. Buning ustiga qondoshlaringning Muqaddas So'zlarini yaxshi bilaman.

– Bu yerda faqat yagona Muqaddas So'z bor va bu So'z mening so'zimidir!

Olaygan ko'zlaridan o't chaqnagan Qao oldinga tashlanib:

– Odamzotni boshlab kel deb menga iltijo qilgan kim edi? – dedi.

– Albatta men, – deb vishillab qo'ydi qari ilon.
– Men anchadan beri odam zotini ko'rmagan edim, bu esa bizning tilimizda so'zlashishni ham bilarkan.

– Lekin o'ldirish haqida kelishmagandik shekilli. Men bolani o'limga yetaklab bordim, deb changalzorga qaysi yuzim bilan qaytib boraman?

– Men uni vaqtdan oldin o'ldirmoqchi emasman. Ketmoqchi bo'lsang, ana u devorda tuynuk bor. Endi ovozingni o'chir, maymunlarning semiz jallodi! Bo'yningga tegishim bilanoq, changalzor ortiq sovuq aft-angoringni ko'rmaydi-qo'yadi. Hech vaqt odamzot bu yerdan tirik chiqqan emas. Maxaroja shahrida Xazina Qorovuli men!

– Axir, senga gap tushuntirib bo'ladimi, o'zi, hoy tungi oq qurt: endilikda maxaroja ham, shahar ham yo'q! Atrofimizda changalzordan o'zga narsa yo'q-ku! – deb xitob qildi Qao.

– Xazina-chi, xazina bor! Bilasanmi nima qilamiz? Ketmay tur, bolaning qanday zir yugurishini tomosha qilasan. Bu yerda ajoyib ov

bo'ladi. Jon shirin-a, bolakay! Qani, u yoq bu yoqqa chopib, bir o'yna-chi!

Maugli xotirjamlik bilan Qaoning boshiga qo'lini qo'ydi.

– Bu jirkanch oq maxluq hozirgacha odamlar to'dasidan kelgan kishilarnigina ko'rgan. U hali meni yaxshi bilmaydi, – deb shivirladi. O'zi ovga da'vat etdimi, o'zidan ko'rsin. Endi nasibasini oladi!

Maugli gurzining tig'ini pastga qaratgancha qo'lida ushlab turardi. Gurzini otgan edi, qiyalab borib, bahaybat ilonning bo'ynidagi bo'rtib chiqqan joyiga urildi va uni yerga mixlab qo'ygandek tappa bosib qoldi. Ko'z ochib yumguncha bo'g'ma ilon zaharli maxluqning tipirchilayotgan tanasi ustiga bor og'irligi bilan bosib tushib, boshidan dumiga qadar yerga qapishtirib qo'ydi.

– O'ldir uni! – dedi qo'lga pichoq ushlagan Maugliga qarab Qao.

– Yo'q, – dedi pichoqni qo'lga olarkan Maugli, – bundan buyon bekorga o'ldirishni istamayman. Ovqat uchun ov qilish bundan mustasno. Qarab qo'y, Qao!

U zaharli ilonning bo'rtib chiqqan yerining pastrog'idan xippa bo'g'ib, pichoq tig'i bilan jag'larini ikki yoqqa ochdi va yuqori jag'idagi zaharli tishlarining qorayib, uvalanib ketganini ko'rsatdi. Barcha zaharli maxluqlarda bo'lga-nidek, oq ko'zoynakli ilonning ham o'z zahari o'ziga singib bitgan edi.

– Chirigan kunda, – dedi Maugli va Qaoga ustidan tush ishorasini qilib, gurzini yerdan sug'urib oldi va Oq Kalavani bo'shatdi.

– Maxaroja xazinasiga yangi poyloqchi lozim!
– dedi Maugli dag'dag'a bilan. – Txuntx, sen beparvo bo'lib qolibsan. Qani, oldinga va orqaga yugurib, qizib ol-chi. Chirigan kunda!

– Menga nomus! Yaxshisi, o'ldirib qo'yaqol! – deb vishilladi ilon.

– O'ldirish haqida haddan ortiq ko'p gapirildi. Endi biz ketamiz. Men manavi sertikan narsani ruxsatsiz ham olib ketaveraman. Chunki olishuvda seni yengdim, Txuntx.

– Ehtiyot bo'l, bir kunmas-bir kun bu yovuz asbob seni halok qilmasin. Esingda tut, u ajalning o'zginasi! Shahrimdagi barcha odamlarni halok qilishga uning qudrati yetadi! Sen, changalzordan kelgan Odam, yoki sendan uni tortib olgan boshqa odamning qo'lida gurzi uzoq turmaydi! Gurzini qo'lga kiritish uchun hech narsadan qaytmaydilar. Uning turgan-bitgani ajalning koni! Men endi tamom bo'ldim. Endi mening o'rnimga xizmatni gurzi bajaradi. Bu ajal! Bu ajal! Bu ajal!

Maugli tuynuk orqali yerto'la yo'lagiga chiqib olgach, orqasiga qayrilib qaragan edi, zaiflashib qolgan tishlari bilan jonsiz ma'budalarning yuzlarini jon-jahdi bilan tishlab:

– Bu ajal! – deb quturib vishillayotgan Oq Kalavaga ko'zi tushdi.

Maugli bilan Qao yana oftob nurlari yog'ilib turgan changalzorga chiqib olganlaridan xursand edilar. Ular changalzorda paydo bo'lishlari bilanoq, Mauglining qo'lidagi gurzi oftob nurida tovlanib, shu'la socha boshladi. Buni ko'rgan Maugli, yangi ochilgan gul topib, sochiga taqib olgandek behad quvonib ketdi.

– Bu Bagiraning ko‘zlaridan ham yorqinroq, – dedi zavqlanib u yoqutni aylantirib tomosha qilarkan. – Bu narsani Bagiraga ko‘rsataman. Xo‘sh, u Chirigan Kunda «ajal, ajal!» deb qichqirib nima demoqchi bo‘ldiykin-a?

– Bilmadim. U yaramas pichog‘ingning mazasini totimagani, hozir menga alam qilib ketyapti. Bu nopok Sovuq O‘ngurda yerning ustidami-tagidami, hammavaqt biron falokat yashirib yotganini ko‘rasan... Hozir esa qornim ochdi. Bugun tongda men bilan birgalashib ov qilasanmi? – dedi Qao.

– Yo‘q, manavi narsani tezroq Bagiraga ko‘rsatish kerak. Oving baroridan kelsin!

Maugli gurzini havoda o‘ynatib chopar, o‘ynoqlay-o‘ynoqlay uni tomosha qilish uchun dam-badam to‘xtab, uchidagi porlab turgan yirik la‘lga qarab-qarab qo‘yardi. Nihoyat u Bagiraning yirik hayvon ovidan so‘ng suvloqda chanqovbosdi qilib, so‘ng uxlayotgan yeridan topdi. Maugli o‘zining butun sarguzashtlarini so‘zlab berishga tutindi, Bagira bo‘lsa rivoyatni eshitarkan, goh-goh gurzini hidlab qo‘yardi. Maugli Oq Kalavaning so‘nggi so‘zlarini hikoya qilib berarkan, Bagira ma‘qullab xirillab yubordi.

– Bundan chiqdi, Oq Kalava haq gapni aytgan ekanda? – deb so‘radi Maugli.

– Men Udaypur maxarojasining hayvonotxonasida tug‘ilganman, shuning uchun odamning xulqi-atvori to‘g‘risida uncha-muncha narsani bilsam kerak. Mana shu qizil tosh uchun ko‘pgina odamlar bir tunning o‘zida uch martalab odam o‘ldirishlari mumkin.

– Axir, bu qizil tosh gurzini og'irlashtirib turibdi-ku, uning nimasiga qiziqadilar. Mening yaltiroq pichog'im undan ko'ra yaxshiroq! Menga qara, Bagira, qizil toshni-ku yeb bo'lmaydi, axir. Xo'sh, nega endi uni egallash uchun bir-birlarini o'ldiradilar?

– Maugli, bor, uxla. Sen axir odamlar orasida yashading va...

– Endi bildim. Odamlar ov qilishni bilmaganlari uchun zerikib, ermak uchun bir-birlarini o'ldiradilar. Ko'zingni ochsang-chi, Bagira! Bu sertikan asbob nima uchun yasalgan?

Bagira uyquli ko'zlarini yarim ochdi va unda ayyorona uchqunlar chaqnab ketdi.

– Odamlar bu asbobni Xatxi o'g'illarining boshiga sanchish uchun yasaganlar. Men shunga o'xshashlarini Udaypurdagi hayvonotxona oldida ko'rganman. Bunday asboblari Xatxideklarning ko'plarining qonini tatib ko'rgan.

– Axir, buni fillar boshiga sanchishning nima zarurati bor?

– Shuning uchunki, fillarni Odamlar Qonuniga itoat ettirish lozim edi. Odamlarda tirnoq ham, oziq tishlar ham yo'q. Shuning uchun ular bunga o'xshash va bundan ham yomonroq asboblarni yasaydilar.

– Bilganimda buni qo'limga ham ushlamagan bo'lardim. Endi uni ko'rgani ko'zim yo'q! Qara!

Gurzi yaraqlaganicha havoda uchib borib, ellik-oltmish qadam narida daraxtlar orasida yerga qadaldi.

– Ana endi qo'llarimni ajal urugidan tozaladim, – dedi Maugli qo'llarini nam tuproq bilan

ishqalarkan. – Ajal sening orqangdan izma-iz poylab yuradi, devdi Oq Kalava. U qarib, ilvirab, oqarib ketibdi. Aql degan narsadan tariqcha qolmabdi.

– Ajalmi, hayotmi, qorayibdimi yoki oqaribdimi, kel qo'y, hammasi o'z yo'liga, Ukajon. Mening uyqum kelyapti. Men boshqalarga o'xshab tun bo'yi ov qilib, yana kuni bilan uvilashga toqatim yo'qligini bilasan-ku.

Bagira suvloqdan ikki milcha narida qulay uyani bilardi, o'sha yoqqa qarab yo'l oldi. Maugli uzoq o'ylab o'tirmay, lip etib, daraxtga chiqib, bir necha chirmovuqni ko'z ochib yumguncha bir-biriga bog'lab, belanchak yasadi-da, yerdan ellik fut balandlikda tebranib yotdi. Maugli kunduzning yorqin nuridan qo'rqmasa-da, harqalay, do'stlarining odatlariga rioya qilib, quyosh nuri ostida kamroq bo'lishga intilardi. Daraxtda yashaydigan jonivorlarning baland ovozlari bolani uyg'otib yuborganida, allaqachon qorong'i tushib qolgan-di. Tushida Maugli o'sha qizil toshni ko'ribdi.

– Uni yana bir bor tomosha qilay-chi, – dedi o'z-o'ziga Maugli va chirmovuqdan osilib yerga tushdi.

Ammo Bagira undan oldinroq borgan edi. U hadeb qorong'ilikda yerni iskamoqda edi.

– Sertikan asbob qayoqqa ketdi? – deb xitob qildi Maugli.

– Uni odam olib ketibdi. Mana izi ham qolgan.

– Endi Oq Kalavaning aytgani to'g'rimi-noto'g'rimi sinab ko'radigan bo'libmiz-da. Agar sertikan jonivor haqiqatan ham ajal bo'lsa, olgan odam o'lishi kerak. Qani, ketdik iz bo'ylab.

– Avval bir ov qilib olaylik-chi, – dedi Bagira. – Qorin och bo'lsa, ko'z yaxshi ko'rmaydi. Odamlar juda sekin harakat qiladilar. Changanzor shu qadar namki, eng yengil iz ham uzoq vaqtgacha o'chib ketmaydi.

Ular ovni naridan-beri tamomlashga qancha urinishmasin, yeb, suv ichib olib, iz orqasidan tushgunlaricha uch soat chamasi vaqt o'tdi. Boy berilganni qaytarib bo'lmasligini yaxshi bilgan changalzor maxluqlari shoshib-pishib ovqatlashni yoqtirmaydilar.

– Sen nima deb o'ylaysan, Bagira, sertikan jonivor ajalga aylanib, uni o'ldirib qo'ymasmikin? – deb so'radi Maugli. – Bu jonivor ajalning o'zginasi degan edi oq ilon.

– Unga yetib olganimizdan so'ng nima bo'lishini ko'ramiz, – deb javob qildi Bagira. U yerga boqqancha yo'rg'alab chopardi. – Iz bittagina (u odamning bir o'zi demoqchi edi), yuki og'irligidan tovonni yerga chuqurroq botib boryapti.

– Ha! Bu – yozgi chaqmoq kabi aniq gap, – deb javob qildi Maugli.

Ular goh zulmat ichiga sho'ng'ib, goh oy nuriga cho'milib, ikkita yalangoyoq iz ketidan yo'rg'alab quvib ketishdi.

– Endi u qadamini tezlatdi, – dedi Maugli. – Panjalari tarvaqaylab ketibdi. – Shunday deb ular nam yerdan quvishni davom ettirdilar. – Nimaga u mana bu yerda chetga burilibdi?

– To'xta-chi! – deb Bagira chaqqonlik bilan bir sakrab, ko'lmakning narigi betiga o'tdi.

Mabodo iz chalkashib ketgan bo'lsa, uni yanada chalkashtirib yubormaslik uchun oldinga

sakrash lozim bo'ladi. Sakrab tushgan joyidan Bagira Maugliga o'girilib dedi:

– Bu yerdan boshqa iz uning qarshisidan kelgan... Ikkinchi izning oyoqlari kichikroq va panjalari juftlangan.

Maugli chopib borib qaradi:

– Bu ovchi-gondaning oyog'i, – dedi u. – Qaragin! Bu yerda u kamoni o't ustida sudrab boribdi. Shuning uchun birinchi iz chetga burilgan ekan. Katta Oyoq Kichik Oyoqdan yashirinibdi.

– Gaping to'g'ri, – dedi Bagira. – Endi, bir-birimizning izimizga tushib, adashib ketmaslik uchun har birimiz bittadan izning ketidan tushamiz. Men Katta Oyoqni olaman, Ukajon, sen esa Kichik oyoqning payidan bo'l.

Bagira dastlabki izga sakrab o'tdi, Maugli bo'lsa yerga engashib, juftlangan panjali g'alati izni ko'zdan kechira boshladi.

– Mana, – dedi Bagira qadam-baqadam ilgirilab borarkan, – men, Katta Oyoq, shu yerdan chetga burilaman. Mana men, qoya orqasiga yashirinib, qimir etishga ham jur'at qilmay jimgina turaman. Senda nima gap, Ukajon, gapir.

– Mana men, Kichik oyoq, qoyaga yaqinlashib kelyapman, – dedi Maugli iz bo'ylab yurarkan.

– Mana, qoya tagiga kelib, o'ng qo'linga tayanib o'tiraman va kamoni oyog'imning bosh barmoqlari orasiga qo'yaman. Men uzoq kutaman, shuning uchun oyoqlarim bu yerda chuqur iz qoldiradi.

– Men ham, – dedi qoya orqasiga yashiringan Bagira, – sertikanni uchi bilan toshga qadab

qo'yib kutaman. U sirg'alib ketganidan toshda timdalangan chiziqlar qolgan. Gapir senda nima gap, Ukajon.

– Bu yerda bir-ikki shox-shabba va bir katta butoq sindirilgan, – dedi Maugli shivirlab. – Mana buni esa nima deyish kerak? Ha, endi tushundim! Men, Kichik Oyoq, Katta Oyoqqa eshittirish uchun shovqin-suron bilan do'pillatib yurib ketaman.

Maugli daraxtlar orasiga yashiringancha qoyadan uzoqlashib, kichik sharsharaga yaqinlashgan sari ovozi balandlatib yura boshladi.

– Men – uzoqroqqa – sharshara – shovqini – oyoqlarim sadosini – bosib – ketadigan – joyga – tomon – ketyapman – va shu yerda – kutib turaman. Senda nima gaplar bor. Bagira, Katta Oyoq, gapir!

Qoplon har tarafga tashlanib, katta iz qoya ortidan qay tomon yo'nalganini sinchiklab tekshirdi. So'ng ovoz berdi:

– Men qoya orqasida emaklab, orqamdan sertikan jonivorni sudrab boryapman. Hech kimni uchratmagach, yugura boshladim. Men, Katta Oyoq juda tez yuguryapman. Yo'l aniq ko'rinib turibdi. Har birimiz o'z izimizdan ketdik. Men yugurdim!

Bagira aniq ko'rinib turgan izdan yugurib ketdi, Maugli esa ovchining izidan chopa boshladi. Changalzorga bir zum sukunat cho'kdi.

– Kichik Oyoq, qayerdasan? – deb chaqirdi Bagira.

Mauglining ovozi o'ng tarafdin, ellik qadamcha naridan eshitildi:

– Hm! – dedi bo‘g‘ilib yo‘talgancha Bagira. – Ularning har ikkalasi ham yonma-yon chopib, tobora bir-biriga yaqinlashib kelmoqda!

Maugli yerga engashib, qichqirib yubormaguncha, ularning har ikkisi ham o‘sha masofa oralig‘ida yana yarim milcha yo‘lni chopib o‘tishdi.

– Ular uchrashdi! Qara-chi! Mana bu yerda tizzasi bilan toshga tayanib Kichik Oyoq turgan, anavi yerda esa Katta Oyoq turgan.

Ulardan o‘n qadamcha narida mayda toshlar ustida shu yerlik dehqonning tanasi cho‘zilib yotardi. Ovchi-gondaning o‘tkir va ingichka o‘qi uning ko‘krigidan kirib, orqa kuraklari orasidan teshib chiqqan edi.

– Oq ilon, sen aytganchalik qarib, ilvirab, judayam esini yeb qo‘ymagan ko‘rinadi shekilli? – dedi muloyimlik bilan Bagira. – Mana, har holda bitta ajal.

– Qani, oldinga ketdik. Haligi, fil qonini ichuvchi qizil ko‘zli jonivor qayoqqa yo‘qoldi?

– Ehtimol, Kichik Oyoqdadir. Endi iz yana yolg‘iz bo‘lib qoldi.

Chap yelkasida nimadir ko‘targan ildam oyoqning yolg‘iz izi, temir bilan kuydirilgandek jig‘inak bo‘lib ketgan sap-sariq qurigan o‘t bilan qoplangan qoya pastlik tomon ketgandi.

Chuqurlikda yoqilgan gulxan kuliga duch kelmaguncha ularning ikkalasi ham churq etmay borishdi.

– Yana! – dedi Bagira va toshdek qotib to‘xtab qoldi.

Kichkina ovchining gujanak gavdasi yerda yotar, tovonlari cho‘qqa tegib turardi. Bagira savol nazari bilan Maugliga qaradi.

– Bu bambuk tayoq yordamida qilingan ish, – dedi tanani koʻzdan kechirgan Maugli. – Odam toʻdasiga xizmat qilib, qoʻtos boqqanimda mening ham shunaqa tayogʻim boʻlgandi. Esiz-esiz, Ilonlar Momosi ustidan bekorga kulgan ekanman, unga rahmim kelyapti. Ilonlar Momosi bu toifaning qiliqlarini yaxshi bilarkan. Men ham shunday boʻlishini fahmlashim mumkin edi. Axir senga, odamlar bekorchilikdan zerikib, ermak uchun bir-birlarini oʻldiradilar, demabmidim?

– Haq gap shuki, buni qizil va moviy toshlar tufayli oʻldirganlar, – deb javob qildi Bagira. – Bu gaplardan biroz xabardorman. Udaypurdagi maxaroja hayvonotxonasida boʻlganimni unutma.

– Bir, ikki, uch, toʻrtta iz, – dedi gulxandan qolgan kulga engashib qarab Maugli. – Poyabzal kiygan toʻrt odamning izi. Ular ovchi-gonda kabi chaqqon yurolmaydilar. Xoʻsh, mittigina oʻrmon odami ularga nima yomonlik qildiykin-a? Qara, uni oʻldirishdan oldin beshalovi gulxan atrofida turib gaplashganlar. Bagira, orqaga qaytamiz. Qornim ogʻirlashib bormoqda, u daraxt uchidagi zargʻaldoq iniga oʻxshab goh yuqoriga koʻtarilib, goh pastga tushmoqda.

– Oʻljani qoʻldan chiqarish – ovchi uchun nomus. Ketdik ularning orqasidan! – dedi qoplon. – Poyabzal kiygan bu sakkizta oyoq uzoqqa ketgan emas.

Ular bir soat davomida poyabzallik toʻrtta kishining izi tushib qolgan keng soʻqmoq boʻylab chopishdi.

Nihoyat bulutsiz issiq kun boshlandi. Bagira:

– Tutun isi kelyapti, – dedi.

– Odamlar tez yurishdan ko‘ra ovqat yeyishni ko‘proq xush ko‘radilar, – dedi Maugli. Ular notanish changalzorni aylanib o‘tisharkan, Maugli pastak butalar oralab goh pisib, goh ko‘rinib borardi. Mauglining chap yonida turgan Bagira xalqumdan chiqqan g‘alati bir tovush bilan ovoz berdi.

– Mana bunisi ovqatlanib bo‘libdi! – dedi Bagira.

Butalar tagida g‘ijimlangan ola-bula kiyim-kechaklar uyumi yotar, uning atrofiga esa un sochib tashlangandi.

– Bu ham bambuk tayoq yordamida bajarilgan. Qaragin! Oq kukun – odamlar yeydigan narsa. Ular, ovqatlarini ko‘tarib kelayotgan manavidan o‘ljani tortib olishgan. O‘zini esa kalxat Chilga hadya etishgan.

– Endi bu uchinchisi, – dedi Bagira.

«Men Ilonlar Momosiga katta va tirik qurbalarni olib borib, uni to‘yguncha siylayman, – dedi o‘z-o‘ziga Maugli. – Bu qonxo‘r narsa ajalning xuddi o‘zi! Tavba, baribir, hech narsa tushunmayapman».

– Qani ketdik iz ortidan! – dedi Bagira.

Ular yarim milcha ham yo‘l yurmagan edilarki, yulg‘unning uchida O‘lim qo‘shig‘ini aytayotgan qarg‘a Kauaning ovozinı eshitib qolishdi. Yulg‘un tagida uch odamning murdasi yotardi. Yarim o‘chgan gulxan buruqsib turar, uning o‘rtasidagi qop-qora cho‘yan tovada kuyib ketgan non bor edi. Gulxan oldida quyoshdek yaltirab qizil va moviy shu‘la sochib gurzi yotardi.

– Bu maxluq juda chaqqon ishlarkan: mojaru shu yerda nihoyasiga yetibdi. – dedi Bagira. – Ular nimadan oʻlgan ekan-a, Maugli? Biron-tasining tanasida na pichoqning, na boshqa narsaning izi yoʻq-ku!

Changalzor maxluqlari zaharli oʻtlar va mevalarni tabiblardan koʻra yaxshiroq farqiga boradilar. Maugli oʻchay deb turgan gulxandan chiqqan dudni hidlab koʻrdi, kuyib ketgan nondan bir ushoqni ogʻziga solib, mazasini totigach, tuflab tashladi.

– Ajal olmasi, – deb yoʻtala boshladi u. – Bularidan birinchisi ovqatga zahar solgan, qolgan uchtasi uni oʻldirishgan.

– Chindanam ovbarora! Oʻljalar biri ketidan biri yogʻilib kelmoqda, – dedi Bagira.

Butun Hindistonda eng oʻtkir hisoblangan zaharli giyoh – «Ajal Olmasi» deb yuritiladi.

– Nahotki bu dahshatli jonivor gapirishni bilsa? – deb soʻradi shivirlab Maugli. – Uni otib yuborganimda men unga biron yomonlik qildimmi? U sen bilan menga zarar keltirolmaydi. Chunki biz uning ketidan quvganimiz yoʻq. Agar uni shu yerda qoldirgudek boʻlsak, boʻron payti daraxtdan yongʻoq toʻkilganidek, odamlarni birin-ketin qira beradi. Bir tunning oʻzidayoq oltitalab odam qirilishini istamayman.

– Shu ham falokatmi? Bular faqat odam zotigina xolos. Ular bir-birlarini oʻldirib, qilgan ishlaridan oʻzlari mamnun boʻladilar, – dedi Bagira.

– Harqalay, ular hali koʻz ochmagan it bolasiga oʻxshaydilar. It bolasi hovuzda koʻringan oy aksini tishlab olish uchun suvga gʻarq boʻlish-

dan toymaydi. Hamma gunoh menda, – dedi Maugli, – dunyoda hamma narsani bilaman deb, ortiqcha kekkayib ketibman. Bundan so'ng, agar u guldek ko'rkam bo'lsa ham bilman narsamni changalzorga olib kelmaganim bo'lsin. – Shunday deb chaqqonlik bilan gurzini yerdan ko'tardi. – Bu qaytadan Ilonlar Momosi huzuriga jo'naydi. Hay, nima bo'lsa ham biz endi biroz mizg'ib olishimiz kerak. Ammo mana bu uxlayotganlar yonida yotolmaymiz. Bundan tashqari, avval mana bu jallod qochib ketib yana oltita odamning boshini yemasligi uchun, uni bir yerga ko'mib qo'yishimiz shart. Hov anavi daraxt tagidan chuqur kavla.

– Lekin, Ukajon, – dedi daraxt yoniga kela turib Bagira. – Senga aytdim-ku, axir, ayb bu qonxo'r jonivorda emas, odamlarning o'zida!

– Endi baribir, – dedi Maugli, – o'rani chuqur-roq qilib kavla. Uxlab turganimizdan keyin men uni qaytarib o'z joyiga eltib qo'yaman.

Uch tundirki, alamdanda, nomusdan va yolg'izlikdan kuyib o'tirgan ko'zoynakli ilon oldiga, devordagi yorug'dan, kutilmaganda moviy gurzi uchib tushib, oltin va kumush tangalarga tegib, jaranglab ketdi.

– Ilonlar Momosi, – dedi Maugli (ehtiyotdan u devorning bu tomonida turib so'zlardi), – yoninga og'zi to'la zahar, yosh va baquvvat ko'zoynakli ilonni topib olgin. U maxaroja xazinasini sergaklik bilan qo'riqlashda senga ko'maklashsin. Bu yerga kirgan bironta odam tirik chiqmasin.

– Ha-ha! Shunday qilib, u yana qaytib kelibdi-da. Men senga bu ajal, demabmidim, axir!

Xo'sh, qanday qilib sen hali ham tirik yuribsan? – deb shitirladi Qari ilon gurzining dastasiga mehr bilan chirmasharkan.

– Meni qutqargan qo'tos ruhiga qasam bo'lsinki, qanday qilib tirik qolganimga o'zim ham hayronman! Bu la'nati jonivor bir kechaning o'zida oltita odamning boshini yedi. Endi uni hecham qo'yib yuborma!

YOVVOYI ITLAR

augli hayotining eng halovatli damlari changalzorning qishloq ustiga bosqinidan keyin boshlandi. Qishloq bilan hisob-kitobni adolat yuzasidan bajarib, orani ochiq qilgani uchun ko'nglida g'ashlik qolmagan. Butun changalzor ahli u bilan totuv yashar, chunki undan hayyiqishardi.

Mauglining yolg'iz o'zi va yo to'rttala hamrohini ergashtirib, changalzor maxluqlari orasida yurib, ko'rgan, bilgan va yo eshitganlarini yozgudek bo'lsa, ularning har biri bir kitob bo'lishi mumkin edi. Shu boisdan davlat xazinasiga boj olib ketayotgan yigirma ikkita qo'tosni o'ldirib, yaltiroq kumush tangalarni yer bilan bitta qilib sochib yuborgan mandlilik quturgan fildan arang jon saqlab qolgani bormi; shimol tarafdagi botqoqlikda yashovchi timsoh Chakoli bilan tun bo'yi olishib, ov pichog'ini uning qalqoniga urib, sindirib olgani bormi; yovvoyi to'ng'iz o'ldirib ketgan odamning bo'ynidan avvalgisiga qaraganda uzunroq yangi pichoq topib olgani bormi; o'sha yovvoyi to'ng'izning orqasidan quvlab, yangi

pichoqning tig'ini qayrab olish, uchun oxiri uni o'ldirgani bormi; Ulug' Ochlik yilida yelib keta-yotgan bug'ular podasi orasiga tushib qolib, oz bo'lmasa ularning tuyog'i ostida yanchilib o'lib ketishiga sal qolgani bormi; indamas Xatxini o'tkir uchli qoziqlar qoqilgan qopqon o'radan qanday qutqarib qolgani bormi; ertasiga esa uning o'zi qoplon uchun juda ustalik bilan qo'yilgan qopqonga tushib qolgani-yu, yo'g'on yog'och to'sinlarini sindirgan Xatxi uni qutqarib olgani bormi; botqoqlikdagi yovvoyi qo'toslarni qanday sog'ib olgani bormi; qanday qilib...

Biroq menimcha, aniq biron hodisa haqida hikoya qilgan ma'qulroq.

Ota va Ona Bo'rilar dunyodan ko'z yumdi. Ular tepasida O'lim Qo'shig'ini aytgach, Maugli g'or og'zini katta tosh bilan bekitib tashladi. Qarib, zaiflashib qolgan Balu ham oyog'ini arang sudrab bosar, hatto asablari po'latdan-u paylari temirday mustahkam bo'lgan Bagira ham, endilikda, o'ljani qadimgidek chaqqonlik bilan saranjom qilolmaydigan bo'lib qolgandi.

Akela oq tusini o'zgartirib, sarg'ish-oq rangga kirdi, qarilik oqibatida shu qadar ozib-to'zib ketgan ediki, qovurg'alari sanalib qolgandi. Xuddi yog'och qo'g'irchoqdek oyoq bosardi. Uning uchun ham Maugli ov qilib, qornini to'yg'azib turardi. Lekin, Sion To'dasining har tarafga tarqab ketgan yosh bo'rilari bola-chaqali bo'lib olishgandi. Yoshlari beshga to'lishiga qaramay haligacha yetakchi nimaligini bilmay yurgan o'zboshimcha bo'rilarning soni qirqqa yetgandi. Akela ularga birgalashib kun kechirish va bobo-

lar qonuniga rioya qilishni, Erkin Xaloyiq yo'lida borib, yetakchiga itoat etishni maslahat berdi.

Bu ishda Maugli ularga maslahatdosh bo'lishni istamadi. Bir marta tili kuyib zada bo'lgani tufayli, endi sovuq suvni ham puflab ichadigan bo'lib qolgandi. Ammo Pxaonining o'g'li Pxao (uning otasi Kulrang Iztopar bo'lib, Akela To'dasida xizmat qilgan edi) Changelzor Qonunlariga ko'ra To'daga boshliq bo'lib, charaqlab turgan yulduzli osmon gumbazi tagida burungidek qo'shiq va chaqiriqlar eshitila boshlagach, o'tmish xotirasining hurmati deb Maugli ham Kengash Qoyasiga boradigan bo'ldi. U Qoyaga kelganda har vaqt Pxaodan yuqorida, Akela yonidan joy olardi. Bu vaqtlar mo'l-ko'l o'lja va xotirjam uxlash zamoni bo'lib qoldi. Endilikda bu to'pni Maugli To'dasi deb yuritishar, bironta begona Maxluq Maugli To'dasi yerlariga qadam bosisiga jur'at qilolmasdi. Yosh bo'rilar semirib, kuchga to'lib borar, urg'ochi bo'rilar esa har ko'rikka yangidan-yangi bolalarni oldiga solib kelishardi. Maugli bironta ko'rikni ham qoldirmasdi. Chunki u bir vaqtlar qora qoplon qip-yalang'och qoracha bolakayni to'daga olib kelgan mash'um tunni unutmagandi. Shuning uchun har qachon: «Hoy bo'rilar, ogoh bo'ling, ogoh bo'ling!» degan chaqiriqni eshitganda, hozir ham uning eti jimirlashib, yuragi tipirchilardi. Mana shu holat bo'lmaganda u allaqachonlar changalzorning ichkarisiga kirib yangidan-yangi narsalarni ko'rib, eshitib, qo'li bilan ushlab va mazasini totib yurgan bo'lardi.

Bir kuni oqshom payti, yo'l-yo'lakay bir-biri bilan o'ynashib, o'mbaloq oshayotgan to'rtov birodarlarini orqasidan ergashtirib, yangigina o'ldirilgan bug'u go'shtining yarmini Akelaga olib kelayotgan Mauglining qulog'iga Sherxon o'lgandan beri eshitilmagan juda g'alati guvillash ovozi kirdi. Bu yo'lbars bilan birga ovga kirishayotgan chiyabo'rining jang oldi uvillashi yoki chanzorda katta ov boshlanishidan darak beruvchi chaqiriq bo'lib, o'rmon maxluqlari tilida «pxial» deb yuritilardi. Pxial achchiqlanish, vahshiyona tantana, nafratlanish, dahshat yoki ma'yusona nolish va yoki zaharli qah-qaha sadolarining qorishmasidan iborat bo'lib, eshitgan maxluqning tepa sochi tikka bo'lib, a'zoyi badanini ajal vahimasi chulg'ab olardi. Bunday chaqiriq vaqti-vaqti bilan Vayngang ustida eshitalarkan, goh avjiga chiqar, goh pasayar, goh titroq ohangga kirar va goho to'satdan bosilib qolardi. Pxialni eshitarkan to'rttala bo'rining junlari hurpayib, birdaniga irillab yuborishdi. Maugli bo'lsa darhol pichoq dastasiga qo'l yugurtirib, turgan yerida toshdek qotib qoldi.

– Bironta ola-bula maxluq bu yerda ov qilishga jur'at etolmasdi-ku, – dedi nihoyat o'ziga kelib.

– Bu oddiy ov boshlanishidan oldin bo'ladi-gan qiy-chuvga sira ham o'xshamaydi, – dedi Kulrang Og'a, – bu qandaydir katta ovdan xabar beradi. Yaxshilab eshitgin-a!

Shu payt yana nolishga ham, qah-qahaga ham o'xshamaydigan g'alati bir uvillagan ovoz hamma yoqni bosib ketdi. Bil-maganlar, bachchag'ar chiyabo'rining lablari odamnikiga

o'xshash muloyim ekan, deb o'ylashlari mumkin edi. Endi nafasini rostlab, es-hushini yig'ib olgan Maugli qoya tomon oshiqayotgan bo'rilar ni ortda qoldirib, Kengash Qoyasiga qarab yugurib ketdi.

Pxao bilan Akela qoyada yonma-yon yotishar, pastroqda esa quloqlari ding bo'lgan bo'rilar o'tirishardi. Ona bo'rilar bolalari bilan inlari tomon shoshilishar, chunki to'polon paytlarda zaiflarning eng yaxshi joyi – o'z uyasi.

Avvaliga Vayngangning tungi shovullashi va daraxtlar uchini siypalab o'tgan shamolning shivir-shivirlaridan boshqa hech qanday tovush eshitilmay turdi, keyin birdaniga daryoning u sohilida bo'ri uvillab yubordi. Bu eshitilgan tovush To'da bo'rilarining uvillashiga o'xshamas, chunki To'daning barcha a'zolari Qoyada hozir edilar. Oradan biron daqiqa o'tar-o'tmas uvillash cho'zib-cho'zib akillashga aylandi.

– Itlar! Yovvoyi itlar! Yovvoyi itlar! – deb akillab yubordi yetakchi bo'ri.

Bir necha daqiqa o'tar-o'tmas horigan qadam tovushlari eshitildi va shu on zulmat orasidan qora terga botib ketgan, biqinlarida qon izlari ko'rinib turgan va og'zidan so'lakayi oqib ketgan bo'ri davraga yorib kirdi, oldingi oyoqlarini bukib, hansirab nafas olgancha Mauglining oyoqlari ostiga o'zini tashladi.

– Oving baroridan kelsin! Qaysi To'dadan bo'lasan? – deb og'irlik bilan so'radi Pxao.

– Oving baroridan kelsin! Men Vantala, – degan javob eshitildi.

O'zini «Vantala» deb atovchi bo'rilar, biron to'daga qo'shilmay, urg'ochisi va bolalari uchun

to'g'ri kelgan yerda ov qilib ovloq yerdagi g'orlar-
da umr kechiradilar.

Har nafas olganida yuragi kaptardek pitirlab,
uni goh oldinga, goh orqaga tebratardi.

Shu choq Pxao, odatda pxialdan so'ng ayti-
ladigan:

– Kim kelyapti? – degan savolni berdi.

– Qizgish tusli qonxo'rlar! Dekandan kel-
gan yovvoyi itlar! Ular janub yoqdan kelishdi.
Aytishlaricha, u tomonlarda ochlik emish. Ular
yo'l-yo'lakay uchragan jonivor borki, barchasi-
ni qiyratishyapti. Yangi oy boshida uch bolam
va juftim bor edi. Biz, yalanglikda yashovchi
bo'rilar odatiga ko'ra, onasi uchala bolasini
ovda, bug'ular ketidan quvilganda, qanday qilib
yashirinishni o'rgatardi. Yarim tunda ham iz
quvib ketayotgan bolalarimning uvillagan to-
vushi qulog'imga kelib turgandi. Tong shamoli
esa boshlagan payt borib qarasam, to'rttalasi
ham o't ustida qotib yotibdi. Oy boshida ham-
masi soppa-sog' edi. Erkin Xaloyiq! O'ch olish
niyatida yelib-yugurarkanman, qizg'ish itlarga
duch kelib qoldim.

– Ular nechta? – deb so'radi Maugli. To'dada-
gilar esa bo'g'i-q-bo'g'i-q akillab qo'yishdi.

– Bilmadim, ulardan uchitasi olamdan ko'z
yumdi. Boshqalari meni xuddi bug'uni quvla-
gandek quvlab qolishdi, men esa uch oyoqlab
zo'rga qochib qutuldim. Dodimni sizga aytmay,
kimga aytay, Erkin Xaloyiq!

Qon qotib qolgan oldingi oyog'ini uzatdi.
Biqinining pastki qismi tishlanib, dabdala qilin-
gan, bo'yin esa tilinib, tilka-pora bo'lib ketgandi.

– Ol! – dedi Akela Maugli unga keltirgan go'shtdan nari surilib.

So'qqabosh bo'ri ochko'zlik bilan ovqatga tashlandi.

– Hali shoshmay turishsin, – dedi u nafsi andak orom olgach. – Men biroz o'zimni o'nglab olay, keyin ular bilan gaplashib qo'yaman! Ey voh, oy boshida uyam to'la edi. Endi bo'lsa huvillab, so'qqabosh bo'lib qoldim. Qonga qon olmaguncha qo'ymayman!

Vantalaning baquvvat jag'lari bug'uning son suyaklarini qarsillatib chaynayotganini ko'rgan Pxao ma'qullagandek:

– Bu jag'lar hali bizga asqotib qolar, – deb irilladi.

– Itlar yonida kuchuklari ham bormidi?

– Yo'q, yo'q. Bu yerga kelganlar zabardast va baquvvat malla itlar.

Bu – Dekan itlarining bo'rilarga qarshi katta jang boshlab kelayotganlaridan darak berardi. Yovvoyi itlar qarshisida, hatto, yo'lbarslar ham chekinib, o'z o'ljalarning bahridan o'tishlarini bo'rilar yaxshi bilishardi. Ular changalzorni tik kesib o'tar, yo'lida nima uchramasni, barchasini tilka-pora qilib tashlardi. Yovvoyi itlar bo'rilar-ga o'xshab katta va epchil bo'lmasa-da, lekin ular juda baquvvat va son-sanoqsiz bo'lishadi. Yovvoyi itlar yuztaga yetishgandagina o'zlarini To'da deyishadi. Bo'rilar esa qirqtasi to'plansa, o'zlarini haqiqiy To'da deb atay beradilar.

O'zining sayohatlari paytida Maugli, o't qoplagan Dekan yassi tog'ligi chegaralarida bo'lgan, do'nglik va o'nqir-cho'nqir yerlarni uya

qilib yashovchi bu yovuz itlarni ko'rgan. Yovvoyi itlardan bo'ri hidi kelmay, aksincha, qandaydir qo'lansa is taralgani uchun, ularning tirnoqlari orasi serjun, bo'rilarniki esa junsiz va tep-tekis bo'lgani uchun Maugli malla maxluqlarga nafrat bilan qarardi. Biroq, ovchi to'dasidagi yovvoyi itlarning qanday dahshatli kuch ekanini Maugli juda yaxshi bilardi. Bu to'g'rida unga Xatxi hikoya qilib bergandi. Xatxining o'zi ham ulardan o'zini chetga olardi. Yovvoyi itlarni boshqalar yo'q qilib yubormaguncha va yo yo'llaridagi o'lja butkul qirilib ketib, tamom bo'lmaguncha, u malla maxluqlar hamma yoqda to's-to'polon ko'tarib, ilgarilab borar, uchragan jonivorni tirik qo'ymasdi.

Akela ham yovvoyi itlar haqida uncha-muncha eshitgandi. U xotirjamlik bilan Maugliga:

– Yakka-yolg'iz, nomsiz yo'qolgandan ko'ra, To'da bilan birga o'lgan yaxshi. Bu ov juda ajoyib bo'ladi. Men uchun esa – so'nggisi. Ukajon, sen odamzotsan, hali juda ko'p tun va kunlarni ko'rasan. Shimol tomonga borib, panaroq joyga yotib tura tur. Itlar ketgach, mabodo, biron bo'ri tirik qolsa, jang qanday bo'lganini senga yetkazar, – dedi.

– Ha, o'zim ham nima qilishga hayron bo'lib turibman, – dedi Maugli jiddiy. – Botqoqlikka borib, mayda-chuyda baliqchalarni yeb, daraxtlar ustida uxlasammikin, va yo maymunlarga sig'inib, To'da jang qilib bo'lguncha, yong'oq chaqib o'tirsammikin.

– Gapimni hazilga yo'yma, bu hayot-mamot jangi bo'ladi, – dedi Akela. – Sen hali bu malla jallodlarni bilmaysan. Hatto ola-bula...

– A-o-u-a! A-o-u-a! – deb qichqirdi xafa boʻlgan Maugli. – Men ola-bula maxluqning bittasini oʻldirgan edim. Endi bu yogʻini eshit: bir bor ekan, bir yoʻq ekan, bir Ota Boʻri bilan bir Ona Boʻri boʻlgan ekan: yana bitta kulrang qari Boʻri boʻlgan ekan; (u uncha donishmand emas ekan, lekin hozir u qarib qolgan). U menga ham otalik, ham onalik qilgan ekan. Shuning uchun bu rivo-yatni boshladimki, – dedi u ovozi balandlatib: – Mabodo itlar kelgudek boʻlsa, bu jangda Maugli Erkin Xaloyiq bilan bir jon va bir tan. Hozir Toʻdadagilar unutib yuborishgan, menga tovon sifatida Bagira Toʻdaga hadya qilgan qoʻtosning ruhiga qasam boʻlsinki, mana bu pichogʻim – Toʻdaning qayralgan tishi boʻladi. Uning tigʻi hali oʻtkir. Mening soʻzim – shu va bu soʻzni men aytdim! Agar bu soʻzlarimni unutgudek boʻlsam, uni daryolar va daraxtlar eshitsin va bir umrga yodda tutsin.

– Boʻri tilida gapirayotgan odamzot, sen itlar-ni yaxshi bilmaysan, – deb qichqirdi Vantala. – Niyatim, ular meni burda-burda qilib tashla-masdan avval qasdimni olish. Ular asta-sekin, uchragan jonivorni sogʻ qoʻymay kelishyapti. Ammo ikki kundan soʻng men yana kuchga ki-raman, ana oʻshanda ulardan qasdimni olaman. Hoy, Erkin Xaloyiq, itlar oʻtib ketguncha, yarim och holda boʻlsa-da, shimol tomonga borib, oʻzlaringizni panaga olib turishingizni maslahat beraman.

– Soʻqqaboshga quloq soling! – dedi kulib Maugli. – Erkin Xaloyiq, biz shimol tomon qochishimiz, qirgʻoqlardan kaltakesak va ka-

lamushlarni tutib yeyishimiz, shu yo'sin, bir amallab jon saqlab, itlar bilan uchrashmaslik ilojini qilishimiz kerak ekan. Ular o'rmonlarimizni ship-shiydam qilishsin, to o'zlari shafqat qilib, bor-yo'g'imizni qaytarib bermagunlaricha, shimol yerlarida yashirinib tura turaylik! Mal-larang, qorni sariq, darbadar juntirnoq itlar itligicha qoladi. Ajib gap! Biz – Erkin Xaloyiq, albatta, bu yerdan qochib qolishimiz, shimol maxluqlaridan yalinib sarqitlarini so'rab olishimiz va yo o'laksa bilan tamaddi qilishimiz kerak emish! Qani, ikkovidan birini tanlab oling! O'ziyam juda ajoyib ov bo'ladi-da. To'da uchun, butun To'da uchun, inda yotgan va ochiqda yurgan ona bo'rilar va bo'ri bolalari uchun, ohu ketidan quvayotgan urg'ochilar uchun, g'ordagi eng murg'ak bo'richa uchun jangga hozirmiz!

Xuddi yoqilayotgan daraxtning shaqir-shuquriga o'xshash qisqa, ammo guldiragan akillash bilan To'da Maugliga ma'qul javobini berdi.

– Jangga hozirmiz! – deb akillashdi bo'rilar.

– Joyingizdan qimirlamang, – dedi Maugli o'zining to'rt og'asiga. – Har bir tish bizga zarur. Pxao bilan Akela jang taraddudini ko'rishsin. Men itlarning sonini bilib kelgani ketdim.

– Bu o'lim degan gap! – dedi o'rnidan turayotib Vantala. – Shu qip-yalang'och maxluqning bir o'zi itlarga qarshi nima ham qila olishi mumkin? Hatto ola-bula ham...

– Sen chindan ham begonaligingni bildirding, – deb javob qildi Maugli. – Mayli, itlarni qirib tashlagach, yana gaplasharmiz. Hammangizning ovingiz o'ngidan kelsin!

Butun vujudini sho'xlik chulg'aganicha u zudlik bilan zulmat qo'yniga o'zini urdi va qayerga oyoq qo'yayotganini ham sezmay yugurdi. Nihoyat, daryo yaqinida, bug'ularning suvloq so'qmog'ida pisib yotgan Qaoga qoqilib, bor bo'yicha yerga yiqildi.

– Ksh-sha! – dedi achchiqlangan Qao. – Hoy tentak, changalzorda tapillab, chapak chalib, ilinay deb turgan o'ljani hurkitib yuborishni kimdan o'rganding?

– Gunoh menda, – dedi yiqilgan yeridan turayotgan Maugli. – To'g'risi, men seni izlab yuruvdim, Yassibosh. Lekin har gal seni ko'rganimda ko'zimga qo'limchalik uzayib, yanada semirib ketgandek ko'rinasan. Hoy dono, zabardast va ko'rkam Qao! Butun changalzorda senga teng keladiganini topish qiyin!

– Izing qay tomon yo'nalgan? Xo'sh, yo'l bo'lsin? – deb so'radi ovozi biroz yumshab Qao. – Bir kuni yalanglikda uxlab qolibman. Ko'zimni ochib qarasam, tepamda bir odam turibdi, qo'lida pichoq. Xuddi quturgan o'rmon mushugiga o'xshab pixillab, ustimga tosh yog'dirar va uxlashga boshqa joy qurib qolganmidi deb o'shqirardi. Shunga hali bir oy ham bo'lgani yo'q.

– Ha, shunday qilib, bug'ularni to'rt tomonga to'zg'itib yubording, Maugli bo'lsa ov qilayotgan edi. U hushtak chalib bug'u so'qmog'ini bo'shat degandi. Yassiboshing qulog'i tom bitgandek, hech narsani eshitmasdi, – dedi xotirjamlik bilan Maugli rang-barang xalqalar orasiga o'tirarkan.

– Endi bo'lsa o'sha odam mo'mingina bo'lib, shirin so'zlar bilan ana o'sha Yassiboshning

oldiga kelib, unga sen donishmandsan, zabardastsan, ko'rkamsan deya xushomad qilyapti. Uning shirin so'zlariga laqqa uchgan Yassibosh esa kulcha bo'lib, toshbo'ron qilgan odamchaga o'tirish uchun qulay joy hozirlayapti... Xo'sh, endi senga qulaymi? Bagira qanchalik egilib, bukilmasin, senga shunday yaxshi o'rindiqlik hozirlay oladimi? – dedi Qao.

Qao Mauglining og'irligi ostida xuddi to'r belanchakka o'xshab bukildi. Maugli qorong'ilikda Qaoning po'lat arqonga o'xshash bo'yniga qo'lini solib, uning boshini o'z yelkasiga qo'ydi va shundan keyingina bugungi tunda changalzorda yuz bergan hodisalarni boshdan-oyoq so'zlab berdi.

– Ehtimol, men donishmanddurman, – dedi hikoyani eshitib bo'lgach Qao. – Ammo garangligim rost. Bo'lmasa pxialni eshitgan bo'lardim. Shuning uchun ham o'txo'rlar bezovtalanib qolishgan ekan-da. Itlarning hammasi qancha ekan?

– Men hali ko'rganimcha yo'q. To'ppa-to'g'ri sening oldingga keldim. Yoshing Xatxidan ulug'roq. Ammo-lekin, Qao, – deb Maugli sevin-ganidan bir yumalab oldi, – bu ajoyib ov bo'la-di-da! Oramizdan kamdan-kam maxluqqa yangi oyni ko'rish muyassar bo'lsa kerak!

– Sen ham bu mojaroga aralashdingmi? Odamzot ekanligingni unutma. Shuningdek qaysi To'dadan haydalganingni ham unutma. Qo'yib ber itlarni bo'rilarining o'zi quvlasin. Sen odamzotsan.

– O'tgan yilgi yong'oqlar bu yil qorayib ketibdi, – deb javob qildi Maugli. – Gaping to'g'ri, men odam zotidanman. Lekin, bu tun ularga men

bo'riman dedim. Bu narsa qonimga singib ketgan. Mening so'zlarimni esdan chiqarmang deb daryo va daraxtlarni guvohlikka da'vat etdim. Men Erkin Xaloyiqning ovchisiman, Qao, itlar quvlanmaguncha, shundayligimcha qolaman.

– Erkin Xaloyiq emish! – to'ng'illadi Qao. – Erkin o'g'rilar! Sen bo'lsang, o'lib ketgan bo'rilarni yuz-xotir qilib, o'zingni ularga qarindoshlik iplari bilan bog'lab o'tiribsan. Bunday ovning oxiri xayrli bo'lmaydi!

– Bu mening So'zim va bu so'zni allaqachon aytib qo'yganman! Buni daraxtlar eshitgan, daryo eshitgan. Itlar quvlanmaguncha bu so'zlarim og'zimga qaytib kirmaydi.

– Sh-sh-sh! Bu so'zlardan barcha rejalar o'zgarib ketadigan bo'ldi. Men seni shimol botqoqliklariga olib ketmoqchi edim. Biroq, aytilgan So'z, hatto bu qip-yalang'och, kichkinagina, eti junsiz odamchaning So'zi bo'lsa-da, So'zligicha qoladi. Endi men Qao ham aytamanki...

– Yaxshilab o'ylab ko'r, Yassibosh, sen ham yaxshi bilamasdan turib o'zingni hayot-mamot iplari bilan bog'lamagin. Sening So'zingning menga zarurati yo'q. Usiz ham men bilamanki...

– Shunday bo'la qolsin, – dedi Qao. – Men so'z berib o'tirmay qo'yaqolay. Xo'sh, malla itlar kelib qolsa, o'zing nima qilmoqchisan?

– Ular Vayngangni suzib o'tishlari kerak. Men To'dani ergashtirgan itlarni daryo sayozligida qarshilamoqchiman. Pichoq va tishlar yordamida ularni daryoning quyi oqimi tomon chekinishga majbur qilib, qizishgan xalqumlarini sovutib qo'ymoqchi edim.

– Bu itlar chekinmaydi, xalqumini sovutish ham mushkul, – dedi Qao. – Bu ovdan so‘ng qoq suyaklardan boshqa na kichkina odam, na bo‘ri bolasi qoladi.

– Alala! O‘lish kerak bo‘lsa – o‘lamiz! Ov juda ajoyib bo‘ladi-da, o‘ziyam! Men juda kam yomg‘ir ko‘rdim, hali yoshman. Menda na donishmandlik bor, na qudrat. Sen biron aqlliroq gap o‘ylab topmadingmi, Qao?

– Men yuz-yuzlab yomg‘irlarni ko‘rdim. Xatxi-ning sut tishlari tushmasdan ilgariyoq men yerda uzun-uzun izlar qoldirganman. Bobo Tuxum nomiga qasam bo‘lsinki, men ko‘pgina daraxtlardan qariroqman va changalzorda bo‘lib o‘tgan barcha hodisalarga guvoh bo‘lganman.

– Harqalay, bunday ov hech qachon bo‘lmagandir, – dedi Maugli. – Biron marta malla itlar yo‘limizga g‘ov bo‘lganini eslolmayman.

– Nima bo‘lgan bo‘lsa, bo‘lib o‘tdi. Endigi bo‘ladigani esa – faqat yoddan ko‘tarilib, yana qaytib kelayotgan yil. Men yoshimni sanab chiqqunimcha, qimirlamasdan o‘tir.

Maugli bir soat Qaoning halqalari orasida pichog‘ini o‘ynab o‘tirdi. Qao esa harakatsiz boshini yerga tikkancha, tuxumdan chiqqanidan beri ko‘rgan va eshitgan hodisalarini birma-bir eslab chiqdi. Uning ko‘zlari go‘yo so‘nib, xuddi xira shishaga o‘xshab qolganday tuyular, tushida ov ko‘rayotgandek, vaqti-vaqti bilan boshini goh u tomonga, goh bu tomonga siltab qo‘yardi. Ov oldidan mizg‘ib olishning foydasini yaxshi bilgan, tundami, kunduzimi bemalol uxlab olishga odatlangan Maugli, ilon ustida xotirjamlik bilan mudrab o‘tirardi.

To'satdan Maugli, ostidagi bahaybat ilonning tanasi xuddi qindan sug'urilgan po'lat shamshirday shig'illab, shishib, yo'g'onlashib borayotganini sezib qoldi.

– Butun o'tgan yillarni ko'rib chiqdim, – dedi nihoyat Qao. – Katta daraxtlarni ham, qari fillarni ham, ustini baxmal o't qoplamasdan oldin qipyalang'och bo'lgan qirra cho'qqili qoyalarni ham ko'rdim. Ishqilib, o'zing tirikmisan, mitti odam?

– Oy hozirgina chiqdi, – dedi Maugli. – Tushunolmayapman...

– Sh-sh-sh! Men yangitdan Qaoga aylandim. Bilaman, oradan juda oz vaqt o'tdi. Hozir daryo bo'yiga boramiz va itlarga qanday hujum qilish kerakligini senga o'rgataman.

Ilon xuddi o'qdek to'g'ri gavdasini Vayngangning yuqori oqimi tomonga burib, Sulh Qoyasi yaqinidagi kamardan yuqoriroqda o'zini suvga tashladi. Maugli ham u bilan barobar o'zini suvga otdi.

– Hoy, o'z holingcha suzma, men chaqqonroq suzaman. Yelkamga chiqib ol, Ukajon!

Maugli chap qo'li bilan Qaoning bo'ynidan quchoqlab, o'ng qo'lini gavdasiga yopishtirib, oyoqlarini suv yuzasida tik qilib uzatib oldi. Qao, faqat o'ziga ma'lum bo'lgan usul bilangina daryo oqimiga qarshi epchillik bilan suzib ketdi. To'liqinlanayotgan suv oqimi Mauglining atrofida ko'pirar, ilon gavdasi silliq kesgan daryo to'liqlarida uning oyoqlari ikki yoqqa tarvaqaylab borardi. Sulh Qoyasidan sal yuqoriroqda, ikki tarafda sakson-yuz fut keladigan tik marmar qoya bilan o'ralgan Vayngang torayar va bu yer-

da suv oqimi xuddi quturgandek toshdan-toshga urilib, ko'piklanar va oldinga intilardi. Bu dahshatli shovullash Mauglini zarracha ham cho'chitmasdi. Chunki, biron daqiqa bo'lsin, Mauglini cho'chitadigan suv dunyoda topilmasdi. U daryoning qoya atrofidagi qirg'oqlariga nazar tashlarkan, havodan kelayotgan jazirama issiqda chumoli uyasi taratadigan nordon isga o'xshash isni bezovtalik bilan hidlab-hidlab qo'yardi. U beixtiyor suvga sho'ng'ib, faqat nafas olish uchungina boshini chiqarib turardi. Qao suv osti toshi atrofida dumi bilan ikki bor halqa yasab, langar tashladi va Mauglini oqimdan saqlab, tutib turdi. Daryo suvi ular oldidan halloslagancha oqib borardi.

– Bu Ajal Maskani-ku! – dedi bola. – Nega biz bu yerda to'xtadik?

– Ular uxlayapti, – dedi Qao. – Xatxi Ola-bulaga yo'l berib qo'ymaydi. Biroq, Xatxi ham, Ola-bula ham malla itlarga yo'l berishadi va ularni chetlab o'tishadi. Itlarning o'zi bo'lsa hech qachon va hech kimga yo'limizni bermaymiz, deb maqtanishadi. Qoyaning Mitti Maxluqlari kimdan hayiqib, chekinishi mumkin? Menga ayt-chi, Changalzor Sultoni, bizda eng qudratli kim?

– Mana bular, – dedi shivirlab Maugli. – Bu yer axir Ajal Maskani, ketaylik bu joydan tezroq!

– Qo'y, oshiqma. Atrofingga yaxshilab qara. Ular uyquda. Bu joy mening kichikligimda ham shunday edi. O'shanda mening uzunligim sening qo'lingcha kelardi. Hozir ham sira o'zgarmabdi.

Zamonlar o'tishi va ob-havo ta'siridan tars-tars yorilib ketgan Vayngang darasi changalzor

yaratilgan zamonlardan beri Hindistonning aslo tinib-tinchimagan, ammo yovuz yovvoyi qora asalarilarining maskani bo'lib kelgan. Bu maxluqlarning badfe'lligini bilgan barcha hayvonlar bu yerdan yarim milcha naridan aylanib o'tishardi. Ko'p asrlardan beri Mitti Maxluqlar shu yerda uya qurib, gala bo'lib, daradan-daraga ko'chib yashar, ko'payib, yangidan-yangi galalarga bo'linib ketar, oq marmarlarni eskirgan asal bilan bo'yar, ular qora mum uyalarini qoyaning tobora balandroq yerlariga yopishtirib, daradagi g'orning qorong'ilik chulg'agan ichkarisiga tomon kirib borishardi. Na odam, na hayvon, na suv va na o't umrida biron marta bo'lsin ularni bezovta qilishga jur'at etolmasdi. Daryoning har ikkala qirg'og'i bo'ylab cho'zilgan qoyaning usti go'yo yaltirab turuvchi qora baxmal bilan qoplanganga o'xshardi. Maugli ko'zini ochib, yuqoriga qararkan, etlari jimirlashib ketdi. Chunki ularning boshi ustida uyquga ketgan million-million asalarilar inlariga yopishib yotardi. Qoyaning silliq satxida yana qandaydir guldor naqshga o'xshash katta-katta parchalar va chirigan to'ngakka o'xshash narsalar yopishtirib tashlangan edi. Ularning ba'zilari o'tgan yillardan qolgan mum yoki qoyaning shamolga teskari yerida yangidan qurilgan asalari uyalari edi. Qoyaga yopishib o'sgan chirmoviq yoki daraxtlar orasiga yuqoridan oqib tushib qotib qolgan galvirak chiqindilar tog'-tog' bo'lib yotardi. Sergaklik bilan quloq solib turgan Maugli, yuqoridagi qop-qorong'i yo'laklardan uzilib tushgan asal to'la uyalarning shitirlashini;

so'ngra qanchadan-qancha qanotlarning ach-chiqqlanib guvillashini; gohida yuqoridan daraxt shoxlariga tomayotgan asalning «chak-chak»larini aniq eshitib qolardi.

Daryoning bu qirg'og'ida besh futcha ham kelmaydigan sayozlik bo'lib, uning ustida yuz yillardan beri yig'ilib qolgan axlatlar tog'-tog' bo'lib yotardi. U yerda asalari murdalari, chiqindilar, eskirgan galvirak mumlar, asal o'g'rilashga kelgan kapalak qanotlari va qo'ng'izlarning qurib qolgan qobiqlari uyum-uyum bo'lib ko'zga tashlanib turardi. Ularning ustini qop-qora yupqa g'ubor qoplab olgandi. Ammo Mitti Maxluq nimaligini yaxshi bilgan darrandani hurkitish uchun bironta o'tkir hidning o'zi, kifoya qilardi.

Qao daraga kiraverishdagi sayozlikka qadar suzib bordi.

– Bu yilning o'ljalari, – dedi Qao. – Yaxshilab qara!

Qum ustida ikkita yosh bug'u va qo'tosning suyaklari sochilib yotardi. Maugli bu suyaklarga na bo'rini, na chiyabo'rining tishi tegmaganligini aniq sezardi. Ular vaqt o'tishi bilan o'z-o'zidan shunday holatga tushib qolgandi.

– Ular bilmasdan chegaradan o'tib ketganlar, – dedi shivirlab Maugli, – Mitti Maxluqlar esa ularni o'ldirgan. Asalarilar uyg'onmasdan turib bu yerdan jo'nab qolaylik!

– Ular tongga qadar uxlashadi, – dedi Qao. Endi men senga hikoya qilay. Qanchadan-qancha yomg'irlardan avval orqasidan To'da quvlab kelayotgan janub bug'usi changalzorni bilmaganidan bu yerga kirib qolgan. Dahshat-

dan o'takasi yorilgan bug'u o'ng-u terisiga qaramay balandlikdan sakragan. Quyosh tikkaga kelgan payt pastda badjahl asalarilar g'uj-g'uj edi. To'dadagilarning ko'pchiligi ham tavakkal bilan Vaynganga sakrashgan, ammo suvga yetmasdanoq halok bo'lishgan. Suvga sakramay, qoya tepasida qolganlarning ham bittasi qolmay qirilib ketgan. Bug'u esa tirik qolgan.

– Qanday qilib?

– Chunki, u oldinda chopib kelib, Mitti Xaloyiq sezib, nayza sanchishga ulgurmasdanoq, daryo suvida oqib ketgan. Bug'uning dupuridan bezovta bo'lgan asalarilar esa uning orqasidan quvib kelayotgan To'dadagilarga chippa yopishib olishgan.

– O'sha bug'u tirik qoldimi? – deb yana so'radi Maugli o'ychanlik bilan.

– Harqalay, orqasidan butun Dekan itlari quvib kelayotgan Mitti odamni suvda tutib olish uchun pastda kutib turgan qari, semiz, garang, sariq, yassibosh bo'g'ma ilondek bir ko'makchisi bo'lmasa-da, bug'u o'shanda tirik qolgandi! Xo'sh, bunga nima deysan?

Qao boshini Mauglining ho'l yelkasiga qo'yib, uni quloqlari tagida tilini likillatib turardi. Jimlik uzoq davom etdi, nihoyat Maugli shivirlab dedi:

– Demak, bu ajalning mo'ylovidan tortish degan gap, lekin... Qao, chindan ham sen butun changalzorning donishmandisan.

– Ko'plar shunday degandi. O'zingga hazir bo'l, mabodo itlar orqangdan quvib qolguday bo'lsa...

– Itlar albatta quvlaydi. Ha-ha! Ha! Og'zim to'la nishtar, hammasini ham terisiga sanchib chiqishga yetadi!

– Agar itlar orqangdan quvlab qolgudek bo'lsa, ular sening yelkangdan boshqa narsaga qaramay, yo mana shu yerda, yo pastroqda o'zlarini suvga tashlaydilar, chunki uyqudan uyg'ongan Mitti Xaloyiq ularning orqasidan quvlab qoladi! Vayngang bo'lsa, juda ochko'z daryo. Itlarning Qaodek suvda ushlab qoladigan ko'makchisi yo'q. Esingda bo'lsin. Aridan tirik qolganlarini daryo quyiga qarab, Sion g'orlari og'zidagi sayozlik tomon oqizib ketadi. Xuddi yana o'sha yerda To'dang ularning tomog'idan g'ippa bo'g'adi.

– Xuddi qurg'oqchilik pallasida yoqqan yomg'irdek, bundan zo'r reja bo'lmasa kerak. Endi arzimas ishlar qoldi: yugurib borish-u sakrash! Shunday bir ish qilayki, itlar meni tanib olsin va orqamdan izma-iz quvlasin.

– Sen qoyani tepadan, quruqlik tarafidan ko'rib chiqdingmi?

– Yo'q. Shu ishni unutibman.

– Bor, yaxshilab ko'rib chiq. U joy juda yomon. Hamma yog'i o'nqir-cho'nqir. Biroq qadamingni noo'rin tashlarkansan, oving tugadi deyaver! Endi seni shu yerda qoldiraman. Menga qarindosh bo'lmasa-da, sening uchungina To'dangga qayerdaligingni va itlarni qayerdan izlashni xabar qilaman.

Mabodo Qaoga biron kimsa yoqmay qolgudek bo'lsa, changalzorda undan ko'ra dag'alroq maxluqni topish qiyin. Bu borada u bilan faqat Bagiragina tenglasha olishi mumkin. Qao dar-yoning quyi oqimi bo'ylab suzib, Kengash Qoyasi qarshisiga yetganda tungi tovushlarga quloq solib turgan Pxao va Akelaga ko'zi tushdi.

– Vshshi! Hoy bo‘rilar! – deb quvnoqlik bilan chaqirdi u. – Malla itlar daryoning quyi tomoniga qarab suzib ketadi. Yuragingiz dov bersa, ularni sayozlikda qirib tashlashingiz mumkin.

– Ular qachon suzib o‘tadi? – deb so‘radi Pxao.

– Bolam qayerda qoldi? – dedi Akela.

– Qachon xohlasalar o‘shanda suzib o‘ti-shadi, – dedi Qao. – Oshiqmasangiz ko‘rasiz. Uning og‘zidan So‘z olib, naq Ajalga yo‘llagan farzanding men bilan birga, ha, bolang mening himoyamda. Agar u hozircha tirik ekan, bu sening aybing emas, qari it. Dushmanlaringni shu yerda kutib tur. Biz bolakay bilan sening tomoningda ekanimizga xursand bo‘l!

Qao yana daryo bo‘ylab o‘qdek suzib ketdi va daraning o‘rta yerida to‘xtab, tik qoyaning baland qirralariga qarab turib qoldi. Ko‘p o‘tmay yulduzli tunda Mauglining boshi elas-elas ko‘rindi. Oradan ko‘p o‘tmay havoda nimadir shig‘illab, keyin oyoqlari oldinga uzatilgan tananing shaloplab suvga tushgani eshitildi. Daqiqa o‘tmay Maugli Qao yasagan halqada nafasini rostlab o‘tirardi.

– Tunda ajoyib sakrash bo‘ldi-da! – dedi tortinmasdam Maugli. – Men sho‘xlik qilib ikki barobar uzoqroqqa sakradim. Lekin balandlikdagi yer yoqmadi: hamma yoq pastak butalar va Mitti Xaloyiq bilan g‘ij-g‘ij to‘lgan chuqur jarliklar. Uchta jarlikning qirg‘oqlariga katta-katta xarsang toshlarni terib qo‘ydim. Yugurayotib xarsang toshlarni tepib yuborsam, achchiqlangan asalarilar orqamdan parvoz qilib havoga ko‘tariladi.

– Bu odamzotning hiylasi, – dedi Qao. – Sen donishmandsan, lekin ehtiyot bo‘l, bu serjahl mitti Xaloyiq bilan o‘ynashib bo‘lmaydi.

– Oqshom paytida asalarilarning hammasi qisqa muddatli uyquga ketadi. Itlar bilan o‘yinni oqshomda boshlagan ma‘qul, chunki ular kunduzi yaxshiroq chopadilar. Hozir ular Vantalaning qonli izlaridan quvib kelishmoqda.

– Kalxat Chil harom o‘lgan bug‘uning payidan bo‘lganidek, itlar ham qonli izning ketidan qolmaydi, – dedi Qao.

– Men ularni, agar uddasidan chiqolsam, yangi izdan – o‘z qonlarining izidan olib yuraman va og‘iz-burunlarini najosat bilan to‘lg‘azib olishga majbur qilaman. Qao, men itlarim bilan qaytib kelguncha, sen shu yerda tura tur.

– Xo‘p, bordi-yu, itlar seni changalzorda o‘ldirib qo‘ysa, yoki daryoga sakrab ulgurmasingdan oldin Mitti Maxluqlar zaharlab qo‘ysalar-chi, unda nima bo‘ladi.

– Ajal qo‘shig‘ini men o‘lganimdan so‘ng aytarsan. Oving baroridan kelsin, Qao! – dedi Maugli.

U shunday deb bo‘g‘ma ilonning bo‘ynini qo‘yib yubordi va xursandligidan xaxolab daryo suvi qaytganda oqadigan yog‘ochlarga o‘xshab, uzoqdagi sayoz qirg‘oq tomon suza ketdi. Maugli hammadan ham «Ajalning mo‘ylovidan tortish»ni, changalzor maxluqlariga bu yerda o‘zi hukmron ekanligini har qadamda anglatib turishni yaxshi ko‘rardi. Ko‘pincha, u Balu ko‘magida asalari uyalarini ship-shiydam qilar, shuning uchun ham u yovvoyi sarimsoq hidini Mitti Xaloyiq yoqtirmasligini yaxshi bilardi. Maugli yo‘l-yo‘lakay

bir bog' sarimsoq piyoz yulib oldi-da, Vantala-ning janubga tomon ketgan qon izi bo'ylab yura boshladi. Vaqti-vaqti bilan u boshini qiyshaytirib daraxtga qarar va o'zicha kulib qo'yardi.

«Men qurbaqacha edim, – dedi o'z-o'ziga u. – Bo'ri Maugli deb o'zimga-o'zim nom berdim. Endi men, Bug'u Maugli suratiga kirishdan avval Maymun Maugli ham bo'lishim kerak. Bora-bora Odam Maugli bo'lib qolaman ham. Xah-xo-xo!»

Shunday derkan, pichog'ining uzun tig'ini bosh barmog'i bilan paypaslab-paypaslab qo'yardi.

Vantalaning qorayib qolgan qoya izlari bir-biri bilan zich o'sgan o'rmon daraxtlari orasida aniq ko'rinib turardi. Lekin, yo'l shimoli-sharq tomon burilgan sari bu daraxtlar siyraklasha borib, Asalarilar Darasiga ikki milcha qolganda o'rmon tugardi. So'nggi daraxtdan Asalarilar Darasi yaqinida bo'lgan butaga qadar yalanglik bo'lib, bu yerda hatto, bo'ringa ham yashirinishi mushkul edi. Maugli u shoxdan-bu shoxgacha bo'lgan masofani ko'zlari bilan mo'ljalga olib, daraxtlar tagidan chopib borib, goh-goh daraxtga sakrab, nihoyat yalanglikka yetdi. Yalanglikni sinchiklab tekshirib chiqishga bir soatcha vaqtini sarfladi. Keyin u Vantala izi qolgan joyga qaytib kelib, sakkiz fut balandlikda shoxlari tarvaqaylagan daraxtga chiqdi va bir bog' yovvoyi sarimsoq piyozni unga solib qo'ydi-da, shoxga jimgina o'tirib olib, pichog'ini tovonlariga qayray boshladi.

Tushga yaqin, jazirama oftob hamma yoqni kuydira boshlaganda Mauglining qulog'iga allaqancha oyoqlarning tapir-tupuri va dimog'iga

itlarning qo'lansa hidi kelib urildi. Bu Vantala izidan quvib kelayotgan malla itlar to'dasi edi. Yuqoridan qaraganda, Dekan itlari bo'riga nisbatan ikki marta kichik ko'rinardi. Lekin ularning tirnoqlari va jag'larining qanchalik baquvvat ekanligini Maugli juda yaxshi bilardi. Izni hidlab kelayotgan yetakchi itning uzunchoq malla tumshug'ini ko'rarkan:

– Oving baroridan kelsin! – deb qichqirdi Maugli.

Yetakchi it boshini ko'tardi. Dumlarini qisib olgan, ko'krak qismi keng, qiltiriq quymichli o'nlab va yuzlab malla jonivorlar yetakchi it atrofida uymalashib qoldi. Malla itlar, odatda hatto o'z tug'ilgan yerlari Dekanda ham indamas va badjahl bo'ladilar.

Daraxt tagida ikki yuzga yaqin it to'planib qoldi. Ammo, yetakchi zo'r berib izni hidlab, yo'ldoshlarini olg'a boshlash taraddudida ekanligini Maugli aniq ko'rib turardi. Bu ahvolda Mauglining rejalari buzilishi mumkin edi. Chunki, ular hozir olg'a siljigudek bo'lishsa, unga tush payti yetib borishlari mumkin. Maugli esa itlarni qosh qorayguncha daraxt tagida alahsitib turish niyatida edi.

– Xo'sh, kimning ruxsati bilan bu yerga keldingiz? – deb so'radi Maugli.

– Butun changalzor bizga qarashli, – deb javob qildi bir it oppoq tishlarini tirjaytirib.

Maugli pastga iljayib qarab, senlarning kalamushdan farqing yo'q, degandek, Dekan cho'llarida yashovchi sakrog'ich kalamush Chikoning ovozigacha taqlid qilib, qattiq chiyillab yubordi. To'da daraxt atrofiga yig'ildi. Yetakchi

esa g'azab bilan akillab, Mauglini maymun deb haqorat qildi. Maugli javob berish o'rniga oyoqlarini Yetakchi ustiga osiltirib, silliq panjalarini likillatib qo'ydi. Itlarda g'azab qo'zg'amoq uchun shuning o'zigina kifoya edi. Chunki, junpanjalik maxluqlarga shu haqda ta'na qilishdan ko'ra, ularni o'ldirgan afzalroq. Yetakchi yuqoriga sapchishi hamono Maugli oyog'ini tortib oldi va muloyimlik bilan:

– Kuchukvoy, mallagina kuchukvoy! Yaxshilikcha bu yerdan jo'nab qol! Dekandagi kaltakesaklaring o'zlaringga nasib qilsin. Birodaring Chiko yoniga yo'qol, kuchukvoy, kuchukvoy, mallagina kuchukvoy! Junpanjali kuchukvoy! – dedi va oyoq panjalarini yana biroz likillatib qo'ydi.

– Seni ochlikdan sirmasimizdan burun tush pastga, junsiz maymun! – deb uvilladi to'da. Maugliga esa shu kerak edi.

Maugli daraxt shoxiga tarmashgancha yotib olib, chakkasi bilan po'stloqqa suyandi va besh daqiqa davomida o'zing undoq, urg'oching, hamma itbachchalaring bundoq deb bu maxluqlar haqida qanday fikrda bo'lsa, hammasini aytdi.

Birovni haqoratlash va jahlini chiqarishda, dunyoda changalzor maxluqlarining tilidan achchiqroq, zahrliroq va ilmoqliroq til bo'lmasa kerak. Biroz o'ylasangiz, buning sababini o'zingiz ham yaxshi tushunib olasiz. Maugli Qaoga o'z og'zi bilan tilimda zaharli tikanaklar to'planib qoldi, degan edi. Shu yo'sin u asta-sekin indamas itlarni avval vovullashga, keyin akillashga, so'ngra esa g'azab bilan bo'g'ilguncha uvlash darajasiga olib bordi. Itlar avvaliga Mauglining

haqoratlariga loyiq javob bermoqchi bo'lishdi, lekin bu g'azablangan Qaoga bo'ri bolasining ojiz javobidek gap edi. Shu vaqt ichida Maugli oyoqlari bilan daraxt shoxiga qattiq tirmashib, o'ng qo'lini musht qilganicha ish boshlashga hozir bo'lib turardi. To'q malla yetakchi bu orada necha marta osmonga sapchidi, lekin Maugli mo'ljalga yetolmaslikdan cho'chib, hamon ishga kirisholmay turardi. Nihoyat, g'azabdan o'zini yo'qotgan yetakchi yerdan yetti-sakkiz fut yuqoriga sapchidi. Xuddi shu payt Maugli qo'lini chaqqonlik bilan harakatga solib malla itni xippa bo'ynidan bo'g'ib oldi, itning og'irligidan oz bo'lmasa o'zi ham yerga qulab tushay dedi. Ammo butun kuchini ishga solib, chiyabo'ridek osilib qolgan itni asta-sekin ko'tarib, o'zi turgan daraxt shoxiga qapishtirdi. Chap qo'li bilan pichog'ini olib, itning hurpaygan serjun malla dumini kesib, o'zini yerga otib yubordi.

Mauglining kutgan maqsadi ham xuddi mana shu edi. Endi itlar Mauglini va yo Maugli itlarni yo'q qilmaguncha, ular Vantala izidan quvmaydilar. Itlar davra qurib, qasos olmaguncha qo'ymaymiz degandek, sonlarini titratib-titratib o'tirib oldilar. Shuning uchun ham xotirjam bo'lgan Maugli daraxtning balandroq shoxiga chiqib, qulay joy tanlab, suyangancha uyquga ketdi.

Oradan uch-to'rt soat vaqt o'tgach, Maugli uyqudan uyg'onib, itlarni sanab chiqdi. Mo'ng-raygan, quturgan, shafqatsiz va ko'zlari qonga to'lgan itlarning bari shu yerda edi. Quyosh bota boshlagan. Yarim soatlardan keyin Qoyaning Mitti Xaloyiqlari kunduzgi ishlarini tamomlay-

dilar. Ma'lumki, yovvoyi itlar qosh qorayganda unchalik yaxshi urisholmaydilar.

– Menga bu qadar sadoqatli poyloqchilarning hojati yo'q, – dedi Maugli daraxt shoxida tik turayotib, – lekin xizmatlaringizni yoddan chiqarmayman. Sizlar haqiqiy itsizlar, biroq, bir-birlaringizga juda o'xshab ketasiz. Shuning uchun ham kaltakesakxo'rga uning dumini qaytarib bermayman. Ha, mendan xafamisan, malla it?

– Ichak-chavoqlaringni o'zim ag'daraman! – deb xirilladi yetakchi daraxt ildiziga shiddat bilan yopishib.

– Axir o'zing bundoq o'ylab ko'rgina, Dekanning Donishmand kalamushi: endilikda, bir talay to'mtoq dum malla kuchukchalar tug'adi. Bor endi, uyingga yo'qol, malla kuchukvoy, hamma tomonga baqirib, bu ishni maymun qildi deb istaganingcha jar sol. Xohlamaysanmi? Unda o'zingdan ko'r. Yur, men sen bilan birga boraman va nima ish qilish kerakligini senga o'zim o'rgatib qo'yaman!

Maugli xuddi maymunga o'xshab boshqa daraxtga sakrab o'tdi, undan so'ng ketma-ket boshqalariga sakrab o'taverdi. Uning orqasidan yovuz tumshuqlarini ko'targancha itlar ham qo'zg'aldi. Vaqti-vaqti bilan Maugli o'zini yerga yiqilayotgandek qilib ko'rsatar, bu payt itlar bir-birlarini bosib-yanchib, uni o'ldirish ilinjida oldinga qarab intilishardi. Bu g'alati manzara edi; yuqorida qo'lidagi pichoq tig'i botayotgan quyosh nurlarida yarqirayotgan bola; pastda bo'lsa olov ichida qolgandek indamas itlar to'da-

si. Shu zaylda Maugli so'nggi daraxtga sakrab o'tib, o'zi osib ketgan sarimsoq piyozni olib, butun badanini u bilan ishqalab chiqdi. Itlar esa pastda turib nafrat bilan irillashdi.

– Bo'ri tillik maymun, shu bilan izingni yo'qotib qochmoqchimisan? Bizdan o'lib qutulmasang tiriklayin qutulishing qiyin!

– Ol dumingni, – dedi Maugli va malla dumni o'zi qochmoqchi bo'lgan yo'lning qarshi tomoniga uloqtirdi.

Qon isini sezgan to'da bir sapchib tushdi.

– Ana endi, ajalim yetguncha mening orqamdan yuguring!

Itlar es-hushini yig'ib ulgurmasdan Maugli daraxtdan chaqqonlik bilan sirg'alib tushib, Asalari Qoyasi tomon chopa ketdi.

Itlar bo'g'i qirillab katta-katta sakrab, Mauglining orqasidan quvlab qolishdi. Bu har qanday maxluqni holdan toydirishi mumkin bo'lgan yo'rtish edi. Maugli itlar to'dasini bo'rilar to'dasiga nisbatan sekin chopishini yaxshi bilgani uchungina, itlar ko'z oldida ikki millik ochiq masofani chopib o'tishdek qaltis ishga bel bog'lagan edi. Itlar, bola oxiri borib qo'limizga tushadi-ku, degan umidda edilar. Maugli bo'lsa ularni qay ohangda xohlasam shunisiga o'ynataman, degan qat'iy ishonchda edi. Maugli, itlar to'dasini vaqtidan ilgari boshqa tomonga burilishiga yo'l qo'ymay, mumkin qadar o'ziga yaqin masofada ushlab borishga intildi.

Bola bir maromda, tekis va epchillik bilan yugurar, undan besh qadamcha orqada dum-siz yetakchi chopib kelardi. Qonga tashnalik-

dan ko'zlariga hech narsa ko'rinmay qolgan va es-hushidan ayrilgan to'da itlarining qatori chorak milcha masofaga cho'zilib ketgan edi. Maugli ovozga qarab oraliq masofani aniqlarkan, Asalari Qoyasidan yeldek uchib o'tib ketish uchun kuchini asrashga harakat qilardi.

Oqshom gullari ochilib bo'lgani tufayli, Mitti Xaloyiq uyquga ketgan edi. Ammo Mauglining birinchi qadami toshlarga tegishi bilanoq, u oyoq ostida yer osti guvillagandek g'ala-g'ovurni eshitdi. U chunonam yugurdiki, umri bino bo'lib bu qadar tez chopgan emasdi. Yelib ketarkan, o'zi to'plab qo'ygan bir necha uyum toshlarni shirin hid anqib turgan qorong'i daraga tepib, dumalati ketdi. Shu zahoti qulog'iga g'or gumbazlari ostida dengiz hayqirig'iga o'xshab gumbirlash eshitildi. Orqasiga ko'z qirini tashlagan ham ediki, butun bo'shliqni qop-qora bulutlar qoplab olganini ko'rdi. Joni boricha yugurarkan, juda pastlikda Vayngang oqimiga va qalqib turgan kattakon yassiboshga ko'zi tushdi. Maugli butun kuchini to'plab yelkasiga yopishib olishiga sal qolgan dumsiz yetakchini ergashtirib, o'zini suvga tashladi va shaloplab tushdi. U hansirab arang nafas olardi. Uning badanida bironta ham ari nayzasining izi ko'rinmas, chunki badaniga surtilgan sarimsoq piyoz hidi Asalari Darasidan o'tayotganda, uni arilar hujumidan asrab qolgandi.

Maugli suv yuziga qalqib chiqarkan, Qaoning qudratli halqasi uni ilib oldi. Bu payt qoyadan har biri xarsang toshdek-xarsang toshdek keldigan, ming-minglab arilar yopishgan bo'laklar

ajralib, suvga tushar; bu parchalar suvga tushishi bilanoq, asalari bulutlari havoga parvoz qilardi. It murdasini esa suv lapanglatib oqizib ketardi. Tepada, qoyada esa Mitti Xaloyiq qanotlarining qudratli guvillashi orasidan qisqa-qisqa g'azabli akillash eshitilib qolardi. Yer osti g'orlarini bir-biri bilan ulovchi jarliklarga tushib qolgan boshqa itlarning nafasi qaytib, qulab tushgan ari mumlari orasida it tishlarini takilatib, tipirchilar; badaniga asalari galasi yopishgan va joni og'ziga kelgan holda biron teshikdan chopib chiqib axlatlar ustidan yumalab, o'zlarini daryoga otardi. Ba'zi itlar dara yo'lagida o'sgan daraxtlarga ilinib qoldi va ularni arilar butkul qurshab oldi, ko'pchiligi bo'lsa, ari nayzasidan telbalanib, o'zini to'ppa-to'g'ri daryoga otardi. Ha, Vayngang esa Qao tadbiri bilan aytganda, juda ochko'z daryo.

Bola nafasini rostlab olguncha Qao uni mahkam tutib turdi.

– Bu yerda qolishimiz xavfli, – dedi Qao. Mitti Xaloyiq hazilakam jang qilmayapti. Qani suzdik!

Maugli bot-bot sho'ng'ib, qo'liga pichog'ini ushlaganча daryoning quyi oqimi bo'ylab suzib ketdi.

Sheriklari tushib qolgan qopqonni ko'rgan to'daning yarmisi shartta chetga burilib, daryoning tor o'zani kengaya boshlagan yerdagi tik qirg'oqdan o'zini suvga tashladi. Ularning g'azabli akillashi va itlarni shunday sharmandali holatga solgan «o'rmon maymuni» sha'niga aytilgan do'q-po'pisalariga Mitti Xaloyiq qatl qilayotgan itlarning irillashi qo'shilib juda vahimali sadoga

aylanib ketdi. Qirg'oqda andakkina hayallash – ajal panjasiga ilinish demak edi. Bu xavfni barcha itlar yaxshi angladi. To'daning qolganini daryo oqimi tobora yiroqqa, Sulh Kamari tomon olib ketar, ammo Mitti Xaloyiq bu yerga ham ular orqasidan kelib, nayza sanchishini qo'ymasdi. Maugli dumsiz yetakchining, Sion bo'rilarining birontasini ham tirik qo'ymanglar, deb itlarga berayotgan buyrug'ini aniq eshitdi.

– Bizning orqamizda kimdir sheriklarimizni o'ldirayotganga o'xshaydi, – dedi itlardan biri, – qara, suv bu joyda juda loyqalanib ketgan!

Maugli shu zahoti xuddi suvsardek suvga sho'ng'ib olg'a tashlandi, boyagi it panjasini yozib ulgurmayoq, uni suv tagiga tortib ketdi. Oradan sal o'tmay itning tanasi yuzaga qalqib chiqib, bir yoniga ag'darilgach, Sulh Kamari yonida daryo yuzini qoramtir quyruq rang qopladi. Itlar orqaga qaytishga qanchalik urinishmasin oqim ularni oldinga sudrab ketdi. Mitti Xaloyiq esa ularning boshi, quloq va burunlariga nayza sanchishni davom ettirdi. Sion To'dasining chaqirig'i bosib kelayotgan zulmat orasidan tobora balandroq eshitila boshladi. Maugli sho'ng'ishni davom ettirdi. Har sho'ng'iganida bitta it suv tagiga g'oyib bo'lib, birozdan so'ng, uning jonsiz tanasi suv yuzasiga qalqib chiqardi. Buni ko'rib itlar shovqin-suron ko'tarar, ba'zilar qirg'oqqa suzib chiqqanimiz ma'qulroq deb baqirsa, ba'zilar, yetakchi bizni orqaga, Dekan tomon boshlasin, deb talab qilishar, boshqa birovleri esa, qani yaxshilikcha Maugli ko'zimizga ko'rinsin, biz uning jonini sug'urib olamiz, deb angillashardi.

– Ular urushga hozirlangan chog'larida, ikki hissa yovuzroq va baqiroq bo'lib ketadilar, – dedi Qao. – Endilikda ishning qolganini quyiroqda og'alarining o'zlari oxiriga yetkazadilar. Mitti Xaloyiq tungi yotog'iga uchib ketdi. Men ham ketaman. Bo'rilarga ko'maklashishga hushim yo'q.

Daryo bo'yida uch oyoqlab borayotgan bir bo'ri ko'rindi. U goh raqsga tushgandek jilpanglar, goh bir yoni bilan yerga sudralar, goh yelkasini qisib, xuddi bo'ri bolasi bilan o'ynashayotgandek ikki-uch fut balandlikka sakrab-sakrab qo'yardi. Bu – musofir bo'ri Vantala edi. U biron marta ham miq etmadi. Lekin itlar ko'z oldida o'zining dahshatli raqsini davom ettira bordi.

Itlar uzoq vaqt suvda bo'lib, arang suzishar; shalabbo bo'lib ketgan terilari tobora og'irlashar, pahmoq dumlari suvni o'ziga shimib, ko'pchib ketgandi. Shuncha mojarolardan horib, o'lar holatga yetganliklaridan ular bilan izma-iz kelayotgan ikki o'tli nuqtaga noiloj qarab qolishardi.

– Juda bema'ni ov bo'ldi-da, – dedi nihoyat itlardan biri.

– Ovbaror! – dedi to'satdan ularning yonginasidan dadillik bilan sho'ng'ib chiqib, gapirgan itning biqiniga uzun pichog'ini sanchgan Maugli. U shunday epchillik bilan harakat qildiki, it irilashga ham ulgurmay tamom bo'ldi.

– Odam-bo'ri, bu senmisan? – dedi qirg'oqda turib Vantala.

– Mening kimligimni murdalardan so'ra, Musofir, – deb javob berdi Maugli. – Axir ular dar-yoning quyi oqimi bo'ylab suzmayaptilarmi? Men ularning og'iz-burunlarini axlatga to'ldirdim. Men

ularni kuppa-kunduzi aldadim. Yetakchilarini dumsiz qilib qo'ydim. O'kinma. Senga ham yetarli ish bor. Itlarni qaysi tomonga haydash kerak?

– Men shoshilayotganim yo'q, – dedi Vantala. – Oldindagi uzundan-uzoq tun mening ixtiyorimda, o'ylashib ko'ramiz.

Bu orada Sion bo'rilarining irillashi tobora yaqinlashib kelmoqda edi.

– To'da uchun, butun To'daning omonligi uchun jangga kirishamiz!

Nihoyat, Vayngangning aylanasi malla itlarni Sion G'orlari qarshisidagi sayozlik va qumlik qirg'oqqa chiqarib tashladi.

Xuddi ana shu yerga kelganda itlar xatolarini anglashdi. Ular ilgariroq suvdan chiqib, qirg'oqdagi bo'rilarga hujum qilishlari kerak edi. Endi vaqt o'tgan edi. Butun sayozlik bo'ylab chaq nab turgan ko'zlar yarqirab ko'rinar, kun botish paytida boshlangan dahshatli chaqiriqdan boshqa changalzorda biron tiq etgan tovush eshitilmasdi. Chetdan qaraganda, go'yo Vantala itlarni qirg'oqqa chorlayotgandek edi. Yetakchi orqasiga o'girilib qarab:

– Orqaga qayting va hujumga o'ting! – deb buyruq berdi.

To'dadagi barcha itlar suvni shaloplatib va har tomonga sachratib, qirg'oqqa tashlandi. Vayngang yuzi ko'piklanib, qaynab ketgandek chayqaldi, paroxod kesib o'tgach, hosil bo'ladigan-dagidek yirik-yirik girdoblar paydo bo'ldi. Maugli to'p ichiga yorib kirib, qirg'oq sari intilayotgan itlarning biriga pichoq sanchdi, birini qiymaladi, birining ichak-chavog'ini ag'dara boshladi.

Shunday qilib, og'ir va uzoq jang boshlandi.

Bo'rilar, bir-biriga chuvalashib ketgan ildizlar, butalar va o'tlar orasidagi nam qizil qumda jangga kirishishdi, chunki hali itlar son jihatdan ustun bo'lib, bir bo'riga ikkitadan it to'g'ri keldi. Ammo dushman bilan bo'rilar ov talashib emas, hayot-mamot jangiga tashlanishdi. Bu jangda faqat tajribali, keng ko'krakli, tishi o'tkir ovchi bo'rilargina emas, balki bolalarining hayoti uchun qayg'urgan, ko'zlaridan vahshat chaqnovchi urg'ochi bo'rilar; hatto hali bir yoshga to'lib, tullab ulgurmagan bo'rilar ham qotmagan tishlarini ishga solib, suronga aralashib ketdi. Sizga shuni aytishim lozimki, odatda, bo'rilar dushmanining bo'ynidan xippa bo'g'adi yoki biqiniga yopishadi, itlar esa o'z g'animi-ning oyog'idan oladi. Shuning uchun ham itlar suv ichida boshlarini baland ko'tarib kelarkan, ustunlik bo'rilar tomonida bo'lib turdi. Quruqlikda esa bo'rilarning ahvoli og'irlashdi. Shunda ham Maugli bo'sh kelmay, uning pichog'i suvda ham, quruqlikda ham bir xilda itlar tanasiga o'qdek sanchilaverdi.

To'rt og'a-inilar Maugli yoniga yorib o'tishdi. Kulrang Og'a bolaning tizzasiga suyanib, uning qornini himoya qildi, qolgan uchovlon uning atrofini o'rab, Mauglining yelkasi yoki biqinlarini himoya qilar, goho g'azabidan Maugli pichog'iga tashlangan it uni yiqitib yuborsa, darhol bolaning ustiga qalqon bo'lishardi. Bora-bora hammasi aralash-quralash bo'lib, qirg'oq bo'ylab goh chapdan o'ngga tashlanishdi. Mauglining bir martagina Akelaga ko'zi tushib qoldi; uni ikki tomonidan

ikki it bosib olgan, o'zi esa tishsiz jag'lari bilan uchinchisining qorniga yopishgandi.

Butun tun bo'yi bu qiyomat jang bir daqiqa bo'lsa-da, susanmay davom etdi. Horigan itlar endi kuchliroq bo'rilarga tashlanishga qo'rqar, biroq chekinishga ham jur'at qilolmay turishardi. Ish oxiriga yaqinlashib qolganini sezgan Maugli faqat itlarni safdan chiqarish bilangina kifoyalaniq bo'ya qolardi. Bir yoshli bo'rilar endi dadilroq hujumga o'ta boshladi. Maugli biroz nafas rostlash mumkinligiga qanoat hosil qildi. Endi bo'lsa pichoqning yaltirashining o'zi ham itlarni tumtaraqay qochishga majbur qilardi.

– Go'sht deyarli suyakkacha tozalandi, – dedi Kulrang Og'asi xirillab.

– Biroq, suyakni chaqish ham zarur, – dedi unga javoban Maugli. – Bizning changalzorda mana bunday qiladilar! – pichoqning qip-qizil tig'i butun og'irligi bilan bosib tushgan bo'rining tagida yotgan itning biqiniga o'qdek sanchildi.

– Mening o'ljam, – deya irilladi bo'ri burni bilan pixillab, – Unga tega ko'rma!

– Nahotki bularning hammasi senga kamlik qilsa, Musofir? – dedi Maugli.

Vantalaning hamma yog'i dabdala bo'lib ketganiga qaramay itni mahkam changallab turar, uni qimirlashga qo'ymasdi.

– Menga tovon to'langan bug'uning ruhiga qasam bo'lsinki, – deya zaharxanda qildi Maugli, – axir bu Dumsizning xuddi o'zi-ku!

Darvoqe, bu o'sha haybatli to'q malla yetakchining o'zginasi edi. Itlardan biri yetakchining ko'magiga oshiqdi, biroq uning tishlari Vanta-

laning biqiniga sanchilib ulgurmay, Mauglining pichog'i uning ko'kragiga sanchildi, qolgan ishni Kulrang Og'a oxiriga yetkazdi.

– Ishni bizning changalzorda mana shunaqasiga qoyil qiladilar! – dedi Maugli.

Vantala javob bermadi, faqat uning jag'lari dushman yelkasida borgan sari mahkamroq qisila bordi. Yetakchi titrab, kallasi shilq etib tushdi-yu, jimib qoldi, holsizlangan Vantala ham uning ustiga gup etib yiqildi.

– Sukunat saqlansin! Qonli Qasos to'landi! – dedi Maugli. – Ayt qo'shig'ingni, Vantala!

– U endi qaytib ov qilmaydi, – dedi Kulrang Og'a. – Akela ham jimib qoldi.

– Suyakni g'ajib tashladik! – deb g'uldirab qichqirdi Pxaoning o'g'li Pxao. – Ular qochib ketishyapti! O'ldiring! O'ldiring ularni, Erkin Xaloyiqning Ovchilari!

Itlarning ba'zilari qorayib ketgan qumloq sohil sari pisib ketar, ba'zilari changalzorga, ba'zilari daryoning quyi oqimi tomon, ba'zilari daryoning yuqori oqimi tomon, ishqilib qayerda yo'l ochiq bo'lsa, shu tomon qocha boshladi.

– Qonga – qon! Qonga – qon! – deb qichqirdi Maugli. – Qarzni to'lab keting! Ular Akelani o'ldirdi! Ularning birontasi ham tirik ketmasligi kerak!

O'zini suvga tashlashga jur'at qiluvchi bironta itni ham qo'ldan tirik chiqarmaslik uchun Maugli pichog'ini qo'lida tutgancha qirg'oq tomon yugurdi. Shu vaqt tog'-tog' murdalar ostidan Akelaning boshi va oldingi oyoqlari ko'rindi. Akela uning oldiga cho'kkalab o'tirdi.

– Bu mening so‘nggi jangim bo‘ladi demabmidim, senga! – deb arang labini qimirlatdi Akela.
– Ajoyib ov bo‘ldi-da! O‘zing qalaysan, Ukajon?

– Tirikman, Akela!..

– Har vaqt bardam bo‘l. Mening esa umrim tugadi, men istardimki... men istaymanki, sening qo‘lingda jon bersam, Ukajon!

Tilka-pora bo‘lib, qonga belangan Akelaning boshini Maugli avaylab tizzasiga qo‘yib, dabdala bo‘lgan bo‘ynidan astagina qo‘lini o‘tqazdi.

– Sherxon tirik bo‘lgan va go‘dak inson changda yalang‘och dumalab yurgan zamon allaqachon o‘tib ketdi, – dedi yo‘tala-yo‘tala Akela.

– Yo‘q, yo‘q, men bo‘riman! Men Erkin Xaloyiq bilan qondoshman! – deb xitob qildi Maugli.
– O‘z ixtiyorim bilan odamzotga aylanganim yo‘q-ku, axir!

– Sen odamzotsan, Ukajon, lekin men tarbiyalab o‘stirgan bo‘risan. Asl odamsan. Yo‘qsa, to‘da yovvoyi itlarning oldiga tushib, chunonam tiraqaylab qochardiki, ularning birontasini ham tutolmasding. Sen hayotimni saqlab qolding, bir vaqt men seni qutqarib qolgandek, bugun sen butun To‘dani o‘limdan qutqarib qolding. Nahotki, esingdan chiqargan bo‘lsang! Endi hamma hisob-kitoblar ko‘ngildagidek bo‘ldi. O‘z xalqing orasiga ket. Yana qaytarib aytaman, ko‘zlarimning oq-u qorasi Mauglijon, ov tugadi. O‘z xalqing orasiga ket. Vasiyatim shu!

– Ketmayman! Changalzorda bir o‘zim ov qilaman. Avval ham shunday degan edim.

– Yozdan keyin yog‘ingarchilik pallasi, yomg‘irdan so‘ng esa bahor keladi. Seni majbur

qilmaslaridan burun bu yerdan ket. Odamlar orasiga bor. Aytadigan boshqa gapim qolmadi. Endi men sheriklarim bilan gaplashib olay. Uka-jon, meni biroz oyoqqa ko'tarib turolasanmi? Axir, men ham Erkin Xaloyiqning Yetakchisiman-ku.

Maugli Akelani juda avaylab va mehribonlik bilan ikki qo'llab oyoqqa turg'azdi, ammo so'qqabosh bo'ri chuqur xo'rsinib, har bir yetakchi o'limi oldidan aytishi lozim bo'lgan Ajal Qo'shig'ini boshladi. Qo'shiq tobora balandlashib, borgan sari qattiqroq jaranglab, uzoquzoqlargacha eshitilib, daryoning narigi sohili-da aks-sado berdi. Nihoyat, «Ovbaror» sadosi o'chishi bilanoq Akela bir daqiqagina Mauglining qo'lidan bo'shalib, osmonga sapchidi-yu, shu on o'zining oxirgi dahshatli o'ljasi ustiga gup etib yiqilib jon berdi.

Maugli dunyodagi barcha narsani unutib, boshini tizzalariga qo'yib, ma'yus o'tirardi. Bu vaqtda esa shafqatsiz urg'ochi bo'rilar yaralangan itlarning so'nggisini ham tutib o'ldirishardi. Asta-sekin qiyqiriqlar tugab, oqsoqlangan bo'rilar o'lganlarni sanash uchun orqaga qayta boshladi. To'daning o'n besh bo'risi va ular yonida oltita urg'ochi bo'rining murdasi daryo qirg'og'ida yotardi. Tiriklari orasida esa bironta sog'i yo'q edi.

Maugli salqin tongga qadar miq etmay o'tirdi. Pxao qondan ho'l bo'lgan tumshug'ini Mauglining qo'lga tegizdi va bola u Akelaning cho'zilib yotgan tanasini ko'rsin, deb nariroq surildi.

– Oving baroridan kelsin! – dedi Pxao go'yo Akela tirikdek, keyin tishlangan yelkasi osha

o'girilib qarab, qolganlarga. – Itlar, uvillang! Bugun bo'ri o'ldi! – dedi.

Ammo changalzorda bironta maxluq yo'limizni to'sib, qarshi chiqolmaydi, deb maqtangan Dekanli ikki yuz malla itdan birortasi ham o'z maskaniga qaytib borolmadi.

BAHORGI TASHVISHLAR

ovvoyi itlar bilan bo'lgan ulug' jang va Akelaning o'limidan so'ng oradan bir yil o'tgach, Maugli o'n yetti yoshga to'ldi. Doimo harakatda bo'lgani, yaxshi ovqat yegani va issiq kunlarda istagancha cho'milgani tufayli Maugli o'z yoshiga nisbatan ancha katta va baquvvat ko'rinardi. U daraxt shoxiga bir qo'llab osilib turib, o'rmon yo'lini yarim soatlab kuzatardi. U chopib ketayotgan yosh bug'uni shartta shoxidan ushlab, hech qiynalmay yerga yiqitardi. Hatto u shimoliy botqoqlikda yashovchi bahaybat to'ng'izni ham bermalol yerga bosa olardi. Avvallari uning aqlliligidan hayiqqan changalzor maxluqlari, endi Mauglining qudratidan ham qo'rqadigan bo'lishdi. O'z ishi bilan biron yoqqa ketayotgan Mauglining xabari tarqalishi bilanoq o'rmon so'qmoqlari suv quygandek huvullab qolardi. Shunga qaramay u atrofga mehr bilan boqardi. Hatto urishayotgan paytida ham uning ko'zlaridan Qora qoplon Bagiraning ko'zlarida chaqnaganidek, g'azab uchqunlari chaqnamas edi. Faqat uning ko'zlaridan zavq va diqqatlik sezilardi. Mauglida sodir bo'ladigan bunday holat Bagiraga ham qorong'i edi.

Bir kuni Bagira buning sababini undan so'ragan edi, Maugli kulib javob berdi:

– Ov payti nishonga tekkizolmasam qahrlanaman. Ming kun surunkasiga och qolsam battar qahrlanaman. Axir, ko'zlarimdan shuni payqab ololmaysanmi?

– Ochliging – ovozingdan bilinadi, – dedi Bagira, – ko'zlaringdan esa buni payqash qiyin. Ov qilayotgan paytingda ham, suzayotganingda ham, ovqatlanayotganingda ham ko'zlaring bir xilda – xuddi yog'ingarchilik pallasi yoki havo ochiq paytda ko'ringan toshga o'xshaydi.

Maugli uzun kipriklari tagidan qoplonga erinchoqlik bilan qaradi va u, har vaqtdagidek, boshini quyi soldi. O'z xo'jasi kim ekanligini Bagira yaxshi bilardi.

Ular Vayngang daryosi bo'yidagi baland tog' bag'rida yotishar va tong tumani tepalarida oq va ko'kimtir yopqichga o'xshab yelpinib turardi. Quyosh chiqqach esa bu oq-ko'kimtir yelpig'ichlar qizg'ish-tillarang tusga kirib, to'liqinli dengizga o'xshab ketardi, so'ngra yuqoriga ko'tarilib, oftobning qing'ir-qiyshiq shu'lasini Maugli bilan Bagira yotgan quruq o'tlar ustiga tushardi. Sovuq mavsum oxirlab qolgan, daraxtlarning barglari so'lib, o'z tusini yo'qota boshlagan, shamol turishi bilan ular bir xilda shitirlagan ovoz taratardi. Shamol girdobiga ilingan bitta barg novdaga osilgancha chirpirak bo'lib aylanarda. Bu holat Bagirani uyg'otib yubordi. U yo'tala-yo'tala tong havosidan to'yib nafas olgach, chalqanchasiga ag'darilib, oldingi oyoqlari bilan chirpirak bo'layotgan bargni turtib yubordi.

– Yilning burilish vaqti yetdi, – dedi qoplon, – changalzor oldinga siljidi. Yangi Nutqlar fasli yaqinlashmoqda. Buni barg ham payqamoqda. Bu juda soz!

– O‘t hali quruq, – dedi bir tutam o‘tni yulib olib Maugli. – Hatto Ko‘klam Ko‘zgusi (chuchmo‘ma) ham ochilgani yo‘q... Bagira, o‘rmon mushugiga o‘xshab chalqancha yotib, panjalarining bilan yaproq o‘ynash sendek qora qoplonga yarashadimi?

– Aou, – dedi Bagira.

– Yerga yotib qiyshanglash, yo‘talish, uvillash va o‘t ustiga ag‘anash sendek qora qoplonga yarashadigan ishmi? Axir, sen bilan ikkimiz changalzorning sultoni ekanligimizni unutdingmi?

– Eshityapman, so‘zlaring haq, bolakay, – Bagira shosha-pisha ag‘darilib, hurpaygan bo‘ksalariga yopishgan xas-cho‘plarni qoqib (qish chiqishi bilan u tullayotgan edi). – To‘g‘ri gapirding. Biz sen bilan changalzor sultonimiz! Mauglidek qudratli kim bor? Undan donishmandroq maxluq topiladimi?

Bagiraning ovozi g‘alati do‘rillardidi. Shuning uchun Maugli, u meni ermak qilmayaptimi degan gumon bilan orqasiga qarab qo‘ydi. Chunki, asl ma‘nosidan farq qiladigan tovushlar changalzorda istagancha topiladi.

– Sen bilan biz, so‘zsiz, changalzor sultonimiz, dedim, – deb takrorladi Bagira. – Yanglish gapirdimmi? Endilikda bolakay yerda yurmayotganligini bilmay qolibman. Demak, u uchyaptimi?

Maugli ikki qo‘lini tizzalari ustiga qo‘yib, oftob nurida tovlanib turgan vodiya tikilib o‘tirardi.

O'rmonning qayeridadir qush bo'g'i q tovush bilan ko'klamgi sayrashni mashq qilgandek asta kukulab qo'ydi. Bu, qushlarning yaqin orada butun changalzor bo'ylab taraluvchi xilma-xil jarangdor qo'shig'ining ilk xabarchisi edi. Lekin Bagira uni eshitdi.

– Bu qizilishton Ferao, – dedi Bagira. – Men ham o'z qo'shig'imni takrorlab qo'yishim lozim. – Bagira vaqti-vaqti bilan to'xtab, atrofga quloq solib qandaydir ohangni miyovlagancha xonish qilishga kirishdi.

Hindistoida yil fasllari deyarli sezilmasdan almashinadi. Ular faqat ikkitadek bo'lib tuyuladi: qurg'oqchilik va yog'ingarchilik fasllari. Lekin aslida bunday emas. Agarda yomg'ir, chang-to'zon bulutlariga diqqat bilan nazar tashlansa, yilning har to'rt fasli belgilangan muddatlarda bir-biriga almashinishini aniq sezib olish mumkin. Changalzordagi eng ajoyib fasl – ko'klam. Chunki ko'klamgina qandaydir qup-quruq yerlarni ko'm-ko'k o't-o'lan va gullar bilan qaytadan bezab o'tirmaydi. Muloyim qish shafqatidan o'zining ko'k tusini yo'qotmagan o't va gullar orasidan yangilari o'sib chiqadi. Yarim yalang'och yer o'zining ko'm-ko'k va tovlanuvchan ajoyib libosiga qayta boshdan bashang kiyinib oladi, o'zini yana yosh va navqiron yigitdek his qila boshlaydi. Buni hech narsa changalzor bahoridek qoyil qilib o'rinlatolmasa kerak.

Vaqli kelib changalzordagi barcha o'simliklarning rangi o'chib qoladi. Changalzorning dim havosi esa qo'lansa islar bilan aralashib, xuddi qarib, nafasi bo'g'ilayotganga o'xshab qoladi.

Buni soʻz bilan tasvirlash qiyin. Faqat his qilish mumkin. Soʻngra, butunlay boshqa kunlar yetib keladi. Bu damlarda paydo boʻlgan muattar hidlar har jonzotni oʻziga asir etadi. Hayvonlarning qishki libosi boʻlmish hurpaygan junlari tutam-tutam boʻlib tushib ketadi, ular yangi, yarqirab turgan libosga burkanadilar. Shundan keyin bir-ikki yomgʻir yogʻib oʻtishi bilanoq, barcha daraxtlar, butalar, bambuk, mox va oʻsimliklarning ser-suv barglari qish uyqusidan uygʻonib, shigʻillab oʻsishga kirishadilar, hatto ularning tovushini ham eshitish mumkin boʻladi. Ana shu shigʻillash bora-bora tun-kun eshitilib turuvchi yoqimli musiqiy sadoga aylanib ketadi. Bu sado, faqat asalarilar guvillashi, suvlarning sharqirashi yoki daraxt uchlarini qitiqlab oʻtayotgan shamollarning shivirlashigina boʻlib qolmay, balki bu – koʻklam quyoshining hayotbaxsh nurlaridan bahramand boʻlgan baxtiyor olamning uygʻonish yallasi, bahorning hayajonli sadosidir.

* * *

Avvallari Maugli yil fasllari almashuvidan juda quvonardi. Quyuq oʻtlar orasida ochilgan Bahor Koʻzgusini va changalzorda hech narsa bilan adashtirib boʻlmaydigan pagʻa-pagʻa koʻkish bahor bulutlarini hammadan burun koʻrardi. Uning ovozi yulduzlar charaqlagan tunda, chechaklar qiygʻos ochilgan zax pastliklarda eshitish mumkin edi, bunda Maugli katta qurbaqalarga joʻr boʻlib vaqillar yoki tun boʻyi tinimsiz uxlab chiqadigan ukkilarni masxara

qilardi. Maugli o'zining butun maxluqlari kabi yilning to'rt faslidan bahornigina o'z sayohatlari uchun tanlab olib, oqshomdan to tong yulduzi ko'ringunga qadar sanqib yurar, bo'yniga yangi ochilgan gullardan chambar taqib, quvnoq qah-qaha urib qaytib kelardi. Bunday paytlarda to'rtov bo'ri uning ketidan ergashmas, ular ham o'z rohatlarini ko'zlab, o'zga bo'rilar bilan bahor qo'shig'ini aytish uchun jo'nab qolishardi.

Bahor faslida changalzor maxluqlarining tashvishi juda ko'payib ketadi. Ularning ma'rashlari-yu, qichqiriqlari va g'uv-g'uvlarini Maugli ko'p martalab eshitgan. Bahor faslida ularning ovozlari qolgan vaqtlardagiga qaraganda boshqacharoq ohangda eshitiladi va bu sadolarni yangi Nutqlar faoli deb yuritilishining asosiy sabablaridan biri ham mana shu.

Bahorning birinchi tongi ham yetib kedi. Tovus Mor serjilo dumini oftobda jilolantirib ajoyib islar anqiy boshlaganidan xabar berdi. Boshqa parrandalar uning sayrashiga jo'r bo'lishdi. Maugliga Vayngang bo'yidagi daradan Bagiraning burgutning qur-qurlashi va otning kishnashiga o'xshash ovozi eshitildi. Ko'm-ko'k daraxt novdalari orasida maymunlar qichqirar va qiy-chuv ko'tarishardi. Maugli tevarak-atrofga alanglab qararkan, masxaraboz maymunlarning baqirishlari-yu, tog' bag'rida dumi bilan doira yasab raqs tushayotgan tovus Mordan boshqa hech narsani ko'rmadi.

– Changalzorda yangi islar taralmoqda! – deb qichqirdi tovus Mor. – Oving baroridan kelsin, Ukajon! Nega javob bermaysan?

– Ukajon, oving baroridan kelsin! – deb chiyilladi o‘z jufti bilan pastlab uchayotgan kalxat Chil.

Ular Mauglining shunday yonginasidan uchib o‘tganlaridan, oppoq momiq patlar uni siypalab ketdi.

Fil Yomg‘ir deb yuritiladigan yengil bahor yomg‘iri changalzorning yarim milcha kengligida shatillab yog‘ib, bir-ikki gumburlagan momaqaldir oq bilan tugagach, osmonda ikki qator yoy paydo bo‘ldi. Yomg‘irdan ho‘l bo‘lgan yosh barglar astagina tebranib turardi. Bahorgi shovqin-suron bir necha daqiqagina tinchib qolgandek bo‘ldi-yu, zum o‘tmay barcha changalzor maxluqlari yangidan g‘ovur-g‘uvur ko‘tarishdi.

To‘daning chaqirig‘ini aytgan Maugliga to‘rtov bo‘ridan birontasi ham javob bermadi. Bu yerdan yiroqda boshqa bo‘rilar bilan bahor qo‘shig‘iga jo‘r bo‘layotganlari uchun birodarlarining chaqirig‘ini eshitmagan edilar.

«Shunaqa, – dedi o‘z-o‘ziga Maugli, garchand ichida o‘zining nohaq ekanligini yaxshi anglab turgan bo‘lsa-da, – Dekandan yovvoyi itlar kelib qolsa yoki Qizil Gul bambuklar ustida o‘ynasa butun changalzor ahli hiqillab yig‘lagancha Mauglining oldiga chopib kelib, uni fildek katta nomlar bilan atay boshlaydi. Endi Bahor Ko‘zgu-si qizargani tufayli, butun changalzor chiyabo‘ri Taboqiga o‘xshab quturib qoldi...»

Bugungi ovni odatdan ko‘ra ancha vaqtli qilgan Maugli bahorgi yugurishdan oldin og‘ir-lashib qolmaslik uchun ozginagina ovqat yedi. Bu tun, Hindistonning haqiqiy yorug‘ tuni bo‘ldi. Bugun ertalabdan boshlab barcha o‘simliklar,

butun bir oy davomidagidan ko'proq o'sgandek ko'rinardi. Maugli kechagina sap-sariq barglar bilan qoplangan navdani sindirgan edi, shirasi chak-chak toma boshladi. Yo'sin uning oyoqlari tagida momiqdek ko'pchib turar, yosh o'tlarning qirrali uchlari ushlaganda qo'lga qadalmasdi.

Maugli yugurayotib, hayajonidan qo'shiq boshlab yubordi. Bu chopish ko'proq parvozga o'xshab ketardi. Chunki, Maugli tanlagan yo'l changalzorning quyuq butazori orqali shimoliy botqoqlikka olib boruvchi qiyalik bo'lib, po'rsildoq yer uning oyoq tovushini yutib yuborardi! Odamlar orasida o'sgan odam bu yo'ldan shunday tez va beparvo yurgudek bo'lsa, oy nurida yerning tep-tekis bo'lib ko'ringaniga aldanib, qoqilib yiqilgan bo'lardi. Uzoq yillar o'rmon hayotiga ko'nikkan Mauglining oyoqlari esa bu yerdan pardek yengillik bilan uchib borardi. Mabodo yo'lda chirigan xari yoki uchi chiqib turgan tosh uchrab qolsa, Maugli parvo qilmay, epchillik bilan yengilgina sakrab o'tardi. Yerdan chopish joniga tegsa, Maugli xuddi maymunlarga o'xshab qo'llari bilan uzun va baquvvat chirmovuqqa tirmashib, balanddagi shoxlarga yengil chiqib olib, hafsalasi pir bo'lmaguncha daraxt yo'lidan yugurgilab keta berardi. Bu yo'l joniga tekkach, yana chirmovuqdan sirg'alib yerga tushardi.

Goh sakrab, goh o'ynoqlab yelarkan, uning yo'lida tun chechaklarining dimiqtiruvchi hidi nam qoyalar tagida turib qolgan issiq halqoblar; qiyg'os ochilgan chirmoviqlar; oy nurida xuddi marmar taxtacha katagidek yo'l-yo'l bo'lib ko'rin-

gan so'qmoqlar; ko'kragigacha ko'mib yuboruvchi yosh chakalakzorlar; cho'qqilari tars-tars yorilib ketgan va yonbag'irlari xarsang toshlar bilan qoplangan tepaliklar uchrardi. Bu tepaliklardan Maugli tulkilarni hurkitib, ularning ini ustidan toshdan-toshga sakrab o'tardi. Goho uning qu-log'iga ancha uzoqdan oziq tishlarini daraxt po'st-log'iga ishqalayotgan to'ng'izning «chuh-cho'h»lari arang eshitilar, oradan ko'p o'tmay esa ko'zlari yonib, tumshug'ini ko'pirtirib, daraxtning qizg'ish po'stlog'ini g'ajiyotgan yakka to'ng'izning o'ziga duch kelib qolardi. Ba'zida esa shoxlarning qasir-qusuri, pishillash va irillashni eshitgach, biroz chetga burilib, quturib olishayotgan qo'toslarning yonidan lip etib o'tib ketardi. Bir-birini goh oldinga-goh orqaga itarib, suzishayotgan qo'toslarning badanidan oqayotgan qon oy nurida taram-taram, qora bo'lib ko'rinardi. Nogahon daryoning qaysidir kechuvida xuddi buqaga o'xshab o'kirayotgan timsoh Jakolining tovushini eshitib qolardi. Ba'zida esa Maugli g'uj bo'lib bazm qurayotgan zaharli ilonlar to'yiga duch kelib, ularning jig'iga tegar, lekin ilonlar unga daf qilishga ulgurmasdanoq, lip etib, qochib qolar va toshdan-toshga sakrab, yana o'rmon ichiga kirib ketardi.

Maugli chechak islari dimog'iga urilib, o'rmonning uzoq chekkasidagi botqoqlikka yaqinlashib qolganidan darak bermaguncha, o'zini changalzorning eng baxtiyor kimsasi his qilib, goh qo'shiq aytib, goh xilma-xil ovoz chiqarib, yelib yugurardi.

Odamlar orasida o'sgan inson botqoqlikda uch-to'rt qadam bosmasidanoq balchiq uni yutib

yuborgan bo'lardi. Lekin, Mauglining oyoqlarida ham ko'z bordek u pushtadan pushtaga, orolchadan orolchaga sakrab yurib ketaverdi. U yo'lida yovvoyi o'rdaklarni hurkitib, to'ppa-to'g'ri botqoqlikning qoq o'rtasiga qarab yurdi, nihoyat baxmal o'tlar bilan qoplangan, balchiqdan yarim tanasi ko'rinib turgan daraxt ustiga chiqib o'tirdi. Mauglini o'rab olgan botqoqlik uyg'oq edi. Chunki bu ko'klam pallasida o'ta sezgir parrandalar uyquda ham juda sergak bo'lib, goho tun bo'yi botqoqlik ustida qanot qoqib, g'ag'illashib chiqadi. Ammo baland-baland qamishlar orasida o'tirib, so'zsizgina xirgoyi qilib, qotib ketgan tovonlaridagi eski zirapchalarni qidirayotgan Mauglini hech kim payqamadi.

Yovvoyi urg'ochi qo'tos qamishlar ustida cho'kkalab turdi va pishqirib:

– Odam! – dedi.

– Nima!.. – dedi yovvoyi qo'tos Mesa (Maugli uning balchiqda ag'anayotganini aniq eshitib turardi). – Yo'q, u odam emas, Sion To'dasining junsiz bo'rilaridan. Shunday kechalarda u yoqdan bu yoqqa yugurib yuradi.

– U-u! – dedi urg'ochi qo'tos yana o'tlash uchun egilarkan. – Men uni odam deb o'ylabman.

– Aytyapman-ku, axir, odam emas deb. Hoy Maugli, mabodo bu yaqin o'rtada xavf-xatar yo'qmi? – deb ma'radi qo'tos Mesa.

«Hoy, Maugli, bu yaqin o'rtada biron xavf-xatar yo'qmi?» – deb ermak qildi uni Maugli. – Mesa faqat bir narsani: Xavf bor-yo'qligini o'ylaydi. Sizlarni qo'riqlash uchun o'rmonda goh u yoqqa-goh bu yoqqa chopib yurgan Mauglidan

boshqa hech bir maxluq biron narsa to'g'risida g'am yemaydi.

Maugli qamishlar orasidan borib, qo'tosga astagina pichoq tiqib hazil qilgisi keldi. Bu hazildan jon-poni chiqib ketgan, qop-qora balchiqqa belangan haybatli qo'tos xuddi to'p o'qi portlagandek shovqin bilan balchiqdan sakrab turdi. Maugli huzur qilib xaxolab kulganidan oxiri qornini ushlab o'tirib qoldi.

– Mesa, endi, Sion To'dasining junsiz bo'risi seni qanday o'tlatganini aytib ber-chi! – deb qichqirdi Maugli.

– Bo'ri? Bu senmi? – deb qichqirdi oyoqlari bilan balchiqni ezarkan Mesa. – Uy hayvonlarini boqqaningni butun changalzor yaxshi biladi. Sen ham anavi ekinzor yerlarda ko'cha changitib yuruvchi bolalarning o'zginasisan. Sen – changalzor bo'risimish! Kelishmagan hazil uchungina chiyabo'rilar qilg'ini qilib, ilonga o'xshab zuluklar orasida o'rmalab yurish va urg'ochim oldida meni sharmanda-yu sharmisor qilish haqiqiy ovchiga yarashadimi, axir? Qani quruqlikka chiq-chi, men seni... men seni... – Mesa bu gaplarni ko'zlarini chaqchaytirib, og'zini ko'pirtirib aytdi. Chunki butun changalzorda undan ko'ra jizzakiroq hayvon topilmasdi.

Maugli qo'tosning pishillashi va inqillashiga kiprik qoqmay qarab turardi. Nihoyat, har tomonga sachrayotgan balchiqning shapillashi sal tinchigach:

– Ayt-chi, Mesa, balchiqning u tarafida qanday odamlar to'dasi yashaydi? Changalzorning bu yerlarini men bilmayman, – dedi.

– Shimol tomonga jo'na! – deb jahl bilan baqirdi Mesa. Chunki Maugli pichog'ini uning soniga yaxshigina sanchib olgan edi. – Sigir boquvchi podachigina bunday hazilni qiladi. Bor, botqoqlik yonidagi qishloqqa borib, hozirgi qiliqlaringni oqizmay-tomizmay so'zlab beraqol!

– Odamlar to'dasi changalzor haqidagi rivo-yatlarni uncha xushlamaydilar. Teringdagi sal timdalangan joy qishloqdagilarga aytishga arzimaydi. Harqalay qishloqni borib, bir ko'rib kelaman. Ha, boraman! Bo'ldi, o'zingni bosib ol! Seni boqish uchun Changalzor Sultoni har tunda kelavermaydi.

Shunday dedi-yu, Maugli botqoqlik chekasidagi yopishqoq yerga sakrab o'tdi, chunki qo'tosni o'z orqasidan bu yergacha quvib kelolmasligini yaxshi bilardi. Jig'ibiyroni chiqqan qo'tosning hansirashidan kula-kula Maugli o'z yo'liga chop ketdi.

– Huv ana, yerning shunday tepasida yulduz turibdi, – dedi u kaftini naycha qilib yulduzga tikilarkan. – Menga tovon to'langan qo'tos ruhiga qasam bo'lsinki, bu Qizil Gul, ha, men Sion To'dasiga tushmasimdan ilgari oldida o'tiradigan o'sha Qizil Gulning xuddi o'zginasi! Ko'p narsani ko'rdim, endi chopishni to'xtatishim kerak.

Botqoqlik gulxan yonib turgan keng o'tloqqa ulanib ketardi. Anchadan beri Maugli odamlarning turish-turmushi bilan qiziqmay qo'ygani edi. Ammo bu tundagi Qizil Gulning chaqnashi, xuddi yangi o'ljadek Mauglini o'ziga jalb qildi.

– Bir ko'ray-chi, – dedi Maugli o'z-o'ziga. – Odamlar To'dasi qanchalik o'zgarganiykin.

Ko'ngliga nima kelsa shuni qilishga o'rgangan, o'z changalzorida emasligini unutgan Maugli, tong shudringidan egilgan o'tlar ustidan beparvogina qadam tashlab, olov ko'ringan kulba oldigacha borib qoldi. Qishloq chetida Maugli sharpasini sezgan uch-to'rtta it ovozinining bori-cha akillab qoldi.

– Ha! – dedi o'z-o'ziga Maugli va sharpa chiqarmay cho'nqayib, bo'riga o'xshab bir-ikki bor irillagan edi, itlar jimib qoldi. – Nima bo'lsa bo'lar. Odam To'dasining uyasi bilan sening nima ishing bor-a, Maugli?

Bir vaqtlar boshqa odam to'dasi uni quvlab yuborganda labini yorgan toshni eslab, Maugli lablarini ushlab qo'ydi.

Shu vaqt kulbaning eshigi ochilib, bir ayol ko'rindi va qorong'ilikka uzoq tikilib turdi. Ichkaridan go'dakning yig'i tovushi eshitildi. Ayol orqasiga qarab:

– Uxlay qol! Itlarni chiyabo'rilar bezovta qilganga o'xshaydi, bo'tam. Hademay tong ham otib qoladi, – dedi.

O't ustida o'tirgan Maugli xuddi bezgak tutgandek qaltiray boshladi. Bu ovozni yaxshi eslab qolgan Maugli, yana bir bor aniqlash uchun, inson tilida gapirish xotiriga shu qadar tez kelganidan hayratlanib astagina chaqirdi:

– Messua! Hoy Messua!

– Meni kim chaqiryapti? – dedi ayol qaltiroq tovush bilan.

– Nahotki unutgan bo'lsang? – dedi Maugli va tomoqlari qaqrayotganini sezdi.

– Agar sen o'sha bo'lsang, ayt-chi, senga qanday nom bergan edim? – dedi eshikni qiya yopib, ko'ragini changallagancha ayol.

– Natxu! Hoy Natxu! – deb javob qildi Maugli. Esingizda bo'lsa kerak, Maugli ilk bor odamlar orasiga kelganda Messua uni shunday nom bilan atagan edi.

– Kelaqol, bolajonginam! – deb chaqirdi Messua.

Maugli yorug' joyga chiqib ayolga tikilib qaradi va unga mehribonlik qilgan, bir vaqtlar uni qishloqlilar g'azabidan qutqarib qolgan o'sha ayolni tanidi.

Ayol ancha keksayibdi. Sochlari oqaribdi, biroq ovozi va ko'zlari o'sha-o'shaligicha qolibdi. Barcha ayollarga o'xshash Messua ham axir bir kun Mauglidan qanday holatda ajralgan bo'lsa, uni xuddi shunday ko'raman deb xayol qilgani tufayli, bo'yi eshik tepasiga yetib qolgan Maugliga hayratlangancha boshdan-oyoq qarab chiqdi.

– O'g'ilginam... – deb g'o'ldirab, uning oyoqlariga yiqildi Messua... – Oh, endi mening o'g'lim emas, endi u o'rmon xudosi! Oh!

Maugli yog' chiroq yorug'ida qomatdor, baquvvat, ko'rkam, bo'yniga pichoq osilgan, uzun qora sochlari patila-patila yelkasiga tushgan, yasmin gulidan boshiga gulchambar taqqan holda savlat to'kib turarkan, chindan uni afsonaviy o'rmon xudosi deb o'ylash mumkin edi. Karavotda mudrab o'tirgan go'dak uni ko'rishi bilan cho'chib, qo'rqqanidan dodlab yubordi. Messua go'dakni ovutish uchun o'girildi, Maugli bo'lsa o'ziga yaxshi tanish bo'lib qolgan ko'za va xurma-

chalar, don sandig'i va shu kabi odam uchun zarur bo'lgan qaqir-ququrlarga tikilgancha tik turardi.

– Nima yeb, nima ichasan? – dedi shivirlab Messua. – Bularning bari seniki. Hayotimizni saqlab qolding. Men Natxu deb atagan o'sha o'g'lonmisan va yo haqiqatan ham o'rmon xudosimisan?

– Natxuman, – dedi Maugli, – o'z maskanimdan juda olislab ketib, bu yerda olovni ko'rib qoldim. Qiziqib keldim. Sening bu yerda ekanligingdan bexabar edim.

– Biz Kanhivarga kelganimizdan keyin, – dedi iymanibgina Messua, – erim xizmatga kirdi va mana shu kichkinagina yerni oldik. Bu yer oldingi joyimizchalik yaxshi bo'lmasa-da, harqalay, ikki kishini boqishga yetadi.

– O'sha tunda juda ham qo'rqib ketgan odam qani?

– Uning o'lganiga bir yil bo'ldi.

– U kim? – deb so'radi Maugli bolani ko'rsatib.

– Bu ikki qish ilgari tug'ilgan o'g'lim. Agar sen chindan ham xudo bo'lsang, unga Changalzor Shafqatini ato qil, toki u ham Sening maxluqlaring orasida, xuddi biz o'sha tunda sog'-salomat qolganimiz kabi tan-joni salomat bo'lib yursin.

Ayol bolani qo'liga ko'tardi. U qo'rquvni unutib, Mauglining bo'yniga osilgan pichoqqa talpindi. Maugli ehtiyotlik bilan bolaning qo'lini pichoqdan chetlatdi.

– Chindan ham sen yo'lbars olib qochgan Natxu bo'lsang, – deb entikib-entikib so'zida davom etdi Messua, – bu sening ining. Men hozir olov yoqib yuboraman, issiqqina sut ichasan.

Gulchambaringni olib qo'y, yo'qsa hidi bu kichkinagina xonani tutib ketadi.

Maugli issiqqina sutni huzur qilib tamshanib-tamshanib ichar, Messua esa bu o'sha yo'lbars olib qochgan Natxusi yoki changalzorning qandaydir mo'jizaviy xudosimi ekanligiga ishonchi komil bo'lmasa-da, uning tirik ekanligidan shodlanib, tez-tez bolaning yelkalarini silab qo'yardi.

– O'g'lim, – dedi nihoyat g'ururdan ko'zlari chaqnab Messua, – dunyoda eng ko'rkam yigit ekanliging haqida biron kimsa senga aytdimi?

– Nima? – dedi Maugli hayron bo'lib, bunday gapning ma'nosiga tushunmasligini anglatib.

Messua mehr bilan quvnoq kuldi. Bolaning yuzlariga boqishning o'ziyoq unga kifoya edi.

– Bundan chiqdi, men birinchi bo'lib shu gapni aytibman-da? Shunday bo'lishi ham kerak-da, garchand, o'g'il onadan bunday yoqimli gapni eshitishi kamdan-kam uchrasa-da, umrimda bunday ko'rkam yigitni ko'rgan emasman.

Maugli boshini u yon bu yon aylantirib o'ziga yaxshilab qaramoqchi bo'lar, Messua esa qotib-qotib kulardi. Nihoyat, nimagaligini bilmasa-da, Maugli ham unga qo'shib kula boshladi. Go'dak goh uning, goh buning oldiga chopqillab borar va qiqir-qiqir kulardi.

– Qo'y, akangni ermak qilma, – dedi Messua bolani qo'lga olib, bag'riga bosar ekan. – Agar sen o'sib, ulg'aygach, akangni yarmichalik ko'rkam va basavlat bo'lsang, xudoga ming-ming shukr qilib, seni maxarojaning kichik qiziga uylantirib qo'yardim. Ana unda sen katta filga minib, rosa huzur qilarding.

Maugli uning gaplarini sal-pal tushunardi. Qaynoqqina sut uni qirq millik yugurishdan so'ng allalagandek mast qildi va u bir yoni bilan yotib, zum o'tmay qattiq uyquga ketdi. Messua uning sochlarini ko'zidan surib qo'yib, ustiga ko'rpa tashladi va baxtiyor hislarga to'lib-toshib bolasiga tikilib qoldi.

Maugli changalzordagi odatiga ko'ra shu tun va ertasiga kun bo'yi dong qotib uxladi. Harqalay, bu yerda unga hech qanday xavf-xatar yo'qligi haqidagi tuyg'u uyqusini bezovta etmadi. Nihoyat u uyg'onib, o'rnidan shunday sakrab turdiki, uning zarbidan butun kulba larzaga keldi. Chunki umrida ustiga ko'rpa yopmagan Maugli tushida o'zini qopqonga tushib qolgan holatda ko'rgan edi. Katta-katta ochilgan ko'zlaridan hali uyqu ketmagan Maugli darhol pichog'iga yopishib, kim bilan bo'lsa-da tutishmoqqa hozir bo'lib turdi.

Messua kula-kula uning oldiga kechki ovqat keltirib qo'ydi. Ayol keltirgan ovqat sertutun o'choqqa yopilgan qattiq non, bir kaft qovurilgan guruch va achitilgan tamarhindi¹dangina iborat bo'lib, u Mauglining tungi ov paytigacha nafsini qanoatlantirib turardi, xolos.

Botqoqlikdan anqigan shudring hidi Mauglida ochlik va bezovtalik hislarini uyg'otib yubordi. U bahor yurishini oxiriga yetkazishni istar, go'dak esa uning tizzasidan tushgisi kelmasdi. Messua esa qanday bo'lmasin o'g'lining tim qora sochlarining chigalini yozib, tarab qo'yish tarad-

¹ Tamarhindi yoki tamarind, issiq mamlakatlarda yil bo'yi ko'm-ko'k bo'lib turadigan daraxt. Uning bargini yeydilar.

dudida edi. Ayol Mauglining sochini tarar ekan, o'zicha qo'shiq xirgoyi qilib, goh uni o'g'ilginam deb erkalar, goh changalzordagi hukmronlik qudratingdan ukangga ham bir qatra shafqat et deya iltijo qilardi.

Kulbaning eshigi berk bo'lsa-da, Maugli o'ziga yaxshi tanish bo'lgan tovushni darhol eshitdi, ammo eshik tagidan uzatilgan bahaybat kulrang panjalarni ko'rib qolgan Messua esa dahshatdan og'zi ochilib, angraygancha qotib qoldi. Eshik ortidan Kulrang Og'aning bo'g'i va zorlangan uvillashi eshitildi.

– Bu yerdan jo'na va kutib tur! Chaqirgan vaqtimda kelishni xohlamadinglar, – dedi Maugli changalzor tilida boshini ham o'g'irmay. Shu zahoti eshik tagidan ko'ringan kulrang panjalar g'oyib bo'ldi.

– O'z... o'z.. ing bilan xiz.. xiz.. matkorlaringni olib kelma, – dedi tili g'o'ldirab Messua, – men... biz hamisha changalzor bilan totuv yashab kelganmiz.

– Hozir ham totuvlik, – dedi Maugli o'rnidan turib.

– Kanhivarga yo'l olganingni eslagin-a. O'shanda, bu maxluqlar sizlarni qo'riqlab borgandi. Harqalay, bahor mavsumida ham changalzor maxluqlari meni unutmas ekanlar. Ona, men ketaman!

Haqiqatan ham ko'ziga o'rmon xudosi bo'lib ko'ringan Mauglining yo'lini to'sishga jur'at qilolmagan Messua itoatkorona chetlandi, biroq Maugli qo'lini eshik halqasiga uzatarkan, onalik mehri jo'sh urgan Messua uning bo'yniga osilib, quchoqlab oldi va hech qo'yib yuborgisi kelmay:

– Meni tashlab ketma, kelib tur! – deb shivirladi. – Mening o'g'lim bo'lsang-bo'lmasang, seni jonimdan ham yaxshi ko'raman! Qara, ukang ham o'ksinyapti!

Yaltiroq pichoqli odam uning oldidan ketib qolayotganini ko'rgan go'dak yig'lab yubordi.

– Kelib tur! – deb takrorladi Messua. – Tundami, kunduzimi, sen uchun bu eshik har vaqt ochiq!

Javob berar ekan, Mauglining tomog'iga bir nima tiqilgandek bo'lib, ovozi bo'g'iq eshitildi:

– Men albatta yana kelaman... Endi, – deb so'zini eshik orqasidan davom ettirdi Maugli o'ziga suykanayotgan bo'rining boshini nari surib, – sendan xafaman, Kulrang Og'a. Sizni chaqirganimga qancha bo'ldi-yu, to'rtovingizdan ham hanuzgacha darak bo'lmadi, nega?

– Ancha bo'ldi? Kechagi tunda chaqirgan eding... Men... biz... changalzorda yangi qo'shiq aytish bilan ovora edik. Nahotki, unutgan bo'lsang!

– To'g'ri! To'g'ri!

– Qo'shiq aytib bo'lishimiz bilanoq, – deb kuyibpishib so'zini davom ettirdi Kulrang Og'a, – sening izingdan yugurdim. Boshqalarga qaramay kuchim boricha yelib keldim. Hoy, sen nima ish qilib qo'yding, axir, Ukajon! Nega endi odam to'dasi bilan birga ovqat yeb, ular orasida uxladig?

– Chaqirgan vaqtimda yetib kelganlaringda edi, hech vaqt shunday qilmagan bo'lardim, – dedi qadamlarini tezlatib Maugli.

– Endi nima bo'ladi? – deb so'radi hayajonlanib Kulrang Og'a.

– Endi nima bo'lishini bilmayman, – dedi Maugli. – Nega chaqirgan vaqtida kelmadinglar?

– Biz har vaqt sen bilan birgamiz... Har vaqt sen bilan, – deb to'ng'illadi Mauglining tovonlarini yalarkan Kulrang Og'a.

– Sizlar men bilan odamlar to'dasiga borasizmi? – deb shivirladi Maugli.

– Axir, To'damiz seni quvlab yuborgan tunda orqangdan ergashib bormadimmi? Ochiq darada uxlab qolganingda seni uyg'otgan kim edi?

– To'g'ri. Yana bir marta-chi?

– Bugun tunda ham izingdan borganim-chi?

– To'g'riku-ya. Yana bir marta, va yana bir marta, Kulrang Og'a, tag'in bir marta borishga to'g'ri kelsa-chi?

Kulrang Og'a jimib qoldi. Anchadan keyin, o'z-o'ziga degandek, to'ng'illab:

– O'sha qoraxon haq gapni aytgan ekan, – dedi.

– U nima degan edi?

– Oxiri odam baribir odamlar orasiga qaytib ketadi degandi. Onamiz ham shu gapni aytgan edi.

– Yovvoyi Itlar Tunida Balu ham shu gapni aytgan edi, – deb to'ng'illab qo'ydi Maugli.

– Hammamizdan aqlliyoq bo'lgan Qao ham shu gapni aytgandi.

– O'zing nima deysan, Kulrang Og'a?

Kulrang Og'a ancha joygacha yo'rtib borarkan, javob bermadi, so'ngra har sakrashiga moslab dona-dona qilib:

– Bolakay – Changalzor Sultoni – mening tutingan ukam! Sening yo'ling – mening yo'lim, sening uying – mening uyim, sening o'ljang –

mening o'ljam va sening hayot-mamot jangimga – mening ham hayot-mamot jangim. Men uchovlon og'alarim nomidan gapiryapman. Ammo changalzorga nima javob qilasan? – dedi.

– Yaxshiki, sen bu to'g'rida o'ylabsan, o'lja ko'ringach, uzoq kutishning hojati yo'q. Tezroq borib, hammani Kengash Qoyasiga chaqir. Men esa ularga nima o'ylaganimni so'zlab beraman.

Agar boshqa vaqtda bo'lganida Mauglining chaqirig'iga yollarini hurpaytirib butun changalzor kelgan bo'lardi. Ammo hozir yangi qo'shiqqa mukkalardan ketganlaridan, ularning quloqlariga hech qanday ovoz eshitilmasdi.

Yuragi siqilib, o'ziga tanish so'qmoqlar bilan qachonlardir uni To'daga qabul qilingan joyga chiqib borganida Mauglini to'rttala bo'ri, qarilikdan ko'zlari ojizlashib qolgan Balu va Akela ning bo'shab qolgan joyida kulcha bo'lib olgan sovuqqon, bahaybat Qaodan boshqa hech kim kutib olmadi.

– Shunday qilib, mitti odamzot, yo'ling shu yerda tugadimi? – deb so'radi Qao, yerga o'zini tashlagan Maugliga qarab. – Biz sen bilan Sovuq O'ngurda birinchi bor uchrashganimizdayoq, shunday bo'lishini bilgan edim. Changalzor uni quvlamasa ham, axir bir kun, odamzot odamlar to'dasiga qaytib ketadi.

To'rttala bo'ri hayron bo'lib, avval bir-birlariga, so'ngra Maugliga itoatkorona qarab qo'yishdi.

– Shunday qilib, changalzor meni quvlayotgani yo'qmi? – dedi Maugli zo'rg'a.

Kulrang Og'a va qolgan uch bo'ri shiddat bilan «Biz tirik ekanmiz, birovning haqi bormi...»

deb irillay boshlagan ham edilarki, Balu ularni to'xtatdi.

– Qonunni senga men o'rgatdim. So'zlash huquqi meniki, – deb gap boshladi Balu, – harqalay qoyalarni ko'rolmasam-da, undan uzoqroqni ko'rishga qodirman. Qurbaqacha, o'z yo'lingdan qolma, sening qondoshlaring va to'dang qayerda yashayotgan bo'lsa, o'sha yerda bo'l. Biroq shuni yaxshi bilginki, har qachon senga tirnoqmi, tishmi, ko'zmi va so'zmi zarur bo'lib qolsa, tunda urgan bonging qulog'imizga darhol yetib keladi, Changalzor Sultoni, butun changalzor qadimgidek xizmatingga hozir bo'ladi.

– O'rta changalzor ham xizmatingga tayyor, – dedi Qao. – Men Mitti Xaloyiq haqida hech narsa demayman ham.

– Qardoshlarim! – dedi ho'ngrab Maugli, ularga tomon qo'l uzatarkan. – O'zimni-ku hech ketgim yo'q, biroq nimadir ikki oyog'imdan ushlab, o'sha tomonga tortayotgandek. Bu tunlarni qanday tashlab ketaman, axir?

– Yo'q, o'zing bunday o'ylab ko'r, Ukajon, – deb qayta gap boshladi Balu. – Bu ovingda hech qanday uyatli joyi yo'q. Asalini yeb bo'lgach, quruq uyani biz ham tashlab ketamiz.

– Po'stni tashlagach, – dedi Qao, – qaytadan unga kirolmaysan. Qonun shunday.

– Mening davlatim, so'zlarimni yaxshilab eshit, – dedi Balu. – Bu yerda seni hech kim so'z bilan ham, qandaydir ish bilan ham tutib qolayotgani yo'q. Ixtiyor o'zingda! Changalzor Sultoni bilan munozara qilishga kimning haddi bor? Hov anavi maydonda tosh o'ynab o'tirgan

mittigina bolakaylik davringni o'z ko'zim bilan ko'rganman, Qurbaqacha. Sen uchun endigina o'ldirilgan qo'tosni tovon to'lagan Bagira ham o'sha yoshligingni ko'rgan. O'sha zamonlarni ko'rgan biz ikkimizgina qoldik. Seni asrab olgan onang ham, otang ham o'lib ketdi. Qadimgi Bo'rilar To'dasidan esa nom-u nishon qolgani yo'q. Sherxon o'z umrini qanday tamomlaganini yaxshi bilasan. Akelani esa yovvoyi itlar o'ldirdi; agar sening donishmandliging va kuch-quvvating bo'lmaganda edi, malla itlar Sion To'dasi-ning qolgan-qutganlarini allaqachon o'ldirib tamomlagan bo'lishardi. Faqat qariyalargina qoldi. Endilikda qandaydir bolakay To'daning ijozatini so'rayotgani yo'q, balki Changalzor Sul-toni o'ziga yangi hayot yo'lini tanlab olmoqda. Odam va uning urf-odatleri bilan kim munozara-ga kirishmoqqa jur'at eta oladi?

– Axir, Bagira va yana menga tovon to'langan qo'tos-chi? – dedi Maugli, – men istamasdimki...

Uning so'zlarini pastdagi chakalakzordan eshitilgan irillash va patir-putur sadolari bo'lib qo'ydi. Shu payt, har vaqtdagidan yengil qadam tashlab kelayotgan zabardast va dahshatli Ba-gira paydo bo'ldi.

– Mana shuning uchun, – dedi qoplon qonga bo'yalgan o'ng panjasini uzatib, – mana shuning uchun men o'z vaqtida yetib kelolmadim. Ov uzoq va dahshatli bo'ldi, u hozir butazorda o'lib yotibdi. O'sha ikki yashar qo'tos seni barcha tovonlardan xalos qiladi, Ukajon. Endilikda bar-cha qarzlar to'la-to'kis qoplandi. Qolganiga esa Baluning so'zlariga to'la qo'shilaman, – u Maug-

lining oyoqlarini yaladi. – Bagira seni yaxshi koʻrganligini yodingdan chiqarma, – deb qichqirdi qoplon va bir necha bor sakrab, koʻzdan gʻoyib boʻldi. Tepalikning etagidan turib u yana baland ovoz bilan choʻzib-choʻzib qichqirdi:

– Yangi yoʻlda oving baroridan kelsin, Changanzor Sultoni! Bagira seni yaxshi koʻrganligini aslo yodingdan chiqarma!..

– Eshitdingmi? – dedi Balu. – Boshqa hech nima boʻlmaydi. Qani, endi joʻna, faqat oldinga kel-chi. Hoy donishmand mitti Qurbaqacha, soʻnggi bor oldinga bir kel-chi!

– Poʻst tashlash oson ish emas, – dedi Qao. Bu vaqtda esa Maugli koʻzi ojiz ayiqning biqiniga yuz-koʻzini surib, boʻynidan quchoqlab hoʻng-hoʻng yigʻlar, Balu boʻlsa uning oyoqlarini yalashga intilardi.

– Yulduzlar siyraklashib qoldi, – dedi tong yoʻlini iskab Kulrang Ogʻa. – Bugun qayerda uxlaymiz?

Bugundan boshlab biz tamomila yangicha yoʻldan yuramiz.

Mana bu – Maugli haqidagi rivoyatlarning soʻnggisi.

JOZEF REDYARD KIPLING

Redyard Kipling – jahonda eng o‘qimishli ingliz adiblaridan biri. U 1865-yilda Londonda tug‘ilgan. Uning otasi Jozef ingliz saltanatining Hindistondagi yirik amaldorlaridan edi. Shu bois Redyardning ilk bolaligi Hindistonda kechdi. Boshlang‘ich ta‘limni shu yerda oldi. Hindu va bengal tillarini, mahalliy xalq urf-odatlarini, xalq og‘zaki afsonalarini sinchkovlik bilan o‘rgana boshladi. Oliy ta‘limni Angliyada xatm qildi. 1882 – 1889-yillarda yana Hindistonda yashadi. Juda yoshligidan she‘riy ijod bilan shug‘ullandi. Nasriy ijodga ham qo‘l urdi. 1886-yilda «Departament navolari» she‘rlar to‘plami va 1888-yilda «Tog‘dagi oddiy er-taklar» hikoya to‘plamlarini nashr yettirdi. Kipling o‘z she‘r va hikoyalarida anglo-sakson irqining Sharqning «qoloq» xalqlari orasidagi «Madaniyat-parvarlik» faoliyatini ko‘klarga ko‘tarib maqtadi. 1899-yilda nashr etilgan «Oq irqning tashvishlari» she‘riy to‘plamida bu g‘oyalarni yanada izchillik bilan tashviq etdi.

Kipling 90-yillarning oxiridan boshlab adib sifatida mashhur bo‘ldi. U «Nur so‘ndi» (1890) ilk romanida iste‘dodli musavvirning fojiaviy-hayotiy sarguzashtini juda ta‘sirli bayon etdi. 1901-yilda bitilgan «Kim» romanida ingliz saltanati tojiga xizmat qilgan aqlli o‘g‘lonning hayoti haqida qiziqarli rivoyat yaratdiki, u o‘zining mazkur asarlari vositasida g‘arb kitobxonlari orasida katta shuhrat

qozondi. Shu tariqa, Kipling 1890–1910-yillar orasida birin-ketin «Qal’a qo’shiqlari», «Yetti ummon», «Besh millat» qator she’riy to’plamlarini e’lon qildi. Mazkur to’plamlarga jamlangan she’rlarida askarlar, kichik amaldorlar, ingliz mustamlaka qo’shinining o’zga oddiy zahmatkashlarining hayot tarzi, vatanparvarlik tuyg’ularini romantik tarzda kuylaydi, ularning toj-u taxtga nisbatan bo’lgan sadoqat va fuqarolik mayllarini, ayniqsa, bo’rttirib tasvirlashga intiladi.

Kipling o’z ijodiy inkishofining ikkinchi bosqichida yarim afsonaviy qissalar yaratish bilan mashg’ul bo’ldi. Uning «Dovyurak dengizchilar», «Oddiy rivoyat» kabi qator roman va qissalari ravon, qiziqarli uslubga, maroqli tasvirga keltirilganligi tufayli keng kitobxonlar ommasida juda tez shuhrat topdi. Ayniqsa, adibning changalzor o’rmon (jungli) vahshiy hayvonlari orasida yashagan odam farzandi Maugli (qurbaqacha) sarguzashtlarini rivoyat qilgan «Jungli kitobi», «Jungli haqida ikkinchi kitob», «Rikki-Tikki Tavi» qissalari jahon bolalari va o’smirlar adabiyotining eng sevimli va o’qimishli kitoblariga aylanib qoldi. Dunyoning juda ko’p tillariga va jumladan rus tiliga bir necha bor tarjima qilindi. Yosh kitobxonlarga taqdim etilayotgan «Maugli» kitobi Kipling qissalarining ixchamlashgan yig’iq bayoni bo’lib, 1950-yilda Rostov va Donda nashr etilgan nusxasidan 1974-yilda o’zbek tiliga ilk bor tarjima qilindi. Mazkur kitob o’sha tarjimaning yangi nashri.

TARJIMON

MUNDARIJA

Mauglining birodarlari	3
Qaoning ovi	36
«Yoʻlbars, yoʻlbars!»	78
Changalzorga dahshatning qanday kelgani.....	107
Changalzor bosqini	135
Maxaroja gurzisi	175
Yovvoyi itlar	204
Bahorgi tashvishlar.....	242
Jozef Redyard Kipling	266

Adabiy-badiiy nashr

JOZEF REDYARD KIPLING

MAUGLI

Muharrir

Ma'mura QUTLIYEVA

Badiiy muharrir

Uyg'un SOLIHOV

Musahhih

Madina MAHMUDOVA

Sahifalovchi

Sunnat MUSAMEDOV

Texnik muharrir

Surayyo AHMEDOVA

Litsenziya raqami: AI № 252, 2014-yil 02.10.da berilgan.

Bosishga 09.02.2016-y.da ruxsat etildi.

Bichimi 84x108 1\32.

Bosma tobog'i 17,0. Shartli bosma tobog'i 28,56.

Garnitura «Bookman Old Style». Ofset qog'ozi.

Adadi 5000 nusxa. Buyurtma № 185.

Bahosi kelishilgan narxda.

«Yangi asr avlodi» NMMda tayyorlandi va muqovalandi

100113. Toshkent, Chilonzor-8, Qatortol ko'chasi, 60.

Китоб матни «Print Line Group» ХК босмахонасида чоп этилди.

100097, Тошкент ш., Бунёдкор шоҳқўчаси, 44.

Murojaat uchun telefonlar:

Nashr bo'limi – 147-00-14; 129-09-72.

Marketing bo'limi – 128-78-43; 397-10-87;

faks – 273-00-14; e-mail: yangiasravlodi@mail.ru

Hamkorimiz: kitobxon.uz

«Yangi asr avlodi» nashriyot-matbaa markazi
«Kamolot kutubxonasi» ruknida quyidagi
yangi kitoblarni nashrga tayyorladi:

Erix Mariya Remark

«G'ARBIY FRONTDA O'ZGARISH YO'Q»

Bichimi 84x108 1/32, 240 bet

Yumshoq muqovada

Atoqli nemis yozuvchisi Erix Mariya Remark ijodi bilan kitobxonlarimiz uning «Uch og'ayni» romani orqali tanishganlar. Mana endi adibning yana bir mashhur romanini e'tiboringizga havola qilayotirmiz. Mazkur asarda birinchi jahon urushi o'z domiga tortgan o'spirinlar obrazi orqali urush dahshatlarini boshidan kechirgan, ruhan ezilgan, jamiyatdan begonalashgan va bolalik orzu-umidlari chilparchin bo'lgan butun bir avlodning ayanchli qismati mahorat bilan aks ettirilgan.

Alan Aleksandr Miln

«VINNI PUX VA UNING SARGUZASHTLARI»

Bichimi 84x108 1/32, 112 bet

Yumshoq muqovada

Jahon adabiyotida bolalar uchun yozilgan kitoblar orasida Alan Aleksandr Miln ijodi, qahramonlari yosh kitobxonlarimiz qalbiga shu qadar yaqinki, u haqda eshitganda, ko'rganda hayajonlarini, quvonchlarini yashirolmaydilar.

«Vinni Pux va uning sarguzashtlari» nomli mo'jazgina kitobchani biz ilk bora o'zbek tilida yosh kitobxon do'stlarimiz e'tiboriga havola qilmoqdamiz.

Ularning sevimli qahramonlari – Vinni Puxning sarguzashtlari chindan-da maroqli, chindan-da hayratlanarli.

Bola qalbimizni to'liqlantiradigan asar mutolaasiga shoshilamiz.

Kaykovus

«QOBUSNOMA»

Bichimi 84x108 1/32, 224 bet

Yumshoq muqovada

«Qobusnoma» Sharq xalqlari orasida ma'lum va mashhur. Shul bois, bu durdona asar ko'p marotaba nashr etilgan. Oldingi nashrlarda parvardigori olamni tanimoq, Haq Taoloning shukrguzarligi, ne'matlarga shukr qilmoq hamda payg'ambarlar xilqatiga bag'ishlangan boblar tushirib qoldirilgan edi.

Aziz kitobxon! «Qobusnoma» (XI) asari tarjimasi tabdilinging to'ldirilgan mazkur nashri o'zbek tilida e'lon qilingan va biz kitobxonlarimizning talab-istaklarini inobatga olib, uni qaytadan nashrga tayyorladik. Kitob siz-u bizni o'z taqdirimiz ustida jiddiy o'ylashga undaydi.

Charlz Dikkens

«OLIVER TWISTNING BOSHIDAN KECHIRGANLARI»

Bichimi 84x108 1/32, 640 bet

Qattiq muqovada

Angliyaning ovloq shaharlaridan biridagi «Mehnat uyi» – «G'aribxona». Taqdir taqozosi bilan bu yerga kelib qolgan yosh va ko'hlikkina juvonning shu mudhish dargohda ko'zi yoridi. Bola dunyoga keldi-yu, ona esa olamdan o'tdi.

Sho'rpehona go'dak muhtojlik va qiynoqlar ostida o'n yoshga to'ldi. Uni tobutsozga shogirdlikka berdilar. Bola bu yerdagi azob-uqubatlar, haqoratlarga dosh berolmay, boshi oqqan tomonga qarab qochdi.

Mana katta London yo'li. Tuguncha ko'targan, ust-boshi yupun, boshida homiysi, bisotida sariq chaqasi yo'q so'qqabosh, qiltiriq bolakay ketib boryapti...

Aziz kitobxon, keling, kitobni birgalikda o'qib ko'raylik-chi, bolakay qaylarga oshiqyapti-yu, uni ol-dinda ne savdolar kutiyapti-kin?

Rabindranat Tagor

«HALOKAT»

Bichimi 84x108 1/32, 352 bet

Yumshoq muqovada

Ikki juftning – Romesh bilan Sushilaning, Nolinakxa bilan Kamolaning to'ylari eski hind odatiga muvofiq o'tkaziladi, ya'ni bir-birlarini ko'rmay-bilmay, sevishmay, faqat kattalarning xohishlariga bo'ysunib nikohlanadilar. Har ikki oila o'z hayotlarini otalariday eskicha asosda qurishlari lozim edi. Biroq daryoda qo'zg'algan bo'ron girdibod natijasida to'y tantanalarining qatnashchilari halok bo'ladi. Tagor tirik qolgan yigit-qizni qovushtiradi, ular esa haqiqiy holdan bexabar o'zlarini er-xotin hisoblaydilar. Bular ikkisi tamom g'ayritabiiy vaziyatda qoladilar: ularning o'tmishi yo'q, u daryoda halok bo'lganlar bilan birga g'arq bo'lib ketdi; ularda ota-ona ham, qaynata uyi ham yo'q. Muallif Romesh bilan Kamolaga bir-birlarini yaxshi anglab olmoqlari va o'z xohishlaricha hayot qurishlari uchun to'la imkoniyat beradi...

Xo'sh, ularning taqdiri nima bilan nihoyalanadi? Qo'lingizdagi kitobni o'qigach, savollaringizga yechim topasiz.

Redyard
Jozef
Kipling
(1865 – 1936)

Yozuvchi, shoir. 1865-yil 30-dekabrda Bombeyda tug'ilgan. Uning otasi san'at maktabida professor bo'lib ishlardi. U besh yoshligida Angliya-ga keladi va shu yerdagi xususiy pansionda ta'lim oladi. Keyin esa harbiy bilim yurtiga o'qishga kiradi. Aynan o'sha kezlarda Kiplingda adabiyotga bo'lgan muhabbat kuchayadi va o'sha yerda o'zining dastlabki ijod namunalarini yozishni boshlaydi. Otasining yordami bilan o'sha vaqtning o'zida "Fuqarolar va harbiy gazeta"da jurnalist sifatida ishlay boshlaydi.

Kipling tarjimai holida o'zining keyinchalik Osiyo, AQSh, Angliyaga safarlari hamda taassurotlari haqida yozadi. Uning turli yurtlardagi chiqishlari o'zi kutmagan mashhurlikni olib keladi.

Birinchi novellasi 1980-yilda chop etiladi. Uylangandan keyin turli moddiy yetishmovchiliklarni boshdan kechiradi. Shundan keyin AQShga ota-onasining oldiga qaytib keladi.

Shu davrda Kipling bolalar uchun "Jungli kitobi"ning birinchi va ikkinchi qismlarini yozib tugatadi. Bu kitob ham qo'lma-qo'l bo'lib ketadi. Oradan ikki yil o'tib Kipling eng omadli romanlaridan biri "Kim"ni e'lon qiladi.

Redyard Kipling 1936-yilda vafot etadi.

ISBN 978-9943-27-698-7

9 789943 276987